

קובץ גליונות

פרשת בא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן עמוד ההוראה הגר"י זילברשטיין שליט"א בכתיבת אות בספר תורה
שמכניס רבה של קייב באוקראינה הרב מרקוביץ שליט"א

לעילוי נשמת

הרב ר' מרדכי

ב"ר ישראל יחיאל

ז"ל

זמני השבת

בחסות:

גיליונות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על השארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"ג	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:26	5:40	6:19
בני ברק	4:40	5:41	6:15
קרית ספר	4:34	5:41	6:17
בית שמש	4:25	5:41	6:18
אופקים	4:29	5:38	6:11
חיפה	4:31	5:40	6:14

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

לעילוי נשמת רבי מאיר מימון בן רבי אברהם ז"ל פרץ

ההגרלה השנתית ה-15 של "עזר מציון"

גם מצילים חיים וגם זוכים בפרסים
בואו והיו שותפים בהמוני החסדים
הנעשים ע"י הארגון יום יום שעה שעה

לרכישת כרטיסים פנו עוד היום:

053-3145900

שהשמה במעונו

ברכת מזל טוב לידידנו החשוב

הרה"ג ר' **צבי יצחק הכהן מונק** שליט"א

נציגנו היקר באשדוד

לרגל שמחת נישואי הבת תח' בשעטו"מ

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': **053-3145900** פקס: **077-2092005**

מייל: **k.gilyonot@gmail.com**

כתובת: **רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק**

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

כתבי תלמידים

דין פת הבאה בכיסנין דידן

נראה שכיון שפת הבאה בכיסנין דידן בספיקא דדינא, ה' מן הראוי לנהוג באכילתה את החומרות של פת, כגון שלא לברך על משקין ששותה אחריה, וכן שלא לברך ברכה אחרונה על פירות שאוכל אחריה, ככל דיני דברים הבאים מחמת הסעודה, [ולא אמרינן בזה דיבור מחמת דודאי לא יצא במעין ג', דהא ליתא, וכמבואר בשער הציון ר"ח ע' ע"ש. ויש לדון בזה בסברא]. אמנם מנהג העולם לא כן.

ואמר רבנו שבספר חידושים וביאורים למרן הגאון רבי חיים גריינימן צ"ק"ל ברכות (סי' י) דף מ"ד נדפס מכתב שכתב לו (בשנת תשכ"ח) בענין זה לקיים מנהג העולם (לצרף דעת מאמר מרדכי שכל המינים הם ודאי פת הבאה בכיסנין. ועוד שיש בזה ס"ס שמא אינה פת, ואת"ל פת שמא אין

ברכת מעין שלש פוטרת פת. ועוד שהמנהג ודעת בני אדם שלא לפטור ע"ש), אך עדיין הוא עומד בדבריו שספק ברכות הוא ואין לברך על שאר המאכלים. ונעתיק בזה מכתב החו"ב לרבינו שליט"א ומתוך הדברים תבאר השאלה יותר וז"ל:

במה שהעיר כת"ר על מה שנהגו לברך תחלה וסוף על משקין או פירות שאוכלים ושותים לאחר פת הבאה בכיסנין, אע"ג דעיקר מה שנהגו להקל ככל הדיעות בפהבכ"ס בסימן קס"ח הוא משום ספיקא דדינא, וא"כ ספק ברכות להקל, ושמא הוא פת וכבר נפטרו בברכתו, וכעין שכתב בשעה"צ סי' ר"ח אות ע', נראה דיש לקיים המנהג, חדא דהא בבה"ל שם ס"ז ד"ה והלכה הביא דברי המאמר"ר דכולם מודים זל"ז, וכ"מ מכתב קו' הגרע"א ז"ל כמש"כ שם, ועוד שיש כאן ס"ס שמא הם פת הבכ"ס, ואפילו אם הוא פת שמא בפת מערב ג' ברכות ולא יצא במעין ג', וממילא עדיין לא נפטרו הפירות והמשקין, ועוד אפשר שאם דעתו להמשיך באכילת הפירות שאין ברכת מעין ג' פוטרן, וכפי ההוה שבאמת אין הפירות נטפלין לפת הבכ"ס, אין ברכת מעין ג' קובעת היסח הדעת מן הפירות, וממילא לא נפטרו, ולא דמי לברכת המזון שמפסקת אף כשדעתו לחזור ולאכול לאחר בהמ"ז וכמו ביין בסי' ק"צ ס"א, דהתם השלמת הסעודה ובהמ"ז שהיא ברכה כללית חשיבי כהה"ד, ואכילה שלאחר בהמ"ז כאכילה מחודשת, אבל הכא שאינו קובע זה לסעודה, אין ברכת מעין ג' כהה"ד, ועיין בבה"ל שם ס"ב ד"ה יברך, ואף שהוא ספק פת, מ"מ אכילת העראי וספק שהוא פהבכ"ס קובעים בהחלט שאין כאן הה"ד, ועוד דכפי המנהג ודאי לא נתכוין לפטור הפירות בברכת מעין ג', ונמצא שחייב לברך, ואין כאן אלא נידון של גורם ברכה שא"צ ולא חשש ברכה לבטלה, וכיון שאין לו תקנה אחרת לצאת ידי ספק שפיר יש לו לנהוג כן, עי' סי' קע"ד ס"ד, ועיין בתבואות שור סי' י"ט ס"ק י"ז, וכש"כ הכא דאיכא נמי שני טעמים הראשונים, ומיהו לענין ברכה ראשונה במשקין יש לפעמים שהם באמת טפל, להעביר המתקנות או להקל על הבליעה, ואז אין לברך עליהם, וכשאינם טפלים יש עוד סניף לברך עליהם בתחלה, משום דעת הסוברים בסימן קע"ד ס"ז דלעולם משקין טעונים ברכה בתוך הסעודה, ועי' לעיל. (סי' ס"ק י"ד).

אם אלם חשיב כאנוס גמור ומותר לאכול בלא ברכה

כתב הביאור"ל [ס"ב ד"ה שלא יהא] שממה שאמרו אסור ליהנות בלא ברכה ולא אמרו שמצוה לברך מוכח שאין זה אלא מצוה בעלמא, אלא יש איסור לאכול בלא ברכה, וכתב שלפ"ז השוטים בבית המרחץ שא"א להם לברך הם עושים שלא כדין שאין להתיר משום שהוא אנוס על הברכה ואינו יוכל לברך, שאין זה

אלא במקום שצריך לעשות מצוה ואינו עושה, אבל במקום כזה שיש איסור לא שייך לומר שהוא אנוס על הברכה, שכל זמן שאינו אנוס על האכילה אין לו היתר לאכול בלא ברכה.

ומטו משמיה דמרן החזו"א שאנוס גמור לכו"ע מותר באכילה בלא ברכה. ויל"ע מה הדין אלם או במקרה מצוי יותר, אדם שעבר ניתוח במיתרי הקול שאינו יכול לדבר כלל תקופה מסוימת, האם חשיב כאנוס הנמצא במרחץ כיון שאחרים יכולים להוציא אותו יד"ח, או"ד כיון שהוא עצמו אינו יכול לברך כלל לא חשיב כנמצא במרחץ אלא כאנוס גמור ומותר לו לאכול בלא ברכה. ורבנו נקט שאין לו היתר לאכול בלא שאחרים יוציאו אותו, והיינו דלא חשיב כאנוס גמור כיון שאחרים יכולים להוציא אותו יד"ח בברכה.

בדין ברכה"א וכיון לפטור גם בפה"ע ובדרך במ"מ וכיון לפטור גם דבר שברכתו המוציא

כתב השו"ע ר"ו ס"ב היו לפניו פרי האדמה ופרי העץ, ובירך על פרי האדמה ונתכוין לפטור פרי העץ יצא, והמשנ"ב שם סק"י מהשע"ת דיש חולקין ע"ז וכתב שבדיעבד אין לחזור ולברך כדעת השו"ע דספק ברכות להקל. והקשה הגרד"ל מדברי השעה"צ קע"ו סק"ב שכתב שאם ברך ברכת במ"מ על דבר שברכתו מזונוות וכיון לפטור פת אינו פוטר, וכתב השעה"צ שאף דבעלמא פוטר בדיעבד ברכת בורא מיני מזונוות לפת היינו היכא שבירך רק על אותו פת, דאין להברכה על מה לחול אבל כאן שבירך על הפרפרת אלא דבמחשבתו חשב לפטור הפת אינו פוטר, ותמה הגרד"ל מ"ש מהמבואר במשנ"ב כאן שאם ברך בפה"א על דבר שברכתו בפה"א וכיון לפטור בפה"ע יצא, ולכא"ה ה"ה שברך במ"מ על דבר שברכתו במ"מ, וכיון לפטור פת שברכתו המוציא יצא (וכמבואר בביאור"ל קס"ז י' ד"ה במקום שיוצא בברכת במ"מ על הפת) ואמר הגרד"ל שצ"ל שפת חשיבא ולכן אינה נפטרת, וצוין לשטמ"ק בברכות מ"א א' שמבואר בשטמ"ק שברך בפה"א וכיון לפטור בפה"ע פוטר בברכתו, ומקור דברי השעה"צ בסי' קע"ו סק"ב הוא בשטמ"ק במ"ב א', וע"כ שפת שאני. אך אמר ששו"ר בחזו"א סי' ל"ד ס"ק ז' שעמד בסתירת דברי המשנ"ב והניח בצ"ע.

ברכה על מלח באין תאב לאכול

יש נוהגים כשמסתפקים אם חייבים לברך שהכל כגון על מים באמצע הסעודה וכדומה, נוטלים מעט מלח ומברכים עליו שהכל, אך רבנו אמר שלפמש"כ הב"י סו"ס קע"ט בשם השבלי הלקט (ומקורו בסדר רב עמרם גאון) יש לדון שאין לברך על מלח אלא בכה"ג שתאב לאכול, דדמי למים שאין מברכים עליהם כל זמן שאינם לצמא. וצ"ע.

מעלת גדול בסלט

הכרעת הביאור"ל [רי"ב ס"א] שסלט חשיב תערובת ובדיני עיקר וטפל מברכים את ברכת הרוב, ויל"ד האם כיון שחשיב תערובת כל פרי ופרי שבו מאבד את מעלתו, והיינו שאף אם יש חתיכה גדולה מ"מ אין דינה כשאר גדול שקודם לברכה, שהרי היא חלק מהסלט, או"ד אף בתערובת של סלט וכיו"ב יש מעלה של גדול וכיו"ב. והגרד"ל אמר שיש מעלת גדול בסלט.

[א"ה, ויל"ע לפי דברי רבנו, שיש דין עצמי גם לחתיכות שבסלט, מה הדין אם יש לפניו סלט שרובו בפה"ע ומיעוטו בפה"א, והמין שברכתו בפה"א חביב עליו, האם אמרינן שיקח מהמין שברכתו בפה"א ויברך עליו בפה"ע, דמעלת חביב לא בטלה מפני התערובת, וא"כ חביב קודם, אך יברך עליו בפה"ע כיון שברכת התערובת היא בפה"ע משום רובה (וכ"כ לדינא בס' בר אלמוגים סי' כ"ז). וצ"ע].

מכנים עצמו לאונס ברכה

בטור או"ח סי' קפ"ב כתב שאם ברכת המזון טעונה כוס, אם הוא מצפה לין ואפשר שיהיה לו, אסור לאכול עד שיגיע לו יין אפי' אם צריך לעבור זמן אכילה אחת, כדחזינו בפסחים דף ק"ז ב' שאמימר לן בתענית במוצאי שבת מפני שלא היה לו כוס להבדיל עליו, דכיון שבה"מ טעונה כוס אין חילוק בינו להבדלה.

והנה בשולחן ערוך סי' ר"ב סעי' י"א כתב שמי שריית תאנים יש ספק אם מברך אחריהם בורא נפשות או מעין שלש. וירא שמים לא יאכל אלא תוך הסעודה. ומבואר שרק ירא שמים לא יאכל אלא תוך הסעודה, אך מן הדין מותר אף שלא בתוך הסעודה. וצ"ע איך מותר מן הדין לאוכלם הרי מספק אינו יכול לקיים בהם חובת ברכה אחרונה, וכמ"ש בשע"צ סי' ר"ח סק"ע שבמקום ספק מעין שלש או בורא נפשות אינו מברך כלום, כי אם חייב לברך מעין שלש אין לו דין בורא נפשות. ונמצא שהוא מכנים עצמו לאונס קיום ומאי שנא מדברי הטור הנ"ל (וחיוב ברכה אחרונה חמור יותר מחיוב כוס).

ויתכן שהטור מחייב להמתין רק מפני שיועד שיגיע לו כוס, אבל כאן שאי אפשר להמתין מותר לאכול (ואף שיכול לשתותם תוך הסעודה הוא שימוש אחר). ואם היה ספק כזה בברכה ראשונה ודאי היה אסור לו לאכול כי הברכה קודם האכילה תיקונה בגדר אחר ואמרו אסור להנות מהעולם הזה בלא ברכה וכאילו מעל. אבל ברכה שאחריה היא מצוה גרידא. ולכאן' הוא שייך לנידון הידוע אם מותר להכניס עצמו לביטול מצוה (וכבר כתב המג"א סי' י"א ועוד אחרונים שגם למרדכי שהתיר בציצית הוא רק במקום כבוד הבריות ובלא"ה אסור מדרבנן).

כהן שיש לפניו תמרים וענבים של תרומה

יש לדון בכהן שיש לפניו ב' פירות של תרומה, תמרים וענבים, על מה יברך, דמדיני ברכות הנהנין תמרים קודמים שהרי הם קודמים לארץ, אמנם מדיני תרומה, הענבים שתומתם מדא' קודמים לתמרים שאינם תרומה אלא מדרבנן (לש' התוס' ששאר פירות חייבים מדרבנן), ויתכן שיקח משניהם ביחד.

דבר נאה

יש סיפור מרבי יהושע לייב דיסקין שפעם הגיע לסיום והיה אחד שסיים מסכת גדולה ואחד שסיים מסכת קטנה, הוא אמר שהתורה נמשלת לזהב ולפנינים, מה הבדל בין זהב לפנינים, זהב ענין של כמות, יותר כמות יותר שווה, פחות כמות לא, אם הוא שלם או לא שלם לא מעניין אותנו, הכמות מעניינת, משא"כ לפנינים זה שלימות, אם יש פגם קטן כבר זה לא לפנינים, התורה נמשלת לשני דברים, גם לזהב מה שלומדים יותר ויותר, גם לפנינים, שלימות, להיות בן אדם מיוחד בתורה, אז תזכו גם לזהב גם לפנינים, ואז יהיה יקרה מזהב לפנינים,

נר זכרון

יארצייט למרן הגאון הגדול רבי אייזיק שר נלב"ע י' שבט תשי"ב
רבנו הגדול מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א זכה להיכנס לבית הגדול, כאשר נישא לנכדתו של רבי אייזיק זצ"ל, בתו של בנו יחידו רבי יוסף הי"ד שנהרג על קידוש ה' בשנות המלחמה.

לרבניית כשנתיים לאחר
אך פעם אחת כאשר למד
החליט ללכת יחד עם
את שיחתו של רבי אייזיק
יצאו מוניטין בכל עולם

מרן הגר"ד שליט"א נישא
פטירתו רבי אייזיק זצ"ל,
בבחרותו בישיבת פוניב'ז
קבוצת בחורים לשמוע
זצ"ל כאשר לשמעם הטוב
הישיבות.

מרן הגר"ד שליט"א האזין לשיחתו, ועד היום מרבה הוא לשבח ולספר בערגה את הרושם העז והמיוחד שעשתה עליו שיחתו של רבי אייזיק זצ"ל, כאשר היתה זו שיחה שרוממה ביותר את כל בחורי הישיבה בגין מומחיותו לחדור ולפלט ללבותיהם של התלמידים.

נכדו הי"ו סיפר לנו כי מרן הגר"ד שליט"א סיפר בהזדמנות כי בזמנו לאחר השואה היה כינוס מפורסם בחורבת רבי יהודה החסיד בירושלים בהשתפות רבנים וגדולים.

הרה"ר דאז הגר"א הרצוג זצ"ל הגיע להזמין את רבי אייזיק זצ"ל לכינוס, אולם רבי אייזיק מיאן להגיע לכינוס מסיבותיו.

לאחר תקופה הגיע הגר"א הרצוג זצ"ל לרבי אייזיק זצ"ל, וסיפר לו על ההתעוררות שהיה בכינוס וחבל שהפסיד זאת.

נענה לו רבי אייזיק באמרו: מדוע היה צריך להביא אז את נשיא המדינה (ח.ו.), ענה לו הרב הרצוג: היה צריך להביא את ה"חלבונה" שהיה בין סממני הקטורת, אמר לו רבי אייזיק: החלבנה זה אנחנו, אבל בהמשך הברייתא של הקטורת יש דבר שאסור להכניס לביהמ"ק מפני הכבוד...

(המבשר)

עניני ברכות

ברכת הידק שגדל בעציץ שאינו נקוב

ירק הגדל בעציץ שאינו נקוב, כתב החי' אדם כלל נ"א סעיף י"ז דאין מברכין עליו בורא פרי האדמה אלא שהכל, ולפי"ז יש לעיין במי שאוכל למרור חסה שגדלה בעציץ שאינו נקוב איך נפטר המרור בברכת הכרפס שבירך עליו אדמה הרי ברכת המרור הזה היא שהכל להמבואר בחי' אדם, ושמעתי מהחזו"א זצ"ל דברכתו בורא פרי האדמה, ונטה בזה מדברי החי' אדם ואמר חילוק בזה, ואיני זוכר אם החילוק ה' בין לשון ארץ לאדמה [יש לעיין חולין קל"ט ב' מצא וכו' א"ל ואדמה וכו' וברש"י שם ד"ה אדמה, ודו"ק], או דברכת בורא פרי האדמה מתייחסת לסוג הפרי הגדל מאדמה [נפקא מינה לגידולי מים שאין בהם אדמה]. וכמדומה טפי שאמר כאופן א'.

לשתות בקידושא רבא

בקידושא רבא יש נידון האם מעכב לשתות מהכוס, משום דאינו אלא ברכת הנהנין ואולי אינה ברכת המצוות וממילא צריך לשתות, ודנו בזה הגר"ח מבריסק ובנו הגר"ז, ויש ע"ז מג"א בהלכות ר"ה סי' תקצ"ז סק"ג בשם מהר"ם מרוטנבורג, וז"ל כתוב בתשו' מהר"ם ססי' נ"ד מהר"ם התענ' וקידש בביתו קידוש' רבא ואמר הטעם לפי שהוא דאורייתא עכ"ל, ויש שם שני חילוקים שאני חושב ששניהם לא נכונים, ושם בר"ה היה מוציא את כולם בקידוש ולא שתה, והשאלה ע"ז שאחרים כן שתו ורואים שזה מועיל לקידוש, ולהוציא בברכת הנהנין אפשר כי זה חיוב, ושמעתי מאחד ששאל את החזו"א ואמר שלא צריך לשתות, כי קובעים על היין ובזה עושים את הקידוש.

הרהור כדיבור

שאלה: האם למאן דס"ל שהרהור כדיבור, האם כשמהרהר דין בין ברכה לאכילה או למצווה, האם הוי הפסק, תשובה: מסתבר שלא.

ז' מינים מרוסקים

זיתים וענבים מרוסקים, זה לא שבעת המינים, ואין דין קדימה.

האוכל בריה ובריה

האוכל חצי בריה שברכתו מעין ג' של העץ, וחצי שברכתו מעין ג' שעל המחיה, יברך בורא נפשות, ובאכל בריה מזה ובריה מזה, אפי' שמצטרף לכזית, מ"מ הוי ספק ברכה, וצ"ע מה יברך, ויעוין סי' ר"ח בשע"ת.

לברך על הגדול

יש הלכה מפורשת שרבים לא נזהרים בזה, והוא כשבאים לאכול, צריך לעשות את הברכה על הגדול, שהוא דינא דגמרא, והלכה זו לא כל כך ידועה, ומצוי הוא כשיש ב' פרוסות, שצריך להסתכל ולקחת את הגדול. ויש לעיין כשהיו לפני אבוקדו ותפוח והאבוקדו גדול יותר מהתפוח אבל הגדול שלו נובע מחמת הגרעין הגדול שבו ונמצא שחלק הפרי שבתפוח גדול יותר, וצ"ע איזה מהם קודם.

נשמח לקבל דברי תורה מכתבים ועובדות

גיליון מס' 548 פרשת בא
תשפ"ד שנה שתיים עשרה

גליון זה יוצא
לזכות סבי היקר
ר' יוסף יעקב בן בלומה
לרפו"ש בתושח"י

דברי שי"ח

ממזן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי זצוק"ל

אבעלי אסופות - ברכת ברוך שפטרני

עד מתי יכול לברך ברוך שפטרני

הנה בלקט יושר (שם) מתלמיד התורה"ד, מובא, ששאל לו כשבני יח' בא אצלי שכבר היה בר מצוה אם אני צריך לברך אם לאו, ואמר אינך צריך לברך, ועי' בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' קל"ב) שנראה דלאח"כ א"א לברך, ונראה דכ"ז כשמברך בשם, וכן ראיתי מכתב מרבינו, לשואל אחר, וז"ל, מי שאחר לברך ברכת ברוך שפטרני יותר מל' יום האם יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה, והשיב, כיון שאומר בלא שם מלכות יכול לומר, (קובץ שו"ת עניני בר מצוה סי' ס"ד ועי' גם בשו"ת שביני אש אר"ח א' סי' קכ"ז, ובשבטי הלוי סי' כ"ב ובשבט הלוי ח"א סי' ע"ד ד' דאם אינו בשם יכול להקל, ובשם הגר"א גנחובסקי זצ"ל מובא דאם התחיל אדם בטעות ברכה שאינה צריכה בשם ומלכות יסיים ברכת ברוך שפטרני אם לא ברכה בזמנו בשם יוצא עכ"פ הדעות שצ"ל בשם).

ברוך שפטרני בתשעה באב

נשאל רבינו זצ"ל, בנער שנעשה בר מצוה בט' באב מתי יעלה לתורה בשחרית או במנחה כי האב מברך ברוך שפטרני ויש בזה שמחה, והשיב, יכול לעלות בשחרית, (קובץ שו"ת מרבינו בעניני בר מצוה סי' י"ט).

ברוך שפטרני בבנות

נשאל רבינו זצ"ל, האם יש דין חינוך בבנות, וא"כ האם יש ברכת שפטרני גם אצל בנות שנפטרו מעונשם כשהגיעו לגיל חיוב במצוות, והשיב רבינו עיני נזיר (כ"ט א') דא"ל שם האיש מדיר את בנו בנזיר ושם בגמ' אמר ריש לקיש כדי לחנכו במצות אי הכי אפילו בתו קסבר בנו חייב לחנכו בתו אינו חייב לחנכה, וא"כ מפורש לכאורה שאין חייב לחנך את בתו במצוות, וכן משמע שהכריע להלכה בערוך השולחן (סימן רט"ו סעיף ב') שכתב ונ"ל דתינוקות שאינה בת חנוך אין עונין אחריה אמן עד שתהא בת י"ב שנה ויום אחד משא"כ קטן וזהו בגלל שלה אין דין חינוך, (שמחת מרדכי עמוד ק"ל וכע"ז כ' בפמ"ג סי' רכ"ה א"א סק"ה ועי' מג"א סי' שמ"ג סק"א).

בענין ברכת ברוך שפטרני בתאומים

נשאל רבינו זצ"ל, באחים תאומים שנעשו בני מצוה אם האב צריך לברך ברוך שפטרני על כל אחד מהם אחר עלייתו לתורה או יוכל לברך ברכה אחת לשניהם ולומר שפטרני מעונשם של אלו, והשיב, מסתבר ברכה א' לשניהן (הליכות חיים סי' רכ"ג, וכן עי' בס' הקטן והלכותיו עמוד כ"א סכ"ד ופרק פ"ג ל"א ובס' אוצרות של חינוך עמוד תת"ד ג"כ כ' רבינו שיאמר שפטרני מעונשם של אלו, ועי' מש"כ בשו"ת להורות נתן ח"ה סי' ז' ובספר הליכו"ש פכ"ג מ"א דה"ז משנה ממטבע ובקו' עזרת אליעזר עניני בר מצוה עמוד ל"ג השיב רבינו זצ"ל שיברך על כל א' כשקיבל עליה ואם טעה ואמר בלשון רבים ה"ז משנה ממטבע שטבעו חכמים ולא יצא אפי' על הראשון, וכן באוצר בר מצוה עמוד תרל"ז כ' רבינו שיברך על כל אחד בפני עצמו ואי"צ עבור זה לחלק כל א' למנין אחר).

מדור זה נכתב לעילוי נשמת

אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו ויסבורג זצ"ל
ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח יעקב אנגל זצ"ל תנצב"ה

לקראת יום היארצייט השני לרבנו זצוק"ל

סיימנו בימים אלו את הכנת ועריכת הספר "דברי שי"ח" חלק ב'

ובו 700 עמודים על עניני המועדים על פי מועדי השנה

הזמנות מיוחדות להקדיש ולהנציח בספר חשוב זה

לפרטים: 053-3145900

עורך: יצחק גולדשטוק

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✉ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☎ 053-3145900

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה - 1586

קהילות 073-2757000 שלוחה - 4310

שָׁנִים קָדְמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ומידות מפי רבינו מנחם מנדל זצ"ל!

מנחם מנדל זצ"ל - השבועות הבאים בעזה"י:

רבני ישיבת לומז'א ותלמידיה בפתח תקוה

פרשת בשלח - הושעיה הגאון רבי אבא גרוסברד | פרשת ויתרו - הגאון רבי שמואל הכהן קפלן זצ"ל רבה של צפת (כ"ז מנחת תשנ"ט)

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומועשיות הקשורים להנ"ל

דברי זכרון ועובדות מופעיות על זקן המושגיחים

הגה"צ רבי משה לייב עוזר זצ"ל (ז' אדר תשכ"ז)

לעיתים היה מגיע ר' אליעזר לרבינו בעבור צרתו של אחד מהאברכים, הוא חש כאילו זו צרתו הפרטית. באחד הפעמים - היה זה בתחילת חודש אלול - סיפר על צרה גדולה שיש לאחד מהאברכים בכולל בלומז'א. שמע רבינו את דבריו והציע, שיערכו 'תפילת יום כיפור קטן'.

שאל ר' אליעזר, הרי בחודש הקרוב תשרי, אין עורכים תפילת יו"כ קטן, וחודש אחרי כן, הרי זה עוד כמעט חודשיים? ומה בנתים?

ענה רבינו: אם יקבלו על עצמם עכשיו לערוך יום כיפור קטן בערב ראש חודש חשוון, הקב"ה מצרף את זה לעשיה ובעז"ה יושע.

הלך ללמוד 'פשט'

באחת הפעמים שנכנס ר' אליעזר ליטול עיצה ממרן הסטייפלר, מרן לא הכריע בפניו את הספק והוא נותר בלבטיו. ר' אליעזר לא התייאש, הוא פנה אל הבן - רבינו זצ"ל כדי ללמוד 'פשט'.

באי הכרעתו של מרן, ולקבל הדרכה מה עליו לעשות. רבינו ענה לו שמאחר ואביו לא פשט את הספק, הוא מיעץ לו לכוון היטב בברכת השכיבו במילים "ותקננו בעצה טובה מלפניך" ומיד לאחר תפילת ערבית יחשוב שוב בענין, ואשר יראה לו אז, כן יעשה (מתוך מאמר לזכרו בקונטרס "הגאון רבי אליעזר עוזר")

רבי אליעזר עוזר (משמאל) עם רבינו

המופת

מספר בנו הגאון רבי מאיר עוזר שליט"א:

בתאריך י"ט שבט תשע"ג, אבי זצ"ל עמד לחזור לארץ ישראל לאחר שכבר שהה שלוש שבועות בארץ נכר לטובת הישיבה, אך הנה בדרכו למטוס אירעה תאונת דרכים חמורה. ר' אליעזר נפצע אנוש, כל איברי גופו התפרקו מכף רגל ועד ראש, וכפסע היה בינו לבין המוות רח"ל. השמועה עשתה לה כנפים ועד מהרה התכנסו תלמידי הישיבה להעתיק רחמים בעדו, ושמו הועבר במהרה לרבינו שביקר אותו ברפואה שלימה.

בחסדי ה' יתברך, הוא הועבר שם מיד לבית החולים, שביצעו בו על אתר מספר ניתוחים דחופים, ובהשתדלות רבה הצליחו להטיסו לבית החולים 'תל השומר' בארץ ישראל, כשהוא עדיין במצב קשה, וכמעט כל גופו נותר משותק, הוא לא יכול היה להזיז אבר, וכמעט שלא הגיב לסובבים.

והנה בחול המועד פסח הפתעה. רבינו הגיע לבית החולים לבקר. ר' אליעזר התרגש מאוד, והנה אף התיישב רבינו לצידו, הוא החל באופן פלאי להזיז את שני ידיו! היה זה דבר מופלא ביותר. לאחר מכן רבינו בירכו בחמימות, ולמחרת

הרופאים סיפרו לבני המשפחה בהתפעלות שמצבו כל כך השתפר מאתמול להיום, שכבר יוכלו להסיר ממנו את מכונת ההנשמה שהיה מחובר אליה, וכעבור תקופה לא ארוכה יצא מכלל סכנה, וחזר לנהל את הכולל עוד כעשר שנים.

רבינו במסדרונות בית חולים בדרכו למצות ביקור חולים

ר' משה עוזר היה תלמיד ישיבת טעלז המעטירה בראשות רבותיו הגאון רבי אברהם יצחק בלוק הי"ד ולימים נלקח לחתן עבור ביתו של הגאון רבי אליעזר שולביץ זצ"ל, מייסד הישיבה בעיר לומז'א. כאמור לעיל (ר' בערכו) טרם תקופת מלחמת העולם הראשונה החליט ר' אליעזר שולביץ לעקור לארץ ישראל ולפתוח בפתח תקוה את ישיבת לומז'א מחדש. כשהוא מותיר את הישיבה בלומז'א בניהול חתנו הגר"מ גורדון. כאן בארץ ישראל למרות גילו הלא צעיר נחלץ ר' אליעזר חושים וייסד בכל כוחו את הישיבה. הוא אף פנה אל חתנו האחר - ר' משה עוזר ז"ל ומינה אותו להרביץ תורה בישיבה. ר' משה אכן מסר שיעורים בבהירות מיוחדת, ונוסף על כך גם, שמתוך אחריות מיוחדת לקח על עצמו לסיע עול אחזקת הישיבה, מלבד השיעורים שהיה מוסר בפני התלמידים. באחרית ימיו חזר הגר"מ גורדון לארץ ישראל ועמד בראשות הישיבה, ולאחר פטירתו ניהל ר' משה עוזר את הישיבה, נלב"ע ז' אדר תשכ"ה.

רבינו היה מספר שזוכר את השיעורים כלליים שהיה מוסר ר' משה בהיכל הישיבה. דרכו היה להעמיד קושיא חזקה בתחילת השיעור, ולהרבות ריתחא דאורייתא בין התלמידים סביב הקושיא.

בנו ר' אליעזר עוזר זצ"ל

במשך השנים לא היה לרבינו קשר מיוחד עם רבי משה לייב עוזר, אך עם בנו ממשיך דרכו, שהתמנה אחריו להמשיך את הוושלת היה ידידות וותיקה ורבת שנים. רבי אליעזר היה בן גילו של רבינו ואף למדו יחד באותה התקופה בישיבה. ברבות הימים שנפתחו ישיבות נוספות בארץ ישראל, שינה ר' אליעזר בעצת רבותיו את תבנית הישיבה לכולל אברכים, ועד ליומו האחרון השקיע ר' אליעזר את כל כוחותיו להצלחת האברכים, כשהוא אינו בוחל בשום מאמץ כדי להרבות תורה. בין פעולותיו היה מרבה ליטוע לארצות הגולה כדי להתרים את אחינו בני ישראל לטובת התלמידים, והיה מרבה לבוא לפני רבינו להתייעץ ולהתברך.

בכל פעם כשר' אליעזר בא לבקר את רבינו היה מתקבל במאור פנים מיוחד. פעם הוא שאל את רבינו על המובא בחז"ל שמשנה רבינו כעס, וכי יתכן לומר על אבי הנביאים שנכשל במדת הכעס, אשר אמרו עליה שכל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, (ועוד דברים נוראים שכתוב בגנות הכעס), והשיב בפשיטות: משה רבינו כעס כי סבר שצריך אז לכעוס עליהם, אבל טעה בזה, והוסיף משפט מבהיל "בעולם הזה אין אף אחד שלא יטעה פעם".

רבי אליעזר עוזר זצ"ל עם רבינו

החזקת תורה קודמת

פעם הלין ר' אליעזר את צערו בפני רבינו, ואמר שהיות ורח"ל נתרבו האלמנות והיתומים וכו' ואין לך יום שאין בה קללתו מרובה משל חבירו, ורבים אומרים שאין להם אפשרות לתרום כי תרמו כבר לצדקות אחרות, נענה רבינו ואמר לו: הדבר פשוט כי המצוה לתרום לאחזקת תורה וכוללים קודמת לשאר דיני הצדקות.

אין צורך לדאוג

פעם שח' ר' אליעזר לרבינו ואמר, שהעול והדאגה שרובץ עליו מחמת קיום הכולל מידי חודש בחודשו שובר את הלב, ומטריד את מנוחתו. ענה לו רבינו - למה לדאוג, והרי הקב"ה מנהל את העולם, חס ושלו, אין צורך לדאוג!

"ואיך מתגברים למעשה על הדאגה" שאל ר' אליעזר. והשיב רבינו: על האדם לעשות את השתדלות המוטלת עליו, ולדעת שיותר מזה אינו מחויב. הקב"ה מנהל את העולם, אין צורך לדאוג!

רבינו השיבו: אתה צריך לעשות השתדלות. ויותר מזה 'דער הייבישטער פורט די וועלט' לא לדאוג.

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

645

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • בא תשפ"ד

בהמשך לשיחה שהובאה בשבוע שעבר על מעלת 'רבנן' השקועים בתורה תמיד, נביא בזה דברים נפלאים שמסר רבינו בזמן קיץ תש"ע ועוד ליקוטי הדרכות מזמנים שונים בענין השקיעות בלימוד התורה.

השקיעות בתורה של בני ישיבה

בגמרא בברכות דף כ"א נסתפקו מה הדין של 'בני בי רב', והיינו בני הישיבה, בי רב, אם שכחו תפילת שבת והתחילו ברכת אתה חונן, האם יגמרו את הברכה או שצריכים להפסיק מיד. ולהלכה נפסק (או"ח סימן רס"ח סעיף ב') שצריכים לגמור את הברכה, והטעם בזה כמו שהביא המשנה ברורה שם, כי מעיקר הדין היו צריכים גם בשבת להתפלל שמונה עשרה ברכות, ורק משום טרחה פטורים ומתפללים שבע, אבל בדיעבד אם כבר התחילו צריכים לגמור הברכה.

ומבואר בגמרא כי שאלה זו מצויה בעיקר אצל 'בני בי רב', ויש להבין מדוע הוזכרו דווקא בני בי רב, הרי לכל אחד יכול להיות דבר כזה, שיתחיל בטעות אתה חונן, כי הוא רגיל בזה כל השבוע, ובפרט אם אין לו סידור ומתפלל בעל פה, עלול לטעות ולהחליף בתפילה של חול, ומדוע הוזכרו כן בגמרא על 'בני בי רב'?

וכתב במעדני יום טוב על הרא"ש בברכות שם (אות י') כי אצל בני בי רב מצוי שיטעו, מפני שהם טרודים בגירסא ושקועים בלימוד, וכל הזמן אינם מפסיקים לחשוב בדברי תורה, ולכן זה שכיח שהם ישכחו תפילת שבת ויתפללו כפי ההרגל, אבל מי שהוא לא מבין בי רב, בעלי בתים, אנשים פשוטים, לא קורה אצלם דבר כזה, שהרי יודעים שעכשיו שבת ומתפללים תפילת שבת, ומדוע לשכוח? ורק בני בי רב, כיון ששקועים בתורה כל כך, הראש תפוס בזה, ועלולים לטעות בתפילה.

לעצור את המחשבה באמצע התפילה

ובדומה לזה סיפר הגרי"ח מוואלוז'ין מעשה שהיה עם הגרי"א (מובא בהקדמה לביאור הגרי"א על ספרא דצניעותא) "פעם אחת מדי דברי עמו בענין התפילה, אמר לי, פעם אחת הראוני מן השמים גודל ענין התפילה, כי יגיעתי יגיעות רבות על הבנת מאמר אחד בזהרר הק' בעניינא דראש חודש י"ב שבועים, ולא עלה בידי לפרשו לאמיתו, והנה ביום ראש חודש אחד בעמדי להתפלל תפלת העמידה דשחרית, ברגע אחד נפל במחשבתי באותו המאמר לפרשו על שבעה אופנים, ומה היה לי לעשות".

"ואמרתי לו, אפשר לשהות מעט רק לסדרם במחשבה, וכי גם זה חשיב הפסק? אמר, באמת כן עשיתי, שהיתי כמו רבע מינוט וסידרתי במחשבתי, ושוב חזרתי תיכף לגמור תפילתי, ואחר גומרי תפילתי התבוננתי על המראה לחזור עליהם, והנה מאומה אין בידי, נשכחו ממני לגמרי [ומזה תבין גודל קדושת טהרת מחשבתו בתפילה, אשר היה נחשב אצלו למחשבה זרה בתפילה], ונצטערתי על זה הרבה, ושהיתי כמו חצי שעה להסיח דעתי מצערי ולקרות הלל, וכעמדי להתפלל מוסף והנה נפלו עוד הפעם כל השבעה אופנים במחשבתי כבראשונה, שוב לא פניתי מחשבתי מתפילתי כלום, ולא נתתי דעתי עליהם להרהר בהם כלל, וכסיימי תפילתי נמצאו ערוכים ושמורים לפני כל השבעה פירושים לאמתתם ומתוקים מדבש ונופת". עכ"ל.

והנה הגרי"א בודאי היה במעלת בני בי רב, שטרודים ושקועים בדברי תורה, ולכן אין זה פלא שגם באמצע שמונה עשרה התחיל לחשוב בזה, והרי בגמרא מדובר רק על טעות בתפילה, שהיא בדיבור, ובזה יותר קל לשים לב שלא לטעות, אבל לעצור את המחשבה יותר קשה, ולכן זה קרה אצל הגרי"א, ואף על פי כן לפי דרגתו זה היה חטא, ולכן נענש ששכח את החידושים, ומיד הוא עשה תשובה ותיקן את החטא, ושוב מן השמים הוזכרו לו את כל החידושים ששכח. ורואים את כוח השקיעות בדברי תורה, שאפילו הגרי"א באמצע תפילתו נמשך לחשוב בזה, וקשה לעצור את המחשבה שלא לחשוב בדברי תורה.

כשהמחשבה נמשכת באונס לדברי תורה

ומצינו עוד בגמרא בתענית בדף כ' דבר שצריך ביאור, ששאלו הרבה תנאים ואמוראים 'במה הארכת ימים', כי בשביל אריכות ימים יותר

מהרגיל צריכים זכויות מיוחדות, ורב אדא בר אבהה אמר כי הוא האריך ימים בזכות שלא להרהר בדברי תורה במבואות המטונפות, שאסור להרהר שם בדברי תורה [בזמנם לא היה 'אינסטלציה' בבית, וכשהיו שוטפים כלים ועושים כביסה, היו שופכים את המים המלוכלכים לרשות הרבים דרך צינור, והיו 'ביב' ועוקה' (ענין עירובין פה, א) שמהם היו המים נשפכים לרחוב והולכים בתעלות פתוחות בצדי הכביש עד למקומות מרוחקים, והיה עולה מהם ריח רע, וזהו 'מבואות המטונפות' שאסור להרהר שם בדברי תורה].

ויש להבין אם כן מה המעלה המיוחדת ברב אדא שלא להרהר, הרי כך הדין, שאם יש ריח רע אסור להרהר בדברי תורה, וכי זה חידוש שלא עבר באיסור, ומדוע מגיע על זה שכר מיוחד של אריכות ימים?

ומבואר שזה היה קשה אצלם מאד שלא להרהר בדברי תורה, כמו שסיפרנו מהגרי"א שהיה קשה לו שלא להרהר בדברי תורה, עד שהיה מוכרח להפסיק ולשהות בתפילתו, כי המחשבה נמשכה לזה בעל כרחו, ויש להבין אם כן באמת מה הם עשו כשהלכו במבואות המטונפות, וכי עברו איסורים כשהיו חושבים בדברי תורה?

התשובה היא, שאם המחשבה נמשכת באונס לדברי תורה זה לא איסור, ומפורש כן בגמרא (זבחים קב, ב) על אחד מהתנאים שאמר הלכה שנתחדשה לו בבית הכיסא, לגבי חלוקת קדשים, ותמחה על זה בגמרא כיצד להרהר שם בדברי תורה, הרי אסור להרהר, ותיצו 'לאונסו שאני', דהיינו שהוא היה אנוס ומוכרח להרהר, כי מחשבתו נמשכה לזה בעל כרחו, ולא היה לו כוח לשלוט על המחשבה למנוע מזה, כי דבר שאכפת לאדם ומטריד מאד את מחשבתו אי אפשר שלא יחשוב עליו, וכל האיסור להרהר בדברי תורה במבואות המטונפות זה רק אם מהרהר מרצונו, אבל מה שחושב באונס אינו אסור.

ושמעתי על אחד מהגדולים שבמקום שאסור להרהר, היה סופר אחת ושתיים, ומחשב מספרים בפיו, כדי שלא ירהר בדברי תורה, ובלי זה

החזק במוסר

רשימה מקבלת הקהל באחד הימים. כסלו תשפ"ב

ליהודים מחו"ל שביקשו ברכה ועצה לעבודת השם, אמר רבינו: **יש ספרי מוסר**. ושאלו: איזה ספרים? והשיב רבינו: **מה שמעניין, ספר מוסר שמעניין, יש הרבה ספרי מוסר, יש גם פלא יועץ, זה גם כן ספר מוסר, ויש חובות הלבבות, ארחות צדיקים, מסילת ישרים, יש הרבה ספרי מוסר, כל מה שמעניין**.

יהודי ביקש ברכה ועצה שילדיו יהיו תלמידי חכמים, ואמר רבינו: **אם האבא ילמד הם גם כן ילמדו, שילמד, שיראו שהוא לומד, זה העצה הכי טובה, וללמוד גם מוסר! ספרי מוסר, חובות הלבבות וכל ספרי המוסר**. אחריו ניגש יהודי נוסף וביקש גם הוא ברכה שילדיו יהיו תלמידי חכמים, ואמר לו רבינו: שמעת מה שאמרתי... דוגמא אישית, זה העצה הפשוטה.

לנער בר מצוה ששאל מה לקבל על עצמו, אמר רבינו: **כיבוד אב ואם, זה מעשרת הדיברות**. וביקש האב ברכה גם לעצמו, ואמר לו רבינו: **שילמד ספרי מוסר, ויהיה סיעתא דשמיא בגשמיות וברוחניות, חיים מאושרים**.

יהודי נוסף ביקש ברכה להתעלות בעבודת השם, וגם לו אמר רבינו: בעזרת השם, **אם תלמד ספרי מוסר**.

בחור ביקש ברכה ועצה לחיים טובים וזיווג הגון, ואמר לו רבינו: **לכבד כל אחד ואחד! ולא להתווכח עם אף אחד. בלי ויכוחים. תלמוד ותעסוק בתורה, וגם ספרי מוסר, זה בדוק ומנוסה**.

הוא היה מהרהר בעל כרחו, ואמנם לאונסו מותר, אבל היה לו עצה, לחשב חשבונות שיעצרו את המחשבה מדברי תורה.

ואם כן יתכן שזה הביאור במה שאמר רב אדא בר אבא, כי הוא זכה לשכר מיוחד של אריכות ימים על מה שלא הרהר בדברי תורה במבואות המטונפות, כי לפי גודל דרגת שקיעתו בתורה הוא היה אנוס להרהר

עצות והדרכות לשקיעות בלימוד

בדברי תורה, והרי באופן שהוא אנוס על פי דין אין בזה איסור, אבל הוא השתדל ועשה מאמצים גדולים למנוע את האונס ולהביא עצמו לאונס הפוך שלא להרהר בדברי תורה, וזו כבר מידת חסידות ודרגה גדולה מאד שמגיע עליה שכר מיוחד.

ולמדנו מכל זה מה נקרא דבקות בתורה. זוהי המציאות של תורה!

כתב או שיאמר שאר פסוקים של רחמים או **שיהיה בדברי תורה**, והיינו שיחזור בזיכרוננו על מה שלמד, או שאר דברי תורה, כגון איזהו מקומן, פיטום הקטורת, ואפילו פסוקי דזמרה.

וכשהולכים לישון מתוך דברי תורה, גם בשעת השינה חולמים בדברי תורה, כי אדם חולם בלילה על מה שהוא חושב ביום, ושמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל שהביא מאחד הראשונים שחלם בשנתו בדברי תורה ושמו שמחה גדולה שהוא רואה ששקוע בתורה ולא בדברים בטלים [עיין 'מרדכי' בתחילת ב"ק "ולמורי רבינו מאיר ז"ל נראה בחלום", ובמקום אחר הביא רבינו מדברי הס"ז חו"מ סימן פ"ח "שוב נתגלה לי בחלומי תירוץ על קושיא זאת", ובנחת דוד ב"מ דף ד' חלק על סברתו וכתב שדברי חלומות לא הועילו כלום], רואים ששיק שיתחדשו דברי תורה גם בחלום, וזה תלוי אצל כל אחד עד כמה ששקוע בדברי תורה והולך לישון מתוך דברי תורה.

~ ~ ~

ופעם אמר בפתיחת הזמן בשיבה:

אדם הולך ברחוב ומתעכב לקרוא מודעות ודברים בטלים, מתוך סקרנות, אבל מה זה משנה לו ומה זה נוגע לו, הרי באותו הזמן יכול לחשוב מחשבות קדושות! ולא לבזבז הזמן בדברים מיותרים שלא לצורך. הסקרנות גורמת הרבה בטלה, לשמוע ולחשוב דברים שלא לצורך, ומצד הלכות תלמוד תורה הרי זו בטלה, **ויכול באותו הזמן לחשוב איזה דבר תורה.**

כמובן זה לא פשוט, וצריך להתרגל בזה, וזו באמת מדרגה גבוהה, אך יש כאלה ואני מכיר כאלה שאינם מסיחים דעת מתורה, **לא מתוך מתח אלא במצב רוח טוב, ובשמחה, שהתורה משמחת!**

~ ~ ~

ובשיחה לבני ישיבת 'תורת חסד' באלעד:

הנה בדברים שהתורה נקנית בהם, נזכרו שני עניינים של שמחה, 'בשמחה' ו'השמח בחלקו', וביארו בזה המפרשים כי 'בשמחה' היינו בשעת הלימוד, ששמחים מחמת הלימוד, והלימוד עצמו משמח, כמו שכתבו (תהלים יט, ט) פיקודי השם ישרים משמחי לב, ו'השמח בחלקו' היינו שמחה גם בשעה שאינו לומד.

ולמשל כשהולכים לחדר האוכל שמפסיקים מסדר הלימוד, אם ממשיכים לדבר ולחשוב בלימוד, שמחת התורה נמשכת, ואף על פי שאסור לדבר בשעת הסעודה שמא יקדים קנה לוושט ויבוא ליד סכנה (תענית ה, ב), מכל מקום אפשר לחשוב בדברי תורה, וגם בזמן שאי אפשר לדבר ולחשוב בלימוד, צריך להיות 'שמח בחלקו', ולשמוח במה שלמד כבר ובמה שעתידי ללמוד אחר כך.

סיפר נכד רבינו:

פעם הלכתי עם סבא בדרך לתפילה בשיבה והתחיל לדבר בלימוד, ואמרתי לו שעדיין לא ברכתי ברכות התורה, והתפלא ואמר: מיד כשקמים מהשינה צריך לברך, שהרי מיד מתחילים לחשוב בלימוד. ואמר כן בפשטות, כאילו ודאי שכל אחד עושה כך. וכיון שיש מחלוקת בפוסקים האם מותר להרהר לפני ברכות התורה, צריכים לברך לפני זה.

~ ~ ~

ופעם נשאל מה נקרא 'מקבל עול תורה'? והשיב: לאכול כמה שצריך, לישון כמה שצריך, וללמוד כל הזמן שיכול ללמוד, ובזמן שאינו יכול ללמוד יחשוב בלימוד, וכשלא יכול לחשוב בלימוד יחשוב מתי כבר יוכל ללמוד, וכך כל חייו סביב התורה!

לעילוי נשמות מרת **גאלדא זהבה** בת הרה"ח הק"ר **מאיר קאופמן** ע"ה
נלב"ע י' שבט תש"פ - תנצב"ה
נדבת בנה הגר"א קאופמן שליט"א יו"ר ועד הישיבות בארץ הקודש

רבינו היה רגיל לספר בהתפעלות על מרן הגאון רבי ברוך בער זצ"ל, שפעם בא אליו אדם לשאול עצה באיזה ענין, ורבי ברוך בער שמע את דבריו אך לא תפס ולא הבין את מה שהוא מדבר, מרוב שהיה שקוע בלימוד, ולא היה יכול להסירה דעת מהמחשבה בזה, עד כדי כך היה שקוע בלימודו, שהיה מתעמק מאוד, ולא הצליח להסירה דעת מהלימוד להבין את דברי השואל!

ועוד סיפר על מרן הגרי"ז זצ"ל, שבצעירותו כשעשה ברית לאחד מילדיו ובאו אורחים לשמחת הברית, אביו מרן הגר"ה זצ"ל שאל אותו שאלה בלימוד כדי שיחשוב עליה באותו הזמן, כשהציבור בא וצריך לקבל אותם, שלא יסיה דעתו מהלימוד, ויחשוב בעיניים בדברי תורה, ויכול בתוך כך לקבל פני הבאים ולומר שלום עליכם ומזל טוב, אבל להמשיך לחשוב בדברי תורה.

ואמר, כי אמנם אלו הן דרגות גבוהות, אך כל אחד יכול להתקדם בזה לפי דרגתו, ולחשוב בלימוד על מה שמעניין ומושך אותו.

~ ~ ~

ובאחת השיחות אמר:

כשאדם נמצא בביתו ויש לו גמרא, הוא יכול ללמוד כל הזמן, אבל יש זמנים שלא נמצאים בבית, ואי אפשר לשבת ליד השולחן וללמוד, וידוע מהגר"א (מובא בהקדמת פאת השולחן) שאמר עצה לזה, להשתדל להיות בקי בעל פה לכל הפחות במסכת אחת, שאז בכל מקום שהולך יכול לחזור ולשנן בזיכרוננו את המסכת, וכך לא יבטל מצות 'והגית' בעת לכתו בדרך, ולא יסיה דעתו מדברי תורה.

ואמנם גם זה אינו פשוט, לדעת מסכת אחת בעל פה, אכן בזמנינו יש גמרות קטנות, שאפשר להחזיקם ביד וללמוד בהם בכל מקום, וזו סייעתא דשמיא שיהיו אפשרויות ללמוד!

וגם אפשר במחשבה, לחזור על מה שלמד במשך אותו היום, ומה שלמד אתמול, ושאר דברי תורה הזכורים לו.

ויש עוד דברי תורה שאפשר ללמוד בעל פה, כגון פרק איזהו מקומן של זבחים וכו' קדשי קדשים וכו' העולה וכו' זבחי שלמי ציבור וכו', שבזה כולם בקיאים, וגם ילדים אומרים את זה וזוכרים בעל פה, וזה פרק במשניות זבחים. וכן תנו רבנן פיטום הקטורת כיצד וכו' שזה ברייתות. ויש גם פסוקים, כגון פסוקי דזמרה ושאר פסוקי תהלים, או מה טובו וכו', יש הרבה דברי תורה שזוכרים בעל פה, ואפשר בנקל ללמוד ולחזור עליהם בדרך.

ובאופן כזה כל הזמן דבוקים בתורה! ואין לשער הזכות והמעלה של דבקות בתורה, שכל רגע שאדם עוסק בתורה הוא מתקדש ודבוק בהקב"ה, כמאמרם קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא.

~ ~ ~

ובשיחה אחרת אמר רבינו:

הרי כתוב בספרים שצריך להירדם מתוך דברי תורה, והרמ"א (או"ח רלט, א) כתב שאם קרא קריאת שמע ואינו נרדם יחזור ויקרא קריאת שמע כמה פעמים עד שישתקע בשינה, ובמשנה ברורה שם

הודעה משמחת

בס"ד לאחר תקופה שאזל המלאי הודפסו מחדש הספרים **דרכי החיזוק - ב חלקים** משיחות רבינו הגדול זללה"ה "מהדורת אור שרגא"

ניתן להשיג אצל **ממוצ"ק פ בא בעמדות המכירה של י. בלוי** בבתי הכנסת המרכזיים (ירושלים, בני ברק, קרית ספר ובית שמש) **במחיר מיוחד לשבוע זה בלבד**

דרכי אורה

פרשת בא תשפ"ד

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א

'עניי אנן וטרחינן כולי יומא, וכפינן ולית לן מידי'

זו בלבד שלא יגבה מהם הנזק, אלא אדרבה ישלם להם שכרם על אותו היום ששכרם ואפי' שרק הזיקוהו, ולמד זה מהפס' 'וארחות צדיקים תשמור', ולשון הגמ' שהפעולים אמרו לרב 'עניי אנן וטרחינן כולה יומא וכפינן ולית לן מידי', וע"ז א"ל רב לרבב"ח זיל הב אנרייהו, וא"ל דינא הכי, וא"ל רב, אין, 'וארחות צדיקים תשמור'. נמצא שרק מצד מידת צדיק הי' צריך רבב"ח לשלם להם דמי אותו היום, ומעתה י"ל גם כלפי יוצאי מצרים, אף שהקב"ה פטור לשלם שכר עבודתם מצד שורת הדין, אבל ממידת 'צדיק' שלו הוא מחוייב לשלם להם.

ובזה נראה לבאר מקראי קודש שאנו אומרים כל יום בתפילת שחרית 'זכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני וגו' ותקם את דברך כי צדיק אתה, וצ"ע אטו הקב"ה צריך להיות צדיק כדי לקיים הבטחתו, אלא כמבואר שרק מצד מידת צדיק קיים הקב"ה הבטחת השכר, כמו הכתוב 'וארחות צדיקים תשמור'.

ויש להוסיף, שכיון שהקב"ה מתנהג עם האדם ועם כלל ישראל בהנהגת משפט של מידה כנגד מידה, וכמו שאחז"ל כל המעביר על מדותיו מעבירין על כל פשעיו ועוד רבים, על כן א"ל הקב"ה למשה כיון שאברהם אבינו הוא 'צדיק', א"כ צריך בהכרח להתנהג עמו במידה זו של 'ארחות צדיקים תשמור', ואף שכביכול זרעו לא עמד בתנאי העבודה שהיא מחייבת את ה'רכוש גדול', מ"מ מצד מידת 'צדיק' צריך לשלם להם דמי פעולתם. ויש להוסיף שכתוב בפס' שקודם ההבטחה של ברית בין הבתרים 'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, והיינו שאז קיבל אברהם אבינו שם 'צדיק' מהקב"ה, וכבר אז בשעת ההבטחה א"ל הקב"ה שיתנהג עמו גם במידה זו של צדקות ויזכו בניו לאותו השכר שהבטיח להם.

והנה כולנו ירדנו לעוה"ז לצורך עלי' כד' הגמ' ב"מ דפ"ג יצא אדם לפעלו - צדיקים לקבל שכר, ולעבודתו עדי ערב - במי שהשלים עבודתו עדי ערב, והיינו אפי' שלא הצלחנו להועיל בעבודתנו, ובעוונותינו הרבים נשבר הכלי ושלא במקום מדרון ובפשיעה, אמנם אנו צועקים במר לב להקב"ה עניי אנן וטרחינן כולי יומא וכפינן ולית לן מידי, והקב"ה לעולם נוהג במידת צדיק לתת שכר לכל מי שנכנס בעבודתו ית', אלא שצריך לנהוג במידת 'צדיק' בעוה"ז ואז הקב"ה ג"כ נוהג עמו באותה המידה ומצדקו ויהיה לי' אגרי' לפניו משורת הדין.

עקירת הרצון היא הדרך להגיע לקדושה

טבעם לקרקר, ועשו את מה שמושרש אצלם בטבע, משא"כ הכלב שטבעו להקים רעש, ואעפ"כ עקר את טבעו ואת רצונו כדי שלא להפריע ליציאת בני ישראל מארץ מצרים.

כך הוא גם ענין איסור מאכלות אסורות. האדם בטבעו תאב לאכול אותם, אך צריך לעקור את רצונו ולהמנע מכך. עקירת הרצון היא הדרך להגיע לקדושה, וכמו שכתב מו"ר מרן החזון איש (קובץ אגרות, אגרת י"ג): "כל שבירת הרצון היא אבן אחת מאבני רצפת העזרה לבנות החיים בקודש". על ידי איסור המאכלות זוכים בני ישראל לקדושה והופכים עצמם ל'אנשי קודש'. מעתה, מתאים מאד הדבר שדוקא במצוה זו מקבלים הכלבים שכר על כך שגם הם עקרו רצונם.

דבר נא באנשי העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה קלי כסף וקלי זהב (י"א, ב)

רש"י הביא כאן דרשת חז"ל בברכות ד"ט עה"פ 'דבר נא': אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמרו אותו צדיק - אברהם, 'ועבדום וענו אותם' (בראשית טו) קיים בהם, 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' (שם), לא קיים בהם עכ"ל. וכבר עמדו בזה, אטו הקב"ה צריך טעם זה כדי לקיים הבטחתו, ועוד צ"ב מהו שנצטרכו חז"ל לכתוב על אברהם אבינו דווקא כאן תואר זה של 'אותו צדיק'.

ונראה שבאמת יש לומר שבברית בין הבתרים לא הוצרך הקב"ה להבטיח במיוחד את שכרם של אלו שנשתעבדו במצרים עבודת פרך, והלא הקב"ה לעולם נותן שכר טוב ליראייו ועושי רצונו, וידוע בחז"ל בכ"מ שכן של יסורים ובפרט יסורים כאלו שנתייסרו כלל ישראל שלא מחמת מעשיהם אלא לתיקון הבריה, אלא באותה שעה אמר הקב"ה לאברהם אבינו שכדי להבטיח ענין זה שיזכו בניו לרשת את ארץ ישראל ולהיות עם סגולה של הקב"ה, ממלכת כהנים וגוי קדוש, ע"ז מוכרח שעבודם של בני" בארץ לא להם, כדי שיעזבו ע"ז לדרגה עצומה בקדושה ויראה, ועל ידי שיראו את גודל רשעותם ואכזריותם וכפרונותם של המצרים ידעו ליזהר ממועשיהם, וע"י יסורים הנוראים בעבודת פרך יתקרבו עוד יותר להקב"ה, ובוודאי שעבור עבודה תמימה כזאת היו מקבלים עוד יותר שכר כמו כל מי שעובד להקב"ה ומתייסר כדי להתקרב אליו, שנאמן הדין שלא לקפח שכר כל מעשה ופעולה טובה, וע"ז אמר הקב"ה באותו הזמן שממילא פשוט הוא ש'אחרי כן יצאו ברכוש גדול' כמבואר בסנהדרין דצ"א שהיא הבטחה מצד הקב"ה לשלם להם על עבודתם לפניו, כי כל ענין העבודה במצרים הי' לתכלית הנרצה להתקרב אליו וע"ז יגיעו למתן תורה, ואף שבעלמא אמרי' היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, מ"מ ע"ז הי' הקב"ה נוהג כמו בשכר מצוות שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז.

ואמנם כלל ישראל לא עמדו בנסיון זה, ואדרבה נפלו בדרגתם ללמוד ממועשי המצרים כמו שאחז"ל הללו עובדי ע"ז וכו' וירדו למ"ט שערי טומאה, ובאמת מצד שורת הדין לא הי' צריכים לקבל שכר כלל. אבל מצד המבואר בס"פ האומנין (ב"מ פג א') בעובדא דרבה בר בר חנה דתברו לי' הנהו שקולאי חביתא דחמרא, ופי' שם רש"י שהיו נושאי משאות ושברו לו החבית שלא במקום מדרון, ובפשיעה, וא"ל רב שלא

ולכל בני ישראל לא יחרץ קלב' לשנו' (י"א, ז)

על הפסוק בפרשת משפטים (שמות כב) 'ואנשי קדש תהיון לי, ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, לכלב תשליכון אותו', אמרו חז"ל (שמו"ר לא): למה לכלב? אמר הקב"ה חייבים אתם לכלבים, שבשעה שהרגתי בכורי מצרים והיו המצריים יושבין כל הלילה וקוברין מתיהם והכלבים נובחין להם ולישראל אינן נובחין, שנא' 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', לפיכך אתם חייבים לכלבים שנאמר 'לכלב תשליכון אותו' ע"כ. והנה רבים תמזו מדוע זכו דוקא הכלבים לשכר נצחי, הרי מצינו שגם הצפרדעים סייעו לבני ישראל בכך שקרקרו אצל המצרים ובגופם, ומדוע לא ניתן להם שכר על זה? אך תשובת הדבר הוא שהצפרדעים

עובדא ממרן החזון איש זיע"א

השעה, ואח"כ אמר 'לא, איני רוצה שעון', ועצר מהדרך ונשען על מקלו, הביט בלבנה, והתחיל מדבר ומחשב לעצמו מתי ה' המולד וכמה היום בחודש, חישב והביט בלבנה, ואחר כמה רגעים אמר את השעה המתאימה.

החדש הזה לכם ראש חדשים (י"ב, ב)
שה רבינו שליט"א: ליוונו את מור"ר מרן החזון"א זצ"ל בטיול היומיו, והי' זה בשעת לילה מאוחרת, סמוך לחצות, במקום הר גבוה (רחוב ר' יהודה הלוי), ובדרך שאל מרן זצ"ל אם למישהו יש שעון לידע מה

המשא המרכזי מרבנו מרן שליט"א בכינוס ארגון "קשר יהודי" לאלפי נשות ישראל

תפקיד האשה בשמירה על כלל ישראל

נשים יקרות, עצם ההתכנסות שלכם, לשמוע ולהתחזק יחד, זה שאתם רוצים להתכנס ולשמוע בימים האלה, שעם ישראל זקוק לישועה גדולה, עצם הדבר הזה, זה דבר גדול מאוד.

ידוע לכם, לכולנו, שכלל ישראל נמצא בסכנה גדולה. וכל יום אנחנו שומעים על דם ישראל שנשפך כמים, ואף אחד לא יודע מה יילד יום, ה' ירחם. אשרי חלקכם שאתם מבקשות ומחפשות במה להתחזק בימים אלו.

אנחנו חיים ומאמינים שכל הניסים של עם ישראל זה הכל בזכות לימוד תורה. לימוד התורה הקדושה היא זו ששומרת עלינו, היא זו שמגינה עלינו. ומיום שמחת תורה וכל ההשתלשלויות אם נסתכל טוב רואים זאת בחוש. וכמו שאומר הנביא זכריה את דבר ה', "לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי אמר ה' צבקות". מי שמסתכל טוב רואה שלומדי התורה הם השומרים האמיתיים של עם ישראל.

אני רוצה לדבר על החלק שלכם, על החשיבות של האשה בשמירה על כלל ישראל. האשה הרי לא לומדת תורה. לנשים הרי אסור ללמוד תורה. אבל יסוד החשיבות של האשה, היא בזה שהיא שולחת את הבעל ללמוד. בזה שהבעל יושב ללמוד. בזה החשיבות של האשה.

יש גמרא בברכות בדף י"ז ע"א, הגמרא מביאה שם, אמר ליה רב לר' חייא, [רב היה מהתלמידים החשובים של רבינו הקדוש] "נשים במאי זכיין", במה זכו הנשים. מה הפירוש, הביאור בזה כי הגמרא בכתובות אומרת שרק מי שיש לו אור תורה, האור תורה מחייהו לעולם הבא, עולם הבא אפשר לזכות רק למי שיש לו אור תורה, שואלת כאן הגמ', רב אמר לר' חייא במה נשים זוכות לחיי עולם הבא, במה הם זוכים לזה, הרי הם לא יכולים ללמוד תורה. ועל זה אומרת הגמ' שיש להם את זכות התורה במה "שאקרוי בנייהו לבי כנישתא", רש"י מסביר שהם מביאות את התינוקות של בית רבן, הקטנים, שהיו רגילין ללמוד אז אצל הרב בבית הכנסת, הנשים זוכות בגלל שהם מביאים ועוזרות ללימוד מקרא, חומש. כי הם מביאים אותם לבית הכנסת אצל הרב שילמד איתם. דבר שני "ובאתנוי גברייהו בי רבנן", הם עוזרים לבעל להגיע לבית המדרש, שם לומדים משניות וגמרא. דבר שלישי שהם נשאות בבית ומחכות לבעל שיחזור מהשיבה, זהו פלפולא של תורה.

הנה הגמרא מונה כאן שלושה דברים, מקרא ומשנה ופלפולא של תורה, זה הזכות של הנשים. יש כאן את הזכות של כל מה שיש בתורה, יש כאן מקרא ומשנה ופלפולא של תורה, ובהן שהן עוזרות על ידי זה הן זוכות. וזה תלוי בהן, שהן עושות את הבית לבית של תורה. וזה, אני רוצה להגיד לכם, זה מה שאתם צריכים לקחת מכאן. מהאסיפה הזאת צריך לצאת, שידעו שהלימוד תורה של הבעל זה תלוי בכם. וזה התפקיד שלכם בשמירה ובהגנה על כלל ישראל.

אבל אני רוצה להביא לכם דבר נוסף. שהיה לי מזה התפעלות. יש ירושלמי במסכת כתובות בפרק חמישי הלכה ב', "מעשה ברבי יהושע בנו של רבי עקיבא שנשא אשה והתנה על מנת שלא לזון ושלא לפרנס". כל בעל מתחייב בכתובה שהוא יזון את האשה ויפרנס אותה, אז הוא התנה שלא לזון ולא לפרנס. ולא רק שהוא לא יזון ויפרנס, אלא שהיא תזון ותפרנס אותו, "ולא עוד אלא שתהא זונתו ומפרנסתו". ויש שם תוספת שחזין ממה שתזון ותפרנס אותו, כתוב שם שתהא "מלמדתו תורה". ומפרש הפני משה על הירושלמי [שהיה רבו של הגאון מווילנא] על המילים "ומלמדתו תורה" והוא כותב כדי "שיהיה לו פנאי ללמוד תורה בלי טורח של מזונות ופרנסה".

רואים בדברי הפני משה, שלא מדובר באשה כמו ברוריה אשתו של התנא ר' מאיר, שהיא היתה מלומדת גדולה, שידעה ללמוד תורה כמו החכמים הגדולים, התנאים. אז אם מדובר באשה כזאת, זה מובן למה היא התנה איתה שתלמוד תורה. אבל הפני משה לא אומר את זה. בפני משה כתוב, עצם הדבר מה שהיא תפרנס אותו שיוכל ללמוד ולא יצטרך לחפש אוכל, רואים מכאן שהוא לומד שבמה שהיא מפרנסת אותו זה עצמו נקרא שהיא מלמדת אותו תורה.

כתוב כאן דבר נורא. בזה שהיא מפרנסת אותו, הוא לא יצטרך לעבוד, אז זה לא שיהיה לה רק את הזכויות של התורה. אלא הופכת להיות מלמדת תורה! היא הופכת להיות ראש ישיבה!!! היא המלמדת תורה. היא לוקחת את התפקיד של מלמדת אותו תורה.

כתוב כאן דבר נורא, לא רק מה שדיברנו קודם את כל השלושה דברים, שהאשה זוכה בזכויות לזכויות של תורה. אלא שבה שהבעל יוכל לשבת וללמוד, בשקט, בלי הפרעה, היא הופכת להיות המלמדת תורה. כמו שהקב"ה הוא מלמד תורה לעמו ישראל. היא הופכת להיות "המלמדת תורה", בבחינת התפקיד של הקב"ה.

אשרי חלקכם שאתם מתכנסות להתחזק.

תשמעו מה שאתם שומעים כאן, בזה שעושים שהבעל יוכל ללמוד במנוחה בזה אתן הופכות להיות המלמדת תורה. זה אתם צריכות לקחת מהאסיפה. זהו החלק שלכן. ובה אתם שומרים על כלל ישראל.

ונזכה על ידי זה לישועת ה' מכל צרותינו. ובא לציון גואל בישיבת ה' בסיעתא דשמיא.

הלכות והנהגות

ממרח פוסק הדור רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת בא תשפ"ד

מתוך שיעור שנמסר לחו"ר כולל תשובות והנהגות

ב

בדין קורא ק"ש שלא לשם מצוות עשה

בש"ע סי' ס"ו סעי' א' איתא: "בין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד, ומשיב שלום לכל אדם. ובאמצע, שואל בשלום מי שהוא ירא ממנו כגון אביו או רבו, או מי שהוא גדול ממנו בחכמה וכ"ש מלך או אנס, ומשיב שלום לאדם נכבד ואפילו באמצע הפסוק, חוץ מפסוק שמע ישראל ובשכמל"ו שלא יפסיק בהם כלל, אם לא מפני מי שירא שמה יהרגנו", ע"כ.

והגר"א בביאורו לש"ע הביא מה שאמרו חז"ל (הובא בפירש"י בראשית מו, כ"ט) שבשעה שפגש יוסף הצדיק את יעקב אביו ונפל על צוואריו, לא נפל יעקב על צוואריו יוסף ולא נשקו כיון שהיה קורא את שמע, וביאר הגר"א הטעם שבשעת פסוק ראשון דקריאת שמע, אסור להפסיק אף מפני היראה והכבוד, ולכן אף שליוסף היה דין מלך, מ"מ באמצע פסוק ראשון אסור להפסיק אף מפני היראה והכבוד.

מדברי הגר"א מוכח שגם בלא קיום מצוה אין להפסיק

ונראה ללמוד מדברי הגר"א יסוד גדול לדינא. ובהקדם מה שיש לתמוה מדוע באמת בחר יעקב אבינו דווקא ברגע זו לקרוא ק"ש, ולא קרא קודם לכן או אח"כ. ובפשוטו נראה לפרש, שחשש שמא ברגע שיראה את הכבוד הגדול של בנו, יסיח דעתו לרגע אחד מייחוד השם, ולכן קרא קריאת שמע לקבל על עצמו עול מלכות שמים.

ועפ"ז יש ללמוד מכאן חידוש להלכה, דהאסור להפסיק באמצע פסוק ראשון דקריאת שמע, אינו רק כשקורא לקיים המ"ע דקריאת שמע, אלא גם כשקורא לשם קבלת

עול מלכות שמים, מ"מ אסור להפסיק, וכמבואר בדברי הגר"א הנ"ל שלמד מיעקב אבינו שאסור להפסיק אף שלא קרא לקיים המ"ע אלא כדי לקבל עול מלכות שמים. [אמנם המשנ"ב נסתפק בזה, ועפ"י דברינו יש להוכיח מדברי הגר"א].

כעין ראייה לזה מהפסוק ה' מלך שאומרים ביהי כבוד

וכעין ראייה לזה יש להביא מהא דבפסוק "ד' מלך" וגו' שאומרים ב"יהי כבוד" אין מפסיקין אפילו לקדושה, והרי דאע"פ שאין זה על דין דבר שבקדושה, מ"מ כיון שעוסק בקבלת עול מלכות שמים אסור להפסיק, וא"כ מכאן יש ללמוד דהוא הדין בקריאת שמע, גם כשאינו קורא לשם מ"ע דקריאת שמע, מ"מ אסור להפסיק כיון שעוסק בקבלת עול מלכות שמים.

א

אם בהזכרת שירת הים יוצאים המ"ע דזכירת יציאת מצרים

במגן אברהם סי' ס"ז סק"א כתב שבאמירת שירת הים יוצאים המ"ע דהזכרת יציאת מצרים.

אמנם בהנהגות חתם סופר לש"ע שם השיג על המג"א, וכתב שהתורה הקפידה 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים', ובשירת הים אין מזכירים את 'יום צאתך' והיינו את ט"ו ניסן. וכן הגרע"ק א' בהנהגותיו לש"ע שם הסכים לדברי חתנו החתם סופר, וכתב וז"ל "אמת בפיו".

וצריך עיון ליישב דעת המגן אברהם שיוצאים בשירת הים המ"ע דזכירת יציאת מצרים, והלא בקרא כתיב 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים' וכמו שתמה החת"ס.

קריעת ים סוף הוא גמר יציאת מצרים

ובפשוטו יש לפרש בדעת המג"א, עפ"י מה שכתבו המפרשים (רבינו בחיי שמות ו, ו) שעם ישראל לא נחשבו 'גאולים' אלא רק מקריעת ים סוף כשראו את מצריים מתים על שפת הים, שאז היו בטוחים שהמצריים לא ירדפו עוד אחריהם, ועפ"ז יש לומר שלכן הזכרת שירת הים נחשב 'יום צאתך מארץ מצרים', כי רק אז לאחר קריעת ים סוף כשראו את המצרים מתים על שפת הים, אז נחשב להם שיצאו לגמרי מארץ מצרים ויצאו משעבוד לגאולה.

ויש להטעים הדברים עוד, דבאמת עיקר הגאולה ממצרים אין זה רק גאולת הגוף אלא הוא גאולת הנפש, שבמצרים שקעו ישראל במ"ט שערי טומאה, וכשנגאלו ממצרים התחילו להתקרב לקב"ה. והנה רק בקריעת ים סוף, זכו ישראל לאמונה שלימה, וכמפורש בפסוק "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה" ובמשה עבדו, והרי שרק בקריעת ים סוף זכו להגיע לאמונה

שלימה אבל קודם לכן לא זכו לאמונה גמורה, וא"כ נמצא שלא זכו לגאולת הנפש' שהוא עיקר היציאה ממצרים אלא בקריעת ים סוף שאז הגיעו לאמונה גמורה, ולכן קריעת ים סוף נחשב כיציאה ממצרים, כי אז זכינו לגאולת הנפש, ולכן שיוצאים בזה המ"ע דזכירת יציאת מצרים, שהרי זכירת קריעת ים סוף הוא זכירת "גמר" יציאת מצרים.

יש לצדד עוד שיוצאים בפסוק 'ויושע ה'

ובעיקר מחלוקת המג"א והחת"ס יש לצדד עוד, דאיה"נ בשירת הים עצמו אין יוצאין יד"ח הזכרת יצ"מ, אמנם כשאומר "ויושע ה'" וכו' ואומר "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים", שהכוונה לכל הנסים והנפלאות שאירעו בארץ מצרים בין עשר המכות ובין עצם היציאה, יוצא בזה יד"ח, וא"צ להזכיר היציאה בפירוש.

הנהגות מרן שליט"א מימי המלחמה בצעירותו (חלק ח')

(הועתק מתוך ספרו החדש של הרב יעקב ב. פרידמן הנמצא בשלבי עריכה ובו עובדות והנהגות שקיבל מרן שליט"א מרבותיו המשולב בפרקי חייו של מרן שליט"א)

אל תוך נהרות הסבל והחרדות מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא שחוונו מדי יום בישיבה, נטע בתוכנו הרב'ה, כדרכו, ה'רגשים' של ייעוד ורוממות הדעת:

"היה העולם שמם, קינדרלאך!", אמר בהתפעלות, "הישיבות המפוארות במזרח אירופה נחרבות, מי יורה דעה ומי יבין שמועה לאחר שהשואה הארורה תסתיים... והנה ניתנה לנו זכות משמים, לכוון בפניה הזו ישיבה חדשה. לכוון מחדש את בית חיינו!"

וזכרני שקצת אחרי המלחמה, לאחר שנתמוטטו וקרסו כל מוסדות תבל, הישיבות הקדושות וגדולי עולם, ובישיבה, כמו במקומות אחרים, שוחחו הבחורים ביניהם בשאלה מי יהיו גדולי התורה בדור הבא, ומהיכן יצמחו. כששמע זאת הרב'ה, הזדקף ואמר להם בפשטות:

"אתם שואלים מהיכן יהיו גדולים? מכאן יצמחו גדולים! אלא מאיפה? עליכם מוטלת החובה לדאוג לכך שבדור הבא יהיו גדולים!"

סגור

אימי מלחמת העולם והדי ההפצצות שהבעירו את לונדון - נזקקו לתעצומות-נפשו הייחודיות. הוא הפך למצביא חילות התורה, שניהל ממבצרו בלונדון פעולות ה'רואיות'.

הבעיה הבערת הייתה בעיית הפליטים מארצות המלחמה שחמקו ללונדון ולישיבה בדרך לא לגאלית. השלטונות בלונדון, שבעצמם חיו מיום ליום בתנאי הישרדות, חששו מהצפת פליטים מהארצות שבעין הסערה. באחד הימים ההם נעצרו כמחצית מבחורי הישיבה הבלתי-לגאליים, ילידי גרמניה ואוסטריה. כיוון שלונדון התקשתה להגן

אפילו על אזרחיה, ולא רצות מולדתם אי אפשר היה להחזיר אותם, הגלתה אותם הממשלה האנגלית לקנדה ואוסטרליה. מפינתו בלונדון עודד רבי משה שניידר את הבחורים לפתוח ישיבה בקנדה. גייס בדרך לא דרך את שכר הדירה לבחורים, והפעיל את ארגון 'עזרת תורה' למימון ושליחת ספרי קודש לישיבה הקנדית. במקביל ניסה לפתוח ישיבה באוסטרליה הרחוקה.

הוא גם פעל להאדיר את תורת לונדון דווקא בימי המלחמה. היה שולח את בחוריו לשכנע צעירים יהודיים שעבדו בסדנאות הצבא או בקיבוצי הכשרה להצטרף לישיבה. חלקם הסכימו והפכו לבני תורה. הוא גם פעל לקבץ את הילדים היהודיים שפנו לכפרים ולהביאם לישיבה, שזה בכלל היה בניגוד למדיניות השלטון. הוא גם פתח מוסד לבנות פליטות מגרמניה ודאג לפרנסתן, ובהמשך לנישואיהן.

הפעולות הנמרצות הללו הרעימו את הממשלה הבריטית, שראתה בהן פעולות חתרניות במצב מלחמתי. והורתה על גירוש מלונדון. הם לא הסתפקו בכך והכריזו עליו כ"אויב המדינה".

וכך מתאר זאת הגה"צ רבי משה שניידר במכתב בכת"י: "היו כמה בחורים מן הפליטים שעבדו בבתי חרושת מלאכות נחוצות למלחמה, והלכו הבחורים שלנו ודברו איתם שביאו והלשיביה, ומעט מעט נאספו והיו רבים ב"ה, ובעז"ה גדיים נעשו תיישים ונעשה לאות ולמופת. והנה נתוודע הדבר להאפיקורסים דפה, ומסרו את הישיבה וגם אותי מסרו, ובאה גזרה כי סוגרים הישיבה. והנה פנינו לבעלי טובה ולדאבון הלב לא הועיל כלום. והנה תפסנו מנהג אבותינו בידנו

וגזרנו תעניות והתפללנו אל ה'. והנה מעט נחלש הדבר, וקראו לכל בני הישיבה כי היה אסיפה והחליטו לקרוא להבחורים, וקראו אותם ושאלו לכל אחד אם הוא חפץ ללכת לעבודה. ואיימו עליהם בפחדות ובצעקות, אבל כולם בפה אחד אמרו שבשום אופן לא ילכו לעבודה. וכאשר ראו הרשעים שאין זה עצה, מסרו רק אותי, ואמרו כי הישיבה תוכל לעמוד, אבל עלי לעזוב את לונדון ולשלח אותי לאחד האיים כמו שונא. והיה עולם חושך וצער גדול אבל ממעמקים קראתי ה', וכאשר ראינו כי אבדה כל תקוה, תפסנו מנהג אבותינו וגזרנו תענית וצעקנו אל ה' בכל כוחינו, וה' ראה דמעותינו והצרות, והנה בא מלאך מושיע, כי באו שני שרים גדולים מיניסטרם היותר גדולים, ובאו אל הרב הראשי ד"ר הערץ נ"י לביתו בייחוד ושהו אצלו 4 שעות, והוא ביאר להם כשמלה שרק הרשעים מקנאתם בתורת ה' המה מסרו, ושהם הוציאו דבה. וכאשר חפצו הרשעים שגם המה יהיו בתוך הדברים האלה, לא נתנו ליכנס בבית, ונשארו ככלבים בבזיונות גדולות ובחרפות נוראות שלא יוכלו להרים ראשם".

"אבל בכל זאת לא בוטלה כל הגזירה, כי אמרו הגויים שרק אלה הבחורים יוכלו ללמוד אבל אחרים חדשים בשום אופן לא יוכלו לבוא בישיבה, וגם זה גזירה נוראה. והנה ה' זימן עוד נס גדול. כי נמצאת אשה נכרית שהיתה מזכירה בבית מסחר יהודי אחד, והיתה לה שייכות עם אחד מהמיניסטרים, והלכה וביקשה עבור הישיבה, ואמרה כי היא נכונה לתת בערבון כל ההון שלה בעדי, אם יוצא מזה איזה מכשול ח"ו. וממילא בטלה כל הגזירה! האם אין זה מעשה ניסים?" (עכ"ל).

דברי הדרכה שנאמרו לבחור אחד מאחד היישובים בדרום הארץ שנפגע ל"ע ואינו מסוגל עוד ללמוד כבראשונה

צריך תקוה וסבלנות לרגע שיבוא הרפואה, כי אם מאבדים התקווה אז הכל אבוד. אין אנו מבינים בשכלנו את דרכי הקב"ה, אבל בעז"ה אתה עוד תחזור לעצמך עם כל הכוחות, ועם בטחון ואמונה המצב שלך ישתפר. ותדע שבקרוב אתה הולך להתחיל תקופה חדשה 'אתה נעשה כמו אדם חדש' כתינוק שנולד.

==הסכם יששכר זבולון עם מרביץ תורה

נשאל רבינו מתומך תורה מארה"ב שבאו לפניו ב' הצעות של הסכמי 'יששכר זבולון' עבור ב' תלמידי חכמים, אחד הוא 'מרביץ תורה' לרבים, והשני הוא שקדן הלומד עם חברותות כל היום אך אינו מרביץ תורה, האם יש עדיפות לעשות הסכם יששכר זבולון עם מרביץ תורה.

והשיב רבינו: עדיף לעשות 'יששכר זבולון' עם מרביץ תורה, דתורתו חשובה טפי כיון שהיא 'תורה לתועלת רבים'.

תעניות מרן שליט"א בימי השובבי"ם

שח פעם הגה"צ רבי אריה שכטר זצ"ל לבנינו: אינכם מכירים את רבי משה שטרנבוך, אני עוד זוכר אותו בשנים שלאחר נישואיו, אז היה מתענה בשובבי"ם לפעמים "שלושה ימים רצופים לילה ויום ללא הפסקה", ורק לאחר מכן כשנחלש היה מענה עצמו רק משתיה ולא מאכילה.

ויש לציין כי אף כאשר פסק רבינו מתעניות רצופות אלו, מ"מ המשיך להתענות בשני וחמישי בשובבי"ם אף בשנות זקנותו, וד' פעמים מתוכם היה מתענה "לילה ויום". [וכמו כן יש לציין שבכל השנה כולה אינו אוכל בשרי בימי שני וחמישי].

וסיפרה הרבנית ע"ה, שבכל התעניות אלו לא ראו על רבינו שינוי בלימודו, זולת בשנים שהיה מתענה ג' ימים לילה ויום ללא הפסקה, [וכמדומה שהיה נוהג כן דווקא בשנת העיבור] שכאשר גמר את סדר התענית לא היה לו כוח אפילו להכניס טיפת מים לפיו, והיא הזריקה לו טיפה אחת ולאחר מכן עוד מעט, וכן הלאה.

וסיפר הרה"צ ר' אריה שכטר זצ"ל, שלאחר שראה את רבינו נוהג כן, השתוקק אף הוא לנהוג כן, ואמר לרבינו שבדעתו לנהוג בתעניות הפסקה הנ"ל ג' ימים רצופים, והשיב לו רבינו שיראה שיהא לו 'פת בסלו', כי מי שעושה כן החיצונים מתגרים בו וצריך לדאוג להוריד מעליו היצה"ר כמידת האפשר.

תורה אמונה ובטחון בה' והשייכות ביניהם

רבינו מרן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א

אפשר להגיע לדרגה הרצויה באמונה ובטחון.

אמנם בסוף פרשת בא לגבי מצות הנחת תפילין שהיא הביטוי לאמונה וכמבואר ברמב"ן שם, נאמר על זה (שמות יג ט) 'והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפין', הרי נראה שהתכלית היא ידיעת התורה, ומשמע כדברי מו"ר מרן רבי אהרון קוטלר זצ"ל שהעיקר זו התורה, אלא שלימוד התורה צריך להיות מתוך אמונה ובטחון גמורים בה', ורק על ידי זה זוכה להדבק בתורה ובקב"ה, אבל לפי המבואר צריך לומר, שהכוונה שעל ידי התורה יגיע לדרגה הגבוהה של אמונה שהיא תכלית הבריאה.

ומדברי המלבי"ם יש ללמוד עוד, שגם בתוך כלל ישראל עצמם, ככל שחלק מהם מתחזקים באמונה, כגון כשבני התורה מתחזקים בלימוד התורה ועל ידי זה מתחזקת ממילא האמונה אצלם, כך זה משפיע גם על אחרים מכלל ישראל אף שאינם בני תורה, שמכל מקום יתחזק אצלם ענין האמונה, וזהו ענין החזרה בתשובה שאנו רואים בדור האחרון שרבים שלא היו שומרי תורה ומצוות מתחזקים באמונה ובשמירת המצוות, והכל בזכות חיזוק הלימוד התורה של בני התורה שגורם השפעת האמונה בכל ישראל.

והנה כשיש רפיון, צריך לעשות תיקון כפי שהיה בעת קבלת התורה לאחר מלחמת עמלק, וכפי שמבאר האור החיים (שמות יט ב) שישנם שלשה תנאים הנצרכים לקבלת התורה: א. 'ויסעו מרפידים', לברוח מרפיון הידים בתורה, שלא יהא עצלות בלימוד, שהרי 'בעצלותיים ימך המקרה' (מגילה י"א א'), וענין רפיון אין הכוונה שמפסיקים ללמוד, אלא שמתעצלים ועושים הכל מתוך כובד, את הענין הזה צריך לעקור, ולזכור שהעצלות היא המידה המפסידה הגדולה של לימוד התורה.

הענין השני הוא, 'ויבאו מדבר סיני' והוא ענין הענוה, שהאדם צריך להרגיש שלא מגיע לו כלום, וממילא אינו מפנק עצמו ואינו מתעצל, כיון שידע שלא מגיע לו כלום ממילא קל לו יותר ללמוד מתוך התמסרות.

והענין השלישי הוא 'כאיש אחד בלב אחד', שתהיה קבוצה שמתחזקת כולה יחד בלימוד התורה בעמל ויגיעה, ומתוך ביטול הגאווה העצמית.

על ידי החיזוק בשלושה ענינים אלו, נזכה כולנו להיות דבוקים בתורה, ולהגיע לדרגה של אמונה ובטחון גמורים בה' יתברך.

הרמב"ן בסוף פרשת בא מבאר, שכונת כל המצוות היא שנאמין באלקינו ונודה לו שהוא בראנו, והיא כונת היצירה. וכעין זה כתב הגר"א במשלי (כ"ב יז-כב) שעיקר נתינת התורה לישראל היא כדי שישומו בטחונם בה', לפי שעיקר מהכל הוא הבטחון השלם, והוא כלל כל המצוות.

אלא שעל דברי הגר"א אודות ענין הבטחון שהוא עיקר כל התורה כולה, הקשה מו"ר מרן רבי אהרון קוטלר זצ"ל (משנת ר' אהרן אמונה בטחון סי' ו) מכמה מקומות שמבואר בהם שעיקר מטרת בריאת העולם היא לימוד התורה הקדושה, וכפי שנאמר (ירמיה לג כה) 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי'.

ותירץ, שאמנם עיקר הבריאה היא עבור התורה, אבל כדי להידבק בתורה, שתהא התורה דבוקה בו וחקוקה בעצמותיו, ועל ידי זה ידבק בה' שהרי קודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא, לזה צריך להגיע לדרגה גבוהה של בטחון בה', שרק על ידי הבטחון הגמור בה' אפשר להדבק כל כך בתורה ובה', וזו כונת הגר"א שעיקר נתינת התורה כדי שישומו בטחונם בה', שזוהי הדרגה הגבוהה ביותר של דביקות בתורה כשיש בטחון גמור בה'.

אמנם לכאורה בדברי הרמב"ן שבסוף פרשת בא הנזכרים, מבואר שהעיקר כל התורה והמצוות הוא שנאמין בה' ונודה לו שבראנו, הרי שהעיקר הוא האמונה ולא לימוד התורה בפני עצמה.

ונראה על פי דברי המלבי"ם בסוף פרשת בשלח (שמות יז ח), שכתב לבאר הענין של מלחמת עמלק, שמבואר בחז"ל (סנהדרין קו.) שהסיבה שהצליח עמלק לבא להלחם עם ישראל היא מפני שרפו ידיהם מן התורה, וכפי שדרשו מהפסוק (שמות יז ח) 'ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים', וביאר שעל ידי החיסרון בתורה נהיה חיסרון באמונה אצל כלל ישראל, וממילא נהיה חיסרון באמונה גם אצל שאר האומות, ומזה היה כח לעמלק שהוא ראשית גוים לכפור בה', ולבא להלחם עם ישראל.

ומבואר בזה, שכל זמן שהיו עסוקים בתורה, היתה גם אמונתם חזקה, ועל ידי שנתרפו מלימוד התורה הגיעו לחסרון האמונה, ולפי זה יש ליישב, שאמנם עיקר תכלית הבריאה היא עבור האמונה והבטחון, אבל הדרך היחידה שאפשר להגיע לדרגה הראויה באמונה ובטחון היא רק על ידי לימוד התורה, שעל ידי שדבקים בתורה והקב"ה ואורייתא חד, ממילא אפשר להגיע לדרגה הראויה באמונה ובטחון, ומיושב מה שמצינו בדברי חז"ל שתכלית העולם הוא התורה, שהכוונה שעל ידי התורה

פרשת בא

דיני 'רצה'

סעודת ליל שבת

א. בברכת המזון בשבת אומר 'רצה' וביום טוב ובראש חודש אומר 'יעלה ויבוא', ואם חל יו"ט או ראש חודש בשבת אומר בברכת המזון רצה ואח"כ יעלה ויבוא, טעה והקדים יעלה ויבוא לרצה יצא ידי חובתו (מ"צ קפח ס"ק יג). ואם נזכר שלא אמר רצה באמצע אמירת יעלה ויבוא לפני שהזכיר את שם החג או ראש חודש, יפסיק ויאמר רצה ואח"כ יחזור לתחילת יעלה ויבוא, ואם כבר הזכיר שם החג לא יחזור אחא יסיים יעלה ויבוא ואח"כ יאמר רצה (ש"כ פנ"ז סק"א). ב. טעה ולא הזכיר רצה בברכת המזון, ונזכר קודם שהזכיר שם ה' של ברכת 'בונה ירושלים', אומר רצה וחוזר ואומר ובנה ירושלים, ואם נזכר אחרי שאמר שם ה' של ברכת ירושלים יסיים ויאמר 'למדני חוקיך' ואח"כ יאמר רצה, ויחזור לומר ובנה ירושלים (מ"צ קפח ס"ק כז).

סעודת יום שבת

א. התחיל לומר ברכה רביעית של ברכת המזון ונזכר שלא אמר רצה, אם אמר רק עד 'מלך העולם', יסיים ויאמר 'אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית, ברוך אתה ה' מקדש השבת'. שכח לומר רצה והתחיל ברכה רביעית ואמר 'ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם האל אבינו וכו'', בסעודת הלילה והבוקר חוזר לתחילת ברכת המזון, ובסעודה שלישית [שאין חיוב לאכול בה פת] אינו חוזר, ויש אומרים שבסעודה שלישית ישלים לומר רצה בסוף ברכת המזון (ש"כ פנ"ז סק"ז). ב. מי שאכל עוגות וכד' אחרי הקידוש בבוקר ובירך ברכה אחת מעין שלוש ואח"כ אכל סעודת שבת בפת, סעודה זו נחשבת לו כסעודה שלישית, לפיכך אם שכח להזכיר בה רצה אינו חוזר ומברך (כפ החיים סי' קפח סק"מ), ויש אומרים שגם בזה חוזר ומברך (ש"כ פנ"ז סק"ט הע' לג בשם הגרש"א זצ"ל).

סעודה שלישית

א. חייבים להזכיר רצה גם בברכה מעין שלוש, ואם טעה ולא הזכיר את יום החג או שבת בברכה אחת מעין שלוש אינו חוזר ומברך (מ"צ נח ס"ק נח). ב. התחיל לאכול סעודה שלישית ואכל כזית פת קודם השקיעה [שכך צריך לנהוג לכתחילה לאכול כזית פת קודם השקיעה (ש"כ פס"ה הע' לה)], והאריך בסעודתו עד אחרי צאת הכוכבים מזכיר רצה בברכת המזון, ואם אמר תוך כדי סעודתו 'המבדיל בין קודש לחול', הסתפקו הפוסקים האם יכול לומר רצה בברכת המזון (ש"כ נז ס"ק יז).

ממדרן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

פרשת בא תשפ"ד

• תורת חמד | מענייני הפרשה •

• ווי העמודים וחשוקיהם •

שאלה משולחני של מרן שליט"א

נסיעה ברכב בעת ירידת גשמים, כשמתזז מים על עוברי דרכים

שאלה. אני נוהג ברכב ונוהר מאד שלא להתזז מים על הולכי רגל במדרכות ואני משתדל מאד לנסוע באיטיות, משום שאני מבין את הצער הגדול שיש להם כשהם מתרטבים מכף רגל ועד ראש. אולם לצערי בימים שהגשמים מרובים וכל הכבישים מלאים בשלוליות ובורות מים, ובמצב כזה גם בנסיעה איטית כיותר אני רואה שאני מתזז מים על גברים, נשים, וילדים. וברצוני לשאול מה עלי לעשות, האם לא לנסוע ברכב בחורף או רק ללכת ברגל, או שמא מי שהולך בחורף במדרכה זה על דעת כן שהוא מתרטב. ואם נסעתי והתזתי מים, האם צריך לבקש מחילה מכל אותם אנשים, או לשלם להם על הבגדים שניזוקו.

תשובה. לגבי הנידון אם המלכלך בגד חברו חייב לשלם, יש לומר דאם התזז מים רגלים ולאחר יבוש אינו ניכר כלום לא שייך בזה תשלום, וגם אם הבגד התלכלך קצת באופן שזה יורד בכביסה רגילה שממילא היו מכבסים את הבגד, אין צריך לשלם. אבל אם צריך להוציא מעות לכבס את הבגד במיוחד בגלל זה [מה שבדרך כלל לא קורה], לכאורה נקרא נזק והמלכלך צריך לשלם, יעויין בחו"א (ב"ק סימן יג סק"ב).

אמנם בעניינינו, שנוסע באיטיות בכביש שמיועד למכוניות, יש לדון אם מותר לו לנסוע בעת ירידת גשמים, ואם נסע ולכלך אם חייב לשלם, ואם צריך לבקש מחילה. והנה אמרו חז"ל (ב"ק דף כו ע"ב) שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים, אולם כתבו התוס' (ב"ק דף ו ע"א ד"ה לאתויי) שאע"פ כן אם התזז אבן תוך כדי הליכה והזיק חייב לשלם, כי כדי שלא ילכו כל כך בחזק שיתזזו ויזיקו דרכו להתבונן שפיר. אמנם בנסיעה ברכב גם כשאני מתזז בחזק אפשר להינזק, מכל מקום אי אפשר לפטור משום שאין דרכו להתבונן בדרכים, כי הנוהג ברכב בודאי חייב להתבונן בדרכים.

עוד אמרו במסכת ב"ק (שם), שמוותר לגרוף ביבותיהם בימות הגשמים לרשות הרבים כי אז ממילא רשות הרבים מלוכלך, ואע"פ כן אם הזיק חייב לשלם, הרי שלמרות שקיבלו היתר להוציא את זבלם לרשות הרבים בכל זאת אם הזיקו חייבים לשלם. ולכאורה ה"ה גם בעניינינו גם למי שמוותר לנסוע בדרכים, מ"מ אם הזיק חייב לשלם.

והנה במסכת ב"ק מצאנו שאם ממונו של אדם הזיק אחרים הוא חייב, וכגון שבהמתו אוכל מחצר חברו שחייב לשלם מה שאכלה, משום שצריך לשמור על ממונו שלא יזיק. ומאידך בפרק לא יחפור מצנינו לגבי דבורים או יונים שאוכל מהחרדל של השכן, דלא רק שאינו משלם אלא אינו חייב להרחיקם, דעל הניזק להרחיק את עצמו. ולכאורה יש לשאול מאי שנה שבב"ק צריך לשמור שממונו לא יזיק ואם הזיק חייב לשלם, ובב"ב אמרין שעל הניזק להרחיק את עצמו.

ותירץ בנתיבות המשפט (סימן קנה ס"ק יח) שיש הבדל בין נזיקין סתם לבין שכנים, כי הד' אבות נזיקין שבמסכת ב"ק אינו חייב עליהן רק כשאפשר להחזיקם ברשותו ובשמירה שלא יזיקו, דאז רחמנא חייביה בשמירה וכשלא שמרו חייב לשלם, אבל בפרק לא יחפור מדובר בשכנים, ואם יתחייב לשלם ההיזק הרי הוא יתבטל מתשמיש זה ברשותו, כיון דאי אפשר כלל בעשיה ובשמירה, ובביטול רשות לא חייביה רחמנא.

ובנוסף לכך כתב עוד, שבארבעה אבות נזיקין א"א להניזק לשמור את עצמו, דאין הניזק יודע מתי יבוא המזיק, ולמזיק אפשר בשמירה. לעומת זאת בפרק לא יחפור המזיק אינו יכול לשמור שלא יזיק רק באופן שיבטל תשמישו, והניזק יכול להרחיק ולשמור עצמו, משום הדי לא חייביה רחמנא להמזיק.

ולכאורה נידונו תלוי בין שני הביאורים של הנתי"מ, לביאור הראשון שטעם ההבדל שבדבר שאי אפשר לו לשמור רק לבטל תשמישו בזה לא חייבה התורה, גם בעניינינו בעל הרכב אינו יכול לשמור עצמו רק בביטול תשמישו, אבל לביאור השני שהמזיק אינו יכול לשמור עצמו, והניזק יכול לשמור עצמו, בעניינינו זה להיפך, כי הניזק אינו יכול לשמור עצמו.

אמנם נראה שגם הולכי הרגל אינם רוצים שיתבטלו לגמרי הנסיעות ברכבים ביום של גשמים, כי גם הם צריכים לנסוע ברכבים בימים אלו, ולכן כיון שאי אפשר לנוע את הנסיעה ברכבים לגמרי ביום של גשם, מסתבר שזה דומה יותר לפרק לא יחפור שעל המזיק להשתדל שלא להזיק בכל כוחו, אבל אם אי אפשר לנסוע אלא אם כן יתזז מים, יכול לנסוע, כי במקומות המועדים לכך, על הניזק להרחיק את עצמו.

ולכן נראה שמוותר לנסוע בימות הגשמים בצורה איטית, באופן שאינו מתזז מים בכוונה, ואם נסע והתזז מים בלא כוונה ולא היתה לו ברירה אחרת, אין צריך לבקש מחילה מהולכי דרכים, וגם אין צריך לשלם.

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב (שמות יא, ב). מכאן יש להקשות על המבואר במסכת בבא קמא (דף לח ע"א) דשור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור, כיון דכתיב (שמות כא, לה) 'כי יגוף שור איש את שור רעהו', וגויים אינם בכלל 'רעהו' של ישראל. וצ"ב דמקרא מלא דיבר הכתוב כאן שישאלו עם ישראל כלי כסף זהב מאת המצרים וקרי להו 'רעהו' [והגר"א בקול אליהו ביאר דאין הכוונה על המצרים אלא על עמ"י שישאלו זה מזה, אך בתרגום יב"ע כאן מבואר לא כן]. ונראה ליישב דקודם מתן תורה שאני, שעדיין לא ניתנה תורה לישראל, ושפיר נקראו המצרים 'רעהו' של עם ישראל, ורק לאחר מתן תורה הובדלו משאר אומות העולם ואין הגויים נחשבים 'רעים' לישראל. [שוב הראוני שכן כתב רבינו בחיי כאן דקודם מ"ת היו כל הבריות חברים כאחד, אבל לאחר מ"ת שהחזיר הקב"ה את התורה על כל אומה ולשון ולא קיבלוה עד שקיבלוה ישראל, יצאו כל האומות מן האחוה והרעות ונשאר השם הזה בעמ"י בלבד שנקראו אחים ורעים למקום וכו', עכ"ד. אולם ראה בדבריו לקמן (כ, יג) שסתם את דבריו כאן, והביא ראיה מפסוק זה דגם המצרים נקראו רעים, וצ"ע].

ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח (שם, יב כא). ופירש"י: 'משכו. מי שיש לו צאן ימשוך משלו. וקחו. מי שאין לו יקח מן השוק'. והקשה הפנים יפות (עדה"ת כאן) איך יכלו לקחת צאן מהשוק. הרי המצרים עבדו לכהמות והיה זה עבודה זרה, וקי"ל שנעבד אסור לגבוה, יעו"ש מה שתיירץ. ויתכן ליישב דבאמת לקחו מהשוק בהמות של ישראל או כאלו שעדיין לא עבדום לע"ז, וכגון שהיתה מעוברת וילדה דנחלקו אמוראי אם הוולד אסור משום נעבד (עי' תמורה ל, ב), ועכ"פ באופן שנתעברה לאחר שעבדה לע"ז לכו"ע הוולד כשר למזבח. עוד נראה דקודם מ"ת שאני, והרי שחיטה זו היתה כשרה בכל מקום וזרקו הדם על המשקוף והמזוזות, וממילא גם עדיין לא היה איסור נעבד. וגם אין כאן מאוס לגבוה דאדרבה זה שבחו, וכמו ששמעתי ממו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לבאר מה שמצאנו כשעם ישראל נלחמו עם בני עמון, נאמר בפסוק (שמואל ב, יב ל) 'ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו... ותהי על ראש דוד', ופירש"י על פי הגמרא בע"ז (דף מד ע"א) תועבת בני עמון מלכם שמו לשון מולך [כלומר שלקחו את הכתר של הע"ז ששמו 'מלכם']... ותהי על ראש דוד - אתי הגתי בטלה [שאיני הגיתי שהיה גוי ביטל את הע"ז, וממילא היה מותר לדוד להשתמש בזה]. ולכאורה צ"ב, וכי היו חסרים כתרם לדוד, שהיה צריך להשתמש עם כתר מאוס כזה, ששימש לע"ז. והשיב מו"ח זצ"ל שהיה בזה תיקון גדול לעולם, שמקור הטומאה הפך להיות כתר של קדושה. והכ"נ זהו תיקון ושבח גדול שהבהמות שעבדו בהם ע"ז הפך להיות כעת קרבן לגבוה.

במענה לפניית מספר שדכנים הכואבים את תופעת הבחורים והבחורות המבוגרים הממתנים לישועה, ובדבריהם הלינו ע"כ שגם בגיל מבוגר שידוכים יורדים על שוני בעדה בין שני המשדכים, ואם יסירו את המחיצות ויעשו שידוכים מעדות וחוגים שונים הדבר יכול לקדם שידוכים רבים, וביקשו את הסכמתו של רבינו. רבינו כתב תשובה שהתפרסמה בקובץ "ווי העמודים וחשוקיהם", שם האריך בנידון, והביא מה שמצאנו (ב"ב קכא). דלא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב, יום שהותרו שבטים לבא זה בזה, אע"פ שכל שבט היה לו שער משלו ומנהגים משלו ומנטליות משלו, וכן בית שמאי ובית הלל שלא נמנעו מלשאת נשים אלו מאלו (משנה עדויות פ"ד מ"ח) אע"פ שהשוני ביניהם היה חריף מאוד בתחומים רבים בחיים. ומשום כך, כותב רבינו: "כך גם במזמנו, למרות שיש עדות שונות ויש שוני במנהגים ובמנטליות, בכל אופן אפשר להתגבר על זה, ויש פתרונות הלכתיים לכל נושא, וחז"ל קבעו יום טוב ביום הזה שהתגברו על הקשיים ועם ישראל התערב לשבטיו. בין היהודים יש הרבה מכנה משותף, וחבל ששוני המנהגים הקטנים שיש ביניהם יעכב אותם מלבנות בית בישראל, וזה מצוה גדולה לזרז את הענין, ולערב בין שבטי ישראל, ואילו חז"ל היו קיימים היום, היו עושים יום טוב ביום שעם ישראל היו מתגברים על הקשיים הקלים, וינשאו זה לזה". רבינו הדגיש כי עצם הדבר שלמרות כל שינויי המנהגים בעמי, מ"מ לוח השנה נשאר אצל כולם מדויק אותו דבר בדיוק, סימן הוא שהקב"ה רצה שכל ישראל ויכולו לחיות יחד [דאם היה שינויים בלוח השנה, הרי לא היו יכולים לעולם להינשא זל"ז], וכל השינויים הם בדברים קלים שאפשר להתגבר עליהם. את דבריו סיים רבינו: "לכן כל עדה צריכה לדבוק במנהגיה, ואין לשנות, אבל לגבי נישואין אדרבה אפשר לערב בין העדות, וביום שיתערבו יעשו יום טוב גדול כמו בט"ו באב", עד כאן דבריו של רבינו שיצרו הדים רבים במגזר החרדי.

שבוע שעבר כתב רבינו אות בספר תורה שמכניס רבה של קייב באוקראינה הרב מרקוביץ שליט"א, רבינו נשא מדברותיו לאחר מכן ופלפל האם יש הידור בכתיבת כל אותיות שם ה' בבת אחת ע"ד אנשים, והביא הכרעת גיסו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי צדיק"ל דיש בזה חשש מנומר (ראה חשוקי חמד עמ"ס יומא דף לח ע"א).

בשיעור רופאים בביה"ח מעייני הישועה, השתתף מר קובי ברמר, פעיל נמרץ למען קדושת השבת במרחב הציבורי במספר ערים ברחבי הארץ, לאחר שזכה לפעול לסגירתם של 3,270 עסקים בשבת, הגיע לרבינו שחזקו ועודדו להמשיך במלאכת הקודש. להפתעת הציבור ביקשו רבינו שיעלה לפני כולם ויברך הוא את הציבור, וסיפר על הח"ח שאמר על אשה שהקשתה ללדת, וא' אמר שמעניק לה את הזכות של חנות שפעל לסגירתה בשבת, ואמר הח"ח בזכות זה היא תלד לשלום, וכן הוה. ולכן ביקשו רבינו שיעלה ויברך את הציבור, שכן זכויות שמירת השבת שנתקפים לזכותו הם עצומות ובעל כח רב בשמים, ואכן רבינו לא הרפה ודחק בו עד שעלה ובירך את כל המשתתפים מעומק הלב.

במוצ"ש נכנסו לרבינו נציגי תוכנית 'מדובבי שיח' בהיכלי הישיבות ברחבי הארץ, במסגרת התוכנית לומדים לימוד יומי בספר 'ארחות יושר' לע"נ מרן שר התורה צדיק"ל, רבינו קיבלם במאור פנים וטרח לקבלם במאור פנים בפתח ביתו והמתין עד שאחרון הנציגים יכנס, ואז נכנס לחדר קדשו משם יוצאת תורה והוראה לישראל, וחיזק את בני הישיבות בענייני התקופה, ועורר על חשיבות השמירה בכבוד התפילין, ואמר שהתפילין הם קמיע לשמירה כמבואר במשנ"ב (סימן שח ס"ק כד, וראה ברכות כג, ב), וסיפר על הפנ"י שהבריך את האריה בברלין ע"י שהוריד את טליתו ונתגלו התפילין, כי ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. אך כל זה רק אם מקפידים שלא לדבר דברים בטלים עם התפילין, ולכן ביקשם רבינו להתחזק בדבר זה. לאחר מכן הציגו בפני רבינו את פתיחת המחזור הנוסף, רבינו התפעל מאוד מהיוזמה הבורכה ואמר כי זה דבר עצום, ובירך שכולם יצליחו להגדיל תורה ולהאדירה.

אחודה נא חידה

איך יתכן שבמעשה אחד יעבור אדם על מליוני עבירות?

(התשובה לחידה, א"ה בשבוע הבא, החידות באדיבות ידידנו הרב ארז חזני שליט"א)

תשובה לחידה משבוע שעבר: מתי קורה שאסור לאכול בסעודת ליל שבת 'דגים', כי אם 'בשר'?

תשובה. א. כשיקריבו קרבן פסח, והיה הפסח מרובה והאוכלים מועטים, דאין מביאים עמו חגיגה ואין מקריבים אלא הפסחים בלבד ואסור לאכול לפני הפסח כדי שלא יהיה נותר (פסחים דף סט ע"ב, ורמב"ם פ"י מהל' ק"פ ה"ב). וא"כ כ"ש שאסור לאכול דגים, כדי שלא יבוא לידי נותר, וגם אח"כ אסור לאכול דגים כי אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. כמו"כ כשהל' ע"פ בשבת ונשארו לו ככרות לחם וחמץ, חייב לאכול את כולם, ובאופן שאם יאכל דגים לא יוכל לאכול החמץ ועלול לעבור בבל יראה ובל ימצא, א"כ אסור לו לאכול דגים. וכמו"כ כל אדם שעבר ניתוח להצרת קיבה, ואינו יכול לאכול כי אם כדית של אוכל מוצק, שאין לו לאכול דג בשבת כדי שיוכל לאכל כדית פת.

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א,
ניתן להרשם במייל a0527642209@gmail.com, ובפלאפון הג'ל,
או בכתובת מייל 3126877@gmail.com ובפלאפון 0533126877.

רוצה נאצי שהציל משפחה יהודית, האם להעיד לטובתו כדי להקל בעונשו

שאלה. בספר "זכרון משה" (פתח דבר, עמוד כב) מסופר סיפור נורא על הרה"ח רבי צבי מאיר פערלבערגר ז"ל מאנטוורפן, כדלהלן: לאחר מלחמת העולם הראשונה עקרה המשפחה מפולין לברלין שבגרמניה שם פתח בית מסחר סיטונאי לכלי פורצלן וזקרתיים, והצליח מאוד במסחרו. והנה באחת השנים גילה שאחד מלקוחותיו הנכריים שילם פעמיים בטעות על משלוח גדול ששוויו היה כעשרת אלפים דולר, במושגים של אז, היה זה הון עתק, ורק בסוף השנה כשעבר על חשבוניותיו, התגלתה לו הטעות, הוא בא לביתו של הגוי והחזיר לו את הכסף להפתעתו.

לימים עם עליית הנאצים ימ"ש לשלטון, נעשה אותו גוי ראש הגסטאפו בברלין וצורר ידוע לשמצה, ועל אף אכזריותו הגדולה, נתן הוראה לנתניו שאם יגיעו לידם משפחת פערלבערגר יודיעו לו מיידית. ואכן כשר' צבי מאיר וכל משפחתו התגנבו להבריה הגבול להולנד ונתפסו, באה הוראה מאותו גוי מפקד המשטרה שישחררו אותם ויתנו להם לעבור את הגבול. וכך ניצלה כל משפחת פערלבערגר. (ושם בהולנד היו במחבוא במרתף אצל אחד מחסידיו אומות העולם במשך כל שנות הזעם עד שהגיעו לאנטוורפן).

אחרי המלחמה נתפס אותו רשע ימ"ש ונידון למוות בתליה, וכידוע שאפילו לרוצח סדרתי כמוהו הייתה אפשרות להינצל, אם רק היה יכול להוכיח שהציל יהודי אחד, ועל כן שלח אותו גוי לכמה עיתונים מודעה ובה חיפש שמא מאן דהוא ממשפחת פערלבערגר שרד בכדי להעיד לטובתו. הרה"ר צ"מ פערלבערגר התלבט רבות מה לעשות, כי מצד אחד הגוי הצילו ויש לו להכיר טובה על כך, מצד שני הרי מדובר ברוצח איום ימ"ש, שדם רבבות מאחינו בני ישראל ה"ה על דיו. מהי ההלכה במקרה זה.

תשובה. הנה במכת דם נאמר (שמות ז, כג) 'ויפן פרעה ויבוא אל ביתו ולא שת לכו גם לזאת', והוקשה למפרשים למה באמת לא שת פרעה לבו למכת דם, וביאר רבינו ה'משך חכמה' שמימי ביתו של פרעה לא נהפכו לדם, ולכן לא שת ליבו לזאת. וכן מפורש במדרש הגדול (פרשת וארא, אות כג). ובטעם הדבר שפרעה לא לקה במכת דם, כיאר המשך חכמה עפ"מ שאמרו חז"ל במדרש שממכת דם העשירו ישראל, ומכיוון "שרב המהיר אשר נתן פרעה למשה שגידל אותו בתוך ביתו כבן מלכים לכן לא נהפכו מי ביתו לדם".

ומבואר דגם פרעה שהיה רשע אכזרי ששחט תינוקות יהודים לרוב, ובוודאי היה מגיע לו עונש כשאר המצרים, אך מכיוון שגידל את משה והאכילו על שולחנו, הקלו בעונשו, שמתוך עשרת המכות שנענשו כל המצרים, לא סבל ממכת דם. ואם כן אולי נוכל להסיק גם לשאלתנו שאע"פ שמגיע לנאצי עונש, אבל אפשר להקל קצת בעונשו, בגלל שהציל משפחה יהודית והביאם לחוף מבטחים.

אבל יש לחלק, דפרעה גידל את משה רבינו שהיה מושיעם של ישראל, ובזכותו כל עם ישראל נגאלים, וכמו שאמרו חז"ל שאמר הקב"ה למשה 'אם אין אתה גואלם, אין אחר גואלם'. וכיון שכן למרות שפרעה הזיק לעם ישראל, מצד שני גם עשה להם טובה שגידל את מושיעם וגואלם, ולכן אין צריך לשלם להם, כי כבר שילם על כך. אבל רשע רוצח אכזר, שהרג נפשות רבות, ועינה הרבה יהודים בעינינו נוראים, אין מגיעה לו הקלה בעונש על שהציל משפחה אחת.

וענין בחשוקי חמד וזכרים (דף קטז ע"א עמוד תשצט) שהארכנו בזה, והבאנו מה שדרשו חז"ל עה"פ (דברים כג, ח) לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, שאע"פ שזרקו המצרים זכריהם לאיור, אין לתעבם, מפני שהיו לישראל אכסניא בשעת הדחק, ומכאן אמרו בור ששתית ממנו מים אל תזרוק בו אבן. ומבואר דאע"פ שהמצרים נשתעבדו בישראל בעבודת פרך נוראה מ"מ צריכים לדרוש בטובתם כי באותו זמן הם היו לנו אכסניא, אמנם במסכת ברכות (דף סג ע"ב) משמע שאותה 'אכסניא' לא אמורה על תקופת הישיעבור עצמה אלא על התקופה שירדו יעקב ובניו בימי הרעב. ולפי"ז אין לנו מקור מפורש בש"ס שיש חיוב הכרת הטוב לגוי שרצה והרג.

אך סיימו שם שמכיוון שאותו רוצח ימ"ש רצה רבבות מאחינו בני"י וממילא אין שום חיוב הכרת הטוב כלפינו, דחיוב הכרת הטוב הוא באופן שהפעולה נבעה מתוך רצון טוב להיטיב, משא"כ כאן בסך הכל (ע"פ נימוסי גרמניה) רצה לשלם לו עבור ההחזר הכספי שקיבל. ובפרט שאותו רוצח הוא מזרע עמלק שצריכים למחותו, יעו"ש בארוכה.

יענין שהרה"ר צבי מאיר פערלבערגר ז"ל התלבט רבות, ולבסוף החליט שישע להעיד ויספר את כל הדברים כהויותן שאכן הצילו ומהי סיבת ההצלה. כשהגיע לגרמניה יום לפני תאריך ההוצאה להורג, נודע לו שכבר נתלה הרשע ימ"ש, ובורא עולם מסובב הסיבות סיבב שיקדימו את ההוצאה להורג יומיים לפני כן, כן יאבדו כל אויביו ד'.

ניתן להאזין להקלטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום
ממרן רבינו שליט"א, וכן שיעור יומי בהלכות שבת ועוד,
בקו 'שיח יצחק',
072-380-9348 או 04-376-0582

מדי ערש"ק יעודכן בקו האם ישנה מרן שליט"א בשבת הקרובה ברמת אלחנן

לע"נ הרב אביגדור פורגס בן ר' יום טוב ליפמן זצ"ל

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" k.gilyonot@gmail.com

שיעור מרן הגאון רבי אשר יייס שליט"א

במצות תפילין ובזמן חיובן

"והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך" (שמות י"ג ט).

א. בגדר המצוה

הנה חקרו האחרונים בגדר מצות תפילין, אם המצוה שיהיו התפילין עליו כל היום, או שיוצא יד"ח כשמוניחן בכל יום ויום אפילו לשעה מועטת. והפמ"ג (אשל אברהם סי' ל"ז ס"ב) מוספק בזה והביא בשם הלבוש דמזנות כל היום, אך הסיק דאם הניח פעם אחת ביום יצא יד"ח, ומצוה מן המובחר שיהיו עליו כל היום. ועיין גם בישועות יעקב (שם) שהסיק דעיקר החיוב כל היום, והביא דבריהם בקיצור הביאור הלכה (ריש סימן ל"ז) ע"ש. ועיין שם בישועות יעקב שנתקשה באמת על מה שאין אנו נוהרים לקיים מצות תפילין כהלכתה, ועוד כתב דאין לומר דהטעם הוא משום דבעינן גוף נקי וחוששים להיסח הדעת, דכ"ז אינו אלא מדרבנן ואין מבטלין מ"ע דאורייתא משום הני דיני דרבנן.

ובאמת יש לתמוה לדברי האומרים דמה"ת מצותן כל היום, היאך מבטלין מצוה עשה של תורה משום שלפעמים לא יזהרו בגוף נקי או בהיסח הדעת, והלא עובר בחטא בכל רגע שהוא מבטל מ"ע של תורה, ואף שיש כח ביד החכמים לבטל דבר מן התורה בשו"א"ת, הלא לא מצינו בשום מקום שתיקנו חכמים לפטור ממצות תפילין, ואין זה אלא מנהג וכלשון השו"ע שם בסעיף ב' ד"נהגו שלא להניחם כל היום", ותמוה איך נתקבל מנהג שיש בו ביטול מ"ע, והלא כיון שמנהג זה הובא בשו"ע בודאי הוא כדת של תורה.

ועיין במג"א (שם ס"ב) דאף מי שידוע בעצמו שיכול להזהר בגוף נקי ובהיסח הדעת אין צריך להניחם כל היום מפני הרמאים, ומקור דבריו מהבית יוסף שהביא כן מרבינו ירוחם שפני הרמאים שמניחים תפילין כל היום כדי לרמות בני אדם להחזיקן בכשרות נהגו שלא להניחם כל היום. ואם חייב מה"ת להניחן כל היום בודאי תמוה דיבטלו מ"ע דאורייתא מפני הרמאים. ועוד דמעצם ענין הרמאים מוכח דכבר בזמן חז"ל נהגו שלא להניח תפילין כל היום, דאם נהגו כן אין התפילין סימן מיוחד לכשרות ונאמנות, ושוב צ"ע למה ביטלו מצ"ע. ובביאור הלכה שם כתב שמוכח מדברי האליהו רבא דמי שידוע בעצמו שיש לו גוף נקי, באמת יניח כל היום ע"ש.

ואף כמה שהסיק הפמ"ג דמה"ת יוצא יד"ח כמה שמניח פעם אחת ביום נתקשתי, דמה"ת לומר דחייב להניח תפילין בכל יום כיון שלא מצינו רמז בקרא שמצוה זו מוגדרת בזמן של כל יום, ובשלמה לשיטת הלבוש והישועות יעקב הנ"ל י"ל דכיון דלא נאמר בפסוק שחייב בזמן מסוים הרי זה חיוב תמיד, אבל להפמ"ג דיכול להניח פעם אחת ביום מנ"ל לחדש זאת כיון שלא מצינו בקרא שהחיוב הוא בכל יום.

אך מצינו כעין זה ברמב"ם (פ"א מהלכות תפלה הלכה א') "מצוה עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלקיכם וכו'", וכ"כ שם בפרטי המצוה שהחיוב הוא "לעבוד את ה' בכל יום בתפלה". וגם בזה יש לתמוה דבקרא ד"ועבדתם את ה' אלקיכם" לא נתבאר כלל שהחיוב הוא בכל יום ומנ"ל לחדש כן, וכיצ"ב מצינו עוד לענין מצות ברכת כהנים ברמב"ם (בפרטי המצוה בריש הל' תפלה) שמצוה "לברך כהנים את ישראל בכל יום", וגם בזה לא נתברר לנו מנ"ל שמצותו בכל יום, וצ"ע בכ"ז.

והנה הל"ח מ"ש שכתב בשם הקרית ספר דמקור דברי הרמב"ם מסיפא דקרא ד"ועבדתם", דכתיב (שמות כ"ג כ"ה) "וברך את לחמך ואת מימך" ולחם ומים צריך בכל יום, א"כ התפלה היא ג"כ בכל יום "למה שאתה שואל צרכיך בה" ע"ש, ולדבריו עדיין לא יתיישב מנ"ל דברכת כהנים הוא חיוב שבכל יום. אך ראיתי בקרית ספר (פ"ד מהלכות תפלה) שכתב גם לענין מצות ברכת כהנים דילפינן מקרא דהיא בכל יום, ופירש את דברי הגמ' בסוטה (ל"ה ע"א) "הוא ובניו כל הימים" בדרך זה דילפינן שיש חיוב בכל יום ע"ש בדבריו, אך לא מצינו דרשות אלו בדברי חז"ל, וצ"ע לחדש דרשות במקום שחז"ל לא חדשו, ואף במש"כ לענין ברכת כהנים לא מצינו לראשונים שיפרשו כך את דברי הגמ' בסוטה, וצ"ע בזה.

והנה לדברי הקרית ספר והלח"מ דרך מדייקא דקרא ידענן דהני מצוות חיובן בכל יום, נראה דבתפילין דליכא ביה ראיא מקראי אין לומר דחיובו בכל יום. אך ראיתי שהקרית ספר (ריש הלכות תפילין) כתב לגבי מצות תפילין ש"מצוות בכל יום מדאיצטריך ימים ימימה למעוטי לילה וילך לאות" למעוטי שבת ויו"ט ומשמע דכל שאר יומי חייב, אך זה חידוש גמור שלא מצינו ברמב"ם דמצות תפילין הוי בכל יום כנ"ל, לכן נראה לבאר גם כונת הקרית ספר בדרך אחר וכדלהלן (אות ה').

אך הכס"מ שם בריש הלכות תפלה ביאר דברי הרמב"ם בדרך אחר וז"ל:

"ודעת רבינו שמצות עשה מן התורה להתפלל בכל יום, כמה שנאמר 'ועבדתם את ה', ועבודה זו צריכה שתהיה בכל יום, שאם אינה בכל יום אולי נבא לומר שהיא פעם אחת בכל ימיו, וזה ממה שלא יסבלו הדעת, וא"כ ע"כ החיוב הוא להתפלל בכל יום. אבל אין מנין התפלות מן התורה אלא בפעם אחת ביום סגי".

ולשיטתו מובאר ג"כ מש"כ הרמב"ם דגם מצות ברכת כהנים היא בכל יום, דה"נ אי לאו הכי נבוא לומר שהוא פעם אחת בכל ימי חייו וכמ"ל לענין תפלה, ולשיטתו נראה דה"ה במצות תפילין יש לומר דע"כ הוי פעם אחת ביום, ויסוד הדבר לדרכו של הכס"מ נראה, דבכל המצוות שהם חובות גברא ואינם תלוים בדבר אחר [כגון ציצית מזוזה מעקה ביעור חמץ וכדו' שתלויים בדבר אחר שעל ידו חל חיובם] ולא נתבאר בקרא זמן חיובם, ע"כ הוי חיובם פעם אחת ביום, ודו"ק בזה.

אך מלבד מה שהדברים אינם מוחלטים ומוכרחים, נראה עוד דמדברי הרמב"ם עצמו יש לדייק דמצות תפילין אין חיובו בכל יום, שהרי במצות תפלה וברכת כהנים כתב להדיא דמצותן בכל יום כנ"ל, ובמצות תפילין לא כתב כן בפרטי מצותה, לא בספר המצוות ולא בהלכות תפילין, ומוכח מזה דבאמת אין זמן חיובה פעם אחת ביום דוקא אלא גדר אחר יש בו כמו שיבאר להלן.

ב. הנלע"ד בזה

ונראה, דמצות תפילין אינה מוגדרת כלל בזמן מסוים, ומצוה שישתדל האדם ככל שבידו שיהיו התפילין עליו, וכעין מצות תלמוד תורה שאין זמן מסוים לחיובה אלא מצוה שישתדל אדם ללמוד תורה ככל יכולתו, אבל אין זמן מוגדר ומוגבל בחיובו, כמבואר במנחת חינוך (צ"ט ע"ב) דאם קרא קר"ש שחרית וערבית קיים "לא ימוש ספר התורה הזה מפניך" (יהושע א' ח'), ואף חיוב מוגדר זה ללמוד ביום ובלילה אינו אלא מדברי קבלה דמקורו בספר יהושע, אבל עיקר המצוה מה"ת אינה מוגדרת ומוגבלת בזמן. וכן ביאר הגר"א בשנות אליהו (ריש מסכת פאה פ"א מ"א) בהא דת"ת אין לה שיעור דאף באות אחת מקיים מצותו. ואף מה שכתב הר"ן (גדרים ח' ע"א) דמקרא ד"ושננתם" שדרשו בו חז"ל שיהיו ד"ת מחודדים בפני ידענן שחייב ללמוד בכל עת ובכל שעה, אינו מוסכם על כל הפוסקים כמבואר בביאור הגר"א (י"ד סימן רמ"ז סק"ו) וכן משמע בלשון השו"ע שם (סעיף א') שלא כתב אלא ש"חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה" ע"ש. ומבואר מכל זה דביסוד מצות ת"ת אין כלל הגדרת זמן, אלא שיש חוב כללי על האדם שישתדל ללמוד תורה כפי יכולתו (וכבר הארכתי בזה במנחת אשר ויקרא סי' פ"ד אות ו'), ונראה דגם במצות תפילין אין הגדרת זמן במצוה אלא דחייב האדם להשתדל בה כבמצות ת"ת.

ונראה דהדברים מבוארים בלשון הרמב"ם (פ"ד מהל' תפילין הלכה כ"ד) דז"ל שם: "קדושת תפילין קדושתן גדולה היא, שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל אזניו, הוא עניו וירא שמים, ואינו נמשך לשחוק ובשיחה בטלה, ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק, לפיכך צריך האדם להשתדל להיותו עליו כל היום, שמצותן כך היא, אמרו עליו על רב תלמידו של רבינו הקדוש שכל ימיו לא ראוהו שהלך ארבע אמות בלא תורה או בלא ציצית או בלא תפילין".

הרי מבואר בדבריו, דרק משום שכל זמן שהתפילין עליו הוא עניו וירא שמים וכו' צריך להשתדל שיהיו עליו כל היום, ושוב כתב שמצותן כך הוא, ומבואר דזה גדר המצוה ואינה מוגדרת ומוגבלת בזמן מסוים. וכך מבואר גם מהא דאמרו על רב ששת, ר' זירא ור' אדא בר אבהו שמכימיהם לא הלכו ד' אמות בלא תפילין (גמ' שבת ק"ח ע"ב וברש"י שם, מגילה כ"ח ע"א ותענית כ' ע"ב), ואם זה מעיקר חיוב מצות תפילין מה חידוש יש בכך, וע"כ דאין מצוה זו ללבוש תמיד תפילין בראשו וזוהי אלא גדר חיוב מצוה בלבד, אבל בעיקר חיובו אין גדר זמן כלל, וכהא דאמרו על רב זירא שלא הלך ד' אמות ללא תורה, דג"כ הוא מוגדר חיוב מצות ת"ת כנ"ל, ושניהם דומים ביסודם למצות ציצית שאין חיוב שיהיה על האדם ד' כנפות כלל ואעפ"כ יש בזה גדר חיוב מצוה גדול כמבואר במנחות (מ"א ע"א) דבעידנא דריתא נענשין עליה, ואילו הג' דברים אמרו גם על רב שהיה זהיר בהם וגדר אחד להם (תשובות הגאונים סי' קע"ח), ודו"ק בכ"ז.

ונתקשתי להבין שיטת הפמ"ג בזה, שהביא את דברי הרמב"ם שם בקיצור דבריו אך

מרת מלכה מזהל בת הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

הונצח ע"י בנם ידידנו עוז הר"ר דוד הגר הי"ד לוס אנג'לס

הרה"ח ר' משה בן משה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

עליו מלכות שמים שלמה בקל יכול לזיהר" מוכח בדברינו, דאם כדברי הפמ"ג הו"ל למימר דפעם אחת ביום לצאת יד"ח מה"ת בקל יכול לזיהר ולמה תלו זאת בקבלת עול כ"ש בשעת קר"ש, וע"כ דאין חיוב גמור מתוקף מצותה להניח בכל יום אלא גדר חיוב בלבד ונקטו חובת חיוב גדולה הנובעת מקבלת עול מלכות שמים, ודו"ק בזה [אך עדיין צ"ע בלשון התוס' דצריך להביא עצמו לידי חיוב, משמע דאם יש לו תפילין הוי חיוב אבל כשאין לו פטור משום אונס וצ"ע].

עוד נראה להביא ראיה מהמבואר בחולין (ק"י ע"א) דחולי מעיים פטורים מן התפילין, ופרש"י "מפני שצריך לחלצן תדיר", הרי שלא פירש דמייירי בחולה שאינו יכול לזיהר בגוף נקי, אלא מפני שצריך לחלצן תדיר פטור לגמרי מן התפילין. וקשה איך יפטר ממצוה דאורייתא מפני הטידחא של חליצת התפילין, ופשוט שאין זה טעם לפטור של חיוב של תורה. ועוד יש לתמוה להפמ"ג שיצא יד"ח בהנחה פעם אחת ביום אין צריך לחלצן תדיר, הלא צריך להניח פעם אחת ולצאת יד"ח ולמה פטור לגמרי. וע"כ מוכח מזה דאמרת אין חיוב מן התורה להניח בזמן מסויים, אלא שחייב לחבב מצוה זו בכל עת, וכיון דבחיוב מצוה עסקין לא חייבוהו במקום צער וטידחא, ודו"ק בזה היטב.

ואמנם ברכוב"ם (פ"ד מה' תפילין ה"ג) מבואר דחולה מעיים פטור מפני שיש לו צער בעצירת נקביו ולא משום טיידחא דחליצה, אך גם לדבריו יש להביא ראיה לדברינו, דבשאר מצוות לא מצונו פטור דמצטער כלל ואיבעיא ליה ליתובי דעתא כמ"ש הכס"מ, ובפרט בצער דעצירת נקביו הלא בודאי אף בחולי מעיים יש שעות ביום שבהם אינו מצטער בעצירת נקביו, ולמה לא יתחייב אז לצאת יד"ח במצוה דאורייתא, ואטו מי שמצטער באכילה יפטר מאכילת מצה אף בשעה שהוא יכול לאכול ללא צער [ואף כשהוא מצטער חייב שהרי לא מצונו פטור במצטער אלא בתפילין כנ"ל]. ונראה מוכח מדן זה דאין חיוב הנחה בכל יום ומשמע דאין חיוב כל היום.

גם נראה פשוט, דאם היה גדר החיוב כל היום או בכל יום, כמ"מ אף אם פטור מצטער משום שעי"כ יסיר דעתו, או בחולי מעיים משום עצירת נקביו או מטעם אחר, יתחייב עכ"פ לשעה מועטת שיכול להמנע בה מוחסות הדעת או מעצירת נקביו, ומכאן שפטור את אלה לגמרי מוכח בע"כ דאין כאן חיוב מסוים המוגדר ומוגבל בזמן.

וראיתי בערוך השלחן (רי"ש ס' ל"ח) שהתלבט מאוד בדן זה למה חולי מעיים פטורין לגמרי מתפילין ומתחלה ר"ל דבאמת חייבין בשעת קר"ש וחזר בו ולא הסיק בזה דבר ברור. ולענ"ד נראה כמבואר.

ועיין עוד בסוכה (כ"ה ע"ב) דחתן ושושבינו פטורין מן התפילין, וכתב רש"י "משום דשכיחא שכרות וקלות ראש", ולכאורה צ"ע שפטורם מחיוב תפילין, ותחת זאת היה לנו להוכיחם להמנע מקלות ראש משום קדושת מצוה זו, ואין ביטול מצוה עשה חיובית משום חשש קלות ראש, וע"כ דאין כאן חיוב אלא חיוב מצוה בלבד כנ"ל.

ועוד יש להביא ראיה, מהמבואר בתוס' (ראש השנה י"ז ע"א) דהעוסק בתורה פטור מן התפילין, ע"ש שהביא כן בשם המכילתא ולא ביארו טעם הדברים, אך הריטב"א שם הרחיב בזה וכתב:

"וי"א דמטעם זה אמרו שהעוסק פטור מן התפילין, מפני שיש לו היסט הדעת כשעוסק בתורה וא"ל לקיים שתיקה, אע"פ שאין היסט הדעת נופל בענין זה, כיון שאין דעתו בדברים של חול וכו', ולפיכך הוא מותר לעסוק בתורה ולהתפלל ותפילין בראשו, כמ"מ הוא אינו מקיים מצות תפילין כראוי לפעמים שמסיח דעתו מהם בדברי חול, וכיון שכן פטורין מהם". והנה אם נימא דיש חיוב שיהיו התפילין בראשו וזוהו של אדם כל היום או אף לשעה מועטת בכל יום, הדברים תמוהים, וכי משום חשש שלפעמים מסיח דעתו מהם בדברי חול יבטל לגמרי מ"ע דאורייתא, אתמחה, ואף אם היה בזה דין גמור של היסט הדעת [כשעוסק בתורה] היה צריך לבטל מלימודו ולקיים מצות תפילין, דהלא מבטלין ת"ת בשביל כל מצוה שאי אפשר לקיימה ע"י אחרים כגון קריאת שמע וכדו' כמבואר בשבת (י"א ע"א) ובמועד קטן (ט' ע"ב) ולמה אינו חייב לבטל תורתו לקיים מצות תפילין, ובפרט אם יכול לקיים מצות תפילין ולצאת יד"ח בשעה מועטת, וע"כ כאמור דאין בזה ביטול עשה גמור.

וע"ש עוד בריטב"א שהביא בשם הירושלמי טעם אחר לפטור העוסק בתורה מן התפילין, משום שטעם התפילין "למנוח תהיה תורת ה' בפיך" וכיון שכן עדיף ת"ת מתפילין, אך מסתמא אין זה טעם ודרשה גמורה אלא כעין אסמכתא, וא"כ גם מטעם זה מוכח כנ"ל דאין כאן ביטול מצות עשה גמורה.

ד. הטעם דאין זמן מוגדר למצות תפילין

ומכל זה נראה כנ"ל דבמצות תפילין אין זמן מוגדר, אלא שחייב אדם להשתדל מאד במצוה זו לקיימה וכמו מצות תלמוד תורה שביסודה אין הגדרת זמן לחיובה [ואפשר שמטעם זה נדחת ת"ת לצורך מצוה עוברת שא"ל לקיימה ע"י אחרים, וזאת מצות תפילין שאף היא דומה ביסודה למצות ת"ת שאין בה גדר חיוב בזמן מסויים].

ונראה ביסוד הדבר, דחז"ל ברוח דעתם הבינו דמצוה שלא נתבאר בקרא זמן מסויים לחיובה, ע"כ דאי אפשר שיהא חיובה תמידית ובלתי פוסק [כגון מזוזה על פתחו או ציצית בבגדו או מילה בבשרו וכדו' מצוות רבות], וכגון ת"ת דע"כ לא יתכן שיש חיוב תמיד לעסוק בתורה בלבד, דא"כ לא יקיים שום מצוה אחרת ממצוות התורה, שהרי חייב תמיד לעסוק בתורה והעוסק במצוה פטור מן המצוה, וגם לא יוכל לעסוק בדרך ארץ ובצרכיו כי אם בכדי חייו, וכן בתפילין ע"כ אי אפשר שחייב תמיד להניחן שהרי אסורין בהיסח הדעת ובמקומות המטונפים וצרכיו. וצ"ל גוף נקי, ובכל כה"ג ע"כ אין גדר זמן בחיובם אלא שחייב להשתדל בהם ככל יכולתו כנ"ל.

וכעין זה נראה גם בגדר מצות זכירת מעשה עמלק לשיטת הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ה ה"ה) שכתב "מצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים", וכן כתב בספר המצוות (עשין קס"ט) "לזכור מה שעשה לנו עמלק וכו' ולשנוא אותו בכל עת ועת". ואין נראה בזה מש"כ המנחת חינוך (מצוה ה"ה) דהוי מצוה תמידית וכאותם שמנה החינוך באגרת הקדמות, דכיון דהמצוה

הסיק שמה"ת יוצא ידי חובתו אם הניח פעם אחת ביום, אך לכאורה נראה מלשון הרמב"ם כמו שביארנו, שהרי הרמב"ם לא רמז כלל בדבריו שחייבו הוא בכל יום [כמו שכתב לגבי מצות תפלה וברכת כהנים כנ"ל] וכתב שגדר מצות תפילין הוא שישתדל שיהיו עליו כל היום כמ"ש "שמצותן כן הוא" כנ"ל, וצ"ע.

ועוד יש להוכיח מדברי הרמב"ם (שם ה"ה) דהמצטער ומי שאין דעתו מיושבת פטור מן התפילין, ובכסף משנה כתב בשם רבינו מנחם ז"ל:

"אע"ג דבשאר מצוות אמרינן מצטער איבעי ליה ליתובי דעתיה, הכא שאני משום היסט הדעת. וכתב עוד מודאמרין במדרש שהיה חושש בראשו לא היה מניח תפילין של ראש (כך משמע בירושלמי ברכות ה"ג על ר' יוחנן), משמע דהמצטער פטור מהתפילין עכ"ל, ואעפ"י שיש להשיב על ראיה זו שראשי התם שהצער היה בא לו מחמת הנחת התפילין אילו היה מניח, מ"מ קצת סמך יש".

ונראה דמכל דברי רבינו מנחם והכס"מ שדן בדבריו מוכח דאין חיוב הנחת תפילין מוגדר בזמן, דא"כ למה באמת לא חייבוהו ליתובי דעתיה כיון שזה בידו כמבואר בדבריהם, ואם נימא דבשעה כל שהיא בכל יום יוצא יד"ח מה"ת, והלא זה בודאי בידו להמנע מוחסות הדעת רגע כמימרא. ומכאן שכתב עפ"י המדרש מוכח ג"כ דאין זה חיוב גמור כל היום, או אף בשעה מסויימת כל יום, דא"כ למה באמת פטורו משום צער, וגם מה לן אם הצער בא מחמת התפילין או מחמת דבר אחר, וע"כ דאין במניעה מהנחת תפילין ביטול חיוב מ"ע, אלא ביטול חיוב מצוה, וכיון שהוא מצטער פטור הוא מכך, ודו"ק בזה.

ומש"כ הרמב"ם (בהלכה כ"ו) "אעפ"י שמצותן ללבושן כל היום, בשעת תפלה יותר מן הכל, משום דהקורא קר"ש בלא תפילין כמעיד עדות שקר", ג"כ כונתו דמצותן כן הוא, אבל אין זה חיוב גמור, ואין במניעתו ביטול מצות עשה ממש [ואדרבא אם יש בזה חסא דביטול מצות עשה בכל רגע יש לעיין מה חומר יש במה דהוי כאילו מעיד עדות שקר לגבי חסא של תורה דביטול מ"ע]. וגם מש"כ שם דכל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשין, אין כונתו לגדר ביטול מצות עשה ממש, אלא שנגזש משום אי קיום שמונה עשין.

ומה שנגזש האדם בעון ביטול תורה או ביטול מצות תפילין, אינו משום גדר ביטול מצות עשה, אלא על שלא חיבב את התורה לעסוק בה בכל יכולתו ובכל כחו, דנראה דבהא דנגזשין על אי קיום מצות עשה בעידנא דאיתא לאו כל אנפין שוין וככל שהמצוה גדולה יותר גדול עונש הנמנע מקיומה, דחייב אדם לחבב את כל המצוות וביותר את המצוות הגדולות והחשובות [ועיין בלשון הרא"ש (מבוא בשי"מ ערך ב' ע"ב) "צריך להשתדל לקיים כל המצוות וכי משרע"ה היה תאב לאכול מפירות הארץ אלא לקיים מצוות התלויות בארץ וכו"ש מצות ציצית שהיא שקולה כנגד כל המצוות", ועיין עוד בתוס' ישנים (שבת ל"ב ע"ב)]. ואף שאין אנו יודעים מתן שכן של כל המצוות, כמ"מ למדנו חז"ל במשנה בריש פאה (פרק א' מ"א) ש"ת"ת כנגד כולם, ובקידושין (דף מ"ז ע"ב) איתא שתלמוד גדול שמביא לידי מעשה, וא"כ צריך לחבבה יותר מכל שאר המצוות, וכשאנו מחבבים כראוי ואינו עוסק בה ככל יכולתו גדול עונשו מאוד.

וכן במצוות תפילין שחז"ל הפליגו בגודל ערכה, ואמרו דקרקפתא דלא מנח תפילין הוי בכלל פושעי ישראל בגופו, וברבינו יונה (ברכות י"ד ע"ב) כתב ששקולה מצות תפילין כנגד כל התורה כולה, גדול עונש המבטלה אף שאין בזה גדר ביטול מ"ע ממש.

ג. ראיות מהראשונים להנ"ל

ומלבד שיטת הרמב"ם נראה להביא ראיות מדברי התוס' והראשונים לסיוד הנ"ל דגדר מצות תפילין חיובה בכל זמן שיכול לקיימה, דהנה בגמרא (פסחים ק"ג ע"ב) א"תא: "שבעה מנודין לשמים, ואלו הן יהודי שאין לו אשה, או שיש לו אשה ואין לו בנים וכו', ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו וכו'".

ובתוס' (שם ד"ה ואין לו בנים) כתב:

"נראה דוקא ע"י פשיעתו שאינו מתעסק בפריה ורביה דומיא דאחרני, ומי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו מייירי בשיש לו ואינו מניח, אי נמי אפילו אין לו, יש לחזר ולהביא עצמו לידי חיוב, כדאשכחן במשה שהיה תאב ליכנס לארץ ישראל לקיים מצוות שבה, והא דאמרינן תפילין צריכים גוף נקי כאלשע, היינו שלא יפיה בהם ושלא ישן בהן, ובשעת ק"ש כדי לקבל עליו עול מלכות שמים שלמה בקל יכול לזיהר".

והנה חזינו שלא נתקשו התוס' על מי שאין לו אשה ואין לו בנים או אין לו מזוזה בפתחו, דבכל הנהו דהוי חיוב גמור פשוט להם דאם מבטלו הוי מנודה לשמים, ולא נתקשו אלא ממי שאין לו ציצית בבגדו דלא הוי מבטל מ"ע אם אין לו ד' כנפות, וממי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו דג"כ אינו מבטל מ"ע אלא חיוב מצוה בלבד כנ"ל, וכאילו אינו לבוש ד' כנפות לענין ציצית. וע"ז תירצו דכיון דיש לו ואין מניח, ויש בזה זלזול במצוות אלו במקום לחבבן, הוי מנודה לשמים, א"נ אפילו אם אין לו הוי מנודה לשמים משום שאינו מחזיר אתריהן לקיימן, וכמו שנתבאר לעיל דיש חובה גדולה לחבב את המצוות ולחזר אחריהן, ומוכח מדבריו דמצות תפילין דמא למצות ציצית ות"ת, דאם נימא דיש חיוב מה"ת שיהיו התפילין עליו כל היום, למה נתקשו דוקא בהא דאין לו תפילין ולמה דמיהו למי שאין לו ציצית בבגדו ולמה דצריך לחזר אחרי המצוות, והלא הוא מבטל מצות עשה כשאינו מניחן והוי כמי שאין לו אשה.

[ובאמת כן הקשה המהרש"א בחידושי על דברי התוס', וכתב ליישב בדוחק דמפני שמתפילין צריכים גוף נקי דימה אותם לציצית, אך עדיין הדברים תמוהים ומסתבר יותר כמוש"כ].

עוד מוכח מדבריהם דלא כהאחרונים שכתבו דיצא כשמניחן פעם אחת ביום, דלדבריהם אם אין לו תפילין הרי הוא מבטל מצות עשה בכל יום, ובודאי חייב לקנות תפילין וככל מצות עשה שחייב לקיימה אף בהוצאת ממון [פחות מחומש דביתר מחומש פטור בדן ובודאי אינו מנודה לשמים], ואין זה דומה כלל להא דציצית ולהא דנתאוה משה להכנס לארץ לקיים מצוה שבה, ודו"ק בזה היטב כי לענ"ד הדברים ברורים.

גם ממה שכתבו בסוף דבריהם דאף דתפילין צריכין גוף נקי מ"מ "בשעת קר"ש לקבל

ערך תפילין) שיש שטענען שאין כל אחד ראוי להניח תפילין, ומבואר מכל דבריהם שמצוה זו לעתים היתה רפויה מאוד ולא קיימוה כי אם תלמידי חכמים, וזה תימנה גדולה שהנהגו לבטל חיוב גמור ומצוות עשה חיובית, וע"כ מוכח מכל זה כדרכנו ודו"ק.

ו. בראיות האחרונות שחובתה כל היום

ועתה נדון במקורות שהביאו האחרונים להוכיח מהם שיש חיוב ללבוש תפילין כל היום. הנה בישועת יעקב שם הביא ראיה מדברי הגמ' בסנהדרין (פ"ה ע"ב) דאין לנו חיוב בהוראת וכן נמארה אלא בתפילין בלבד דרך בו שי גרד דמוסיף גורע דע"י שהוסיף בית חמישי ביטל מצוות, ובתוס' (שם ד"ה אי"ס"ל) כתבו דבלולב לא שייך לומר דע"י שהוסיף מין חמישי ללולב שבידו גורע וביטל מצוות דמדאגביה נפיק ביה. והוכיח הישועות יעקב נאמ' זו דבתפילין אינו יוצא יד"ח בשעת הנחה כדברי הפמ"ג אלא דחייב כל היום ולכן מגרע את המצוה ע"י ההוספה. אמנם באמת אף לפי דברינו נראה דאף שאין גדר חיוב להיות התפילין עליו כל היום, מ"מ זה גדר מצוות כנ"ל מלשון הרמב"ם וע"י הוספת בית חמישי ביטל מצוה זו, משא"כ בלולב שגדר מצוותו שיצא יד"ח בנטילה ומדאגביה נפיק ביה.

וראיתו במועד' וזמנים (ח"ג ס"י רס"ז) שכתב להוכיח מדברי הראשונים שהקשו באלישע בעל כנפים איך חלץ תפיליו, ונימא יתרג ואל יעבור, דע"כ חובתו כל היום.

אך גם מזה אין ראיה אלא דיש מצוה במה שהולך כל היום בתפילין אבל לא שיש בזה חיוב שהרי בשעת הסכנה אף על ערקתא דמסאנא יתרג ואל יעבור ולא גרע מצוות תפילין אף שאין בה חיוב מוגדר בשעה זו מערקתא דמסאנא (וע"י תירצו הראשונים בדרכים שונות לחלק בין קום ועשה לשב ואל תעשה, ועיין עוד בשבת מ"ט ע"א ובסנהדרין פ"ח בנמק"י) ואין מזה ראיה שחובה ללבשן כל היום כמ"ש המו"ז.

ובאמת הכס"מ (פ"ה מסודי התורה ה"א) כתב ליישב הא דאלישע בעל כנפיים דכיון דכבר קיים מצוות תפילין באותו היום א"צ למסור נפשו ע"י ומבואר מזה דס"ל דיש מצוה בכל יום וכשיטת הפמ"ג והביאור הלכה כנ"ל, ולפמ"ש"כ לעיל מהכס"מ לגבי תפילה דמצותה בכל יום מסבא א"ש שיטתו גם לגבי תפילין כנ"ל, ודו"ק כי קצרת.

גם מה שהביא מדברי רבינו אליהו בתוס' (מנחות ל"ה ע"ב ד"ה משעת) שצריך לקשור בכל יום משמעי דיש חיוב בכל יום, לענ"ד אין מזה ראיה דכל כונתו היא דכיון דנוהגין להניח תפילין בכל יום צריך לקשור בכל יום בשעת הנחה דזה מצוות דהיינו מעשה הקשירה וכן מבואר בתוס' שם דכיון דכתיב וקשרתם צריך קשירה בכל שעה שמיניח, אבל לא עלה על דעתו לחדש גדר זמן מצוות תפילין של תורה, ודו"ק בזה.

אמנם מדברי התוס' (יומא ל"ו ע"א ד"ה על) מוכח דמן התורה יש זמן מסויים למצוות תפילין, דכתבו דעולה מכפרת על ביטול מצוות תפילין, הרי דשייך בו ביטול מצוות עשה ומסתמא לא שייך כפרת עולה בגדר חיוב מצוה וביטולה אלא בביטול מצוות עשה ממש, הרי דשייך בתפילין ביטול מצוה, ומוכח מזה דיש זמן מסויים לקיומה. ואפשר דכפרת העולה על כל גדר החטא במצוות עשה ואף במה שביטל מצוה בחביבותה אך יותר נראה מדבריהם דהוי ביטול מצוה ממש, וצ"ע בזה.

והנה ראיתו שם במועדים וזמנים (וגם בח"ד ס"י רצ"ט) שהביא בשם הגר"י זמריסק דס"ל דמצוות תפילין חייב כל היום אלא שאנו סומכים על רבותינו שפטרו אותנו משום היסח הדעת וכדו', וצ"ע בזה.

ועוד יש להעיר מהמבואר בשו"ע (ס"י ל"ח סעיף י"ב) דמי שאין ידו מוגשת לקנות תפילין ומוזוזה תפילין קודמין משום דהוי חובת הגוף, ועוד דקדושתן גדולה מקדושת מוזה, ומקור הדברים מן הירושלמי סוף מגילה. ואם כדברינו לכאורה הו"ל להקדים מוזה דהוא חוב גמור ואם אין לו מוזה בפתחו מבטל מצוות עשה משא"כ בתפילין דאינו מבטל מצוות עשה, ולכאורה מוכח מזה דגם בתפילין הוי ביטול מצוה, ומשא"כ דאף דלא הוי חיוב גמור בזמן מסויים מ"מ כיון שמצוותו גדולה ממצוות מוזה (מתרי טעמי כנ"ל) קודם הוא למוזה, ועוד דגם תפילין הוי חיוב אף שאין חיובו מוגדר ומסויים בזמן ואם מבטלה בקביעות הוי כמבטל מצוות עשה, אך מלשון הפוסקים שם ובשו"ת רעק"א (ס"י ט') משמע שהבינו דתפילין הוי חיוב גמור המוגדר בזמן, ועדיין אני נבון בזה וצ"ע.

וראיתו באגרת התשובה לרבינו יונה (אות כ"ד) שכתב דמי שאינו מניח תפילין יש עליו קרוב שלש מאות עונשים בשנה (דהיינו לכל ימי החיוב), ומוכח מדבריו דיש מצוה בכל יום ולכן נענש על כל יום.

ובארחות חיים להרא"ש (ליום השבת אות ד') כתב "שיניח תפילין בכל יום" וקשה והלא זהו דין ולא חסידות, ולדרכנו נחא.

ובמהר"ק (שו"ש קע"ד) כתב דבר תימנה דעדיף לבטל מצוות תפילין מליכנס לחשש ברכה לבטלה דמצוות תפילין קלישא לירא שמים דקרי ותני באורייתא ע"ש בשם הראשונים, וזה פלא גדול ע"ש היטב.

וע"י בתרומת הדשן (פסקים ס"י קב"א) דאם התפלל ערבית שוב אינו מניח תפילין והוא ברמ"א (ס"י י"ח ס"א), ותמזה שיבטל מצוות עשה משום תפלתו, ולכאורה מוכח גם מזה דמאן דלא מנח תפילין אין בו משום ביטול מצוה.

ועל כל הנ"ל יש לדון מדברי הגמ' (שביעית כ"ה ע"ב) דהנשבע שלא הניח תפילין היום הוי נשבע לבטל את המצוה, אך נראה דגם במצוה שאינה חיובית אין השבעה חלה לבטל את המצוה, ועיין מהר"י (יו"ד ס"י מ"ז) דאפילו לדחות מצוה לאחר זמן הוי ככל נשבע לבטל את המצוה, אבל בשו"ת הרשב"א (ח"ד ס"י צ"א) לא כתב כן, אך מ"מ במצוות תפילין שכל רגע יש בה קיום מצוה אפשר דלכו"ה הוי בכלל נשבע לבטל המצוה ודו"ק כי קצרת.

ז. הנחה וקשירה בתפילין של יד ושל ראש

כתב בשו"ת מהר"ט (ח"ב סימן ז'):
"ומברך 'להניח', להורות שעיקר המצוה הנחתם, וכריכתם שירי מצוה והכשר מצוה."

היא בדיבור לא יתכן שיהיה זה מצוה תמידית, וכי מבוקר ועד ערב ידבר ממשעה עמלק, ואין זה דומה לאמנות היחיד והאבהת ה' וכדו' המצוות התמידיות שהם מצוות שבלב. אלא נראה ברור דגדר המצוה הוא כנ"ל דאין בה זמן מסויים אלא מצוה כללית ללא הגבלת זמן וכל המורה בה הרי זה משוכח, ודו"ק בזה.

וכיו"ב נראה גם לגבי מצוות תשובה שהיא מצוה כמ"ש הרמב"ם (פרטי המצוות ריש ה' תשובה), דאף היא אין לה זמן מסויים אלא חייב להשתדל בה ביותר, דאף דלכאורה נראה דזמנו מוגדר דלאחר שחטא חייב לחזור בתשובה (וכבר כתב הרמב"ן דכ"ז שאינו חוזר בתשובה על החטא גדול עונשו). הרי כתב הרמב"ם (פ"ז מתשובה ה"ג) דחייב לשוב בתשובה על מדות ודעות והרי תשובה זו נוהגת בכל שעה ולעולם אין לה סוף, ואף אם נדחה דאין עיקר התשובה אלא תשובה על החטא, כמ"מ אף בחטא הרי מצינו דברים שאין אדם ניצול מהם בכל יום, אלא נראה דגם מצוה זו היא מצוה כללית כת"ל ותפילין וכנ"ל.

ה. מו"מ בהנ"ל

אך יש להעיר מדברי הרמב"ם (פ"א מהלכות ברכות ה"ב) שכתב:

"יש מצוות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב עכ"פ לעשות, ויש מצוה שאינה חובה אלא דומה לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי לעשות מזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באוהל או בספינה ישב וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה וכו'".

ומדבריו משמע דתפילין הוי חיוב גמור בזמן מסויים, וכנהי דמני לה בהדיהו, סוכה ולולב ושופר שהוא חייב עכ"פ לקיימן, אך י"ל דלא התכוון לומר דתפילין הוי ממש כסוכה ולולב ושופר אלא דשאני ממוזה ומעקה דהני הוי רשות ממש, דאינם אלא מצוות קיומיות התלויות במעשה רשות שברצון האדם, ובהנהגה אין כלל חיוב להשתדל שיהא חייב במזוזה או במעקה, משא"כ בתפילין שאינו תלוי בדבר הרשות ויש חיוב גדול להשתדל בה ולרדוף אחריה. ודו"ק בזה [ועדיין צ"ע להבחין איהו דרך בו ישכון אורו של כונת הרמב"ם בזה].

ובאמת נראה, דאף הקרית ספר לא התכוון לומר דיש חיוב תפילין בכל יום, אלא כונתו ככל דברינו הנ"ל, שהרי הוכיח שמצוותו בכל יום מדאיצטריך קראי למעוטי לילה ושבתות ויו"ט, ולכאורה ראיה זו תמוהה, שהרי בלילה אסור להניח תפילין דעובר בלאו, וכן בענין שבת ויו"ט האריכו האחרונים לדון אם הוי פטור או איסור, עיין בב"צה (ט"ו ע"א) ובראש יוסף שם ובשאגת אריה (ס"י מ"א - מ"ג) שהאריך בזה. והנה אם אסור להניח תפילין בזמנים אלו, בודאי אין מזה ראיה דבשאר הימים יש חיוב בכל יום, דלא בא קרא אלא לאסור בלילה ובשבת ויו"ט אבל בשאר ימי רשות (דהיינו מצוה כללית כנ"ל) אף אם אין בזה איסור אלא פטור מ"מ איצטריך קרא דבלילה ובשבת ויו"ט אין מצוה כלל ובשאר כל ימים יש מצוה, אך מנ"ל דיש חיוב בכל יום דוקא.

וע"כ נראה דבאמת זו כל כונת הקרית ספר לבאר דמצוותו בכל יום דהיינו שבכל יום יש מצוות תפילין, אך לא נתכוון לחדש דין חדש שאינו מבואר בדברי הרמב"ם, אלא לבאר דברי הרמב"ם כדרכו בקודש, אלא שהקדים את המאוחר בדברי הרמב"ם שכתב שם (הלכה י') שזמן הנחת תפילין ביום ולא בלילה, ולא בשבת ויו"ט ע"ש, וכל כונת הקר"ס לומר דבכל שאר הימים נוהגת מצוה זו, ודו"ק בזה [אך עדיין צ"ע קצת דא"כ מה חידוש יש בדבריו וצ"ע].

גם בשיטת הלבוש נראה דבאמת אין כונתו דיש חיוב שהתפילין יהיו עליו כל היום, דז"ל

(שם בסעיף ב')

"ומצוות להיותו עליו כל היום, דהא סתם כתיב וקשרתם אותם וכו' משמע קשירה תמידית ועוד כתיב והיו לאות על ידיך ולזכרון בין עיניך, ואות וזכרון צריכין להיות תמידין אבל מפני שצריך גוף נקי וכו', ועוד שצריכין שלא יסיח דעתו מהם וכו' ואין כל אדם יכול להזהר בזה, ע"כ נהגו שלא להניחם כלל כל היום כי סגי להו בקשירה פעם אחת בכל יום אעפ"י שישירים מיד נמי יצא ידי קשירה וזכירה".

ומבואר מדבריו דבאמת סגי לה בקשירה פעם אחת ויוצא בזה ידי קשירה וזכירה, וא"כ אין גדרו שרשתם וזכרון ואות דוקא שיהיו תמידים, וע"כ דכונתו דלכתלה יש מצוה להרבות בזמן הנחתם דכיון דהוי אות וזכרון הרי ככל שמורה באות וזכרון הרי זה משוכח ויש בזה מצוה רבה, אך ביטול החיוב יש לעיין בשיטת הלבוש דלכאורה דבריו נוטים לדברי הפמ"ג דיש חיוב להניח בכל יום שהרי כתב ד"סגי ליה בקשירה פעם אחת בכל יום" ומשמע דיש עכ"פ חיוב להניח פעם אחת בכל יום, אך אפשר דכונתו למנהגו לא להניח כל היום אלא פעם אחת ביום בשעת התפילה וסגי לן בזה, דאף בזה יצא ידי קשירה וזכירה אבל אין זה מעיקר גדר חובתה, וי"ל בזה.

[שור' עוד בלבוש (ס"י קכ"ח סעיף ג') ומשמע דבדבריו דבתפילין יש חיוב ממש כל היום, אך גם שם יש לדון דאין זה חיוב ממש אלא מצוה גדולה ע"ש וצ"ע].

והנה האחרונים נתקשו למה אין מניחין תפילין ביו"ט שני של גלויות, ובאמת בשו"ת צ"פ (ח"ב סימן ק' אות ז') כתב דודאי חייב להניח, משום דלא מצינו שעקרו מצוות תפילין ביו"ט שני של גלויות, ולדברינו נחא, כיון דאין חיוב דכל יום טוב שלא להניח דלא לית לזלזולי ביו"ט שני של גלויות, ודו"ק.

שוב ראיתו בשו"ת הרשב"א (חלק א' סימן ס"א) שדן בענין תפילין ביו"ט שני של גלויות וכתב דמשום חשש זלזול ביו"ט תיקנו כעין דאורייתא וכך עמא דבר, ולענ"ד יש להוכיח מדבריו כדברינו הנ"ל [וקו' לשיטת הרמב"ם דיו"ט שני הוי מנהג ולא תקנה] ודו"ק.

והנה מלבד כל הנ"ל, נראה דהגדולה מכל הראיות היא מה שמצינו שבימי קדם לא היה המון העם וזוהי במצוות תפילין כמבואר בשבת (ק"ל ע"א) שלא כסדרו ישראל נפשם עליה, ובתוס' שם (מ"ט ע"א ד"ה כאלישע) כתבו שאין תימנה שמצוה זו רפויה בידינו, שגם בימי חז"ל היתה רפויה ע"י"ש, ובש"ך (ח"מ ס"י פ"ז ס"ק מ"א) הביא מרב האי גאון שגדר ת"ח הוא מי שמינית תפילין, וע"ע סמ"ג (עש"ג) ואור זרוע (ח"א תקל"א ותקצ"ה) ובכד הקמח (עמוד צ"ז

"לפיכך צריך לברך וכו', והיינו דאיתמו בגמ' מאימתי מברך עליהן משעת הנהגה ועד שעת קשירה, דכיון דקודם קשירה מברך, קודם לעשייתו קרינא ב' שהקשירה היא המצוה. אבל [בתפילה של] ראש מברך קודם ההנהגה, שהנחתו והיישוב בראש היא גמור עשיית המצוה. ומשמע לכאורה שחילק בין תש"י שעיקר מצוותה היא הקשירה, לתש"ר שמצוותה בעצם ההנהגה. אך לע"ד אפשר דגם כונתו כמבואר בדברינו, דלגבי תש"י כיון שבפועל צריך כריכה והידוק היו זאת גמור עשייתו, אבל בתש"ר "שהנחתו והיישוב בראש היא גמור המצוה" דהיינו כיון שאין בהם כריכה ובחזק מוחלטת אדם מניחן מיישבן ומוהדקן לפיכך מברך קודם הנחתו. אך אין הכרח שכונתו לחלק ביסוד גדר המצוה בין תש"י לתש"ר.

ועיין בהגהות מיימוניות (שם סק"ד) שמביא מסה"ת דבתפילין ש"ר מברך משעת הנחה עד שעת הידוק כמו בש"י ע"ש (ועי' בב"ח ובפרישה או"ח סי' כ"ה, וברמ"א שם סעיף ח' ובאר הגר"א אות כ"ה).

[ומה שהרמב"ם לא כתב הלכה זו אלא בתפילין של יד, פשוט דלשיטתו הלך דלא מברכין כלל על תש"ר אלא פוטר את שתי התפילין בברכה אחת, וכמ"ש שם בפ"ד ה"ה, וזה כשיטת רש"י במנחות ל"ו ע"א, וז"פ].

אמנם בודאי יש מקום לחלק בין תש"י שבו כתיב בקרא "וקשרתם לאות על ידך", לתש"ר שבו כתוב "והיו לטטפות בין עיניך", וכמשמע מלשון הרמב"ם בפרטי המצוות ריש הלכות תפילין שכתב "להיות תפילין על הראש - לקשרן על היד".

אך בספר המצוות מ"ע י"ב - י"ג כתב "להניח תפילין בראש, להניחן על היד", ולעומת זאת במנין המצוות כתב בשניהם "לקשור תפילין בראש - לקשור תפילין ביד". ומזה משמע שהרמב"ם לא דק בלשונו מסיבה פשוטה, דאף דעצם המצוה היא ההנהגה, אופן ההנהגה הוא בקשירה דהיינו כריכה והידוק, והנהגה וקשירה דבר אחד הם כמבואר. ומשום כך כתב במק"א לקשור ובמק"א כתב להניח.

ומה שכתב בפרטי המצוה להיות תפילין על הראש ולגבי תש"י כתב לקשרן, יש לבאר ע"פ מה שיש לדון בגדר מצוות תפילין אם היא במעשה ההנהגה או במה שהתפילין מונחים על גופן, ומדברי הרמב"ם משמע דחלוקים בזה של יד ושל ראש, ובשל יד המצוה היא במעשה ההנהגה, ובשל ראש המצוה היא במציאות שהם מונחים על הראש. אמנם כאמור בסהמ"צ משמע דאין לחלק ביניהם. וכבר כתבתי במק"א דבפרטי המצוה דרכו של הרמב"ם ללכת בעקבות ליטא דקרא, ובפר"א ואתחנן (דברים ו' ח') נכתב "וקשרתם לאות על ידך", ובשל ראש כתיב "והיו לטטפות בין עיניך", ודו"ק בכ"ז כי קצת.

ובעיקר שאלת המהרי"ט למה מברכים להניח ולא לקשור, כתב הב"ח בסיומ"ח כ"ה דכיון דעיקר מצוות תפילין שיהיו מונחים עליו כל היום ואילו היה מברך לקשור היה משמע שדי בקשירה רגע אחד, לפיכך מברך להניח "דמשמע שיהיו מונחים עליו שעה אחת עכ"פ".

והיה מקום לדקדק בדבריו דאין המצוה אלא הנחת תפילין על ראשו וזרועו, ואין הקשירה אלא שיידי מצוה והכשרה, וא"כ לכאורה יוצא יד"ח בשעת הדחק כשאין לו רצועות כלל בתפילין, דעיקר המצוה בהנחת התפילין גרידא ללא קשירה וכריכה. אמנם פשיטא דא"א לומר כן, דהא מבואר במנחות (ל"ה ע"ב) דמברך משעת הנחה עד שעת קשירה, הרי עד שעת קשירה היו עובר לעשייתו, דהקשירה היא המצוה, וכ"כ הרמב"ם (בפ"ד מתפילין הלכה ז'); וכל המצוות כולן מברך עליהן קודם לעשייתן, לפיכך צריך לברך על התפילה של יד אחר הנחה על הקיבורת קודם קשירתן, שקשירתן זו היא עשייתן.

וע"כ דבאמת לא עלה על דעת המהרי"ט דיוצא אדם יד"ח הנחת תפילין ללא רצועות ולא כריכה והידוק, אלא שכתב לבאר דגדר המצוה אינו קשירה אלא הנחת התפילין ומשום כך מברך להניח, אף שאופן הנחתן פשוט וברור דהוי ע"י כריכה והידוק ואינו יוצא יד"ח וזולתם, מ"מ אינו מברך לקשור תפילין אלא להניח, דנוסח הברכה נקבע ע"י גדר המצוה ומהותה ולא ע"י אופן קיומה למעשה. ומש"כ וקשרתם לאות כונתה לקשירה שבעשיית התפילין ולא לקשירה בשעת הנחתן ע"ש.

ועצם ההנחה שרצועות מעכבות פשוטה היא, שהרי יש מדיני רצועות שהלכמ"ס הן והם מעכבין בתפילין כמ"ש הרמב"ם (פ"ג מתפילין ה"א) דרצועות שחורות הן הלכמ"ס, הרי דרצועות מעכבות, וענין הרצועות שעל ידן מוהדק של ראש וכורך של יד, וזה אופן הנחת התפילין, וז"פ.

ואין סתירה בין דברי המהרי"ט ללשון הרמב"ם הנ"ל דקשירתן זו עשייתן, דאין כונת הרמב"ם לקבוע דעיקר המצוה ומהותה אינו אלא הקשירה, אלא כל כונתו דאף דצריך לברך בכל המצוות עובר לעשייתן, מברך לפני הקשירה דקשירתן היינו עשייתן וגמור מצוותן, כיון שאמור ההנחה היא הקשירה וללא קשירה לא יצא יד"ח וכל עוד לא קשר אין כאן הנחה, ומשום כך הוי עובר לעשייתן. אך נראה דגם הרמב"ם מודה דגדר המצוה ומהותה היא ההנהגה, אלא דכיון שהקשירה מעכבת עדיף לברך לאחר ההנהגה לפני הקשירה וההידוק כיון שיש בכריכה עיכוב בזמן ויש חשש שיהיה עובר דעובר, משום כך מצוה לכתחלה לברך בין ההנהגה וההידוק, ע"ש.

ובאמת מבואר להדיא בדבריו המהרי"ט שם וז"ל:

"וא"ת א"כ היאך אמרו דמברך משעת הנחה עד שעת קשירה והיא לאו עובר לעשייתן היא, וי"ל דכל זמן דלא מהדק אין זו הנחה, שסופן לדוד ממוקמן, אלא עד שעה שיהדק יפה שלא ימטון אז הוי קיום המצוה ומברך להניח להורות שעיקר המצוה הנחתם וכריכתם שיידי מצוה והכשר מצוה". הרי להדיא שהקשירה היא גמור ההנהגה וכל עוד לא קשר לא יצא יד"ח ומש"כ הוי עובר לעשייתן אף שמחמת המצוה הנחה היא ולא קשירה, ודו"ק בזה.

והנה ברבינו מנוח (שם) כתב:

• דברי אגדה •

לייחד שם י"ה בו"ה

משלי. שאל הצדיק את בנו הקטן תאמר נא לי מה כונתך. הסביר הילד, הנה צרכי האדם הבסיסיים בגשמיות הלא הם אכילה שתיה ושינה (ובהם שנינו שחייבים בסוכה משום תשבו כעין תדור), ובכולם יש י' וזה. ומאידך יש ו' וזה בכל יסודות עבודת ה' כגון תורה, עבודה, אמונה וקדושה. וכנגד שני אלה מכוונים תפילין של יד ותפילין של ראש. הידיים הם כלי המעשה שבהם עושה אדם מלאכתו בעוה"ז. בהם הוא בונה וסותר, כותב ומוחק, מוריד ומעלה, ובהם מרויח הוא את פת לחמו. והראש שבו הוא חושב מחשבות, בו הוא לומד תורה ומכוון כונות התפילה, בו הוא מאמין וממהרהר מחשבות קדושות.

וזו הכונה לייחד שם י"ה ב-ו, שני התפילין באים לקשר עולמות, את עולם הזה ועולם הבא. ומש"כ אמרו הסח בין תפילה לתפילה חוזר מעורכי המלחמה, שהרי אמרו חז"ל (ברכות ס"ג ע"א) "איזהו פרשה קטנה של גופי תורה תלויים בה 'בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך'".

כך אמר חתן המצוות הייניק וחכים דוד משני'ו, ובטוחני שאביו הגדול הצדיק והקדוש נהנה הנאה גדולה.

והוא שכתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות דעות ה"ג "המנהיג עצמו על פי הרפואה, אם שם על לבו שיהיה כל גופו ואבריו שלמים חזקים בלבד ושיהיו לו בנים עושין מלאכתו ועמלין לצרכו אין זו דרך טובה. אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם חזק כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה', שאי אפשר שיבין ויסתכל בהכמות והוא חולה או אחד מאבריו כאב. וישיב על לבו שיהיה לו בן אולי יהיה חכם וגדול בישראל. נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו כולו עובד את ה' תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן ואפילו בשעה שבוועל. מפני במחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה'. ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה נמצאת שניה שלו עבודה למקום ברוך הוא, ועל ענין זה צו חכמים ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים. והוא שאמר שלמה בחכמתו בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך".

"והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך" (שמות י"ג ט'). "וצונו להניח על היד לזכרון זרוע הנטויה שהיא נגד הלב לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו. ועל הראש כנגד המוח שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכווחותי כלם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו" (לשם ייחוד לפני הנחת תפילין).

הנה במצות תפילין שבהם ייחוד ה' וקבלת עול מלכותו באהבה משעבד האדם את עצמו, את כל חושי וכווחותיו, את המוח ואת הלב לעבודתו יתברך שמו. וכבר כתב בספר החינוך מצוה תכ"ב "הענין בארבע פרשיות אלו יותר מבשאר פרשיותיה תורה לפי שיש באלו קבלת מלכות שמים ואחזות ה' וענין יציאת מצרים... ואלה הם יסודות דת יהודית. ולכן נצטוו להניח יסודות אלו כל היום בין עינינו ועל לוח ליבנו, כי שני אלה האברים יאמרו חכמי הטבע שהן משכן השכל".

אכן הלב והמוח משכן השכל הם, כך כתב רבינו בחיי בספר כד הקמה ערך תפילין. אך לא רק משכן השכל אלא אף משכן הרגש. מחשבות לבנו ורחשי לב ורגשותיו, את כולם משעבדים אנו לעבודתו ית"ש. המוח והלב תמצית האדם המה, ובהם מובדל הוא מחיות השדה ומבהמות יער, מעוף השמים ומדגי הים, ואותם אנו משעבדים לעבודת הבורא.

והוא שאנו מבקשים "לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי" (תהלים כ"א י"ב). לב טהור כדי לרצות לעבוד את ה', ורוח נכון כדי לדעת איך לעבדו בלב שלם.

ב

חסידים מספרים (כך שמעתי מזקן אחד מחסידי רז"ץ) שכאשר הצדיק רבי ישראל מרז"ץ הניח לראשונה תפילין לבנו הנער דוד משני'ו (שלימים יהיה הצדיק הקדוש מטשורטקוב) אמר הנער חתן המצוות בהתלהבות גדולה "לייחד שם י"ה ב-ו". שאלו אביו הגד נא דוד משני'ו, הידעת מה הכונה בשמות אלה. ענה הנער, אבא לא לימדת אותי כונות השמות ואין לי עסק בנסתרות אבל אני מכין פשט

מערכי תורה

בא

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

'התעללתי במצרים'

כתוב (י', ב') 'ולמען תספר וגו' את אשר התעללתי במצרים וגו'. ופירש רש"י דהתעללתי הוא מלשון שחוק. וצריך לבאר מהו השחוק ששחק על פרעה. ונראה לומר עפ"י דהרמב"ם בהל' תשובה שאפשר שיחטא האדם חטא גדול או חטאים הרבה עד שיהיו מונעים ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו כדי שימות ויאבד ברשעו, ולפיכך כתב בתורה ואני אחזק את לב פרעה, משום שכל כך חטא עד שנתן הדין למנוע ממנו התשובה. וכיו"ב כתבו הרמב"ן ורש"י לבאר שמנוע ממנו השי"ת לשוב בתשובה. והוסיף הרמב"ם לשאול דא"כ למה היה שולח לו ביד משה ואומר לו שלח ועשה תשובה וכבר א"ל הקב"ה שאין משלח, והשיב שזה כדי להודיע לבאי עולם שבזמן שמונע הקב"ה התשובה לחוטא שוב אינו יכול לשוב. וי"ל דזהו השחוק שעשה הקב"ה בפרעה, ששלח לו לחזור בתשובה, אע"פ שבאמת דלתי התשובה נעולים בפניו. ולפי"ז י"ל דזהו פירוש הפסוק הקודם 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את ליבו וגו' ולמען תספר וגו' את אשר התעללתי במצרים', דכל מטרת הביאה לפרעה וההתראה אע"פ שהכבדתי את ליבו אינה אלא לשחק בו.

והנה מה שנהג כן הקב"ה עם פרעה להתעלל בו לשומו לשחוק, נראה שהיה זה מדה כנגד מדה, דהנה כתוב שמשה רבנו אמר לפרעה 'רק אל יוסף פרעה התל לבלתי שלח את העם', ו'התל' היינו שחוק, כמ"ש בנביא מלכים אצל אליהו בהר הכרמל 'ייהתל בהם אליהו', הרי מפורש שמה שפרעה חזר בו מדבריו בכל פעם הוא היתול ושחוק, לכן נהג עמו הקב"ה במדה כנגד מדה ושחק עליו.

מכת חושך - דינה של גיהנם

יש להתבונן דנראה דמכת חושך חלוקה במהותה משאר המכות, דבעצם אופן המכה חלוקה היא משאר המכות, שאין בה הפסד וחסרון לגופם או לממונם של מצרים, כמו שאר המכות שהפסידו ממנום ולקו בגופן, אלא הוא רק מניעה שלא יכלו לראות ולנוע. ונראה בביאור הדבר עפ"י מה דאיתא במדרש דמהיכן היה החושך ההוא, רבי יהודה אומר מחושך של מעלה, שנאמר ישת חושך סתרו, ר' נחמיה אומר מחושך של גהנם, ועיי"ש אריכות בדברי המדרש בענין חושך של גיהנם, ומסיים 'הוי אומר חשך שבא על המצרים מתוך גיהנם היה'. ומבואר שבמכת חושך נידונו מצרים בדין העתיד לבא עליהם כדין הרשעים ואוה"ע בגיהנם.

וכן נראה ללמוד ממה דמצינו בדברי חז"ל דבכל המכות נתנו טעם שבאו במדה כנגד מדה על מה שעשו המצרים לישראל, ואילו לגבי מכת חושך כתב רש"י ולמה הביא עליהם חושך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפילה, כדי שלא יראו מצרים במפלגתן ויאמרו אף הן לוקין כמונו, ועוד שחפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן וכו' אומר לו אני ראיתיו בביתך. והנה טעמים אלו הרי אינם טעם על עצם הדבר שבאה פורענות זו על המצרים. ולהמבואר נחא שטעם המכה הוא באמת לא משום מדה כנגד מדה על דבר שהרעו לישראל, אלא משום דין גיהנם.

וכן נראה לבאר ג"כ בדברי המדרש דדרשו את הפסוק בתהלים 'שלח חושך ויחשיך ולא מרו את דברו' שאמר הקב"ה למלאכים המצרים ראויים ללקות בחושך, מיד הסכימו כולן כאחת ולא המרו. ומבואר דהקב"ה שאל את המלאכים קודם שהכה אותם בחושך, ולא מצינו זאת בשאר המכות. [ואמנם י"מ דדרשו כן על חושך שהוא נזכר הראשון בפסוק שם, אבל באמת היה כן גם בשאר מכות]. אכן להמבואר דשאני מכת חושך שאינה מכה מידה כנגד מידה, אלא שדגם הקב"ה בדין גיהנם, מבואר שפיר דדווקא במכה זו שאל תחילה את המלאכים אם לדונם בגיהנם, דאם זה דין אז יהא נוהג בזה דאם יש עליו מלאך מליץ מעכב הדין.

'שלח חושך ויחשיך'

בתהלים (ק"ה כ"ח) כתוב, שלח חושך ויחשיך ולא מרו את דברו. ואיתא במדרש, מהו שלח חושך ויחשיך, למה הדבר דומה, למלך שסרח עליו עבדו, אמר לאחד לך והכהו חמישים מגלבים, כך אמר הקב"ה לחושך, והוסיף החושך משלו, הדא הוא דכתיב, שלח חושך ויחשיך. ומבואר דהחושך הוסיף משלו להכות, יותר מכפי שנצטוו מאת הקב"ה. ובביאור מה שהוסיף החושך משלו, י"ל שהכוונה להמבואר שבג' ימים האחרונים נכפל החושך, ולא קמו איש מתחתיו, ויש לומר דזה היה התוספת שהחושך הוסיף משלו, יותר ממה שנצטוו, שזה היה בג' ימים הראשונים. ויש לבאר הטעם למה הוסיף החושך משלו להכות את מצרים טפי ממה שנצטוו, דהנה הרי מבואר בדברי הראב"ד בהלכות תשובה דהעונש של מצרים הוא משום שעינו את ישראל יותר מכפי שנגזר עליהם בברית בין הבתרים בגזירת ועבדום ועינו אותם, ועל התוספת שהוסיפו לענות את ישראל מכפי שנגזר על ישראל, על זה נענשו המצרים. ולפי זה יש לומר, דלכן גם הוסיף החושך משלו להכות את המצרים, שיהא זה מדה כנגד מדה, דכמו דהמצרים הוסיפו לענות את ישראל יותר מכפי שנגזר על ישראל, אז גם הם נענשו שיוסיפו להכותם יותר מכפי שנצטוו.

'המכה בעברתו כל בכורי מצרים'

בברכת אמת ואמונה אומרים העושה לנו ניסים ונקמה בפרעה אותות ומופתים באדמת בני חם המכה בעברתו כל בכורי מצרים. צריך ביאור למה חילקו את מכת בכורות משאר כל המכות ונקטוהו ביחוד, והרי גם מכת בכורות הוא בכלל הניסים ונקמות והאותות והמופתים.

גם צ"ב מה שאמר דמכת בכורות היה הכאה בעברתו, ואמנם במכילתא נדרש זה ביחוד על מכת בכורות, אבל הרי בכל המכות היה עברה, כמבואר בהגדש"פ דדורשים הכתוב 'שלח בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים', על כל המכות, ומה נתייחד מכת בכורות שנקט ביחוד שהיה זה בעברה.

ונראה לבאר בזה, דהנה כל המכות היו בתוך גבול מצרים, אבל מכת בכורות מתו גם בכורי מצרים שהיו בארצות אחרות, וכדאיתא במכילתא דדרש כן מהקרא בתהלים למכה מצרים בבכוריהם. ונמצא דמכת בכורות הייתה חלוקה משאר כל המכות, שכל המכות היו רק בתוך גבול מצרים, ומכת בכורות הייתה בכל הארצות. ולפי זה יש לפרש דלכן חילק את מכת בכורות משאר כל המכות, דאותות ומופתים היו באדמת בני חם, דהם היו רק בתוך גבול מצרים, אבל במכת בכורות, הוכו כל בכורי מצרים, ר"ל גם אלו שלא היו באדמת בני חם.

ובזה יש גם לפרש דהזכיר העברה ביחוד על מכת בכורות, דיש לפרש דהכונה בזה הוא לחומר המיוחד שהיה במכת בכורות, שמכה זו לא הייתה רק בתוך גבול מצרים, אלא בכל הארצות, וזה היה תוספת עברה, שלא הייתה בכל המכות.

'היום אתם יוצאים'

כתוב (י"ג, ד') 'היום אתם יוצאים בחודש האביב'. צריך לבאר מה בא הכתוב לומר שזהו היום שיצאו ממצרים. ויש לבאר דהנה בכתוב שלפני זה נצטוו 'זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים', ובאמת היה מקום לומר דיום יציאתם ממצרים אינו ביום ט"ו, דהרי גם אחר שיצאו ביום ט"ו, הביא רש"י בפר' בשלח דברי חז"ל שפרעה שלח עם ישראל איקטורין לשמור שישבו למצרים, ועוד רדפו מצרים אחריהם, ועד שלא טבעו בים היו ישראל מאויימים על ידם, וא"כ הרי לא נשלמה יציאתם ממצרים עד אחד טביעת המצרים בים בשביעי של פסח, והרי להדיא כתוב בפסוק בפרשת בשלח ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים, ומבואר שישועת ישראל מיד מצרים היתה רק ביום שביעי של פסח. מעתה היה מקום לומר שיום יציאתם ממצרים הוא רק בשביעי של פסח שאז נשלמה יציאתם ממצרים, ורק אז נושעו מיד מצרים, ועל זה בא הכתוב לומר דיום היציאה שאותו צריך לזכור הוא היום הזה, שהוא יום ט"ו.

'וכל פטר חמור תפדה בשה'

הנה הטעם שמצות פדיון נאמר רק בחמור, איתא בגמ' בבכורות דף ה' ע"ב אמר רבי חנינא שאלתי את רבי אליעזר מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים, א"ל גזירת הכתוב היא, ועוד שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים. ויש לומר בזה בעוד אופן, דהנה במדרש (פי"ח, י') איתא הרבה נסים עשה הקב"ה לישראל, הרג בכורי מצרים שהיו משולים לבהמה שנאמר אשר בשר חמורים בשרם, ומבואר במפרשים דהמדרש בא ליתן טעם למה מתו במכת בכורות גם בכור הבהמה, ועל זה אמר הטעם משום דשום מצרים לבהמה. ומבואר דעיקר הכאת הבהמות היה משום החמורים, שלהם נמשלו המצרים, כמו שמבואר בכתוב אשר בשר חמורים בשרם. ולפי זה יש לומר דלכן נשתנו פטרי חמורים משאר בהמות, משום דעיקר ההכאה מחמתם הייתה.

דברים שבלוחות הברית הן הן שבכל ספר וספר

מתוך דברים במעמד הכנסת ס"ת וחנכת ארון הקודש בישיבת עטרת שלמה לצעירים מודיעין עילית

השמחה של הכנסת ספר תורה, זהו גם שמחת התורה, וגם כבוד התורה, הכנסת ספר תורה לאהל של תורה שבעל פה, שבחורים יקרים עמלים בתורה, ושקועים בתלמודה, זהו המקום המתאים לשלמות ענין כתיבת ספר תורה. ברמב"ם בהקדמה כתוב שכל התורה שניתנה למשה בסיני, ניתנה בפירושה, שנאמר, ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה, תורה, זו תורה שבכתב, ומצוה, זו פירושה, שהיא הנקראת תורה שבעל פה. והיינו שניתנת התורה הייתה נתינת תורה שבכתב יחד עם תורה שבעל פה, ואין תורה שבכתב לבד, אלא תורה שבכתב, יחד עם תורה שבעל פה, ותורה שבכתב ותורה שבעל פה אינם שתי דברים, אלא דבר אחד, התורה ופירושה. וכל התורה שבעל פה, נכלל בתורה שבכתב, כמבואר בגמרא במנחות דף כ"ט שרבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות, ומבואר מזה, שבתורה שבכתב נכלל גם התורה שבעל פה, נמצא שבהכנסת ספר תורה שבכתב, מכניסים בזה גם תורה שבעל פה. לכן כל הבחורים עמלי התורה היושבים כאן לפני ה', ולומדים כאן בישיבה, מקיימים את ההשלמה של מצות כתיבת ספר תורה. הרמב"ם בסוף הלכות ס"ת כותב מצוה ליחד לספר תורה מקום ולכבד אותו המקום ולהדרו יותר מדאי, דברים שבלוחות הברית הן הן שבכל ספר וספר. למדנו מזה שיש ענין לא רק בס"ת עצמו, אלא גם בהכנת מקום מכובד ומהודר, וכל זה מגודל קדושת הס"ת שהם הם כמו לוחות הברית, וארון הקודש הוא כמו הארון שבמקדש. בנפש החיים כתוב שבתורה יש שישים ריבוא אותיות, כנגד ס' ריבוא נשמות ישראל, וכל אחד מישראל יש לו אות אחת בתורה שממנו הוא יונק, נמצא שהתורה כתובה מכל נשמות ישראל ביחד, כל אחד יש לו אות אחת בתורה, וכולנו יחד שותפים בספר תורה, שזה תורה שבכתב וזה כולל את כל התורה שבעל פה, כולנו שותפים בזה. ומה גלמוד דשלימות התורה היא רק בצירוף כולם יחד, ועל כן עלינו לראות שיהיה בינינו אהבה ואחוה, שלא יהיה לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, שאלה דברים המפרידים בין אחד לרעהו, ופוגם בצירוף של כולם, ועלינו להיות מאוחדים שבין כולם ביחד נשלמת התורה.

אמר מרן רה"י, מה הראיה של מאסתיים? ... אולי כן מאסתיים, אח"כ הם שבו בתשובה, והקב"ה קיבל תשובתם והעמיד להם חנניה וכו', וכן געלתים, רק הם שבו בתשובה - וקיבלתי אותם, מהו "אף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתיים"? מה הראיה? ... ותיירץ מרן רה"י: כל אלו שנזכרו פה, דניאל חנניה מישאל ועזריה, שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיהו, ובית רבי וחכמי הדורות ומרדכי ואסתר - - אינם כמו הסיפורים שמספרים בספרים על תולדותיהם של גדולי ישראל...

[היום נוהגים לספר בספרי התולדות של גדולי ישראל ומיד בפרק הראשון הוא היה כוכב שביט שירד להאיר בדור שלנו, אבל נשמתו היא כבר קדומה מלפני חמש מאות שנה או אלף שנה, כיד הסופר הטובה עליו... מנבואה שנמסרה לסופרים, או סתם כך מפרי דמיונו המבורך...]

אמר מרן רה"י - לא לא לא... הוא ירד בדור הזה, **כמו כולם!** רק שהוא עמד בנסיגות של הדור, בכל דור יש נסיגות! **ומי שעומד בנסיגות של הדור - הוא זוכה להיות גדול בדורו!** ולכן א"א לקרוא לזה מאסתיים, אם זה עצמו סיבה שאדם יוכל עיד"ז להגיע למעלה הכי רוממה. ולכל דור יש את הנסיגות שלו... אצל מרדכי היה נסיון של "לא יכרע ולא ישתחוה", וכן בשאר הדורות עד בית רבי וחכמי הדורות - שהולך ובא עד עצם היום הזה, ולכן הקב"ה הראה לו לאדם הראשון דור דור ודורשיו, דהיינו את הדור עם הנסיגות שלו, **ומתוך זה צמחו גדולי הדורות על ידי העמידה בנסיגות של אותו דור.**

הקב"ה מלווה את היתומים והאלמנות!...

יש עוד הרגשה אמיתית בהסברו של הפסוק. הפרשיות שלנו מלאות באמונה, כמו שמאריך המשגיח הגר"י לוינשטיין זצ"ל בשיחות, בפרט בפרשיות של השובבים שיש בהם הרבה מהלכים המובילים כולם לתיקון הגדול, ובעיקר בשובביים ת"ת. והמשגיח רבי יחזקאל היה אומר שחשוב הוא התיקון על ידי חיזוק האמונה, כמו שרואים בפרשיות אלו, ובעיקר ב-שובב"ב... ונחזור לראשונות לפסוק של "אבי יתומים ודיין אלמנות אלוקים ממעון קדשו" ועיד"ה הפשט.

בפרשת וזאת הברכה כתוב (לג, כו-כז) "ובגאותו שחקים - - **מעונה** אלוקי קדם", ופירש רש"י שם, **"למעון** הם השחקים לאלוקי קדם, שקדם לכל אלוקים, ובירר לו שחקים לשבתו ומעונותיו". [ובשפת"ח שם - שהפסוק הזה דבוק עם הקודם לו, ופירושו: רוכב בגאותו שחקים שהם מעונה אלוקי קדם. ונקרא "אלוקי קדם" במקום הזה, להודיע הסיבה שבחר לו "שחקים" לשיבתו, מפני שהוא קדום לכל אלוקים].

למה הקב"ה בחר לו שחקים לגאותו? בגלל שהוא ראשון והוא יצר את כולם - כשמו "אלוקי קדם" שקדם לכולם, ואימת הגבוה והגיבור על החלש ע"כ.

אבי יתומים ודיין אלמנות - ומה כוחו לסייעם, אלוקים ממעון קדשו, הקב"ה מלווה אותם, כי הוא מעל הכל. ובידו הכל להיות להם למשען ומחסה נגד כל מפגיע ומפריע.

חמותי ע"ה שיכלה את בנה שהיה ת"ח מצוין ומופלא ביראתו ומידותיו, הוא נפטר בצעירותו בגיל 30 והשאיר אלמנה חשובה עם הרבה ילדים קטנים, היא היתה שבורה ורצוצה...

דיין אלמנות - ממעון קדשו

סיפר לי הרה"ג ר' מאיר דינר (נאמנו של מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א) סיפור מעניין, מהמשגיח הגה"צ רבי מתתיהו חיים סלומון זצ"ל שנפטר שבוע שעבר.

במרסיי היה אב"ד ת"ח גדול הגי"ר שמעון ביטון זצ"ל, הוא היה מתמיד עצום, אך נפטר בצעירותו למגינת לבם של אשתו וילדיו, אשתו נשארה אלמנה צעירה עם ילדים וזה היה מאד קשה.

הגי"ר מתתיהו סלומון הגיע לנחם, ואמר לה, כתוב בפסוק "אבי יתומים ודיין אלמנות אלוקים ממעון קדשו" (תהילים סח, ו), מעון - זה המקום ששם זה 'משכן השידוכים', וכמו שמשמע גם בהמשך (פסוק ז') "אלוקים מושיב יחידים ביתה", דקאי אזיווגים כמבוי ריש סוטה, א"כ מה הקשר בין אבי יתומים ודיין אלמנות לבין שידוכים? ... אלא - אמר המשגיח - שהקב"ה מזווג זיווגים, והוא יודע שלעיתים נגזר על הבעל שלא יאריך ימים, אז הוא לוקח בחשבון שצריך אשה גיבורה בעלת שאר רוח שתוכל להמשיך לגדל את הילדים שלה גם אחרי פטירת בעלה - בלי להישבר... וממילא צריך בשביל זה לבחור אחת מיוחדת. אז **אבי יתומים, ודיין אלמנות** - הוא זה שדואג "ממעון קדשו" - בשעת השידוך להביא אחת שכזו שתדאג להמשיך את הבית בגבורה תגדל את היתומים, ואם הקב"ה מצא שאת זו שראויה להיות אשתו של המנוח ז"ל, סימן שאת בעלת שאר רוח, עם כח נפשי חזק, ותוכלי להמשיך בגבורה לגדל את הילדים ולהנהיג את הבית שלא יישבר...

ודברים אלו נסכו בה הרבה כח ותעצומות. ודרך אגב היא זכתה לבן תלמיד חכם מופלג ביותר, הגי"ר חיים ביטון שליט"א. [והוא מקושר מאד גם למורינו הרה"י רבי איתמר גרבוז שליט"א] הוא הממשיך דרכו של אביו, והוציא גם את הספרים של אבא שלו, והיא זכתה... אלוקים ממעון קדשו.

לעמוד בנסיגות של הדור...

כתוב בחז"ל - מלמד שהראה הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו, דור דור ופרנסיו, נשאלת השאלה, למה הוא היה צריך להראות את הדור? למה לא מספיק להראות רק את הגדולים של הדור? ... (ויש על זה וורט ידוע של הגי"ר אייזל חריף זצ"ל).

יש בזה שני מהלכים: א. בשביל להראות את הגדולה של הבן אדם - צריך לראות באיזה דור שמו אותו - בשביל שהוא יהיה האבא של הדור הזה, שהוא יוכל לתקן את הדור הזה, ושה **בידיים שלו, אם כן - זה חלק מהגדלות של ה-דורשיו, ה'מנהיגיו' ו'פרנסיו' - לראות איזה תפקיד נתנו להם, באיזה דור...**

עד כמה כוחם גדול לרומם דור שלם, וכמו שמצינו לאחר השואה שמרן החזון איש והרב מפוניבז' - בנו על אפר חרבות עולם רוממות של תורה ובן תורה.

אבל יש בזה הרבה יותר עומק... כמו שהבאנו פעם בשם מרן ראש הישיבה זיע"א, כתוב בגמרא במגילה (יא, א) במתניתא תנא: **"לא מאסתיים"** - בימי כשדים, שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה. **"ולא געלתים"** - בימי יוונים, שהעמדתי להם שמעון הצדיק, וחשמונאי ובניו ומתתיהו כהן גדול. **"לכלותם"** - בימי המן, שהעמדתי להם מרדכי ואסתר. **"להפרי בריתי אתם"** - בימי פרסיים, שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי הדורות. **"כי אני ה' אלוקיהם"** - לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם.

בלומדע'ס, בהבנה... מאיפה הוא קיבל את זה?... שם ברוסיי
שהיה אסור ללמוד ובלי ישיבה וראשיה, איך שייד בעולם להגיע
לכזה דבר?... (לבסוף הוא גם נעשה חתנו של הג"ר ברוך
רוזנברג).

אמר לו הרב אברמסקי, אני הייתי בכותל המערבי והתפללתי
מעומק הלב, התפללתי חזק... ראה את זה יהודי, זה היה נראה
לו תפילה ממש חזקה, הוא בא אלי ושאל אותי על מה הרב
מתפלל? אני רוצה שהרב יספר לי...! הפציר. אמרתי לו - אני
אספר לך: אני אמרתי להקדוש ברוך הוא, שאני רוצה לדעת את
כל התורה כולה! אבל דא עקא שאני לא 'בר הכי'... אבל בחז"ל
כתוב, איך אברהם אבינו ידע את כל התורה כולה?... כי נעשו
שני כליותיו כשני מעיינות והם לימדו אותו תורה, אם כן - אתה
יכול לתת כזו מתנה גם לאחד שאין לו כוחות לדעת לבדו, אז אני
מבקש ממך הקדוש ברוך הוא שתתן לי את המתנה הזאת!

אמר לו הרב אברמסקי, א"כ מה הפלא... כשהקב"ה רוצה,
כשהוא רואה שכן אדם מוסר נפש, ובן אדם לומד תורה מתוך
דחק עצום ומסירות, (כמו שהיה אצל משפחת הג"ר יצחק זילבר
זצ"ל) אז הקב"ה עושה לו את כליותיו כשני מעיינות וכך הוא
יודע את כל התורה כולה.

רק "בן תורה" יכול לשמוע...

אני רוצה להגיד לכם: כולם מתפללים על פרעה, איך הוא היה
כזה שוטה, כזה טיפש... אי אפשר להבין את זה...
האמת היא שכבר מעירים, פרעה זו הבעיה הקטנה! עיקר
השאלה זה על היהודים! בחז"ל כתוב וחמושים יצאו בניי מארץ
מצרים, ולדעה הכי מקילה זה חמישים! אם כן ארבעה חמשות
מתו במכת חושך. הם כבר לא חיכו לגאולה... כבר היה טוב להם
במצרים... והתימה עליהם עצומה, אתם לא רואים בורא עולם?!
אתם לא רואים ניסים?!... איך אתם מסוגלים?... מילא גוי
נשאר גוי, אבל יהודי!...

יש דבר מעניין: כתוב "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה
קשה", אומר האור החיים, "לפי שלא היו בני תורה". צריך אוון
בשביל לשמוע דבר רוחני. כמו שלבהמה אי אפשר לדבר, כך אדם
שכל הראש שלו שקוע בחומריות, בעולם הזה ובתאוות - אין עם
מי לדבר!... לפי שלא היו בני תורה.

מספרים על מרן הגאון רבי שמעון בעדני זצ"ל (שגם בימים אלו
חל יום זכרונו), שבא אליו יהודי שהיה לו דין תורה עם שכן,
והשכן שלו התעקש על כלום, והוא ביקש מהרב בעדני שידבר
אתו וירגיעו אותו, למה סתם להגיע למחלוקת. שאל אותו הרב
בעדני, השכן שלך יושב ולומד? והלה לא ידע, אמר לו הרב - לך
תברר את זה! הוא חזר ואמר שהוא לא לומד, מלבד שיעור
משניות המתקיים בין מנחה לערבית. אמר לו הרב בעדני - **אם
כן אין לי מה לדבר איתו!** אחד שהוא לא 'בן תורה' - אין לו אוון
לשמוע... 'לפי שלא היו בני תורה'... כשלא נמצאים, ולא חיים
את הבני תורה - פשוט לא שומעים... לא שומעים, הכל אטום,
הכל סתום, כל דבר של יידישקייט לא נכנס בלב.

ובזה מיושבת השאלה שמשה רבינו ע"ה אמר לקב"ה (ו, יב) "הן
בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה", ופרש"י שהוא
אחד מעשרה ק"ו שבתורה. ולכאורה מה הק"ו הרי מבואר
בפסוק "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה", וזה לא
שייד אצל פרעה, ולהאמור שהכל נבע לפי שאינם בני תורה, א"כ
ק"ו אלימתא הוא. [ועיין עוד בס' תורת בריסק ובברכת מרדכי
כמה ישובים נאים לזה].

אחת האלמנות שבעלה נפטר באסון הנורא בהלוויית הבבא
סאלי זצ"ל, (שמוצ"ש יום ההילולא שלו) אמרה לחמותי, בטח
יבואו הרבה אנשים להגיד לך, אל תדאגי... יהיה טוב... אל
תשמעי להם, הם סתם מדברים... מאיפה הם יודעים שיהיה
טוב?... הם רוצים להרגיע יותר את עצמם מאשר אותך... אבל
אומר לך מהנסיון שלי... כתוב שהקב"ה אבי יתומים ודיין
אלמנות, אין לך מושג כמה שזה אמיתי...

את הרי הכרת את בעלי שהיה חברמן גדול ופעיל גדול היו דברים
שבעלי ע"ה קרע את העולם בשביל לפעול משהו שהיה נצרך
למשפחה, אבל כלום לא זו...! ברגע והוא נפטר, על המקום זה
זו בלי שום מאמצים יתרים... הכל הסתדר!

כי מעונה אלוקי קדם. הקב"ה נמצא עם היתומים ועם
האלמנות, אין לכם מה לדאוג... אני אתכם... **ורואים האלמנות
והיתומים הרבה דברים... הרבה אמונה בחוש...**

סבתי ע"ה היתה מספרת שאמא שלה - אשתו של הג"ר יצחק
בלאזר זצ"ל, אחרי שנפטר בעלה הגדול, שאלו אותה - איך את
ישנה לבד? הרי את כבר באה בימים - וכי לא קשה לך?... היא
אמרה להם, אני לא ישנה לבד, אני ישנה עם הדיין... ותמהו, וכי
התחתנת שוב?...! והשיבה, לא... כוונתי עם דיין אלמנות... ואני
באמת לא לבד.

כך נראים יהודים שחיים עם הקדוש ברוך הוא!...

הראיה שהקב"ה נמצא ומשגיח

בפרשת שמות מסופר שמשה רבינו אומר להקב"ה - "הנה אנכי
בא אל בני ישראל ואמרת להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם
ואמרו לי מה שמו, מה אומר אליהם? ואמר לו הקב"ה "אהיה
אשר אהיה ויאמר כה תאמר אל בני ישראל אהיה שלחני
אליכם". אומר הרמב"ן: "והכוונה להם בזה כי משה אמר לפניו
יתברך: **ואמרו לי מה שמו - שיגיד להם את השם שירה הוראה
שלמה על המציאות ועל ההשגחה. והקב"ה השיבו למה זה
ישאלו לשמי, אין להם צורך לראיה אחרת, כי אהיה עמהם בכל
צרתם, יקראוני ואענם! והיא הראיה הגדולה שיש אלוקים
בישראל קרובים אלינו בכל קראנו אליו, ויש אלוקים שופטים
בארץ.** וזה פירוש נכון באגדה זו".

בן אדם שרוצה ראייה שיש בורא עולם? תתפלל אליו ותראה
שהוא יענה לך! מה אתה צריך ראיות זה הראיה הכי גדולה ולא
צריך שום ראיות אחרות!!! כל פעם שאתה מתפלל אל הקב"ה,
ביום, בלילה, איפה שאתה לא נמצא... כל הזמן הוא שומע אליך
והוא עונה לך! יהודי אף פעם לא לבד... הנה לא ינום ולא יישן
שומר ישראל... עשרים וארבע שעות הקדוש ברוך הוא
לשירותך... לשמוע אותך כשאתה מתפלל אליו...

רבי נחום מהורודנא זצ"ל היה מביא את דברי הרמב"ם שהסביר
"אהיה אשר אהיה", דהיינו - כמו שאמרו חז"ל "ה' צלך על יד
ימינך" - - - כמו שהצל משקף את המציאות, אדם גבוה - יש לו
צל ארוך... אדם נמוך - הצל שלו יותר קצר... כך גם אצל הקב"ה,
כמה שאתה יותר קרוב אליו - ככה הוא יותר קרוב אליך... **אתה
קובע! אתה קובע בידיים שלך את הקרבה שלך לקדוש ברוך
הוא.** כמה שאתה יותר מאמין בו, מתפלל אליו ומבקש ממנו,
ככה הוא יותר עונה לך. ואם אתה חלילה לא מאמין בזה - - -

שמעתי מהגר"י גפן (מתורה בתפארתה) שסיפר לו סביו שהוא
פגש את הג"ר ברוך רוזנברג והוא סיפר לו שסח בהתפעלות
עצומה למרן הגר"י אברמסקי שהוא פגש את הג"ר בן ציון זילבר
שעלה מרוסיה יחד עם אביו בצעירותו... והבחור ממש גאון!

הקב"ה בעל הבית גם על המחשבה שלך!

אך נוסף בזה, אדם נדמה לו שעל המחשבה וההגיון שלו עכ"פ הוא השליט הוא הקובע והוא המחליט - אכן רבות מחשבות... אך ועצת ה' היא תקום.

כתוב בילקוט שמעוני (וארא ז רמז קפא) שבאותו יום שפרעה ישב עם כל מלכי ארץ שהיו כפופים אליו, כולם ידעו שהוא אלוהים אחרים... בדיוק באותו זמן באו משה ואהרן, וגלגל עיניהם כגלגל חמה, וכולם רעדו מפניהם ונבהלו והניחו כתריהם, מה עשה הקדוש ברוך הוא?... באותו רגע פרעה נצרך לנקביו, למרבית הפלא... הוא רץ לבתי עבדים, וכולם ברחו, אז הוא נשאר לבדו. הוא נרגע... אבל התברר לו לפתע שהוא לא לבד... הקב"ה שלח לו שנים עשר עכברים שעקצו אותו כל אחד במקום אחר... צעקותיו היו נוראיות עד לב השמים... וכולם שמעו את הצעקות ובאו מהר, וראו אותו בקלונם...

כשהוא סיים - הוא חוזר לארמון ויושב על הכסא ואומר מי ה' אשר אשמע בקולו, כאילו שום דבר לא קרה... לא ידעתי את ה', הוא לא שלח לי אף פעם דורון... **הרגע ראיתי אותו!!! כלום...** וגם כל המלכים ממשיכים כרגיל להשתעבד לו.

כתוב בחז"ל (מדרש אגדה וארא עמ' קו-קז) שהקב"ה אמר אל משה "לך אל פרעה בבקר הנה יוצא המימה ונצבת לקראתו על שפת היאור"... זו הפעם היחידה שפרעה היה יוצא לבד, בלי המשרתים, בשביל לעשות את צרכיו, אחרי שכל היום הוא עצר את עצמו... משה רבינו רואה אותו, והוא אומר לו, מה?... המלך הולך לבד?!... זה לא כבוד המלכות! אני מלווה אותך! אמר לו פרעה - מה אתה רוצה, תגמור מהר...! מה תגמור מהר, אני לא נותן למלך ללכת לבד... אנחנו היהודים מכבדים את המלך...! עד שפרעה אומר לו, משה... אתה יודע למה אני בא לפה... אז למה אתה מענה אותי?... למה אתה בא לפה?... והמשיך משה, אם כן - למה אתה משקר את כל העולם?... אמר לו פרעה אני עובד על המצרים שבשר חמורים בשרם... אני משקר חמורים, אתה הרי יהודי, אתה יודע את האמת...

זה התואר שמקבלים ממנו כל אלו שמאמינים בו, חמורים... אסמכתא מהמלך...! ופרעה ממשיך להתנהג גם כלפי משה כאילו הוא האלוקים. **אדם לא רואה עד כמה כל העולם שרואה בחוש בכלל לא מדבר אליו... הוא לא ברשות עצמו, וכך הוא בידיים שלו מביא על עצמו את כל עשרת המכות, גם כשרואה שכבר הכל אבוד.** וכמבואר בר"מ פ"ו ה"ג.

כתוב "הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים". צריך להיות בשביל זה הירא את דבר ה'! והלא ראיתם כ"כ הרבה מכות, בדיוק כמו שמשה רבינו מזהיר - כך נהיה! מה איכפת לכם להכניס אותם הביתה? תניסו, מקסימום לא תפסידו... רק תרויחו, למה לא?... אבל מי שהוא לא ירא את דבר ה' - לא יעזור שום דבר... אדם נדמה לו שהוא שליט על המחשבה שלו, אני מבין, אני חושב... **האדם ביד ה', לב מלכים ושרים ביד ה' - לכל אשר יחפוץ יטנו! אתה לא בעל הבית גם על המחשבה שלך...**! רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום! עצת ה' - ברבות מחשבות - היא תקום. ואדם שהוא לא זכאי אני לא אתן לו להבין, ובאמת הוא יפול בסוף.

כתוב "וינצלו את מצרים", איך נראית לנו ההרגשה שפתאום המצרים מוכים, והיהודים לוקחים מהם דברים... הם צריכים להתרגל עליהם... אתה **העבד** שלי... אבל כתוב בחז"ל, שכשהיהודי ביקש לשאול מן המצרי הוא אמר לו תיקח שתיים!

למה אתה לוקח רק אחד... ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים! המצרים לא נתנו מחוסר ברירה, אלא הם אהבו את היהודים! אותם היהודים שהם כ"כ שנאו עד היום הם השתעבדו בהם, עשו להם צרות והיהודים כ"כ סבלו בגללם, וכעת הם סובלים בגלל היהודים, ופתאום הקב"ה נתן להם חן בעיני מצרים...! [ועיין ברמב"ן יב, לו עה"פ ויתן ה' את חן העם וכו'].

הרמב"ן (סוף פרשת ויגש) אומר שיוסף הרי נישל את מצרים מכל הנכסים שלהם, הוא העביר אותם מעיר לעיר ואין להם שום דבר... עבדים נרצעים... היה צריך להיות שהשנאה שלהם כלפי יוסף תהיה ללא גבול... עשית אותנו אפס... אבל כתוב ברמב"ן שהם אהבו את יוסף. ולמה? **כי ה' הוא המצליח את יראיו.** כשיוסף ירד לבית הסוהר בכו עלילה שפלה ונוראה, בושות איומות... אבל ה' נתן את חן יוסף בעיני שר בית הסוהר. אין שר בית הסוהר עושה מאומה, וכל מה שהיה צריך לעשות - הוא היה עושה! יוסף היה הכי חשוב שם.

ולעומת זו - הפך לבס לשנא עמו להתנכל בעבדיו. אחרי שיוסף הציל את מצרים וכבדו את כל העם, ברגע קטן הקב"ה הפך את לב המצרים להתנכל בעם ישראל! כשהקב"ה רוצה אז ברגע קטן הם שונאים את הישראלים.

כח הרצון עם הרבה אמונה ותפילה...

המחשבה שלנו היא לא בידיים שלנו, אם יהודי רוצה הוא בן תורה והוא מחפש את האמת והוא מגיע אליה. מה שיהודי רוצה בכח חזק - הקב"ה עוזר לו, אך מי שלא זכאי גם אם יראה הכל בעליל לא ישתנה.

בפרשה הקודמת מסופר שבתיה ירדה לרחוץ על היאור ותרא את התיבה בתוך הסוף "ותשלח את אמתה ותקחה", ודרשו רבותינו - שנשתרבה אמתה אמות הרבה.

ולכאורה זה מאד תמוה... אם אני אראה משהו בסוף הבית מדרש אני אושיט את היד!... וכולם מתרצים שזה עם כח הרצון, אין לך דבר העומד בפני הרצון...

שמעתי מהגר"ר דוד אפשטיין שסיפר על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל תשע שנים לפני פטירתו הוא עבר אירוע מוחי. והרופא שהביא אותו הביתה אמר להם שיותר הוא כבר לא יוכל **לכתוב**... אולי דברים אחרים הוא יצליח לאט לאט... רבי חיים שאל אותם - מה הוא אמר?... ואמרו לו. ביקש רבי חיים עט ונייר, והוא כתב את האות ו'. ולמחרת עוד אות, ועוד אות, ועוד אות... וכעבור כמה חדשים הוא כתב כרגיל ואף סיים את ספרו 'דרך חכמה'. בני המשפחה שאלו את הרופא, הרי אמרת שעל פי הרפואה הוא כבר לא יוכל לכתוב... אמר להם הרפואה מבינה בכוחות האדם, אבל נגד כח הרצון - אין לרפואה שום כח...

אבל ליבי בל עימי... לא נראה לי שזה רק כח של רצון... כמה הוא ביקש על זה מהקדוש ברוך הוא... כמה הוא השקיע בשביל זה עד עכשיו... לא מספיק רק הרצון הכביר... **אבל רבי חיים שמסר נפשו על תורה, וביקש והתפלל והאמין בקדוש ברוך הוא - זכה.**

בתיה בת פרעה - רצתה מאד, היא התחננה וביקשה, והקב"ה עזר לה! אבל זה לא רק עם כח רצון, עם רצון לבד עוד לא הופכים שמים וארץ... **עם הרבה אמונה, ועם הרבה תפילות, ועם הרבה השתדלות - אפשר להגיע לדברים הכי גדולים!**

שאלנו פעם את מרן ראש הישיבה זיע"א אם אפשר להקים ישיבה רק עם אמונה ותפילה והשיב וודאי שכן, רק תלוי איזה אמונה ואיזה תפילה [ונוסף ומרן הרב מבריסק יוכיח].

הנסיון הוא זה שמגדל...

הג"ר חיים קמיל מביא שני דברים מאד מרגשים... האחד, כתוב בתנחומא פרשת מקץ שהשבטים הקדושים ביזו את בנימין והם אמרו לו - גנב בן גנבת! ונתנו לו מכה עם שוט בין כתפיו. והוא זכה ל"בין כתפיו שכן", לבית המקדש ששכן בחלקו. ואע"פ כן - רצועה קטנה יוצאת מחלקו של בנימין לחלקו של יהודה, ושם היתה אמת היסוד שלא היתה בנויה.

למה זכה יהודה?... מביא רבי חיים קמיל, כל השבטים היכו את בנימין, מלבד יהודה, ובשביל שיהודה לא הכה - הוא זכה לקבל חלק בבית המקדש. וכל ימיו היה בנימין הצדיק מצטער למה יהודה לא הכהו... כך הוא היה זוכה לבית המקדש בשלימות! אומר רבי חיים קמיל, בכל דור יש נסיונות ולכל אחד יש נסיונות... ואנשים הרבה פעמים כשמיגיע אליהם נסיונות הם מתמרמרים... אם הם היו יודעים למה זוכים להגיע עם נסיונות... אדרבה ואדרבה זה מה שמגדל...

והוא מביא את ה'נועם אלימלך' פרשת וישב בשם המגיד: **שבדור שלנו שיש 'הסתר פנים', אפשר לזכות הרבה יותר ממה שזכו בדורות הקודמים בגילוי פנים הכי גדול...!** היום זה דור בשביל לזכות, צריך רק לעמוד בנסיון.

"תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר", שואל הרב מפוניבז', למה פרעה צריך להעניש אותם בכזה עונש משונה, לא לתת להם קש לתבן?... תתן להם כמות כפולה, שיישברו לגמרי... למה לא לתת להם תבן?... ומתרח: פרעה רצה לתפוס להם את המחשבה, שלא יחשבו על הגאולה ממצרים... עם כמות כפולה אתה שובר רק את הגוף, לא את המחשבה... אבל כשצריכים כל הזמן לדאוג ולחפש ולקושש קש לתבן, הראש שקוע בתבן ולא בגאולה, ולא בשום דבר אחר... וכבר הליצו מגידי אמת שעצת פרעה הרשע נתקיימה בנו במתענייני הנייעס והפלאפונים למיניהם... שזה תופס את כל המחשבה ואת כל הראש של הבן תורה, צריך לצלצל לזה, ולתאם עם זה, וכו' וכו'... ולשמוע מה חדש. הראש כבר לא בלימוד לגמרי, וכשהראש לא בלימוד לגמרי - אז א"א לשמוע... לפי שלא היו בני תורה....

כח התורה מונע הריגות ושמדות!

אנחנו נמצאים עדיין במצב קשה, המלחמה עוד לא נגמרת, כל הזמן נופלים קרבנות, השבויים סובלים יסורי מוות, יש סיפורים באמת מזעזעים... ואנחנו לא יודעים ולא מרגישים עד כמה כח של תורה יכול לעזור. הרי זה פשוט לכל אחד מאיתנו, אם היינו רואים אדם שוכב שרוע שנפצע מתאונת דרכים ואין מי שיעזור לו, כולנו היינו רצים לעזור לו... **אם היינו יודעים כמה כח התורה עוזר - לא היינו מפסיקים ללמוד...**

בגליון של הג"ר משה יהודה שניידר שליט"א מביא מספר 'ממגד גבעות עולם', שהיה פעם בן תורה טוב שפרש מלימוד התורה,

והלך ללמוד רפואה, כי הוא רצה להשתמש ב'גאונות' שלו בשביל להמציא תרופה למחלה הממארת.

אמר על זה רבי משה פיינשטיין - גם אם הוא ימציא זה לא שווה את מה שהוא הפסיד, להיות גדול בתורה. אם הוא היה יושב ולומד - זה היה שווה הרבה יותר. (ומלבד זאת - הוא לא המציא, כמו שרואים בעוה"ר...) איך אנחנו מבינים?... שכמובן... ללמוד תורה שווה יותר מתרופה למחלה. אבל זה לא ממש נכון...

אלא פשוט שגדול בישראל וכל ת"ח חשוב מונע המון מחלות ויסורים בלי לתאר, וכמו שידוע שהחזו"א אמר שכל זמן שמרן רבי שמעון שקופ ורבי ברוך בער זצ"ל היו בחיים בכח עמל התורה שלהם היטלר לא יכל לעשות כלום על אף רצונו ויכולתו גם קודם, ורק כשנפטרו ל"ע עלה בידו זממו.

וא' מגדולי המקובלים בדור הקודם הגה"צ רבי שמעון לידר זצ"ל הוא סיפר כמדומה למרן ראס"ז בעל אבן האזל שבגזירת ת"ח באו בחלום שלושת גדולי עולם, האחד היה גדול הדור רבי יחיאל מיכל נעמרוב, ומשנהו רבי שמשון אסטרופולר והשלישי הצעיר שבניהם הש"ך, שאם ימסרו את נפשם שלושת גדולי עולם אלו יצילו את עם ישראל, ונפשו שלושתם ונתועדו יחד, והשנים הראשונים הסכימו לאלתר ואכן מיד נסתלקו לבי"ע, והש"ך אמר שאינו יכול היות והוא עסוק בכתיבת הש"ך, ולקח כחמש עשרה שנה (הוא נפטר בשנת תכ"ג) ואכן בסוף חלק החושן משפט רואים שכבר קצר ורק אז מסר נפשו לשמים. (ממכתבו של הגאון הגדול רש"א זצ"ל). והיינו שמה שיש לכלל ישראל את ספר הש"ך הוא מגן ומחסה ומושיע לדורות בלי ערך ושיעור. (וע"ע בספי' טובך יביעו פ' ואתחנן כעין זה ממרן הגריש"א זצ"ל).

וכבר הרבה קבלנו ממרן החזו"א עד כמה גדול כוחה של תורה ועוצמתה בהשפעה על הדור כולו בגו"ר.

אם תהיה לנו רק את האמונה התמימה הפשוטה הזאת... כל מה שהרמב"ן כותב על היוני הזה - אריסטו, שהוא לא האמין רק בדבר המוחשי... אבל אנחנו הרי מאמינים בני מאמינים... ובה תבחנו באמונה בכוחה של תורה! וכמה שבחור לומד היום יותר בהתמדה - הוא מציל את כל נשמות ישראל לבל יכחדו במלחמה הנוראה או ח"ו יפצעו. **הרי אין כאן בחור שלא איכפת לו... אחד כזה הוא לא ישיבע בוחר... כל יהודי איכפת לו! איכפת לו מכלל ישראל, ואיכפת לו מזה שנהרגים, וכל יום ויום עוד אחד נהרג ועוד... זה קורע את הלב... בידינו הדבר!!!**

ללמוד בהתמדה, להתחזק ללמוד בתענית דיבור, כל אחד לפי מה שהוא... להרבות בתורה... בימי שישי שבת - ששבת היא מקור הברכה... זה מה שבידינו לעשות! וזה הפרשיות של אמונה שקוראים כעת, לדעת שהכל ביד הקב"ה, ולכל אשר יחפוץ - יטנו! **יהי רצון שהקב"ה יעזור שנוכח באמת לראות בישועתן של ישראל! אמן.**

לע"י

הגאון הגדול רבי **מרדכי דוד** בן ר' **ברוך לוי** זצ"ל

בעל ה'דרכי דוד' וראש ישיבת 'עץ חיים'

נלב"ע ז' שבט תשכ"ז

תנצב"ה

זכות הלימוד בגליון השבוע

הוקדש לעילוי נשמת

מרת **קייטי** בת **רחל** ע"ה

נלב"ע ג' שבט תשס"ט

תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

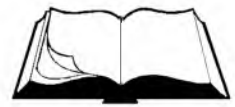
ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיגו לטלפון 037630585 שלווחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025

כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כ"ש 5"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 518

ט"ו בשבט, הלכות ברכות, שבת שירה

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהמ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

שבט תשפ"ד

לע"נ מרן ראש הישיבה

רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצוקללה

נלב"ע י' בסיון תשפ"ג

ט"ו בשבט

תחנון

◀ בט"ו בשבט אין אומרים תחנון, ואין אומרים גם במנחה לפנינו (משנ"ב ס' קליא ס"ק ל"ה) כיון שנקרא ראש השנה, אבל אומרים "למנצח".

"ק-ל ארץ אפים"

◀ שאלה: השנה שחל ט"ו בשבט ביום חמישי, האם מדלגים גם על "ק-ל ארץ אפים", שלפני קריאת התורה?

תשובה: בט"ו בשבט אומרים "ק-ל ארץ אפים", אע"פ שאין אומרים תחנון, כי הכלל הוא שביום שאומרים "למנצח" אומרים גם "ק-ל ארץ אפים" (משנ"ב ס' קליא ס"ק ל"ה, ו"לוח לארץ ישראל").

ראש השנה לאילנות

◀ ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות בכל הארצות, ואפילו באותם מקומות שזמן הגשם הוא לאחר פסח, כגון: אוסטרליה, ארגנטינה וכד' ("יהר צבי" או"ח ח"ב ס' כ"ט).

לימוד בט"ו בשבט

◀ "ביום ט"ו בשבט למדתי הלכות מעשר מספר הרמב"ם, ובמסכת ראש השנה (י"ד: והלאה) וחזרתי לחדש דבר מה - כערכי, ויהא חשוב כקיום המצוה במעשר אילן, והתפללתי לה' שיזכני באותה המצוה בפועל ממש מן התורה, ומאז נראה לי שמה שהראשונים קבעו יום זה ליום טוב שלא לומר בו תחנון, הוא להזכירנו מצוות הפרשת מעשר אילנות" וכו' (הגאד"ר"ב ב"נפש דוד" הנהגה ט"ו).

תעניות שובבי"ם בט"ו בשבט

◀ שאלה: קיבל על עצמו לצום תעניות שובבי"ם, וחל ט"ו בשבט ביום חמישי בשבת, האם מותר לצום?

תשובה: עי' "שערי תשובה" (ס' תרפ"ה) שהביא כמה שיטות בזה, אם יצום או לא ואם יפרע תענית, ומתי. למעשה הורה הגר"י ש אלישיב זצ"ל שעדיף שישאל על קבלתו, ואין צריך לצום ביום אחר.

הפרשת תרומות ומעשרות

פרי שסק

◀ שאלה: פירות שחנטו לפני ט"ו בשבט שייכים לשנה שעברה, ופירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט שייכים לשנה הבאה. ובפרי השסק מצוי שבאותם אילנות יש חלק שהחניטה לפני ט"ו בשבט וחלק שחונטים לאחריו, וא"כ איך מפרישין ממנו תרומ'?

תשובה: שיטת תוספות שעונת המעשרות הוא שיעור סמדר, ושיטת הרמב"ם (הל' מעשר פרק ב' ה"ה ובי"ד) אמונה" ס"ק פ"ח, שעונת המעשרות הוא גידול שליש הפרי, והמומחים אומרים שרובם ככולם הסמדר הוא לפני ט"ו בשבט, ושיעור גידול שליש רובם לאחר ט"ו בשבט, ולכן אם מפריש על תנאי שהוא או של שנה שעברה או של שנה הבאה מספיק, דאלין בטר רובא ויש מחמירין בגלל זה לעשר כל פרי ופרי (הגר"י קרליץ זצ"ל).

תפוזים

◀ שאלה: איך אפשר להפריש תרומ' מתפוזים שהרי דעת ה"חזון איש" (שבעית פרק ז' ס"ק ט"ז) שמספק יש להם דין כמו אתרוג, שהולכים בטר לקיטה, ואיך אפשר לדעת איזה תפוזים נלקטו לפני או אחרי ט"ו בשבט?

תשובה: הרגילות היא שכל יום שלוקטים תפוזים או שאר פירות הדר, מיד אורזים אותם ביחד, ולא צריך לחשוש שערבבו משל אתמול על של היום, ולכן יש להתנות על ההפרשה שמא זה משנה שעברה או מהשנה הבאה (הגר"י קרליץ זצ"ל).

לימונים

◀ שאלה: לימונים שנשארים על העץ הרבה זמן, וא"א לדעת אם זה מאותה שנה או לא. האם אפשר להפריש על כל שקית?

תשובה: בכל הלימונים יש ס"ס שמא אזלין בטר חניטה או בטר

מנהג אכילת פירות בט"ו בשבט

מנהג אכילת פירות בט"ו בשבט

◀ כתב ה"מגן אברהם" (ס' קליא): "ונוהגים האשכנזים להרבות בו במיני פירות של אילנות". ועי' "כף החיים" ס' קליא ס"ק צ"ז שכן יש נוהגין בספרד, ויש שעושין לימוד באותו לילה, שלומדים משנה או זוהר המדבר בענין אותו הפרי ואח"כ מברכים עליו, ויש ספר מסודר בנושא הנקרא "פרי עץ הדר", עי' שם.

◀ יש הנוהגים לאכול ט"ו מיני פירות (ספר "מועד לכל חי" ס' ל'), ויש הנוהגים לומר אחד מט"ו פרקי "שיר המעלות" בין פרי לפרי ("דרכי יוסף צבי", ו"מועד לכל חי" שם).

◀ וי"א שהמנהג לאכול הרבה מיני פירות הוא עפ"י הירושלמי (סוף קידושין): "ר' חזקיה ר' כהן בשם רב, עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראו עיניו ולא אכל. ר' אליעזר חשש להדא שמועתא ומצמיח ליה פריטין (מאסף פרוטות שיהיו מצוין לו לקנות) ואכיל בהון מכל מילה (מכל מין) חדא בשתא" ואפשר בגלל זה קבעו לאכול כל מיני פירות בט"ו בשבט. ועי' "פני משה" שמפרש משום ש"אינו נותן לבו לחזור אחריהם לברך להודות השם ב"ה שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם, וכמו שאינו נחשב בעיניו טובתו יתעלה ב"ה", עכ"ל.

◀ בתשנ"ץ (ס' ש"כ) כתוב פשט בירושלמי שר' אליעזר היה מצמצם בהוצאותיו כדי לאכול מכל המינים של שנה כדי להרבות בברכות לדי'.

ברכה ראשונה

סדר הברכות

◀ בט"ו בשבט אוכלים הרבה מיני "פרי העץ", ויש לדעת על איזה פרי יברך כדי לפטור את השאר. כשיש לפניו הרבה מיני פירות, אם כולן ברכותיהן שוין, ויש בהם משבעת המינים, יש לו לברך על הפרי שהוא משבעת המינים, ועי"ז פוטר הברכה לכל שאר הפירות (שו"ע ס' רי"א סעיף א'). ואפילו אם הוא רק חצי פרי, והשאר הם פרי שלם - מברכים עליו (משנ"ב ס"ק ד').

אם שניהם ממין אחד משבעת המינים, או ששניהם אינם מין שבעה, מקדים השלם, ואפילו החצי חביב יותר בכל זאת השלם עדיף (משנ"ב שם), וכששניהם שלמים, מקדים המין שרגיל להיות חביב אצלו, אפילו עכשיו חפץ במין השני (שו"ע שם ומשנ"ב ס"ק י"א).

ואם גם שניהם שלמים, או שניהם אינם שלמים, וגם שניהם חביבים ואחד גדול מחברו, הגדול עדיף ("דעת תורה". וכמש"כ השו"ע ס' קס"ח סעיף ב' לענין פת).

כשיש שבעת המינים, כל מין הסמוך בפסוק למילת "ארץ" קמא או בתרא הוא קודם למין השני, וסדר חשיבות ב"ז מינים הוא (חיסה) ויעורה אינו מצוי אצלנו לאכול כמוהו (שם): זית, תמר, ענב (גפן) תאנה ורימון (שו"ע שם ס' ד'). (יש שנותנים רמז לדבר לפי הגרעין שבו: זית, יש לו גרעין אחד. תמר, יש לו גרעין אחד שנראה כשתיים. ענב, יש לו כמה גרעינים. ותאנה, יש בו יותר גרעינים. ורימון יש בו מאות גרעינים!).

◀ ולסיכום: כשיש הרבה מיני פרי העץ, סדר ברכתו הוא ז' מינים (לפי קדימה בפסוק סמוך ל"ארץ"), שלם, חביב, גדול.

פירות ששוים בחביבותם ושלימותם

◀ שאלה: יש לפניו כמה מיני פירות שברכותיהם שוות ואין בהם משבעה מינים, וכל הפירות שלמים או חצויים, ושווים בעיניו חביבותם, את איזה מהם יש להקדים?

תשובה: יש להקדים את הפרי הנקי יותר, כגון שיש לפניו תפוח שלם אך הוא כמוש, ויש לו גם אפרסמון שלם ויפה, יברך על האפרסמון כיון שהוא נקי ויפה יותר (שו"ע ס' קס"ח סעיף ד'). ואם כולם שווים ביופיים יברך על הפרי הגדול ביותר (שם), כגון שיש לפניו תפוח ושקד, ושניהם שלמים, ושניהם חביבים ושווים ביופיים, יש להקדים ולברך על התפוח כיון שהוא גדול יותר. נמצא שסדר הברכות הוא: א. מין שבעה ב. שלם ג. חביב ד. נקי ה. גדול.

בית הוראה ע"י ביהמ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה'):

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

ואין צורך לאכול את כל הפרי החשוב תחילה, אלא לאחר שכבר אכל ממנו קצת, יכול לאכול משאר הפירות ("כף החיים" סי' ר"א ס"ק ט').

ברכה על סגולת האתרוג

◀ **שאלה:** יש סגולה שחוטכים אתרוג חי (לא מבושל) לחתיכות קטנות כמו בסלט, והוא מר מאוד, וכל יום אוכל כמה חתיכות כמות שהוא, (ומשאירם בערך דקה בפה) איזו ברכה יש לברך עליו?
תשובה: איתא בשו"ע (סי' ר"ב סעיף ט"ז) כל פלפל וזנגוויל יבשים וכו' שאין דרך לאוכלם אלא ע"י תערובות, אין מברך עליהם כלום. ומפרש המש"ב (סי' ע"ט) שאין הנאה באכילתם כשהם יבשים, ואם אכלם עם סוכר וכדומה מברך עליהם "בורא פרי האדמה", עכ"ל.
לפי' לכאורה ה"נ שאין דרך לאוכלו כן והוא מר, אין לברך עליהם כלל, ועכ"פ כדי להוציא עצמו מספק אפשר לברך "שהכל" על סוכר או "העץ" על פרי אחר ולהוציא בזה הברכה.

פירות וירקות שגדלו בעציץ שאינו נקוב

◀ **שאלה:** מגדל פירות וירקות בעציץ שאינו נקוב, האם מברכים עליהם ברכתם הראויה, או שמא יש לברך עליהם ברכת "שהכל" היות שאינם יונקים מן האדמה כלל?

תשובה: יש סוברים שעל לחם (מחיתים) שגדלו בעציץ שאינו נקוב, יברך מזונות (שארין) זה גדל ב"ארץ" וא"י לברך "המוציא לחם מן הארץ"), וכן על ירקות אינו מברך "בורא פרי האדמה" כיון שהעציץ לא מחובר לאדמה, אבל לענין פרי העץ אפשר לברך "בורא פרי העץ" דסו"ס יש עליו שם עץ ("חיי אדם" כלל נ"א סעיף י"ז).

ויש סוברים שגם על פרי אדמה מברך ברכה הראויה לו מכיון שבידו שלמי (שהוא המקור לדברי ה"חיי אדם"), משמע שהסתפק בעציץ רק על שם "ארץ" ("ארחות רבינו" ח"ג עמ' רכ"ג), וכן לענין גידול מים מסתבר שאפשר לברך על כל מין את הברכה הראויה לו (שו"ת "שבט הלוי" ח"א סי' ר"ה הערות לס' ר"ד).

בירך בטעות על כל פרי

◀ **שאלה:** הכין לעצמו ט"ו פירות בט"ו בשבט, וחשב שצריך לברך על כל אחד ואחד, לאחר הברכה השלישית נזכר שטעה, האם צריך לברך על המשך אכילתו, היות שנתכוון לפטור בברכה רק פרי אחד?

תשובה: כתב ב"שערי תשובה" (סי' ר"ו ב') וז"ל הביאו לפניו שלושים אגוזים או תפוחים ודעתו לאכול את כולם, והוא טועה בדעתו שסובר שצריך לברך על כל אחד בפני עצמו, כשנודע לו האמת א"צ לברך שנית, דלא דמי לנמלך שלא היה בדעתו לאכול, ונתחדש לו אכילה. אבל בזה שלא נתחדש לו כלום למה יברך, ע"י שם.

ולפי' בנד"ד מיד שנזכר שלא היה צריך לברך עוד ברכה ימשיך לאכול את שאר הפירות מבלי לברך עוד.

פרי חדש מרוסק

◀ **שאלה:** כשאוכל פרי חדש שהוא מרוסק, האם מברך עליו "שהחיינו"?

תשובה: אע"פ שמברכים עליו ברכת "שהכל" מכיון שהוא מרוסק, בכל זאת מברכים עליו ברכת "שהחיינו" כיון שבכל אופן יש בזה שמחה (הגר"י אלישיב זצ"ל).

ברכת "שהחיינו" על מאכל טפל

◀ **שאלה:** האוכל אבוקדו בפעם הראשונה, תוך כדי סעודה ע"ג לחם, האם לברך עליו "שהחיינו" משום פרי חדש או שמא הוא טפל לפת?
תשובה: כיון הנהנין לא מברכים עליו כיון שהוא טפל לפת, אבל מה שנוגע להנאה ולשמחה שנובעת ממנו זה עדיין קיים אפילו שהוא טפל, ויש לברך עליו ברכת "שהחיינו" ("מבית לוי" בשם בעל "שבט הלוי" זצ"ל, הגר"נ קרליץ זצ"ל).

הפסיק בברכה מיותרת בין הברכה לאכילה

◀ בירך פעמיים על פרי, או בירך על פרי "שהחיינו" ונזכר שכבר אכלו אתמול, בדיעבד אין זה נחשב הפסק לברכה הראשונה (אע"פ שהפסיק לחינם), כיון שחשב שזה שיד לבאן לא נחשב שהסח דעתו לענין אחר, ולא צריך לחזור ולברך את הברכה הראשונה (שש"כ פ' מ"ז ס"ק ר"ח בשם הגר"ש איועברג זצ"ל), ולכן לא יאמר "ברוך שם וכו'" מיד אלא ראשית יטעם מהפרי, כדי שהברכה תחול, ואח"כ יאמר "ברוך שם".

◀ וכן אם לאחר שבירך לפני שטעם מהמאכל טעה והתחיל לברך שוב, ולאחר "ברוך אתה ה'" ונזכר שכבר בירך, לא יאמר מיד "למדני חוקיך" אלא יטעם קודם ואח"כ ישלים כדי לא להפסיק באמירה שלא לצורך, והטעמה אינה הפסק בין "ברוך אתה ה'" ל"למדני חוקיך".

ברכה אחרונה

אוכל שהוא בריה

◀ יש סוברים, שאוכל שהוא בריה, דהיינו שהוא שלם כמו שגדל מברכין אחריו אע"פ שאין בו כזית, מפני חשיבותיה וכגון ענב א', או אפונה א' או חמוס א' ("ארבעה" או גרגיר של רימון, ולכן יש להזהר לא לאכול בריה שהוא פחות מכזית בכדי שלא יבוא לספק חיוב ברכה אחרונה (שו"ע סי' ר"י)).

ולפי' יש להזהר שלא יהיה שלם אלא יחתוך את הגרגירים או יוריד ממנו משהו, שאז אין זה בריה.

ואם נתרסקה קודם אכילה או חתכו לשתים, לא נחשב לבריה. וכן אם הוציא ממנו את הגרעין, ואפילו הגרעין אינו ראוי לאכילה, לא נחשב

לבריה, וכן אם נחתך ממנו קצת, או נפל ממנו קצת ע"י בישול, לא נחשב לבריה (רמ"א ומשנ"ב סי' ח', ושע"צ שם).

בריה בשעת הברכה - והנה כתב הרא"ש "הובא לפניו שלם חשיב בריה", וכתב ב"אליה רבה" בשם הרא"ש "שם היה שלם בשעת הברכה", יש לו דין בריה. ולפי' צריך לחתכו לפני הברכה.

בריה בשעת האכילה - אולם ב"כף החיים" (שם סי' ט"ז) כתב בשם "עולת תמיד" שירסקו קודם אכילה, וכ"כ ב"כף החיים" (סי' ג') שאם בירך על בריה יחתוך ממנו מעט, ע"י שם. משמע שהעיקר תלוי בשעת האכילה, וכן נוהגין.

לענין מלקות - וכעין זה לענין איסורים, כתב ה"דרכי תשובה" (סי' ק' ס"ק ב') שלוקה על אכילת בריה פחות מכזית, דאם לעסו וריסקו בפיו ובלעו מרוסק, נחלקו הפוסקים בזה. ועי' ב"חזון איש" (יו"ד סי' י"ד ס"ק ו') שאם נתבטל צורתו קודם הבליעה בטל ממנו דין בריה, ע"י שם. הרי תלוי בבליעה ממש לענין איסורים. וא"כ שמא ה"נ אולי יש לדמות אצלנו כן, שאפילו אם ריסקו בתוך פיו קודם הבליעה אין עליו שם בריה. ועכ"פ אם לפני שמכניסים לתוך הפה הוא חתוך או מרוסק בודאי יש להקל שאין עליו שם בריה.

◀ **שאלה:** אם אכל כמה גרגרי רימון שהוא בריה וספק אם חייב ברכה אחרונה, האם יכול להמשיך לאכול עוד כמה גרגרים מכיון שבין כך כבר הכניס עצמו לספק?

תשובה: מסתבר שמותר לאכול עוד בריה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל), ויש סוברים שכיון שיש כאן ספק אכילה בלי ברכה אין לאכול עוד, ("חוט שני").

שבת שירה

האכלת בעלי חיים בשבת שירה

◀ כתב ה"מגן אברהם" (סי' שכ"ד): "יש נוהגים ליתן חיטים לפני עופות בשבת שירה" (יש אומרים שהטעם הוא משום שהציפורים אמרו שירה על הים, ויש אומרים משום שהציפורים אכלו את המן שפיזרו דתן ואבירים מחוץ למחנה), אך מנהג זה אינו נכון שהרי אין מזונן של הציפורים על האדם ואסור לו להאכילן בשבת, (עכ"ד) וע"כ יש להכין את מזונן ולהניחו לפניו בערב שבת.

◀ מותר לאדם ליתן בשבת מזונות לפני בהמות ועופות שמזונותיהם עליו, דהיינו אלו שאינם רגילים לחפש לעצמם אוכל, ואם לא נותנים להם לא יהיה להם מה לאכול.

כמו כן מותר לכל אדם להאכיל בעלי חיים אלו, ואפילו אינם שלו ("ביאור הלכה" שם סעיף י"א, ועי' ספר "תהלה לדוד" סי' ק"ד).

◀ ציפורים הנתונות בכלוב – מותר להאכילן בשבת אם צריכות לכך מכיון שמזונותיהן על האדם, אבל אסור לטלטל הכלוב משום מוקצה.

◀ דגים באקווריום – מותר להאכילם בשבת אם צריכים לכך, אבל דגים שמאכילים אותם רק פעם בכמה ימים אין להאכילם בשבת.

יש מתירים לנער מפה עם פירורים אע"פ שציפורים יאכלום, מכיון שאין כאן טרחה יתרה (עי' משנ"ב שם סי' כ"ט, ועוד עי' "אשל אברהם בן שמש"'). אם יש שומשים הראוי לזריעה יש להקפיד לנער את המפה על אבנים ולא על מקום שראוי לזרוע שם (עי' שו"ע סי' ש"ו סעיף ד').

◀ כאשר מגיע זמן האכלת הבהמות שמזונותיהן על האדם – אסור לו לאכול לפני שנותן לבהמות לאכול (ברכות מ.).

חידה:

◀ איך יתכן שאכל תפוח וצריך לברך "בורא נפשות", ולפני שבירך אכל חתיכה נוספת ונפטר מברכת "בורא נפשות"?

תשובות לחידות מגילון 517

◀ **חידה:** איך יתכן מעשה שבשבת מותר וביו"ט חייב מלקות?

תשובה: חולה שיש בו סכנה ויש ב' אפשרויות להצילו האחד על ידי בישול והשני ע"י קציצת פרי מהאילן, דבשבת אין נפק"מ איך מציל דבכל גווני הוי מלאכה, וביו"ט יעשה דווקא ע"י בישול שזוהי מלאכת היתר, ואם יקצור חייב מלקות ("לקט יושר" לתלמיד תרה"ד).

◀ **חידה לבני חו"ל:** איך יתכן 9 לילות בזה אחר זה, שבכל לילה מתפללים תפילת "שמונה עשרה" של מעריב בנוסח שונה?

תשובה: בשנה שמתחילים "ותן טל ומטר" (בחול'ל) ביום רביעי ב' דר"ח טבת (כמו שהיה בשנת תש"ז), וסדר התפילות כדלהלן:

- (1) ליל שבת כ"ז כסלו – תפילת ערבית ליל שבת עם "על הניסים".
- (2) מוצ"ש כ"ח כסלו – תפילת חול עם "אתה חוננתנו", "ותן ברכה", "על הניסים".
- (3) ליל שני כ"ט כסלו – "ותן ברכה", "על הניסים".
- (4) ליל שלישי ל' כסלו – "ותן ברכה", "יעלה ויבוא", "על הניסים".
- (5) ליל רביעי א' טבת – "ותן טל ומטר", "יעלה ויבוא", "על הניסים".
- (6) ליל חמישי ב' טבת – "ותן טל ומטר", "על הניסים".
- (7) ליל ששי ג' טבת – "ותן טל ומטר".
- (8) ליל שבת ד' טבת – תפילת ערבית ליל שבת (ללא "על הניסים").
- (9) מוצ"ש ה' טבת – "אתה חוננתנו", "ותן טל ומטר".

שואלין ודורשין

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בני ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה
במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

ברית כשהאם התגיירה מעוברת

שאלה משפחה בארה"ב שהבן ל"ע חי עם נכרית והתעברה ממנו ועתה התחזקה הנכרית וקיבלה על עצמה עול תומ"צ והתגיירה בעודה מעוברת. האם עורכים ברית מילה כרגיל.

תשובה הברית תתקיים ביום השמיני, אך אם חל בשבת אינה דוחה שבת. וצריך המוהל שיכווין גם לשם מילת גרות וגם למצות מילה רגילה. כמו כן צריך שיעמדו בשעת הברית ג' בני אדם הכשרים לדין ולהודיעם שהיא מילת גרות. אמנם בדיעבד מהני אפילו לא כיוון כלל לשם גרות, ואפילו לא היו שלשה כשרים (שר"ע יו"ד רס"ח, א).

ביאור הדברים הדין הוא מעוברת שנתגיירה בנה א"צ טבילה, ונחלקו הראשונים האם העובר נעשה גר אף בלא מילה שבאותה שעה חשיב כנקבה. או שהמילה שלאחר הלידה היא מילת גרים. מחלוקתם הובאה בשו"ע (יו"ד רס"ח, א) בהג"ה ובהר"א שם בדין טבל קודם שכל האם מעכב בדיעבד, שהרמב"ן לומד ממעוברת שנתגיירה שכשר, הרי שם"ל שהמילה היא מילת גרות והיא לאחר הטבילה. והיש אומרים שמעכב ס"ל שמעוברת שהתגיירה בנה א"צ מילה כלל. ומדסתם הרמ"א כדעת הרמב"ן ואילו דעת החולקים הביא רק בשם יש אומרים משמע שכך ההלכה שזו מילת גרים. וכן כתב במגדל עוז להיעב"ץ על הלכות מילה (החל השביעי, נא) וכ"ה בשו"ת בנין ציון (כב) וע"ע באחיעזר (ד, פד) להקל בזה. ודעת רבינו מרן הגר"ש אלישיב להחמיר.

לימוד יסודות האמונה מפרעה

פרעה אלא גם אותנו את הנהגת ה' יתברך המדוקדקת בעולם.

אכן די אם נתבונן בנשיאות חן הנפלאה ביציאתם ממצרים, לרומם את השגחת ה' יתברך בעינינו. "וה' נתן את חן העם, בעיני פרעה ובעיני מצרים" (יב, לו) עד כי כאשר ביקשו כלי אחד, אמר לו המצרי "אתה מבקש אחד, טול שניים ולך" (רש"י שמות ט, לו) ממש כידידים טובים האוהבים ודואגים, שלא יחסר איש לרעהו מאומה.

והפלא הוא, שהידידים הדואגים הללו הם אותם שהצרו ליהודים ובאופן טבעי היו אמורים לשנוא אותם בתכלית התיעוב, ובוודאי שלא לשאת חן בעיניהם כלל.

הרי בתחילתה נאמר "ויקוצו מפני בני ישראל" (שמות א, יב) ששנאו אותם, ובמשך השנה האחרונה סבלו מהם מורדות בכל עשר המכות שבאו מחמתם.

במכת דם, הפסידו כספים רבים, כאשר רכשו מים פשוטים במחירים מופרזים. במכת צפרדע, כמעט נעשו חירשים מהקרקורים שלא פסקו במשך שבוע שלם, ונכנסו לבחילות אימות, מחמת כל הצפרדעים שבלעו בתוך המאכלים. במכת כינים, התגרדו הם ובהמותיהם בכל גופם, מכינים ענקיות ועוקצות.

לאחר מכן, אותם אלו שניצלו ולא נטרפו על ידי החיות המפחידות במכת ערוב, נכנסו לסייטם אימים וחלומות ביעותים, על אריות ודובים אימתניים המהלכים בתוך ביתם, ועושים בהם שפטים כרצונם. במכת דבר הפסידו סכומים אדירים כאשר מתו הבהמות הרבות שהיו ברשותם. עקב פצעי השחין המוגלתיים, לא הצליחו לישון ובכלל לעשות כלום במשך שבוע שלם, חוץ מלהתגרד ולחפש כלים חדים יותר, בכדי לגרד יותר ויותר בחוזקה. ממכת ברד נכנסו לפחדים אימים על אבני אש מהולות במים הנוחתות עליהם מלמעלה ושורפות כל חלקה טובה שעוד נשארה להם.

ממכת ארבה נהרס כליל כל יכולם. במכת חושך, היו מפוחדים מקולות היהודים, שהלכו כגנבים בביתם, וחפשו מטמוניות. ואין לאל ידם לעשות להם מאומה. ומכת בכורות הכריעה את הכף, בזה שאין בית אשר אין שם מות.

ובמהלך כל אותו הלילה, נשמעו צעקות רמות בכל רחבי מצרים. לא נראה שהם מתו במיתת נשיקה, ברגע קט, כראוי לצדיקים, אלא בוודאי

יסוד גדול נלמד בפרשתנו: אדם יעשה את רצון הקב"ה. אם ברצונו - מוטב, ואם אין זה לרצונו - הוא יעשהו בעל כורחו.

דברים אלו מפורשים בדברי הספורנו. לאחר שגירש פרעה את משה ואמר לו בכעס "אל תוסף ראות פני", אמר הקב"ה למשה (שמות יא, א) "עוד נגע אחד אביא על פרעה, ועל מצרים... אחרי כן כלה, גרש יגרש אתכם". מבאר הספורנו "באותו האופן ששלח מרצונו את משה ואהרן, ישלח את כל עם ישראל, כשיהיה מוכרח בצרתו... כי אמנם, זו מידת צדקו של הקב"ה. כשיתעקש אדם, לבלתי עשות רצון קונו. יעשה מה שברח ממנו, בצרה ויגון, ולא לרצון יהיה לו. כאומרו תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך, ועבדת את אויביך... המבטל את התורה מעושר, סופו לבטלה מעוני".

ומי לנו גדול מפרעה, שלמד כי את רצון ה', מוכרחים לעשות. ואם לא יעשהו ברצון, יעשה זאת שלא ברצונו.

ב'עלי שור' (א, שט) מתאר איך פרעה התחנך והתקרב ע"י המכות להכיר את דרכי הקב"ה. בפגישתו הראשונה עם משה ואהרן, אמר "לא ידעת את ה'" (ה, כ), כלל לא הכיר בקיומו של הקב"ה.

במכת צפרדע אמר "העתירו אל ה', ויסר הצפרדעים" (ח, ד). כבר ידע והכיר בה', ואף היתה לו אמונה בתפילה. במכת כינים אמרו לו החרטומים "אצבע אלוקים היא" (שם טו). הם כבר האמינו כי יד ה' מנהלת את העולם. במכת ערוב אמר "העתירו בעדי" (שם כד). היתה לו כבר ממש תלות בקב"ה. במכת ברד אמר "חטאתי הפעם, ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים" (שם לו, כז). האמין בדיני ה', וקיבל עליו צידוק הדין.

במכת ארבה אמר "חטאתי לה' אלוהיכם ולכם, ועתה שא נא חטאתי והעתירו אל ה'" (שם י, טז). כבר הגיע לבקשת מחילה על עונו, עד שלאחר מכת בכורות החליט לא להשאיר את האמונה בקב"ה הפועל גבורות בליבו בלבד, אלא גם לבצע מעשים מכוח אמונתו, ולכן הוציאם לחירות.

ממש ניתן לומר, כי למד את זה על בשרו במכות הרבות אשר ספג.

נשיאות חן בעיני שונאים

אם מתבוננים בזה, המכות ילמדו לא רק את

הרב בן ציון הכהן קוק ירושלים

בדין כיבוד הורים רשעים הנוהגים באלימות

לפי דבריכם התנהגות האם בלתי נורמלית, אך גם אם ש'נטרפה דעתה' חייבים בכבוד מפני גזרת מלכו של עולם שצויה על כך. וכ"ש שאסור לצערה ולפגוע בה, ואפילו כשהיא פוגעת ומעליבה "עד היכן כיבוד אב ואם אפילו נטלו כים של זהובים שלו והשליכו לים לא יכלימם ולא יעזר בפניהם ולא יכעס כנגדם אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק" – שו"ע הלכות כיבוד אב (י"ד ד"ה).

אמנם באב ואם רשעים כתב הרמ"א (ר"ט, ה) שאין חייבים בכבודם. ולכאורה התנהגות כזאת של אלימות מילולית, פיזית ועוד היא מעשה רשע, שלדעת הרמ"א פטורה. אכן בחפץ חיים (ד, ה) כתב שאם עבר איזה עבירות שאין ידוע איסורן או שיש לדונם שלא ידע חומרתן ולכן מיקל בהם אסור לספר עליו לשון הרע דלאו רשע הוא, וה"ה בנ"ד שבוודאי האם אינה סבורה שעושה איסור ולא הווי בכלל רשע (משנת כח).

אך כיון שלפי דברי חבת קשר ישיר עם האמא, ביקורים וטלפונים, מזיק לה נפשית, פטורה מקשר זה, הרי אפילו להוציא ממון אין חייבים לכיבוד הורים [א"כ ההורים עניים שאין להם ממון לצרכיהם] כל שכן שאין חובה להפסיד את בריאות הנפש בשביל כיבוד אם. אך במקרה שהאמא צריכה עזרה עליה לדאוג שתקבל את העזרה מאחרים.

זאת ועוד; הדין הוא שאשה פטורה מכיבוד הורים "כיון שמשועבדת לבעלה" (שו"ע ר"ט, יז) ומעתה כיון שהדיבורים האלו עמה 'לא משפיעים טוב עלי ועל בעלי' הרי שהמשך הקשר עם האמא מבטל השיעבוד לבעלה, שהרי לא ניתן להמשיך בחיים כאלו, לפיכך את פטורה מכיבוד האם.

ואמנם "הכיבוד הוא במחשבה ובמעשה ובדיבור... שידמה בעיניו שהם גדולים ונכבדי ארץ" (חיי אדם ס"ג, ג) זאת עבודה קשה לכל אחד, וכל שכן כלפיה. ובכלל הכבוד שבמחשבה כלול גם מחילה ולא להקפיד עליה כל שאין אפשרות לשנות אותה.

שמא לחשוב בכל יום כמה דקות על מעלות שכן ישנן בה, ואילו התנהגותה הנוראה אולי נובעת מפני שבילדותה חוותה דברים דומים וכיוצא בזה. כנראה שהאמא סבורה שאין בהתנהגותה שום פגם, שום דופי, ושום חטא, אלא אדרבה סבורה היא שבוה היא מחונכת. כמובן שהיא טועה טעות חמורה, אך כנראה שאינה עושה זאת מרשעות.

אולי לשבת עם עצמך ולהתבונן במעלות שישנן בה, ובהמשך הזמן יתחיל רגש הכבוד כלפיה למרות התנהגותה הנוראה. כשם שאדם מכבד את עצמו למרות כשלונותיו.

מבין אני את הקושי העצום, אך לפום צערא אגרא. אם מנסים ולא מצליחים, הרי שעכשיו זה בלתי אפשרי ופטורים כמו שאמרו חז"ל 'אונם רחמנא פטריה'.

לשנוא אותם בתכלית התיעוב, הם אוהבים אותם ומרעיפים עליהם עוד ועוד מתנות יקרות. ויותר מכך, לא תעזור אף השתדלות לזה. כפי המובא במדרש (רבה א, י) שבני ישראל התחברו עם המצרים כשמת יוסף, ואף ביטלו את ברית המילה, כדי לשאת חן בעיניהם.

ודווקא באותו הזמן, הם היו כקוצים בעיניהם. וזהו שנאמר "הפך ליבם לשנוא עמו" (תהלים קה, כה). כלומר שהפך את לב המצרים ממה שבטבעם היו קרובים אליהם ואמורים לאהוב אותם ועשה שישנאו אותם ויחשבו כקוצים בעיניהם. וכן להיפך, בזמן שהיו אמורים להיות שנואים ומתועבים בעיני המצרים, לאחר כל המכות והסבל הרב שנגרם להם מחמתם, אהבו אותם והרעיפו עליהם מתנות רבות.

מלאך המוות ייסרם ייסורי מוות קודם מותם. וקודם חצות הלילה, נשמעו צרחות אימה, של הבכורות המיוסרים. ובחצות נרגעו ועקוטיהם מאחר שמתו והוחלפו בזעקות בני משפחותיהם "כי אין בית אשר אין שם מות" (שמות יב, ל).

בבוקר למחרת, כאשר מתיהם עדיין מוטלים לפניהם, באים בני ישראל ומבקשים שישאלום כלי כסף וכלי זהב, כי לנו אין כעת הלוויות לקבור את בנינו הבכורים אלא אנו הולכים לחגוג יחד בקול שיר והלל. המצרים, במקום לכעוס עליהם ולגדפם, נושאים חן בעיניהם. הרי זהו נס ופלא.

ובא זה ללמדנו כי נשיאות חן היא לא דבר הניתן לרכוש בצורה והשתדלות כזו או אחרת. רק הקב"ה הוא המחליט, מי יישא חן ובעיני מי. ואם הוא רוצה, אף אנשים שמוטבע הדברים אמורים

אהבת הקרובים תשפיע על אהבת הרחוקים

ריחמו עליהם מן השמים, ועוררו את חסדי המצרים על בני ישראל. ונתן ה' את חינום בעיניהם, והשאלום אף הם. וכוונת הפסוק כך: וישאלו איש מאת רעהו - היהודי, ואשה מאת רעותה - היהודיה. ובעקבות כך, ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים וישאלום.

לומדים מכאן, שכאשר אדם חפץ בהשפעה טובה ואהבה מאנשים הרחוקים ממנו, עליו להנהיג במידה טובה עם סובביו, וכאשר יתנהג כראוי בתוך ביתו פנימה, ויתחסד עם קרוביו, הקב"ה ידאג שמידה כנגד מידה, אף הרחוקים יותר, ואפילו הגויים, יגמלו עמו חסד.

"וישאלו איש מאת רעהו, ואשה מאת רעותה, כלי כסף וכלי זהב" (שמות יא, ב) מקשה הגר"א (קול אלוהים ב"ט) מדוע נקראו המצרים בלשון 'רעהו'. והרי נכרי אינו בכלל רעהו. ואף מחמת כן, אין ישראל חייב לשלם לנכרי על נגיחת שורו, כיון שאינו בכלל "כי יגח שור איש, את שור רעהו" (ש"ע ח"מ ת"א, א). ומדוע מגדירים הכתוב רעים.

אלא שהמצוה היתה לשאול איש מאת רעהו היהודי ואשה מאת רעותה היהודיה ואחר שכפו את יצרם, והשאלו זה לזה, ועשו חסד האחד עם השני, זה גרם שמידה כנגד מידה,

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

נדרים

להנצחה בעלון באמצעות

בקפת בית הוראה החדש וירושלים שע"י מוסד ציוני הלכה

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס' 135

איך עמדו בתי מצרים על תילם – ולא נשברו מהברד?

פרשת בא תשפ"ד

מכת ברד לא היתה כזאת במצרים – ולא תהיה לעולם

בעשרת המכות הראה לנו הבורא עולם מי שולט בעולם, ומי מנהיג את כל כוחות הבריאה, כך ניתן לראות מכל מכה ומכה, שרק הקב"ה הוא השליט הבלעדי בכל כוחות הטבע, ומנהיג אותם לפי רצונו. הבה נראה מה הביא להם השם במכת ברד, נאמר בתורה שמשה רבינו השכים בבוקר, ובהזכיר את פרעה בשם השם "הנני ממטיר כעת מחר, ברד כבד מאד, אשר לא היה כמוהו במצרים, למן היום הוסדה ועד עתה" הברד שיהיה במצרים, לא היה כמוהו בהיסטוריה של מצרים, וכך אכן היה, לאחר שפרעה לא שעה לאזהרתו של משה רבינו, והמשיך להכביד את ליבו נאמר בתורה "ויהי ברד ואש.. כבד מאד, אשר לא היה כמוהו מאז היתה לגוי"

ונאמר עוד במדרש שהברד שהיה במצרים לא היה כמוהו לעולם, והיינו שהברד שהיה שם הינו יחיד במינו שלא היה כמוהו במצרים ולעולם לא יהיה בשום מקום.

מה הגודל של כל פתית ברד במצרים?

זכורני מלפני כחמש עשרה שנים שהתפרסם אז שירד ברד חזק בעיר באר שבע, ואמרו אז שכל פתית ברד היה בגודל של ביצה, והברד היה כל כך עוצמתי שהוא שבר שמשות וחלונות של מכוניות. וכמה שנים קודם לזה התפרסם בעולם שירד ברד במדינת בנגלדש, ושם כל פתית ברד היה במשקל של קילו! ונגרם ממנו הרבה נזקים, ונהרסו שם בבנגלדש כ-2000 בתים מאותו ברד.

והנה לפי הנאמר במדרש שהברד של מצרים לא עתיד להיות בעולם, א"כ בהכרח שחתיכות הברד שירדו במצרים היו יותר גדולים מביצה, וכמו"כ היו יותר ממשקל קילו לכל חתיכת ברד! זה היה הגודל העצום של פתיתי הברד שירדו במצרים.

ונתאר לעצמינו איזה נזק עצום עשה להם הברד, הרי פתית של ברד הוא חזק וקשיח מאד כמו אבן, וכשהוא שוקל יותר מקילו הוא כבד מאד, ואם נופל על האדם או על העץ הרי הוא עושה נזק רב, ובמיוחד כאשר הוא נופל מגובה עצום כל כך מן השמים, הרי הוא צובר תאוצה במשך כל נפילתו מהשמים לארץ, וכשהוא נפגש עם אדם או בהמה, הרי הוא מכה בו בעצמה רבה ופוגע בו.

[שמלבד כח המשיכה ישנו גם כח ההתמדה כידוע, וכל דבר שנמצא בתאוצה, הרי הוא ממשיך בתנועתו, אם אין כח משיכה שעוצר אותו, ולכן כשאדם עומד בתוך אוטובוס נוסע, והאוטובוס עוצר בפתאומיות, האדם עלול ליפול קדימה, כיון שהגוף שלו היה בתנועה ורוצה להמשיך לנוע קדימה, וכך היה גם בברד שירד מהשמים, שכל שצובר עוד כח של תאוצה, המהירות שלו גדלה, ופוגע בעצמה רבה יותר]

ואכן כך נאמר בתורה שהברד פגע בכל מה שפגש, ובכלל זה בכל העצים החזקים "ויהי הברד בכל ארץ מצרים את כל אשר בשדה מאדם ועד בהמה, ואת כל עשב השדה היכה הברד, ואת כל עץ השדה שבר"

איך יתכן שהגנו בתי מצרים - מפני הברד?

ואמנם לפ"ז יש לתמוה מאד על מה שאמרה התורה, שמכת הברד פגעה רק במי שהיה חוץ לביתו, אבל מי שנכנס לביתו, בין אדם בין בהמה ינצל מהברד שנאמר "הירא את דבר ה'.. הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים" והיינו שהירא את דבר השם ונכנס לביתו הרי הוא ניצל ממכת ברד. ולפי פשוטו הכוונה היא, שהבית הוא היה המגן שלהם מפני הברד, שרק מי שהיה בחוץ הוא חשוף לברד, אבל מי שהיה בתוך הבית, הרי הוא מוגן ע"י הבית שלא יפגע בו הברד.

ואמנם לפי מה שביארנו דבר זה לא יתכן, שהרי הברד היה כל כך גדול, וכבד, ועוצמתי, מחמת מפני כח התאוצה שהוא צבר מהשמים עד הארץ, ואיך יתכן שהבתים הגנו על כל מי שבתוכם שלא יפגעו מהברד, הרי הברד היה אמור לפגוע בתקרת הבית ולהרוס אותו כליל.

איך לא קרסו גגות הבתים במצרים?

יתירה מזו יש לשאול, שכידוע בכל מקום בעולם שיש בו ריבוי גשמים או שלגים, רגילים לבנות את גגות הבתים בשיפוע, כדי שהגשם והשלג שיורדים לא יערום על גג הבית והוא יקרוס, ולכן משפיעים את תקרת הבית כלפי חוץ, וכל הגשם והשלג נשפכים החוצה. ולכן הבתים בלונדון ובצפון צרפת, כולם עשויים עם גגות משופעים כדי שלא יתאספ עליהם גשם ושלג ויפגע בהם.

ואמנם הגגות במצרים כנראה לא היו משופעים, שהרי במצרים לא ירד גשם בכלל, כמו שאמרה התורה "לא כארץ מצרים.. והשקית ברגלך כגן

הירק" (דברים יא, י) ופירש רש"י שבמצרים היו שותים מים, ומשקים שדותיהם רק מהנילוס, כיון שלא ירדו שם גשמים, ולפ"ז נראה שלא היו במצרים גגות משופעים, כיון שלא היה בהם שום צורך, והרי זה עולה יותר יקר, ודורש הרבה יותר עבודה וזמן, כדי לבנות גג משופע, וכנראה שהיו המצרים מסתפקים בגגות שטוחים.

ולפ"ז יש לתמוה עוד, שגם אם נאמר שהברד עצמו בנפילתו, לא פגע בגגות הבתים של המצרים, מחמת שהיו חזקים מאד, אבל לאחר זמן מועט, התאספו והתכנסו להם כמויות של ברד על בתי מצרים, ובאופן כזה תקרת הבית לא יכולה לעמוד בעומס, ואמורה לקרוס מתי שהוא, וא"כ איך יתכן שבתי המצרים נשארו שלמים במכת ברד, ולא קרסו על כל מי שבתוכם, כמו שאמרה התורה, שהירא את דבר השם, נכנס לביתו ולא נפגע בכלל.

האם הברד היה נמס - מיד אחר נפילתו?

והיה אפשר ליישב, כיון שבתוך הברד הלא היה אש, כמו שאמרה תורה "ואש מתלקחת בתוך הברד" זה היה פלאי פלאים, שהברד היה כמו בקבוק לאש שהתלקחה בתוכו [כיון שהברד הוא שקוף היה ניתן לראות מבחוץ את האש המתלקחת בתוכו] ולפ"ז יתכן שלאחר שנפל הברד על הבתים אז נמס כל הברד מהאש שבתוכו.

שכל התפקיד של הברד היה לירד על ארץ מצרים ולפגוע בהם, ובאותו זמן שירד על הארץ, המים והאש עשו שלום ביניהם, ולא המיטה האש את הברד, ולא כיבו המים את האש, אבל אחרי שהברד נערם על הבית וגמר את תפקידו, אז יתכן שהאש המיטה את הברד שסביבה, וכיבו המים את האש, וכך לא נוצר נזק לבית.

ואמנם יש להוכיח שאין הדבר כן, שגם לאחר נפילת הברד, עדיין היה נאסף הברד בערמות ולא נמס מיד. שנאמר בספר תהילים (עח, מז) "יהרג בברד גפנם, ושקמותם בחנמל" הקב"ה היכה את הגפן של מצרים בברד, ואת עצי השיקמה שלהם היכה בחנמל, ומהו 'חנמל' פירש רש"י שם שהוא מין של ארבה, ויש מפרשים ש'חנמל' הוא מין של ברד.

אמנם צריך להבין לשם מה היה צריך סוג מיוחד של ברד כדי להכות את עצי השקמה, ונראה לי הביאור, שכל העצים הוכו באופן ישיר ע"י הברד, כיון שהברד היה כל כך כבד ועוצמתי והיכה בהם ונהרסו מיד, אבל עצי השיקמה שהם רחבים ועבים מאד, לא שבר אותם הברד, אלא שלאחר נפילה של הרבה ברד, אז נערם עליהם כמות עצומה של ברד, וגם עץ השיקמה החסון - לא עמד בכובד הזה, וזה הכניע ושבד אותו, וזהו הסוג הייחודי של הברד שהיכה בעצי השיקמה, שלא נפילת הברד עצמה הכתה בהם, אלא הכובד של הברד שנערם עליהם.

ומזה אנו למדים שגם אחר נפילת הברד הוא עדיין לא נמס, אלא נשאר ברד שלם וכבד, ומחמת זה נפלו עצי השיקמה הכבדים והחזקים, ולפ"ז יקשה איך יתכן שלא ניזוקו הבתים במכת ברד, ואיך לא קרסו אל תוך עצמם מרוב הכמות עצומה של הברד שנערמה עליהם.

לא ירד הברד כנגד הבתים בכלל!

ואמנם התשובה לזה היא עפ"י מה שביאר הרב מבריסק [בספרו על התורה] את לשון הפסוק "ויהי הברד בכל ארץ מצרים את כל אשר בשדה מאדם ועד בהמה, ואת כל עשב השדה היכה הברד, ואת כל עץ השדה שבר" ותמה בזה מן הגר"ז לשם מה הוצרכה התורה לפרש לאן נפל הברד, על האדם, בהמה, עשב השדה, ועצים, הרי ידוע שהברד ירד בכל ארץ מצרים וממילא כל מי שהיה שם ניזוק ממנו.

וביאר בזה הגר"ז, שהפסוק בא למעט שהברד לא ירד בכל ארץ מצרים, אלא רק במקום שבו היה רצון השם שירד, והוא על האדם והבהמה, או העשב והעצים, אבל חוץ מזה לא ירד ברד, וזה בא למעט את הבתים שעליהם לא ירד הברד.

ולפ"ז לא קשה איך נשארו הבתים שלמים, כיון שלא ירד עליהם הברד בכלל, ולא שהבתים הגנו על מי שבתוכם מפני הברד, אלא שבמקום הבתים לא ירד בכלל ברד, ולא היה צריך להגן ממנו. וזה פלאי פלאים, שהיה ירידת ברד רק לפי רצון השם באופן מדויק, ולכן ירד על מי שהיה בחוץ, ולא על הבתים.

טל יהיה על הגיזה – ועל הארץ חורב

וכעין זה מצינו אצל דעון שמובא בספר שופטים (ו, לו) שביקש מהשם אות ומופת שהוא נגלה אליו, ואמר דעון לשם אני אשים גיזת צמר ואני מבקש שגיזת הצמר תהיה ספוגה בטל וכל מה שסביבה ישאר יבש, ואכן כך היה שהגיזת צמר התמלאה בטל, ומסביב היה יבש, ואח"כ חזר

וביקש מהשם שיהיה להיפך, שירד הטל רק סביבה, והגזית צמר עצמה תישאר יבשה, ואכן כך היה, שגזית הצמר נותרה יבשה. הרי שהקב"ה עשה נס שיהיה טל במקום אחד, ובמקום האחר ישרא יבש, וכך היה במכת ברד, שגם בתוך מצרים שירד הברד, לא ירד אלא בדיוק כפי רצון השם, רק על מי שהיה מחוץ לביתו, ולא על הבתים ועל מי שבתוכם.

מנין ידעו כל החיות מיהו יהודי?

כיוצא בדבר אנו רואים במכת ערוב, כפי שנאמר בתורה **"והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן"**. לבלתי היות שם ערוב, למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ, **"ושמתי פדות בין עמי ובין עמך"** במכת ערוב ראו הבדלה מוחשית בין בני ישראל למצרים, מלבד זה שבארץ גושן לא היה ערוב, כמולכ בני ישראל הסתובבו בין החיות הטורפות ולא אירע להם מאומה, וזה הרי דבר פלא, מנין לו לאריה לדעת שזה ילד יהודי, ומנין ידע הדוב שהוא מבני ישראל, אין זה אלא סימן ומופת, שאני ה' בקרב הארץ, שהשם מושל בכל כוחות הבריאה, והוא קובע לאריה ולדוב מה לעשות ולאן לילך, ואת מי לנשוק.

מספרים על האור החיים הקדוש שהיה מהלך בדרך, ופגש אותו אריה והיה עלול לטרפו, ואז הראה לו האור החיים את הברית שלו, ומיד ברח משם האריה. כיון שכל הבהמות והחיות כפופים לרצון השם, שהוא ברא אותם ומנהיגם בכל רגע, ולכן יש להם פחד מקדושה, וכבר נאמר בתורה **"מוראכם וחיתכם אתן על חיות השדה"**

האבק מפיה הכבשן לא הגיע לבני ישראל

כן אנו רואים גם במכת שחין, שמשא ואהרן מלאו מלא חפניהם פיה כבשן וזרקוהו השמימה, ונהיה לאבק בכל ארץ מצרים, ויהי לשחין פורח אבועבויות באדם ובבהמה, ואמנם האבק הזה פגע רק במצרים, ולא בבני ישראל, וגם כשהסתובב ילד יהודי בין המצרים לא פגע בו האבק בכלל, מפני שבזרע עולם שולט בכוחות הטבע, והאבק הגיע רק למצרים ורק אצלם התפתח לשחין פורח.

מדוע חיידקי הדבר לא נדבקו בבהמות של ישראל?

וכך היה גם באופן מופלא מאד בדבר, הרי מה זה מכת דבר? שהגיעו חיידקים ונכנסו לחיות ולבהמות והמיתו אותם, ובעבר זה היה מצוי מאד, שהיו עדרים שלמים של בהמות וחיות נדבקים בחיידקים, והיו מתים מזה המוני בעלי חיים, כך זכור לי מימי ילדותי במרוקו, שהערבים היו רועי צאן והיו להם עדרים שלמים של כבשים ועזים, והרבה פעמים קרה שהתפשטה מחלה בין הבהמות ומתו הרבה מהם בדרך. וזה היה מכת דבר שהביא השם על המצרים, שכל הבקר והצאן שלהם נדבק בחיידקים ומתו.

ואמנם כאן היה פלא גדול, כמו שנאמר בתורה **"והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים, ולא ימות מכל לבני ישראל דבר"** והכוונה

בזה כפי שאומר הרמב"ן שגם כאשר נכנס כבש של ישראל לתוך עדר של מצרי, למרות שכל העדר של המצרי היו גוססים למות מחמת הדבר, לא אירע לכבש של ישראל מאומה. והר"ז דבר פלא מנין להם לחיידקים לדעת לאן להגיע, ולאן להתפשט, הרי באופן טבעי כשהם מדביקים אחד, הם מתפשטים לכל מי שילדו.

אלא שאנו למדים מזה, שהבורא עולם הוא שולט בכל כוחות הבריאה כולה, כולל בחיידקים הזעירים הללו, והוא ממדריך אותם ומכוין אותם לאן ללכת, ולמי להיכנס, ואת מי להדביק במחלה.

זכורני שפעם היה איזה ידיעה באיזה עיתון, בזה הלשון **"חיידק אליו תקף איזה אדם"**. ואני שואל, וכי החיידק תקף? וכי יש לו את היכולת לתקוף מישהו? הרי זה הקב"ה שתקף את האדם באמצעות החיידק! אין דבר כזה כוחות של טבע שמתנהלים מעצמם, הכל בהכוונה ישירה ומדויקת רק מאת השם!

חמת מלך – מלאכי מות

אמרו בבבא בתרא (קטז, א) בשם ר' פנחס בר חמא **"כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים"**, שנאמר **"חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה"** הפסוק הזה הוא מספר משל, והכוונה היא שכאשר יש חמת מלך, שהוא הקב"ה, כאשר יש עבירות ונגרם חמה מאת השם, אז מגיעים מלאכי מות, והיינו שכשארם חוטא, בא חולי על האדם, ואחרי שהוא חולה דנים אותו בשמים אם הוא איזה או מות ועל זה נאמר **"ואיש חכם יכפרנה"** שאז ניתן לילך לאיש חכם שיתפלל עליו שייגור עליו לחיים.

ומה הכוונה בפסוק **"מלאכי מות"** הרי לא מדובר כאן על מלאך המוות, שמלאך המות יש רק אחד ולא רבים, ומי הם אותם מלאכי מות? החיידקים שבאים על האדם, שעושים את האדם חולה, והם שליחים מאת השם להמית את האדם, שהחיידקים אין להם רשות לפעול באופן חופשי כרצונם, אין שום חיידק שיכול לתקוף אדם, אלא שכל חיידק הוא מלאך ושליח מאת השם לפגוע באדם, וכאשר האדם נתקף במלאכי מוות הללו, אז נופל למשכב, ואיש חכם מבקש עליו רחמים להצילו. זכורני שפעם הייתי אצל איזה רופא עם אחד מילדי, והסביר לי הרופא שאסור לזלול במחלת האנגינה, כיון שלפעמים יש שם איזה חיידק שעלול לרדת ללב של האדם, ועלול לעשות דלקת פרקים, וזה דבר שקשה לרפאות, רק כשתופסים את המחלה בשלב מוקדם.

ואמרו לי לאותו רופא, אלך נכנס החיידק הזה, שיועד לחדור ללב? אמר לי לא! שאלתי אותו למה? מי כיוון אותו להיכנס לאדם זה ולא לאחר? וכך המחשתי לו, שהחיידק לא מתפשט מעצמו לאף אדם, אלא הוא שליח של השם, ורק לפי רצון השם הרי הוא מבצע את שליחותו, ונכנס רק לאן ששולחים אותו.

מזהי מטרת הקולות במכת ברד?

הנה במכת ברד היה קולות כפי שנאמר בתורה **"וה' נתן קולות וברד"** מלבד מה שירד ברד ואש מהשמים, היו קולות בכל מצרים. ופרעה ביקש ממש שיסיר ממנו את **"קולות האלוקים"** והברד' הקולות היו לא שגרתיים, ועצומים כל כך, שקרא להם קולות אלוקים. ונחמנו לעצמינו איזה מכה עצומה זה היה, הרי כשאנחנו שומעים קולות של רעמים, **"ה' גיגע אלינו ממרחק עצום"** [ולכן תמיד שומעים את הרעם אחרי הברק, כיון שהאור נוסע במהירות יותר מהמהירות הקול, ולמרות שהברק והרעם נעשו באותו הרגע, האור מגיע אלינו קודם, וניתן לדעת לפי ההפרש שבין הברק לרעם, מאיזה מרחק מגיע אלינו הרעם, שכלל שהוא רחוק יותר, כך יש הפרש גדול בין הרעם לברק] ואנחנו לא שומעים את הקול בעוצמה המקורית שלו, ואמנם בארץ מצרים היו הקולות ישירים על מצרים, והיה להם רעש עצום במשך שבעה ימים, קשה להבין איך הם התמודדו עם זה למשך שבוע שלם.

והנה בהתראה על מכת ברד נאמר בתורה **"כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי אל ליבך"** צריך להבין למה מכת ברד נקראת מגפה לתוך ליבו של פרעה. וראיתי בדרשות של ר' שלום שבדרון שמבאר עפ"י דח"ל **"לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומיות שבלב"** והנה המצרים כבר קיבלו שש מכות עד עכשיו [והם דצ"ך ועד"ש] ובכל זאת לא נתיישר הלב של פרעה, שעדיין הכביד את ליבו ולא שלח את בני ישראל, ולזה הביא לו הקב"ה ברד שבו היו **"קולות אלוקים"** כדי ליישר ולפשט את העקמומיות שבלבו, שסוף סוף יבין שעליו לשלח את בני ישראל. [וכע"ז כ' בכלי יקר ע"ש]

בענין הפעלת מכוונה חשמלית – אם נחשב מעשה ידיים למצוה ולצניעות

מעשיו, אבל כל הפעולות מכאן ואילך אין זה אלא כח שני, ולפ"ז רק פעולתה הראשונה של המכוונה תהא מעשיו ויחשב לשמה, ומה שעושה מכאן ואילך לא.

ויסוד לזה ממה שמעתי מכבוד מו"ר הגרא"מ שך זצ"ל שפעם דנו בפני הגרא"מ מלצר זצ"ל אודות מי שהדליק חשמל בשבת, האם אסור להשתמש בזה משום מעשה שבת. וטען אז הרב שך, דיש לחלק בזה בין הזרם הראשון, לזרם השני שבא אחריו, שהזרם הראשון הרי הוא כבידקא דמיא בכח ראשון, שבוה מעשה גשר לחבר את החשמל, בזה איפשר לזרם החשמל לעבור, והר"ז מעשה שלו, אבל הזרם השני שבא אחר"כ, הרי הוא כמו המים הבאים בכח שני, וא"ז מבעיר דאורייתא אלא גרמא, ואמנם במזיד כה"ג יש לאסור בכל גווני, דגרמא במלאכות שבת ג"כ אסור מדרבנן, אבל בהדליק את האור בשוגג יש להתיר בכח שני, דבאסור דרבנן לא קנסו שוגג אטו מזיד, כמש"כ הביאור"ל ריש סימן שיח.

[ואמנם לפי שיטת החזו"א דהדלקת חשמל בשבת יש בה איסור בונה, א"כ אסור להשתמש בחשמל בכל אופן, כיון שהחיבור שעשה הרי הוא בנין חדש שנעשה ע"י מלאכה, ואסור בהנאה בשבת]

ולפ"ז הכי נמי לגבי מכוונה של צמר ומצות, הזרם הראשון שפועל על ידו הרי הוא מעשיו והיו לשמה, והזרם השני הרי גרמא ול"ה לשמה. ואמנם יש לדון בעיקר דברי הרב שך זצ"ל, ד"ל דבבידקא דמיא כל קבוצת ים נידונית לעצמה, ולכן הקבוצה השנייה אינה אלא גרמא, ומשאי"כ בזרם של חשמל, כיון שיש במצבר של חבית החשמל הצטברות של אלקטרונים, לכן כל הזרם כולו נידון ככח אחד, וכאשר האדם מחבר את החשמל, כל הפעילות של החשמל כולה, הרי היא כולה כח ראשון, שכל הזרם של החשמל נפעל על ידו בבת אחת בפעולת ההדלקה [ודוגמא לזה מצינו ברוח, שכולה נחשבת כח אחד] וצ"ע. [ועיין עוד בהרחבה בענין זה בעוטה אור שבת סי' לב]

שלושת ימי אפילה

למכת חושך נקצב זמן, קצר מכולן. המכה הזו גם לא הכתה בגוף או בממון כמו שאר המכות, ובכל זאת היא הגיעה בסוף סדר המכות, ונחשבת מהקשות שבהן. התבוננות על המכה בימי האפילה

ברוך הוא שחישב את הקץ

מכת חושך התייחדה בכמה אופנים שלא היו במכות האחרות. ראשית, עצם הגדרת הזמן – שלושת ימים – לא מצאנו זאת בכל מכה. שנית, כל מכה הייתה בצביונה ובכוחה, מתחילה ועד סוף, חוץ ממכת חושך. היא היחידה שהחלה בחושך עב למשך ג' ימים, ואחר כך התעצם והתעבה עוד יותר, למשך ג' ימים נוספים (רש"י שם).

עוד זאת נוסף. גזירת השיעבוד הייתה ארבע מאות שנה, ובכל זאת התקצר הזמן. מאתיים ועשר שנה שהו במצרים, ומתוכם שנות השעבוד היו כמחצית. וטעמים שונים נאמרו בקדמונים על הדבר הפלאי הזה אשר איך ייתכן שדבר ה' ישוב, ו'כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב, כן יהיה דברי אשר יצא מפי, לא ישוב אלי ריקם, כי אם עשה את אשר חפצתי' (ישעיה נה, י - יא).

מן הטעמים שנאמרו, הוא משום העמסת קושי השעבוד יותר מכפי שנגזר בתחילה, ממילא שעבוד של כמה שנים התכנס לתוך שנה אחת, ונתקצר הזמן. ועוד טעם אחר אמרו, משום ריבוי בני ישראל, כי סך השעבוד התחלק עתה ליותר ויותר אנשים וכשהגיעו למניין של שישים ריבוא, השלימו את סך 'ועבדום'. ושני התהליכים הללו, ריבוי השעבוד וריבוי אוכלוסי ישראל, הן גרמו אצל אל דעות את החשבון לקיצור הזמן במצרים.

מתוך זאת למדנו והבנו עד כמה הקדוש ברוך הוא חישב את הקץ בדקדוק. כי אילו היה חסר אדם אחד מתוך שישים ריבוא, הרי היו יוצאים כמה רגעים אחרי. המציאות של יציאת מצרים, מעידה עד כמה חשובה כל דקה וכל פעולה לפרטיה.

ושם בדיוק באה מכת חושך, הכל ממושמש וחסר תחושת זמן אצל המצריים. הראב"ע מוסיף לחדש (י, כג) שהמצריים לא ידעו האם ישבו באפילה ג' או ה' ימים, לרוב איבוד תחושת הזמן!

נפתח בשאלתו של רש"י על מכת חושך: 'ולמה הביא עליהם חושך'.

זו שאלה ייחודית דווקא במכת חושך. השאלה הזו לא נשאלה במכת דם ולא ביתר המכות, כי אם במכה התשיעית.

ובהורמנא דיליה, נוסף כעת על שאלתו. למה הביא עליהם חושך דווקא כעת, לקראת סוף עשרת המכות.

כלומר, בדעת בני האדם, נותנים מכות מן הקל אל הכבד. אם לא הבין במכה הקלה, תכבד המכה השניה, עד שמגיעה המכה המכרעת שאין לעמוד בפניה.

בר מן דין, אם שאלנו על מכת חושך מדוע ניתנה, מן הסתם יש סדר למשנה בכל יתר המכות, וכולן יש טעם למה סודרו במקום זה ולא אחר, ואם יש טעם, ממילא איננו צריכים לשאול ולמה הביא עליהם חושך, שהרי יש טעם בכל סדרי המכות.

אלא מאי, מכת חושך לא נראית כזו חשובה ונוראית כמו חברותיה. אין בה מוזן שנכחד, אין בה צאן ובקר מתים, הגוף לא סופג כינים או שחין ואין חיות טורפות. פשוט חושך סמיך שלושה ימים.

וכשאתה בוחן את המכה הזו לעומת מכת ארבה, כדוגמא, מכה שבה היכול הושמד ונחשים צצו מהאדמה והיו ממיתים בהם (ראה בעל הטורים), לעינינו נראה כי מכת החושך קלושה ועדינה יותר.

ומאחר שהמכה הזו לא נראית קשה כל כך, היה רש"י צריך להבין למה הביא עליהם חושך. על זאת כתב ב' סיבות. משום רשעים שהיו באותו דור, וסיבה שניה כדי שימצאו חן בעיני מצרים. ממילא מובן למה נסמכה מכת חושך לפני מכת בכורות – כדי להבשיר שני מהלכים. גם שיתאפשר לעשות את הברירה אצל המפקקים, וגם כדי שיתעורר חן העם בעיני מצרים שיראו כיצד הכירו בכליהם בזמן החושך ולא לקחו, וכעת ישאילום בחפץ לב (ראה מלבי"ם).

בחצות הלילה

מיסה בשעתיים. ואנו תמהים, הרווחתם שעתיים, מה עשיתם בשעתיים האלו שהצדיקו שנות פיתוח ומחקר כה ארוכים?

אדם שלא יבין את יקרתה וערכה של הדקה הבודדת, לא יבין גם את ערכו של היום. המצרים לא ידעו שמכת מצרים הייתה שלושה ימים, אלמלי שהתורה כתבה זאת. הם חיו בתוך חושך עב, רק מהעם שהיה לו אור במושבותם יכלו ללמוד ולהבין ולדעת כי חלפו עברו שלושה ימים, כי הם אינם אנשים שלומדים ומתבוננים על מהות הזמן.

הרגע הבודד יכול להפוך אדם מצדיק לרשע. יכול לכתוב חידושי תורה נשגבים, אבל ברגע אחד שבו נכנסה השבת, כבר הוא מחויב סקילה בבית הדין, על שתי אותיות שכתב. מי שלא יבין את ערך הרגע ההוא, לא יוכל לגשת אל הקודש, לא יבין על מה נענש מיתה.

קבלה בידינו שהבורא היה משתעשע בתורתו, תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם (שבת פח:). דורות אלו, איננו יודעים מהם. אפשר שהוא דור רגיל של עשרים ושלושים שנה, ואפשר שהוא דור של מתושלח בן מאות שנים. אין לנו בכלל כלים למדוד מהם אותם תתקע"ד דורות וכיצד חושבו.

ובכל זאת, על יום מתן תורה נחלקו רבותינו (שם) האם ביום השישי בסיוון היה או ביום השביעי, עם ראיות והוכחות לכאן ולכאן. כי היום הזה משנה עבודתו עולם ומלואו, ואנחנו רוצים לקחת את עצמנו עד הדקה האחרונה.

ותורת אמת מלמדת לדורות, בשלוקחים למצריים את ממד הזמן בתוך ימי החושך (ובלשוננו של הראב"ע הנ"ל), הוא העונש הקשה ביותר לפני המוות.

כי בן צורתו של האדם המשכיל, לשלוט על כל רגע מרגעיו. ואם אין לו שלטון על זמניו, מר לו כמוות!

רוב בני האדם, חייהם את סדר יומם לפי 'בערך'. כלומר, הוא מתכנן את עצמו לפי יעדים, אך לא יכבול את עצמו על הדיוק האחרון, תמיד ישאיר לעצמו מרווח שאולי יעשה כך או אחרת. הוא יושב ללמוד, אבל ישאיר את הטלפון הנייד בקרבת מקום, אולי יתקשרו. הוא מבין שבעת עליו לסכם לעצמו את חילוקי דיני שינוי מקום בסעודה, אבל לא מתחייב שיגמור להקיף את כל הפרטים.

כך זה בלימוד, כך זה בהתמסרות והתבוננות בתפילה, כך זה ברצון להיטיב ולגמול חסד עם הסביבה, וכך זה גם בעולם המעשה – בכל עסק או משלח יד אשר יתעסק בו האדם, מעטים האנשים אשר יהיו בדיוק. לא בערך.

משה רבינו מודיע שמכת בכורות תהיה 'בחצות' ולא בדיוק בחצות, שלא יאמרו משה בדאי הוא. ומעודנו תמהנו מי הם ה'יאמרו', מה יאמרו ומי ישמע להם. גם אם יחלפו עשר דקות או שעה תמימה מחצות הלילה, תראו שאין בית אשר אין שם מת, הבטוחים אתם שאינכם ברשימת העתידים למות הלילה, מי יאמר שמושה בדאי?

ולדברינו, משה חושש על עצם היותו. משה, איש שלא רוצה לעשות בערך. אם אין מושג של חצות, הוא לא יבטא כך בשפתו. ואגב תיאמר הערתו של הרב מברסק שאין זמן אמיתי של 'חצות'. לשקיעה ולזריחה יש רגע מוגדר, חצות הוא חצי, או בחצי הראשון או בחצי השני. אין נקודת זמן בה תאמר שכאן הוא שייך גם לתחילת הלילה וגם לסוף הלילה, אי אפשר לצמצם ולהגדיר זאת גם בפרוטת השניה.

לרגעים תבחננו

העולם החומרי שועט למטרות 'קיצור זמן', שליחת דואר מהר יותר, שליחת פיצה מהר יותר וגם מטוס על קולי שמקצר

אֲחִינוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הַנִּתְּנִים בַּצָּרָה וּבִשְׁבִּיָּה הַעוֹמְדִים בֵּין בָּיִם וּבֵין בִּיבְשָׁה הַמִּקְוֶה יִרְחֹם עֲלֵיהֶם וְיוֹצִיאֵם מִצָּרָה לְרוּחָהּ וּמֵאֲפֶלֶה לְאוֹרָהּ וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֻלָּהּ הַשְׁתֵּא בַּעֲגָלָא וּבְזִמְן קָרִיב

הרב בנימין שרביט שליט"א
רמות ירושלים
לרגל השמחה השרויה במעונו
יום כלולות בתו הכלה המהוללה תחי'
עב"ג החתן כמר ישראל מאיר סרוסי נ"ו
מבחיירי ישיבת באר יעקב
יעלה הזיווג יפה לתפארת המשפחות הכבודות
ותורה וגדולה יתאחדו על שולחנם כל הימים

לעילוי נשמת
איש תם וישר
ירא אל-הים וסר מרע
ה"ה יחזקאל לוי בן סעידה ז"ל
חיפה
נלב"ע בלא זש"ק
יום ה'א"צ ט"ו שבט
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
האשה הכבודה והצנועה
חינכה בניה לתורה ומצוות בארץ נכריה
אשת חיל עטרת בעלה
מרת מרסל חבובה בת בהיה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
להצלחת בניה היקרים שיחיו
יום ה'א"צ י"ג שבט

פרשת בא תשפ"ד

מישפטי התורה

המקור לאיסור גניבה מגוי בעת המקח

והנה בנוסף לאיסור גניבה וגזילה מגוי, שממנו נלמד גם האיסור להזיק את ממנו, והחיוב להשיב לו את הפסדו. כתב הרמב"ם (פ"ז מגניבה, הל' ח), וכן נפסק בטור, ובשו"ע (ח"מ סי' רלא, א) וז"ל: המודד או שוקל חסר לחבירו או אפילו לנכרי - עובר בלאו "לא תעשו עוול במידה, במשקל, ובמשורה", ע"כ. ובנוסף ללאו זה, מבואר בגמ' בב"ק (ק"ג) שהיהודי יעבור על לאו נוסף אם ירמה יהודי או גוי בעסקי המסחר שנאמר "וחישיב עם קונהו" וע"ש.

העונש משמים למרמים גוי במקח

והנה כתוב בספר חסידים, ובפוסקים נוספים, שיהודיים שהתנהגו שלא כראוי בעת המקח עם כספי הגוי - נענשו משמים בגופם ובממונם - באופן החמור ביותר. וקיבלו עונשים קשים - יותר מאשר אם היו מתנהגים כך עם יהודיים אחרים. ונביא להלן בס"ד בקצרה ממש מקצת מדבריהם, וראוי לעיין במקור הדברים.

כתב בספר חסידים (סי' תרכא) מעשה ביהודי שהיה צדיק בכל דרכיו, אלא שהיה רגיל להטעות גוי מסוים במסחרו מבלי שהגוי יבחין בכך, כך שבמעשיו לא היה חילול השם. ואעפ"כ נענש היהודי הזה, שמתו לו ר"ל - כל בניו ובנותיו הנשואים, וכל הכסף שעשק מהגוי במרמה - עבר לחתניו ולכלותיו שהתחתנו פעם שניה עם אנשים אחרים שזרים לו, ולקחו עמם לנשואיהם השניים, את הכסף שעשק מהגוי. ואמר לו החכם, שנענש בעונש חמור כל כך, בגלל שעשק וגנב מהגוי את כספו שלא כדין.

וכעין זה כתב עוד בספר חסידים (סי' תתרעד) וז"ל: אל יעשה עוול לנכרי. ואלו הדברים - מורידים את האדם - ואין הצלחה בנכסיו. ואם השעה עומדת לו [פ' לעושה] - יהיו נפרעים מזרעו, ע"כ.

ועיין בבאר הגולה (ח"מ סי' שמח, ס"ק ה) שכתב על האמור בספר חסידים, שראה והכיר באופן אישי אנשים רבים שגדלו והעשירו ממה שהטעו את הגויים. ולבסוף פשטו את הרגל - ולא הניחו מאומה ליורשיהם, ע"כ. והוסיף על כך [במקום אחר] בבאר הגולה (ח"מ סי' רלא, ס"ק ב) מעשה שהובא בילקוט שמעוני, שיהודי עשק במסחרו גוי שלא כדין - ובתוך זמן קצר הפסיד את כל כספו, ע"ש. וכעין דברים אלו, כתב גם המהרש"א במסכת כתובות (ס"ז) ממה שראה בעיניו, שקרה בפועל לאותם שעשקו במסחרם את הגויים וע"ש.

אמנם נציין, שישנם מקרים בגמ' (בב"ק קט"ז), שנפסקו ברמ"א (ח"מ סי' שמח, ב) שהינם מוגדרים: טעות עכו"ם, או הפקעת הלוואתו, או שנחשבים כהשבת אבידה לגוי. שבמקרים אלו - רשאי היהודי לשמור ברשותו ממון או חוב כספי שמגיע לגוי. מאחר והכסף נמצא אצל היהודי בהיתר מבלי שהוא יאמר או יעשה פעולה כל שהיא שאיננה ישרה כדי לקבלו. ולכן במקרים אלו, אם אין חילול השם - רשאי היהודי לשמור ממון זה ברשותו. ונביא להלן בס"ד הלכות מעשיות הקשורות לכך, וביאור נרחב יותר לטעם ההיתר שבו.

קיצור הלכות גזל והזיק לגוי

לאור האמור, נביא בקצרה בס"ד את עיקרי יסודות ההלכה הקשורות לגזל והזיק לגוי ולממונו. ומהם ילמד המתבונן כיצד לדון במקרים אחרים השכיחים.

א. התורה אסרה לגנוב, לגזול או להזיק לממון הגוי, באותו איסור שיש על ממון של יהודי. האיסור לעשות כך לגוי נלמד - מאותם הלאוים שנאסר מחמתם לעשות זאת ליהודי. שהם "לא תגנובו", ו"לא תגזול".

הליכות חיים

בס"ד

היות וההלכות דלדלהן - לא הודפסו, אנו מביאים זאת שוב. ב"ק פרק-מורבה

גדרי גניבה או הזקת ממון ששייך לגוי

מבוא והקדמה

כתוב במשנה בב"ק (לח): שאם שור של ישראל נגח שור של גוי - פטור הישראל מלשלם לגוי את נזקו. אבל אם שור של גוי נגח שור של ישראל, אפילו אם הוא שור תם - חייב הגוי לשלם לישראל נזק שלם. והטעם להבדל בדין, מבואר שם בגמ', מכיון שראה הקב"ה שהגויים לא קיימו אפילו את שבע מצוות בני נח בהן התחייבו, ולכן כקנס וכעונש לגויים, פטר את הישראל אם שורו נגח לשור הגוי.

וכתבו שם התוס' (לח. ד"ה עמד והתיר וכו'): משמע - דוקא בענין זה שנגח שור שלנו לשור שלהם [כלומר, רק במקרה מסוים זה פטר הקב"ה את הישראל מלשלם לגוי את נזקו], והוסיפו התוס' שלדעות בגמ' לקמן (ק"ג) שאסור לגזול מגוי - מובנת היטב הגמ' כאן. מכיון שתמיד אסור לישראל לגנוב מגוי, ואם גנב ממנו - חייב הישראל לשלם לגוי, הוצרכה המשנה ללמדנו, שישנו מקרה חריג בו יש פטור מיוחד לישראל - אם שורו נגח לשור הגוי, שאז פטור הקב"ה מכל תשלום.

והנה מדברי התוס' שהשוו דין איסור גזל מגוי - לאיסור הזקת גוי משמע לכאורה שסוברים - כרבינו יונה שפירש במשנה באבות (א, א) שהאיסור להזיק אפילו בין יהודי ליהודי - נלמד מהאיסור של "לא תגזול". ועל כל פנים נלמד מדברי התוס', שמי שאוסר מהתורה גזל מגוי, ומחייב את הישראל לשלם לגוי מה שגנב ממנו, סובר גם, שאסור מהתורה ליהודי להזיק לגוי, ואם הזיקו - חייב לשלם לו את נזקו.

לאור האמור, היות וביחס לאיסור גניבה מגוי כתבו הרמב"ם (פ"א מגניבה הל' א), הסמ"ג (לאוין קנה), הטור, השו"ע, והרמ"א (ח"מ סי' שמח, ב) וכן נקטו הסמ"ע (שם ס"ק ה), הש"ך (ס"ק ב), והגר"א (ס"ק ח) - שאסור מהתורה לגנוב מגוי, כמו שאסור לגנוב מיהודי, ואיסור גניבה מגוי נלמד גם מהאיסור "לא תגנובו". וכן גם ביחס לאיסור גזילה מגוי, כתבו הרמב"ם (פ"א מגזילה ואבידה, הל' ב), הטור, השו"ע והרמ"א (ח"מ סי' שנט, א וע"ש גם בש"ך ס"ק ב) והגרע"א, שאסור מהתורה לגזול ממון מגוי, ואיסור זה נכלל באיסור "לא תגזול" בו נאמר איסור הגזילה מיהודי. וכשם שהגנוב או גזול ממון מיהודי - חייב לשלם לו את הפסדו. כך גם אם יגנוב או יגזול מהגוי - חייב לשלם לו את הפסדו. וכדברי התוספתא בב"ק (פ"ז, ח) שהובאה גם בביאור הגר"א שם וז"ל: הגזול את הנכרי - חייב להחזיר לנכרי. וחמור גזל הנכרי מגזל ישראל - מפני חילול השם שיש כאן, ע"כ. לפיכך גם אם יהודי הזיק לממון גוי - חייב לשלם לו את הפסדו - כי דין המזיק ליהודי ולגוי שווה כדמוכח מהתוס'. ועיין גם בחזון איש בב"ק (סי' י, ס"ק יד) שכתב בפשיטות - שאסור מהתורה ליהודי להזיק לממון הגוי, ואם הזיקו - חייב לשלם לו את הפסדו וע"ש.

ונוסיף עוד, שאפילו לדעת הנתיבות (סי' שמח, ס"ק א) שסובר, שלמרות שהאיסור לגנוב הינו מהתורה, אולם חיוב השבת הגזילה לגוי הינו רק מדרבנן וע"ש. אבל גם לדבריו למעשה חייבים להשיב לגוי את הפסדו מהגזול, רק שחכמים חייבו זאת ולא התורה. ולכן לגבינו אין בכך שום נפ"מ, כי גם אם החיוב הוא רק מדרבנן - דבר זה מחייב אותנו לנהוג כך להלכה ולמעשה. ועיין במנ"ח (מצוה קל, ס"ק ה) ובמגיה שם (ס"ק יא).

ב. אין הבדל אם היהודי גונב, גוזל או מזיק לממון ששייך לגוי יחידי, לחנות, לחברה מסחרית בבעלות גויים, לחברות ביטוח, לעירייה או למשרדי הממשלה של הגויים.

ג. האיסורים הללו, וחיוב השבת הממון לגוי קיימים, בין אם היהודי לקח בידיו רכוש ששייך לגוי, ובין אם קיבל מגוי או מחברות ציבוריות ומשרדי ממשל של גויים, כסף שלא מגיע לו, בגלל שהצהיר בפניהם בדיבור שיקרי או בחתימה על תצהיר ומסמכים כוזבים.

ד. בכל המקרים שיהודי לקח מגוי ממון שלא מגיע לו, אם יודע הדבר לגוי ואפילו כעבור זמן - יעבור היהודי גם על העוון החמור של חילול השם.

ה. אסור לשלם לגוי במטבע או בשטר כסף מזויף או בצ'ק או בכרטיס אשראי שאין לו כיסוי. והעושה כך - עובר על איסור גזילה. ואם קיבל מהגוי בתמורה לכספו המזויף סחורה או עבודה כל שהיא - יעבור גם על האיסור של "וחישב עם קונוהו".

ו. כמו כן, אסור לתת לגוי אפילו במתנה מטבע או שטר מזויף, למרות שיודע לגוי מראש שזה מזויף. מאחר והגוי יתנהו אח"כ לגוי או ליהודי אחר בתור מטבע תקין. ונמצא שהיהודי הראשון עובר על איסור "לפני עיוור לא תתן מכשול" בזה שמכשיל את הגוי שקיבלו ממנו באיסור גזל מגוי או מיהודי אחר. והאיסור לגזול - הוא משבע המצוות שנצטוו בהם גם הגויים.

ז. מבואר בשו"ע (ח"מ סי' שנט, סעיפים א, ח), וכן פסק ב"מ של שלמה (ב"ק פ"ג, סי' ס) שהובא בקצרה בשו"ע (ח"מ סי' שמח, ס"ק ג), שכאשר יהודי לא משלם לפועל גוי בשלימות את כל הסכום שסוכם עמו מראש עבור מלאכה שעשה לו, או עבור סחורה שקנו ממנו, או עבור שכירות דירה, חדר במלון או שכירות מטלטלין כמו מכונית וכיו"ב, למרות שהגוי תובע ממנו את יתרת כספו שמגיע לו, וכל שכן אם לא משלם לו כלל - עובר בכך היהודי מלבד על איסור גזל, גם על האיסור "וחישב עם קונוהו", וגם על האיסור "לא תעשוק שכר שכיר", ששייכים גם כלפי פועלים ומשכירים גויים.

ח. על איסורים אלו יעבור היהודי - אפילו אם "יצליח" להטעות את הפועל הגוי באופן שלא ירגיש בכך, ולא יגרם חילול השם ממעשהו. [ואת העונש על כך, עיין במבוא במקרה הראשון של הספר חסידים (סי' תרכא)].

ח. אם המעביד הינו גוי, והיהודי עובד אצלו או עבורו כשכיר יום או בקבלנות או שמספק לו סחורה - עליו לעבוד ביושר באותו האופן שחייב לנהוג אם המעביד שלו הינו יהודי - כשם שעבד יעקב אבינו בנאמנות אצל לבן, למרות רמאותו כלפיו.

לפיכך אם לא עבד אצלו כראוי או שהצהיר שלא כדין על דברים שעשה לו או על זמנים שעבד עבורו - אע"פ שלא עבד בהם או שלא עשהם. או שהצהיר שסיפק לו סחורה, למרות שהעובדות לא היו נכונות, ומחמת הצהרתו קיבל מהגוי כסף - נחשב הדבר כגזל מהגוי, ועליו להשיב לגוי מה שגזל ממנו.

ט. במקרים אלו ודומיהם, אם יש בין היהודי לגוי ויכוח בעובדות או בטיב העבודה שעשה לו הגוי וכדומה - עליהם לפנות לבורר מוסכם או שיגיעו מעצמם לפשרה בהסכמה. ולולא זאת, צריך היהודי לדעת, שאם הגוי צודק בטענותיו, ואפילו בחלק מהן - הוא נשאר חייב לו כסף, ודינו כגוזל ועושק את הגוי ביחס לכסף שחייב לו. ולכן במקרים אלו - מוטל על היהודי החיוב, ליזום את הבוררות ביניהם שתהיה בהסכמת הצדדים. ולצורך כך יכול לבחור בכל אדם המוסכם על שני הצדדים שיכריע את הויכוח ביניהם, לאחר שישמע את טענות שניהם.

י. כשם שאסור לגנוב מגוי, כך אסור להזיק לגופו או לממונו של הגוי. ואין הבדל בכך, אם מזיק לממונו הפרטי של גוי יחידי או לחברה שבבעלות גוי או בבעלות ממשלתית של גויים.

יא. אם יהודי פגע באשמתו בכוחו או עם מכוניתו ברכבו של גוי, וגרם לה נזק - חייב המזיק לשלם לגוי את אותו הסכום שהיה משלם, אם המכונית שניזוקה היתה בבעלות יהודי. אולם הוא פטור מלשלם לגוי עבור: הטיחה לטפל בתיקון המכונית, הפסד ימי העבודה, שכירת מכונית חלופית בזמן התיקון, צער ועגמת נפש וכו' - למרות

שמחייבים זאת בערכאות - כשם שהוא פטור מלשלם זאת גם אם המכונית שניזוקה היתה בבעלות יהודי.

יב. יהודי שהזיק לגוי באופן של גרמי, וכל שכן באופן של גרמא - פטור מלשלם לגוי אפילו אם עשה זאת בכוונה. והטעם, מאחר וגרמי הוא חיוב מדרבנן שחידש רבי מאיר. לפיכך לא מבעי לדעת הריצב"א שהובא בתוס' ב"ב (כב:), והשו"ע (ח"מ סי' שפו ס"ק א) שפוסק כמותו, שסוברים שחיוב גרמי נובע מדין קנס. ודאי שחז"ל לא קנסו חיוב באופן שיהודי מזיק לגוי. אלא גם לדעת שאר בעלי התוס' שסוברים - שגרמי הינו חיוב גמור מדרבנן, מכיון שהתורה פטרה את המזיק באופן הזה מלשלם, ממילא כשחז"ל תיקנו לחייבו, הם תיקנו זאת רק כשמזיקים ליהודי ולא כשמזיק לגוי. ודין גוי הוא כלפני התקנה.

השבת אבידה לגוי - והפקעת הלואותו הקדמה

התורה אסרה על יהודי לקחת מגוי ממון שלא מגיע לו. כמו כן אסרה עליו להזיק לגוי או לעשות מעשה שיחסר ממנו ממון שברשותו. אולם אם הגוי איבד מעצמו את ממונו אפילו בשוגג, הרי כעת אין בעלים לממון זה שיצא מאליו מרשות הגוי, ונמצא ברה"ר או ברשות אחרת שאינה שייכת לבעל הממון. ונמצא שמי שמצא את הממון האבוד ולקחו לעצמו, זכה בממון שמצד עצמו נחשב כמופקד.

ואע"פ שאם הממון הזה היה שייך ליהודי ואבד ממנו ויש בו סימן - נחשב הדבר שהממון עדיין שייך לבעליו, אע"פ שאינו ברשותו להשתמש עמו כרצונו, ובמקרה זה חייבה התורה את המוצא להשיבו לבעל הממון מדין השבת אבידה. אולם לגבי ממון ששייך לגוי - התורה אסרה על היהודי רק לקחת אותו מהגוי שמוחזק בו, אבל אם ממון זה יצא מרשות הגוי מאליו מבלי שהיהודי יגרם לכך - במקרה זה הפקיעה התורה את הממון מכל שייכות לגוי. ואפילו אם יש סימן באבידת הגוי, וגם ידוע שהגוי עדיין לא התייאש ממנה. ולכן דין האבידה מעתה - כחפץ הפקר שנמצא ברה"ר, שכל הקודם לזכות בו - זכה בו.

לפיכך אפילו לדעת היראים שחידש, שגם לדעה בגמ' שסוברת שמותר לגנוב מגוי, אולם לאחר שגנבו היהודי מהגוי - עדיין לא נחשב הממון כממונו של היהודי שגנבו. ולפיכך בכל המקרים שהתורה הקפידה לעשות מצווה דווקא בממון ששייך לו כמו: ארבעת המינים ביום הראשון של סוכות - לא יוכל הגנב לצאת ידי חובת המצווה עם החפץ שגנב, כי אין הדבר נקרא "שלו" אע"פ שהוא ברשותו, ולמרות שלאותו מאן דאמר היה מותר לו לקחתו מהגוי.

אולם חידושו של היראים שהממון הגנוב לא נקרא ממון הגנב הינו - רק כאשר היהודי עשה מעשה להוציא מהגוי את ממונו בעל כרחו או בניגוד לדעתו של הגוי, שההיתר לגנוב לאותה דעה מתייחס - רק כלפי מעשה הגנב, אבל לא לגבי הפקעת בעלות הגוי מממונו שעדיין היא קיימת לו. משא"כ אם ממון זה יצא מאליו מרשות הגוי ללא שום פעולה מצד היהודי, כעת התורה היא זאת שהפקיעה את עצם הממון מבעלות הגוי על הממון שאבד לו, ועשתה את הממון האבוד - כממון הפקר, וממילא אינו נחשב יותר כממון הגוי, ולכן יכול היהודי שמצאה לקחתה לעצמו, ויוצא ידי חובת המצווה בממון הגוי שמצא, למרות שיש בו סימן. ולכן כתב השו"ע (ח"מ סי' רסו, א) וז"ל: אבידת הנכרי - מותרת - ולא סייג זאת בשום הגבלה. והמשיך שם, שנאמר "אבידת אחין", ואדרבה מי שמחזירה לגוי - הרי זה עובר עבירה - מפני שמחזיק ידי עוברי עבירה [שהם - הגויים]. אלא שאם החזירה לקדש את השם וכו' - הרי זה משובח ע"כ. ועיין שם בסמ"ע (ס"ק א), וכן כתב בפירוש בשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"א סי' פב, ע"מ קמו ד"ה ועיין בב"ש וכו'), וכעין זה מבואר גם בדברי המאירי בב"ק (ק"ג בד"ה נמצא וע"ש).

קיצור הלכות אבידת גוי - והפקעת הלואותו

ונכתוב בקצרה את עיקרי יסודות ההלכה הקשורות להשבת אבידה לגוי, וגדרי הפקעת הלואותו.

א. כל כסף או חפץ שאבד לגוי מעצמו, ויצא מרשות הגוי לרשות אחרת. למרות שיש בו סימן, וידוע איזה גוי איבדו, ואפילו אם ידוע שהגוי לא התייאש מאבידתו - נקרא "אבידת גוי" - ומותר למוצא לקחתו לכתחילה לעצמו. לפיכך כל אבידת גוי שמצאה יהודי ברה"ר,

במשרדו, בחנותו, במכוניתו, למרות שיודע מי הוא הגוי ששכח אותה - פטור מלהשיבה לגוי.

בכלל "אבידת גוי" כלול: כל כסף או חפץ שקיבל יהודי בטעות לידי או לחשבון הבנק שלו, מגוי פרטי או מחברה שבבעלות גויים, ממשרדי ממשלה או עיריה של גויים וכדו' - שפטור מלהשיבו.

ב. בכל המקרים של אבידת גוי, שסביר להניח שבמשך הזמן יודע לגוי שהכסף או החפץ שאיבד או שהעביר בטעות הגיע ליהודי או שנשכח אצלו - חייב היהודי להשיבו מיד לגוי, מפני חילול השם כמבואר בשו"ע (ח"מ סי' רסו, א).

ג. בכל המקרים של אבידת הגוי, אם היהודי רוצה מעצמו להשיבם לגוי כדי לקדש את השם, שיראו הגויים שתורת ישראל הינה חסד ורחמים - רשאי היהודי להחזירה לגוי, וכך גם ראוי לעשות, כדי לקדש את שמו של הבורא ית"ש. וכך עשו רבים מגדולי ישראל כמבואר בירושלמי ב"מ (פ"ב), ובמדרש תהילים (ס"ב) וע"ש.

ד. לאור האמור, ניתן כעת להבין את הגדר שנקרא "הפקעת הלוואתו" המובא ברמ"א (ח"מ סי' שמח, ב), ונקדים לכך דוגמא. אם גוי הלוח אלה שקל ליהודי, וקבעו ביניהם תאריך מסוים לפרעון החוב. וכשהגיע תאריך זה, שכח הגוי מההלואה או שחשב שהלוח בשעתו רק שמונה מאות שקל. מכיון שהאלף שקל שקיבל היהודי מהגוי - בהיתר קיבלו ממנו. ולאחר קבלתו - כסף זה נעשה ממנו לכל דבר וענין. אלא שחל על היהודי לשלם לגוי כסף אחר במועד שקבעו. הרי שביום פרעון החוב, הכסף שנמצא עדיין ברשות היהודי - ודאי ששייך רק לו, ויכול לעשות עמו כרצונו. לפיכך אם הגוי שכח מההלואה או חלק ממנה, נמצא שהכסף שנשאר ברשות היהודי - הינו כסף שלו, שעדיין לא שייך בשום אופן וצורה לגוי. ומכיון שהיהודי פטור מלהשיב לו את אבידתו - לכן מותר גם לכתחילה לא לשלם לו את החוב, כי החוב הינו כעת בגדר "אבידת גוי", אפילו אם ברור לנו שאם הגוי יזכר מההלואה - ודאי שיתבע אותה מהיהודי.

אמנם אם המלוה היה יהודי - מדין השבת אבידה היה צריך הלוה להחזירו למלוה, כמו החוב להחזיר אבידה ששכחה בעליה ועדיין לא התייאש ממנה. [ונוסף כהערה צדדית, שמבואר בש"ך (ח"מ סי' רלב ס"ק ב) בשם השלטי גבורים, שגם ביחס ליהודי החוב לפרוע לו את ההלואה קיים, רק כשידוע שהמלוה עדיין מעוניין בפרעון החוב, ולא כשישנו ספק אולי בכוונה לא תובע ממנו את פרעון החוב, כי יתכן שהמלוה מעוניין לתת לו אותה במתנה. ועיי"ש שנשאר בזה בצ"ע.]

אלא שבמקרה שהגוי תבע מהיהודי סכום מופחת מהחוב האמיתי, חששו חז"ל שמה הגוי אמר כך בכוונה כדי לבדוק את היהודי האם הוא איש אמיתי. לפיכך כדי שלא יהיה חילול השם, אמרו חז"ל, שבתחילה יאמר לו היהודי שאינו זוכר כמה כסף חייב לו, והוא סומך על דיבורו של הגוי בלבד, ובמקרה כזה אין כאן חילול השם, כי הגוי יודע שהיהודי סומך רק עליו, וכך מבואר בש"ך שם (ס"ג).

ההבדל בהיתר "הפקעת הלוואתו", בין אם החוב נגרם

מחמת הלוואה או מחמת מקח

אמנם כתב שם הש"ך בשם היש"ש, שההיתר של הפקעת הלוואתו קיים - רק בחוב שנובע מחמת הלוואה, חוב למיסי הממשלה, העיריה וכדומה. אבל אם החוב נובע מחמת סחורה או עבודה שקיבל היהודי מהגוי, במקרים אלו, אפילו אם הגוי שכח מהחוב, מכולו או מחלקו - חייב היהודי לשלם לגוי כל מה שהתחייב לו.

והטעם לכך הוא, שהסחורה שקיבל היהודי מהגוי ניתנה לו רק תמורת תשלום מלא כפי שסוכם ביניהם מראש, וכשלא משלמים עבורה במלואה - נמצא שיש בידי היהודי סחורה שנגזלה ונעשקה מהגוי שלא כדין, וממילא יעבור עליה היהודי על איסור גזל, ועושה. ולכן אין הדבר דומה למניעת פרעון חוב הלוואה או אי תשלום מיסים שנשכחו מהשלטונות, ששם הכסף שנשאר ברשות היהודי, שייך ליהודי בלבד, ובהיתר הגיע אליו, אלא שיש לגוי זכות לתבוע אותו ממנו.

לאור האמור - אסור ליהודי ליסוע ללא תשלום בתחבורה ציבורית ששייכת לגוי פרטי או ששייכת לממשלה של גויים, או להיכנס למלון, בריכה, תערוכות שונות, וכל דבר ששייך לגוי, אם הכניסה לשם

כרוכה בתשלום. מאחר ובמקרים אלו היהודי לוקח ומשתמש בקרקע או במטלטלין של הגוי בעל כורחו ובניגוד לדעתו - ודינו כגזול. ולא שייך לטעון כלפי חוב זה, שהמשתמש פטור מלשלם, כי זה נהנה [פי' היהודי] וזה לא חסר [פי' הגוי]. שהרי מבואר בתוס' (ב"ב יב: ד"ה כגון וכו'), ובב"ק כ: ד"ה הא איתנהני וכו'), ונפסק בשו"ע (ח"מ סי' שסג, ו) שאם בעל הנכס אוסר לכתחילה להיכנס לדירתו וכו' מבלי לשלם לו כמקובל, אפילו אם הוא לא נחסר מאומה - חייב המשתמש לשלם לו את דמי השימוש. ואם לא ישלם לו - נחשב המשתמש כגזול, ולא יפטור מהאיסור ומחובו עד שישלם לבעל הנכס מה שמגיע לו במלואו.

בנוסף לכך נדגיש, שבמקומות אלו במקרים רבים - אי התשלום גורם לחילול השם, כי שכיח שמסתובבים שם פקחים שבודקים האם הנכנסים שילמו דמי השימוש.

מסרים ורעיונות על פרשת השבוע

המיוחדות שבשבט לוי וההולכים בדרכיו "ומשה ואהרן עשו את כל המופתים האלה לפני פרעה"

וגו' (פ' בא, יא, י)

כתב הרמב"ן, ששמותיהם הוזכרו כאן, לאחר שגמרו לעשות את כל המכות שנצטוו. ובכך הם מילאו בשלימות את שליחותם לגאולת ישראל ממצרים. והנה גם בפ' וארא (יט-כח) האריכה התורה ביחוס שבט לוי, החל מלוי שהיה בנו השלישי של יעקב אבינו - עד משה ואהרן. ומסיימת שם התורה (פסוקים כו-כו) "הוא משה ואהרן אשר אמר ה' להם - הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים וגו', הם המדברים אל פרעה" וגו'.

נמצאנו למדים מדברי התורה, ומרש"י בפ' וארא (יט, ה) שישינה סיבה מהותית המקשרת בין גדלותם של משה ואהרן - להתייחסותם לשבט לוי. שזכות אבותם דהיינו - לוי גרמה לגדלותם של משה ואהרן, עד שהגיעו לזכות הגדולה - להיות שליחי הקב"ה לגאול את ישראל ממצרים. כמו כן בפרשיות אלו בהן אנו לומדים על השיעבוד והגאולה, ששבט לוי התייחדו בזה שלא השתעבדו לפרעה. מן מהראוי להתבונן מעט בשורשו וביעודו של שבט לוי בבריאה, לאור דברי חז"ל הקדושים. ומכך נלמד על ההנהגה הראויה גם בדורינו - אפילו למי שאינו מתייחס לשבט לוי, וכפי שיבואר בס"ד להלן.

קריאת השם לוי

נאמר בפ' ויצא (כט, יד) בלידת לוי: "ותהר עוד ותלד בן ותאמר - עתה ילוה אישי אלי כי ילדתי לו שלושה בנים. על כן - קרא שמו לוי" ע"כ. ולכאורה קשה, הרי הפסוק מתחיל עם דברי לאה, וכשמגיע לקריאת השם נאמר בלשון זכר - קרא לו לוי, ולא כתוב - ותקרא או קראה כמו שנאמר בשאר השמות שקראה לאה לבניה האחרים. ומבאר שם רש"י בשם המדרש, ונוסף לכך גם את דברי ר' יודן בב"ר (פ' ע"א), ופרקי דרבי אליעזר (פ' לז), שמיד עם לידת לוי, שלח הקב"ה את גבריאל המלאך שביא לפניו את התינוק, וקרא לו הקב"ה את שמו - לוי. א. מאחר והוא ושבתו עתידים ללוות ולחבר את בני ישראל לאביהם שבשמים. ב. מכיון שיהיה עליו לשרת את הקב"ה בארץ, כמו שמלאכי השרת משרתים את הקב"ה בשמים. וכשכר עבור עבודתו את ה', ליווהו הקב"ה [כלומר - נתן לו] עשרים וארבע מתנות כהונה. ועל שם הליווה הזה נקרא שמו - לוי. והטעם למה דווקא לוי נבחר לכך משאר אחיו הוא - משום שיעקב נדר (כח, כב) "וכל אשר תיתן לי - עשר אעשרנו לך", ולוי נבחר להיות חלק המעשר מבני יעקב [ועיי' בפרקי דר"א פ' לו כיצד החשבון].

כמו כן כתוב בתורה, שגם לאה אמנו, למרות שלא ידעה מה שקורה בשמים, נתנה מעצמה לבנה השלישי את השם לוי, וביארו חז"ל את דבריה שאמרה לאה: שמעתה אין ליעקב בעלי סיבה לשנוא אותי שבאתי אליו בערמה, שהרי קבלתי את כל חלקי בבנים, ומוכח שאני בת זיווגו הראויה לו, ע"כ.

נמצאנו למדים, שמעת לידתו קיבל לוי את יעודו המיוחד בבריאה שהוא - להיות שלוחו ומשרתו של הקב"ה בארץ בכל מה שנצרך לרצון הבורא. הן ביחס לעמלם בלימוד התורה לעצמם וכן כדי ללמדה לבני ישראל, והן בקיום המצוות, שבכלל זה כלולה העבודה

למה שבט לוי היה הקטן שבשבטים

א. במדרש רבה בראשית (עא, ד) כתוב, כיוון ששבת לוי נשאו את ארון הקודש, והיו צריכים לנהוג עמו ועם הלוחות שבו בקדושה מיוחדת, והיו מקרים שבשגגה לא נהגו נושאי כפי המתחייב. לכן מתו מהם אנשים רבים.

ב. הריב"א [מבעלי התוס'] מקשה על כך, שהרי גם ביציאת מצרים עוד לפני שנשא את הארון, שבט לוי היו המעט שבשבטים? ולכן הוא מתרץ, שלכל השבטים הייתה ברכת ה' "וכאשר יענו אותו - כן ירבה וכן יפרוץ" מכיוון שהיו בשעבוד עבודת הפרך במצרים. משא"כ שבט לוי, שלא היו בגזירת העיניו - לא זכו לברכה המיוחדת מעל הטבע של ששה עוברים בכרס אחד, אלא התרבו באופן טבעי כשכל אחת מנשות השבט יולדת ילד אחד בכל לידה.

ג - הכלי יקר במדבר (י, ט) על הפסוק "קח את הלווים מתוך בני ישראל" מבאר, ששבט לוי, מלבד עבודתו במשכן ובבית המקדש - נבחר גם לכפר בגופם על בני ישראל בתור כופר נפשם. מאחר וחטאי העם תלויים בראשי העם, ולכן הם בגדר "בקרובי אקדש" ומהותם - כקרבן כפרה על בני ישראל. ולכן כתוב במדבר (י, ט) "והקרבת את הלווים לפני ה', וסמכו בני ישראל את ידיהם על הלווים". כלומר, סמיכת בני ישראל על ראש הלווים נחשבת - כסמיכת הכהן על ראש קרבן העולה כמבואר בויקרא (ט, כ), כי שניהם נחשבים כפרה בגופם על בני ישראל.

לפי"ז מובן למה התמעט רק שבט לוי. כי דווקא בגלל היותם שלמים וצדיקים, הם נבחרו להיות כקרבן כפרה על חטאי בני ישראל, הן עבור חטאם במצרים שעבדו עבודה זרה, ולא מלו את עצמם. והן עבור חטאם במדבר - ועליהם נאמר "בקרובי אקדש". נמצא שאע"פ שחלק מועט משבט לוי מת בגלל שלא נהגו כבוד כראוי בארון, אולם רוב המתים מהשבט היה - בגלל שנלקחו כקרבן כפרה עבור הצלת בני ישראל.

ולענ"ד נראה שזאת היתה גם אחת הסיבות העיקריות שמחמתן מתו אהרן ומרים. וכפי שכתב רש"י בפר' זאת הברכה (לג, ח בד"ה תריבהו על מי מריבה) שמה שכתוב בתורה שהם מתו בגלל חטא מי מריבה - בעלילה בא עליהם. מאחר והרי הם לא חטאו במי מריבה והיו שלמים במעשיהם. אלא שהם נלקחו לשמים כמו חלק גדול מבני שבטם - בתור כפרה על חטאי בני ישראל.

ובזה יבואר מה שכתוב במדרש שוחר טוב בתהילים (ק,א) על הפסוק "אשרי האיש אשר לא הלך" וכו'. שזה שבטו של לוי, שכיוון שכולם היו צדיקים, לכן נכנסו כולם לארץ ישראל ולא מתו במדבר למעט משה, אהרן ומרים [קרה ומשפחתו למרות שהיו משבט לוי מתו - בגלל חטאם הפרטי שחלקו על משה רבינו].

האפשרות הקיימת לכל אחד מישראל, להיות דומה

לשבט לוי

והנה כתב הרמב"ם (בהל' שמיטה ויובל פ' יג, יג) שכל הנאמר ביחס ליעודו של שבט לוי בבריאה - אינו רק בשבט לוי, אלא כל איש גם משאר שבטי ישראל, למרות שאינו יכול לשרת בבית המקדש כמו בני שבט לוי. אולם אם נדבה רוחו להבדל ולעמוד לפני הבורא ית"ש, ולשרתו ולעובדו בלבד ע"י לימוד התורה וקיום המצוות, מבלי להתעסק עם שאר עניני העוה"ז, מלבד מה שהכרחי לקיום גופו ומשפחתו - הרי זה נתקדש - קודש קודשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים. ויזכה לו הקב"ה בעולם הזה את צרכיו הגשמיים כמו שזיכה לכהנים והלויים [כ"ד מתנות כהונה]. ואין ערוך לשכרו בעולם הבא. כמו כן יזכה להיות שליחו של הקב"ה - ולהיות ממסרי התורה, וממחדשי הלכות רבות בתורה ובמצוותיה, וחלקם יזכו גם להנהגת ישראל בדורם, כשם שזכו לכך במהלך הדורות רבים מגדולי התורה - למרות שלא היו משבט לוי.

כמשכן ובבית המקדש, והן בדבקותם בבורא ית"ש בלבד. ודברים אלו נכללו בקצרה בברכת משה רבינו אליהם בפר' זאת הברכה (לג, י) "וללוי אומר - יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, ישימו קטורה באפיך וכליל על מזבחך".

וכמו כן מאחר וסיבת קריאת השם לוי ע"י לאה אמו היתה, שמעתה יהיה שלום בינה לבין בעלה, לפיכך תכונה זו של השכנת שלום נהפכה להיות כחלק בלתי נפרד ממהות השבט. ואכן פנחס זכה להציל את חיי בני ישראל ועשה שלום בין ישראל לקב"ה, ע"י מעשה קנאותו עבור הקב"ה בפ' בלק (כז, ח), ולפיכך שכרו היה מידה כנגד מידה כמבואר בפ' פנחס (כז, יב) "הנני נותן לו את בריתי - שלום". וכן נאמר גם לגבי נשיא השבט - אהרן הכהן לאחר מיתתו, כמבואר ברש"י בפ' חוקת (כא, כט) "ויבכו אותו כל בית ישראל" האנשים והנשים, לפי שהיה אהרן רודף שלום, ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו ע"כ. וכך גם אמר עליו הנביא מלאכי (י-ב, ח) "בריתי היתה אתו החיים והשלום... בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעוון" ע"כ. כלומר, כשם ששמו של הקב"ה - שלום, כך תפקידו וייעודו של שליחו לוי לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, ובין איש לרעהו.

ייעודו של שבט לוי בבריאה

לאור האמור, מובן למה שבט לוי שהיה המעשר שהוקדש קודש לה', הובדל משאר שבטי ישראל. וכפי שאמר ה' למשה בספר במדבר (ד, ט) "והבדלת את הלויים מתוך בני ישראל, והיו - לי - הלוויים". וכך גם מבואר במדרש תנחומא פ' בהעלותך (נ) "קח את הלוויים" - קח אותם לשמי לשם שררה". וכן מובן יותר למה שבט לוי לא חטאו בחטא העגל, מאחר ויעודם בעולם הינו - בלתי לה' לבדו, ולכן אין להם שום שייכות להבלי העוה"ז ולהשתעבד לשום גורם אחר, וכ"ש שלא לעגל מבוזה. ולכן הם גם לא התפתו לעבוד לפרעה, למרות שבתחילה הנ"ל שילם שכר רב לעובדים עבורו. מאחר וידעו שתפקידם בעולם הינו לעבוד לקב"ה בלבד - ע"י דביקות בלימוד התורה וקיום מצוותיה - ולא שייך שיעבדו לאדם אחר, ואפילו הוא מלך ומשלם כסף רב בתמורה לעבודה. ולבסוף בזכות נאמנותם לתפקידם בעולם, זכו להינצל מערמתו של פרעה, ולא היו בשעבוד של עבודת הפרך במצרים.

ולכן מובן למה שבט לוי עשו ברית מילה גם במצרים וגם בלכתם במדבר למרות הסכנה שבדבר. מאחר וברית מילה, מלבד חיוב המצווה לעשותה, יש בה גם כריתת ברית נצחית בין הנימול לקב"ה. ומאחר וזוהי המהות של שבט לוי בעולם, לכן היו בטוחים שהקב"ה יעשה להם נס שלא יינזקו, כי לא שייך שהקב"ה ימנע מהם את הברית והשליחות שעושים עבורו בעולם.

כתוב בספר במדבר (א, מט) "אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל". ופי' רש"י שם, שישנם שתי סיבות לכך. א - כדאי הוא לגינונו של מלך להימנות לבדו. ב - צפה הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על כל הנמנים מבין עשרים ומעלה שימותו במדבר [לאחר חטא המרגלים], לכן אמר הקב"ה - אל יהיו אלה [פי' - שבט לוי] בכלל הגזירה, לפי שהם שלי, שלא חטאו בעגל, ע"כ.

לפיקך נמנו שבט לוי לבדם. אלא שבעוד ששאר שבטי ישראל נמנו מבן עשרים שנה ומעלה, שבט לוי נמנה מגיל חודש ומעלה. כמבואר במדבר (ג, טו). דהיינו, מהיום שהתינוק מקבל חזקת חי ואינו נפל, מיד הוא בגדר "משרת ה'".

לאור האמור גוברת התמיהה, מאחר ושבט לוי נבחרו להיות משרתי ה' בארץ כמו מלאכי השרת בשמים, למה הגיע מספרם לעשרים ושנים אלף בלבד, למרות שנמנו מכן חודש, כמבואר במדבר (א, לו), בעוד ששאר שבטי ישראל שנמנו מגיל עשרים שנה, הקטן שבהם [מנשה] היו לו יותר משלושים ושנים אלף כמבואר במדבר (א, לה). ביחס לשאלה זו נאמרו במפרשים מספר טעמים.

העלון יוצא לע"נ: הר"ר **חיים יצחק** ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת **נחמה** בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

חקירות הרה"ג אלחנן פרץ

עיקרי העניין: הרב מאיר שולביץ

לידת בן

אף כי מסתבר כי על לידת ילד בריא מצרכים, וממילא אף מקום לזון על אנדרוגיטס, אף לדעת הגור הסובר לאנדרוגיטס הוא זכר, ק"ו לדעת הא"ע הסובר כי הוא ספק, בוודאי אף לברך, וממ"ג, אם היא נקבה לא מצרכים וגם אם זכר מ"מ הא פגום הוא.

ומ"מ אני מסתפק לענין טיפול רפואי וכו', האם נחשב "תיקון" ואם נחשב לוודאי זכר, ומסתפק למנוח, אם אכן הדברים כן, אפשר וסייד לענין הטוב והמטיב.

בהמ"ז

מי שבזכרת המזון, בך, ואמר המלך הטוב והמטיב לכל, וכיון לפטור את לידת בנך, יס' ללדד כי יא' בזה דס"ס אמר זאת הטוב והמטיב.

כמו כן הסתפקתי למי צריך נוסח ברכת הגומל וכיון לענין הטוב והמטיב אפשר שיהא באמירתו, שגמלני כל טוב.

טובה לשני נדרים

בלידת בן, אם הוא שמה, אבל אשתו קיוותה לבת וכו', והיא לא שמהה ח"ו, האם יכול לומר הטוב והמטיב דס"ס זכר טובתה, או שמה כיון שהיא לא מוזנה – אפשר ולא יוכל לברך ברכה זו.

משומד

מי שגר במקום שצריך כלל שולחים ילדיהם ללמוד אפיקורסות ח"ו, והם קרוז לוודאי פורקים עול, וכן מי שאשתו פורקת עול ח"ו, ונארגשה ממנו וטולד ילד, שג"פ חק הוא אצלה, ושלח ע"פ דין כמבואר אכן הגור סימן פג, כיון שידוע אף דרך גידולו, האם יכול לומר הטוב והמטיב בה"ג, ואפשר שלא יוצא יד"ח פ"ר בילד משומד. ואין להק' מחזקה, כמו כן לידות שהיו בשואה, לא תקפ"ל, האם היה סייד לברך ברכה זו.

לידת בת חשובה

מי שבנותיו, כעין צנות כלפחד, ובפרט שהיא בת יהודה, האם יברך הטוב והמטיב, שהרי זוהי טובה לו ולאשתו, ובש"ת רשב"א כתוב שלא תאמר ברכה על בת משום דאין היא מרא לידה – כלומר לא יכולה לסויע לחקים בבא העתה, ובוודאי יס' להם בזאת סיוע ושמהה גדולה הרבה יותר מצית חק. וומיעצים בזה לסייד בבמה"ז וכו'.

טריפה שנתרפא

מי שנטל לו ח"ו טריפה, ובוודאי ח"א לברך, ומ"מ, האילוץ ע"י טיפולים וכו', ומענה מאחר וטרע לו כי רפואתו שלמה, שמה מאוחר רגע יברך הטוב והמטיב, כמו כן כל האחרים לעיל שלענ"ד ח"א לומר בהם הטוב והמטיב, אם נהפכו היוצרות, ובס"ה, חזרו בניס לגבולם, ואשרי בניו אחריו, שמה מאוחר שעה שפיר דמי לומר הטוב והמטיב.

שאמר (ברכות מח, ב) "הטוב והמטיב" ביבנה תקנה על הרוגי ביתר וכו'. דצריך הסבר, דעל ענין פרטי תקנו חכמים ברכה קבועה. ועוד, דעל שינוי יין צריך לברך "הטוב והמטיב" (שם נט, ב), וזה פלא מדוע רק על יין? ועיין תוספות פסחים ורא"ש ברכות בזה. והביאור, דכל ברכת המזון נתקנה על בנין האומה אשר נבנית ציבחר ציבחר באצבע ההשגחה, וזה בהשגחה פרטית במן במדבר, ונזדככו נפשותם כל ארבעים שנה, ולמדו מושכלות אלקים, וכמאמרם (מכילתא בשלח יז): לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן. והיה להם ארץ, וירושלים מרכז הארץ, ובית המקדש ששכן שמו עליו, והתנהגו בנסים רצפים תמיד. אמנם "הטוב והמטיב" תקנו על קיום האומה הבודדת במועדיה להיות הולכת בגולה זה אלפיים שנה, והיא קיימת ברוחה ובהודה ותפארתה, ו"כל כלי יוצר עליה לא יצלח" (ע"פ ישעיה נד, יז). והנה אחר החורבן חשבו כי קיומה בלתי אפשרי, ועתידה לכלות ולנודד להצוענים בלא תפארת אדם, כאשר ראו כי בביתר לא נושעו על ידי מלכות בן כוכבא, שגדולי עולם היו מוטיבים בו. אמנם כאשר ראו כי עמד מלך חסד אחד, ונגזר עליהם קבורה, כדאמר ירושלמי תענית, הבינו כי ישראל שה אחד בין שבעים זאבים, ובחסד ה' על ידי מלכי חסד יחליף כח ויוסיף דעת, וכאשר יהמיון גלי ים לשוטפים יבוא הרוח וישקטים על ידי מושלי ויועצי ארץ אשר לבבם ביד ה' המלאה חסד. לכן תקנו "הטוב והמטיב" על קיום האומה. ומקיים האומה הפלא למדנו כי נאמנו דברי נביאינו ודברי אבותינו אשר הנחילו לנו מורשה באמונת אומן כל ההנהגה האלקית בבנין ירושלים וארץ. לכן המלכות של הני ברכות תיקנו להזכיר ב"הטוב והמטיב". ולכן על יין תיקנו "הטוב והמטיב", כי זה מפלאות תמים דעים אשר אומה כזו בנימוסים כאלה, אשר אסר להם החיתון, וכמו שאמר (מדרש איכה רבה א, כט) על קרא (איכה א, ג) "גלתה יהודה": עכו"ם אינם גולים! (אלא אף על פי שגולים אין גלותם גלות. עכו"ם שאוכלים מפתם ושוחים מיינם אין גלותם גלות, אבל ישראל שאין אוכלים מפתם ואין שוחים מיינם – גלותם גלות. עכ"ל). וישראל, שאם נגע עכו"ם ביינו אסור לו לשתות, ומדיח כוסו ג' פעמים, כמו שאמר המן. ובכל זאת הם מתקיימים בגולה – אין זה רק צדקת פזורנו בישראל. ובעל הבית יודע להפקיד כליו, ושכינה גלתה עמם (מגילה כט, א) לסוכך עליהם בגדפין דילה, הוא כבוד השי"ת ויתעלה. כתב משנה ברורה סימן קע"ה ס"ק ב, הטוב והמטיב – ומברך אותה בשם ומלכות והוא הודאה על ריבוי היין שנזדמן לו [ועוד כתבו הספרים טעם לנוסח זה כי ידוע שהאדם צריך למעט בתענוגי העולם ויין הלא מביא לידי שמחה ויכול לבוא לידי קלות ראש לכך סידרו נוסח זה של הטוב והמטיב שידוע שברכת הטוב והמטיב שבבהמ"ז תקנו על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה ועי"ז יזכור יום המיתה ולא ימשך אחר היין הרבה]. ודוקא על יין שבתוך המזון [או שהיו מסובין לשתות בלא אכילה ואח"כ הביאו להם יין אחר וכדלקמיה בס"ה בהג"ה] אבל על כוס של בהמ"ז א"צ לברך עליו ברכת הטוב והמטיב אף שהוא מין יין אחר דהא כבר אמר הטוב והמטיב בבהמ"ז [מ"א].

המשך בעמוד האחרון

א) מקור העניין. בגמרא ברכות דף מו ע"א, סברוה, דכולי עלמא הטוב והמטיב לאו דאורייתא היא; וכו' אמר רב יוסף: תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא – שהרי פועלים עוקרים אותה. אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב: תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא – שהרי פותח בה בברוך ואין חותם בה בברוך. וכו' ואמר רב נחמן בר יצחק: תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא – שהרי עוקרין אותה בבית האבל. עוד בגמ' דף מט עמוד א, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הטוב והמטיב צריכה מלכות. מאי קא משמע לך? – כל ברכה שאין בה מלכות לא שמה ברכה, והא אמרה רבי יוחנן חדא זימנא! – אמר רבי זירא: לומר שצריכה שתי מלכויות, חדא ידיה, וחדא דבונה ירושלימוכו' רב פפא אמר, הכי קאמר: צריכה שתי מלכויות לבר מדידה.

ב) מתי נתקנה. בגמ' ברכות דף מח ע"ב, אמר רב נחמן: משה תקן לישראל ברכת הון וכו', הטוב והמטיב ביבנה תקנה כנגד הרוגי ביתר. דאמר רב מתנא: אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב, הטוב – שלא הסריחו, והמטיב – שניתנו לקבורה. וכו' במדרש איכה רבה (פרשה ב) א"ר חנינא יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה קבעו חכמים בברכת המזון הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו, והמטיב שניתנו לקבורה.

ג) בטעם שנתקן בברכת המזון. כתב הרא"ש ברכות פרק ז סימן כב וז"ל הטוב והמטיב ביבנה תקנה בהרוגי ביתר וקבעוה בברכת המזון שכולה הודאה. וכתב המעדין יום טוב שם סק"פ שכולה הודאה. פי' בהמ"ז כולה הודאה היא: עוד כתב הבעל הטורים (פ' עקב ח-י) ואכלת ושבעת. וסמך ליה פן תשכח. שצריך להזכיר יום המיתה בברכת המזון ולכן תקנו הטוב והמטיב על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה (ברכות מח ב): וכתב הרש"ר הירש שם בדברים לגבי ברכת המזון: עניין נוסף נכלל בה מדרבנן בתקופה מאוחרת יותר. היה זה בתקופת אדרינוס קיסר, בסיום מרד בר כוכבא: אותו מרד נתגלה כטעות רבת פורענות, והיה צורך להזהיר את ישראל בכל הדורות שלא יחזרו על הנסיון הזה. כי לא בכוחם ובעוצם ידם יחזירו את עטרת ישראל ליושנה, אלא חובה עליהם למסור את עתידם הלאומי להנהגת ה' לבדו. משום כך, כאשר הוקל לאומה אחרי תבוסתה וניתנה לה רשות לקבור את מאות אלפי חללי ביתר – ובכך כבר ראתה את תחילת הרווחה – התקינו חכמי יבנה את ברכת הטוב והמטיב שהיא הברכה הרביעית של ברכת המזון. ברכה זו מנציחה את זכר מפלת ביתר בדברי תודה, שכן עצם העובדה שהגופות נשתמרו וניתנו לקבורה כבר היה בה משום חסד ה': "הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה" (ברכות שם). וכך נלמד לקח לדורות עולם, שנסיה את דעתנו מעזרת בשך ודם ונשלך את ייבנו על ה' לבדו: "הוא הטיב וכו' הוא יטיב לנו וכו' הוא יגמלנו וכו' הוא ימלך וכו' הוא ישבור וכו'".

ד) השייכות לברכת הטוב והמטיב על היין. כתב המשך חכמה (פרשת עקב שם) ויש להבין מה

מרן הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

ראש הישיבה הגדולה בית שמש

ברכה רביעית אם היא חלק מברכת המזון

בגמ' ברכות מ"ו א', סברו דכו"ע הטוב והמטיב לאו דאורייתא, והיינו שמחמת זה לא מנו אותה, וכל מחלוקתם האם ברכת הזימון היא ברכה בפנ"ע או כוללה עם הזן. ויל"ע מה בכך דהויא דרבנן, וכי משום זה אין להזכירה, ועוד צ"ב דהרי ברכת הזימון גופא היא מדרבנן.

ושמא ברכת הטוב והמטיב אף דהוי ברכת הודאה, מ"מ אינה חלק מברהמ"ז ולכן אינה נמנית עמה. ובזה א"ש דברי החכ"צ דהמברך ברכת המזון על הכוס, כשגומר בונה ירושלים יכול להניחו מידו, וה"ט דאינה חלק מברכת המזון.

ועיינ במחבר (קפ"ט ס"ט) דמביא דיש לו לשבת בברכהמ"ז כדי שיוכל לכוון יותר, ובמ"ב שם (ס"ק ל"א) וכן בשעה"צ (אות ל"ז) מביא דה"ה בברכה רביעית כי היכי דלא ליתי לזלזולי בה. {והנה מחד משמע מזה שאינו חלק מברכהמ"ז, מהא דהוצרך לטעם נפרד דלא ליתי לזלזולי, אולם באמת} לסברא זו ה"ה בכוס של ברכה יש להחזיקו בידו עד לאחר הטוב והמטיב.

ובזה א"ש נמי דברי הגמ' בברכות מ"ה ב' דאחר בונה ירושלם יש לומר אמן דהויא סוף הברכות, סוף ברכהמ"ז. ולכאורה אף אם נימא דהטוב והמטיב מדרבנן, מ"מ אכתי אמאי לא נצרפה לברהמ"ז ונימא אחריה אמן, ולא אחר ובנה ירושלם, וע"כ כדאמרן דהטוב והמטיב הוי ברכה בפנ"ע ואינה קשורה לברכהמ"ז, רק חכמים הוא דאסמכו הודאה להודאה, הודאה על המזון להודאה זו, וכיון שכן שפיר עונה אמן אחר ובנה ירושלם, דשם נגמרה ברכת המזון.

(פשט ועיון ברכות)

הוספת הרחמנו לברכה רביעית

שמעתי שהגאון דבריסק הגריז"ס זצ"ל העיר שברכת האורח שייך לברהמ"ז, ויש לאמרה מיד אחר אל יחסרנו, והרחמן שאומרים הוי הפסק לברכת האורח. ולכאורה לפ"ז גם בכוס ברכהמ"ז היה ראוי להסמיך הטעימה מיד אחר לעולם אל יחסרנו, שזהו סוף ברכת המזון.

ומיהו יש לומר דאף שמעיקר תיקון ברכת המזון הוא עד לעולם אל יחסרנו, מ"מ כשמוסיף הרחמן לצרף לברכת המזון, נעשה כמוהו ובכלל ברכה רביעית, וכעין שמצינו בקדמונים לענין מילה דמסיים הברכה כורת הברית, וממשיך קיים הילד הזה לאביו ואמו, ולספרדים יש עוד בזה הרבה תחינות גם כן, ורק אח"כ טועם, וצ"ל דס"ל דאף שכורת הברית הוא סוף הברכה מן הדין, מ"מ יכול להמשיך מעין הברכה ונחשב כמוהו ולא חיישינן להפסק. {וכבר מצינו בטור סי' קפ"ט שהביא הקושיא בשם אחיו ה"ר יחיאל, והוא מדמה למילה וכדברינו}. (פשט ועיון ברכות)

(פשט ועיון ברכות)

אמירת אמן אחר אל יחסרנו כשיש ברכת האורח

והנה באופן שיש אורח, אני מסופק לענין ברכת אמן אחר אל יחסרנו, שהנה בסוף ברכת האורח בודאי ראוי לענות אמן, שעכ"פ שייך לברכה רביעית, אבל בסוף כשאומר אל יחסרנו, אולי כשיש אורח אינו ראוי לענות שם, דכשיש אורח אין זה סוף הברכה, אלא יענה בגמר כל הברכה דהיינו אחר סוף ברכה לבעה"ב, ולכן לכאורה ראוי רק אז לברך אמן בסוף ברכת האורח לבעה"ב ולא בלעולם אל יחסרנו אם מוסיף ברכה לבעה"ב, אבל המנהג שבכל אופן עונים גם אמן אחר לעולם אל יחסרנו, וצ"ל שנתקבל ברכת האורח כהוספה ולא מגוף הברכה.

ומסופר בימי הגר"א זצ"ל שחסיד אחד בא אצלו להשתדל לסייע לו להשיא בנותיו, ושמע מהגר"א זצ"ל שענה אמן אחרי לעולם אל יחסרנו, ומיהר להודיע לבני ביתו אוצר שמצא והיינו אמן אחרי אל יחסרנו, ועזב מהר מווילנא להודיע להם, והדברים צ"ב וזהו חידוש, שמסברא אמינא דאמת שלעולם אל יחסרנו הוא הסוף, אבל אם רצה להוסיף מוסיף, ואז סוף הברכה כשגומר, ושוב אין לומר אמן אחר אל יחסרנו, רק כשגומר ואומר "בברכה שלימה ונאמר אמן", וגם בזה כמדומני ששמעתי מהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שהעיר בזה.

אמנם מאירים לנו דברי הגר"א זצ"ל לסמוך עליו ולומר אמן כשם שמברכין אחר בונה ירושלים לחלק בין דאורייתא לדרבנן, כאן עונין אמן אחר לעולם אל יחסרנו להראות שחלוק מקודם, שמעכשיו אינו אלא מנהג.

ומיהו גם באורח כיון שאינו אומר בברכת האורח ויהי רצון אלא יהי רצון נראה שראוי לומר אמן בסוף אל יחסרנו וגם בסוף ברכת האורח שמברך מיד אחר כך כמו ברכה הסמוכה לחברתה.

(תשובות והנהגות ח"ב סי' קכב)

ברכת הטוב והמטיב בלידת זכר ולא בלידת נקיבה

מקור הדין

מובא בגמ' ברכות נ"ט ע"ב "אמרו לו ילדה אשתו זכר מברך הטוב והמטיב", ומסבירה הגמ' שכיון שיש לו אשה ויש לה טובה מזה בהולדת הבן זכר א"כ הטוב לו והמטיב לאשתו, ונפסק בשו"ע או"ח סימן רכ"ג סעיף א' שגם האשה היולדת מברכת הטוב והמטיב. ואם יש לו כבר כמה בנים ורוצה שיוולד לו בת ונולד בן, בביאור הלכה (שם) נסתפק בזה האם יברך הטוב והמטיב דסוף סוף רצה שיוולד לו בת ולא בן. אולם מובא בשו"ת הרשב"א ח"א סימן רמ"ה שאפילו יש לו כמה בנים, כשנולד לו בן זכר מברך, וכך פסק הט"ז (שם) בס"ק א' והמשנ"ב (שם) ס"ק ג', אולם זה דווקא שלא היה תאב שיוולד לו בן אלא בת. והסיבה שדווקא בן מברכים הטוב והמטיב מובא בשו"ת הרשב"א ח"ד סימן ע"ז שהברכה היא על התועלת וההנאה שיש בבן זכר בלשון הגמ' "דהוה להו חוטרא לידה ומרא לקבורה" כלומר שיוכלו להעזר בו לעת זקנתם, ולפי"ז כתב בביאור הלכה (שם) רק האב והאם יכולים לברך ולא אחרים כי רק להם התועלת הנזכרת. אם נולד ילד עם מום חמור שלא יוכל לחיות שנה, יש מי שכתב שיברכו עליו הטוב והמטיב וכ"כ בשו"ת באר משה ח"ה סימן ס"ט, אולם הגר"י זילברשטיין שליט"א בס' תורת היולדת פל"ז הערה ט' כתב שלא מברכים עליו. מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל פוסק תינוק שנולד עם תסמונת דאון לא לברך.

לידת תאומים

לדעת המשנ"ב דבנולדה לו בת מברך שהחיינו יש לשון אם נולדו לו תאומים בן ובת ובירך על הבן ברכת הטוב והמטיב האם מברכים שהחיינו, דהיות וכבר בירך הטוב והמטיב יתכן שפוטרו את ברכת שהחיינו, וכתב הגר"מ גרוס שליט"א בקונטרס "בדמיון חיי" (דף ק') ד"ל היות ולא היה לו כוונה לפטור בברכתו הטוב והמטיב לפטור ברכת שהחיינו דלידת הבת צריך לברך שוב ברכת שהחיינו היות ואין ברכתם שווה אין פוטר ברכה אחת את השניה (עי' שו"ת אגרות משה או"ח סימן פ"ז). ויותר מזה י"ל גם אם יכוון לפטור לא יועיל כיון דכתב הבה"ל סימן רכ"ג ס"ה דמקבל מתנה מחבירו להשיטות שצריך לברך שהחיינו לא נפטר בברכת הטוב והמטיב, כיון דסבירא להו דלא הוי טובה לאחריו לא שייכא הברכה, הכא נמי דעל לידת הבת לא שייכא ברכת הטוב והמטיב. אולם בס' תורת היולדת פל"ט כתב במפורש דגם לדעת המשנ"ב שמברכים בלידת בת שהחיינו, אם נולדו תאומים בן ובת מברכים רק ברכת הטוב והמטיב. אם נולדו לו תאומים זכרים יברך על שניהם ברכה אחת של הטוב והמטיב.

זמן הברכה

לכתחילה יברך ברכה זו מיד כששמע את הבשורה שנולד לו בן, ואם לא בירך מיד מובא בספר מור וקציעה בסימן רכ"ג שלאחר ג' ימים לא יברך ומשמע שעד אז מברך בשם ומלכות, אולם המשנ"ב (שם) מדייק מדברי הפמ"ג שמשמע שאפשר לברך בלי הגבלת זמן.

לידת הנכד

האם יכול הסבא לברך כששמע שנולד לו נכד, בביאור הלכה סימן רכ"ג ד"ה ילדה מביא בשם ספר חסידים סימן תתמ"ג דה"ה כשנולד לבנו ולבתו בן או שנולד בן לאוהבו שהוא צדיק וחסיד מברך ברכת הטוב והמטיב, אולם הביאור הלכה (שם) פוסק שלא לברך ומציין שכך משמע משו"ת הרשב"א ח"ב סימן ע"ז, אולם בקצות השלחן סימן ל"ד סעיף ה' דלא כהבה"ל דכל שלבו שמח יכול לברך על הולדת נכדו.

אשתו נפטרה אחר הלידה

אם אשתו נפטרה אחר הלידה, מדברי הרשב"א בתשובותיו ח"א סימן רמ"ה משמע שעכ"ז מברך הטוב והמטיב, וכן דעת הט"ז (שם) ס"ק א' שטובה היא לה שהשאירה זכר בעולם וכן כתב במור וקציעה (שם).

לידת בת

מי שנולדה לו בת והוא שמח מאד עכ"ז אין מברך הטוב והמטיב ורק על הולדת בן מברך וכפי שמובא בערוך השלחן סימן רכ"ג ס"א לפי שבפועל אין שמחה כל כך כמו שנולד זכר, וכך משמע בגמ' בבא בתרא דף ט"ז "אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקיבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקיבות", בשו"ת באר משה ח"ה סימן ס"ט כתב להעיר דלכאורה מפורש בגמ' ב"ב קמ"א ע"א "בת תחילה סימן יפה לבנים", א"כ לפי"ז אם ילדה אשתו בת תחילה היה לו ולה לברך הטוב והמטיב מחמת שמחת הבנים זכרים שלידתה סימן יפה לבנים, אולם גדולי האחרונים כתבו דגם בכה"ג אין לברך היות ולא הוזכר זה הגמ' ברכות נ"ט

(עי' שו"ת חוות יאיר סימן רל"ז שו"ת דבר יהושע ח"ב סימן ס"ד ובשו"ת בית אבי ח"ד סימן נ"ז).

הטוב והמטיב לאו דאורייתא

בחולין פז. איתא דהחוטף מחבירו ברכת המזון חייב ארבעים זהובים, 'ז' זהובים לכל ברכה. בתוס' [ד"ה או] הקשו על דברי רבי, למה רק ארבעים זהובים הוא נוטל על ברכת המזון, חמישים זהובים ה"ל למימר, דהא איכא ברכת בורא פרי הגפן שלאחר ברכת המזון, ונמצא שאותו צדוקי מוותר לו לרבי חמש ברכות שהם שוות חמישים זהובים.

ברבינו ירוחם. [אדם נתיב ט"ו פ"ה] כתב ליישב קושיית התוס' וז"ל, לא מנו אלא ה'ג' ברכות שבברכת המזון שהם מן התורה [ברכות מח:], ולא מנו הרביעית מפני שהיא מדבריהם, עכ"ל. [ויש להוסיף, הדנה באמת בברכות שם נחלקו התנאים אם ברכת הטוב והטיב היא מדאורייתא או מדרבנן, ודעת רבי שם שבינה תקנה והוה מדרבנן, וא"כ רבי לשיטתו ניחא תירוצו של רבינו ירוחם, והסכימה לזה הבת קול].

ותמהו האחרונים [ח"ו ס' שפ"ב] למה לא יתחייב לשלם על ברכה רביעית שהיא מדרבנן, וצ"ע.

והנראה לפלפל ולבאר בביאור דברי רבינו ירוחם, הנה נחלקו הגאונים והראשונים האם מזכיר בברכת 'מעין שלש' ענין הטוב והמטיב, ובר"מ [פ"ה ברכות ה?] כתב וז"ל, יש מי שמוסיף בברכה שמעין שלש קודם חתימה כי אל טוב ומטיב אתה שהוא מעין ברכה רביעית, ויש מי שאמר שלא תיקנו ברכה רביעית אלא בברכת המזון בלבד, ע"כ, [או"ח סי' ר"ח] כתב וז"ל, מיהו ישנו בכל הנוסחאות [לומר כי אתה טוב ומטיב], עכ"ד, שהרי הוא מעין כל הברכות.

ובמחזור ויטרי [לרש"י סי' נ"ט] כתב וז"ל, בכל הגאונים מצאתי סמוך לחתימה 'טוב ומטיב' [והוא כדעת הטור הנ"ל], ותימה דהא ברכה זו מעין שלש נקרא, ולא מעין ארבע, והטוב והמטיב דברכת המזון ברכה רביעית היא. ובינה תקנהו על הרוגי ביתר. [ויש ליישב] שמא משום דאיכא דמפיק לה [מקרא] ודאורייתא היא כי אחריני, לפיכך קבעוהו כאן לאפוקי מפלוגתא, דמה הפסיד בכך אם מוסיף, עכ"ד רש"י.

ודברי רש"י פלא פאות, והרי מאחר שתיקנו חכמים להוסיף ברכה רביעית נעשה כחלק מברכת המזון, וממילא חובת מעין שלש נהפך להיות מעין ארבע, ואף שנשאר שמו מעין שלש, למה לא נוסיף טוב ומטיב.

רב האי גאון [תשו' הגאונים סי' קמ"ה] כתב דאין מזכירין במעין שלש ענין הטוב והמטיב, ותקשה שהרי אמרו דאם אכל פת מברך שלש, והיכא דאכל תבשיל וכדו' מברך מעין שלש, מה תם שלש דאורייתא ורביעית דרבנן, הכא נמי נברך מעין ארבע ברכות, ותירץ רב האי וז"ל, מי לאו אמרינן 'תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי פועלין ובבית האבל עוקרין אותה', ה"נ לא אצרכוה רבנן זכרונה, עכ"ד.

ובפשוטו דבריו תמוהים, מה מצא שלא לאמרה משום שעוקרין אותה, הרי פועלים עוקרין אותה משום שעסוקין במלאכת בעה"מ, ובבית האבל משום שמברכין דיין האמת, ודברי רב האי צ"ע.

אשר נראה בכ"ז [במלמד יחד עם בני הירק נפתלי נ"ו] לחקור ביסוד ברכת הטוב והמטיב, האם היא חלק ממטבע ברכת המזון, שיש בה ארבע ברכות, שלש מדאורייתא ואחת מדרבנן, ונמצא שהיא נתקנה כחפצא אחד של ברכת המזון, או שברכת 'הטוב והמטיב' לעצמה עומדת כחוספה על ברהמ"ז, וביותר י"ל דחובה מחודשת היא דחיל על המברך ברכת המזון להוסיף ברכה רביעית אחר ג' ברכות, כיסוד ברכת הטוב והמטיב על בשורות טובות ועל שינוי יין.

בתוס' ברכות [דף. מו: ד"ה והטוב] הקשו וז"ל, וא"ת ואמאי פותחת בברוך, והלא סמוכה לחברתה היא, ויש לומר דנתקנה בפני עצמה בשביל הרוגי ביתר, עכ"ד. וזה תליא בפלוגתת רבי ורבנן בברכות [דף. מח:]. במקור ברכת הטוב והמטיב, דלדעת חכמים נלמד מדכתיב 'אשר נתן לך', ולרבי ביבנה תיקנהו, ופירשו שם דהיינו כנגד הרוגי ביתר שניתנו לקבורה, וזהו שכתבו בתוס' דכיון דניתקנה בפ"ע אינה סמוכה לחברתה.

ודבריהם פלא, דהלא בברכות [דף. מו:] אמרו תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא, א. שהרי פועלין עוקרין אותה בבית בעה"ב ואין מברכין אותה, ב. שהרי פותחת בברוך, ואינה כדין ברכה הסמוכה לחברתה, וכ"ה בברכות [דף. מט:]. דפותחת בברוך מה"ט ג. שהרי עוקרין אותה בבית האבל, שמברכין דיין האמת ולא הטוב והמטיב.

הרי שהש"ס כבר שקיל וטרי בזה גופא למה אין הטוב והמטיב אינה פותחת בברוך, וכ"ה בברכות [דף. מט:] לפירוש התוס' [ד"ה מאן] דהטעם שפותחת בברוך הוא משום דהטוב והמטיב היא מדרבנן, וצ"ע.

והמהרש"א תירץ וז"ל, יש ליישב דקשיא להו דנהי דמדרבנן היא, מ"מ כיון דסמוכה היא לברכות דאורייתא מקרי סמוכה לחברתה, ואהא תירצו דלא שייכא כלל לברכות דאורייתא דלא נתקנה אלא אח"כ בשביל הרוגי ביתר, עכ"ד, וביאר דבריהם דבדקושייתם סברו בתוס' דברכת הטוב והמטיב מכלל 'ברכת המזון', ומשום מה דהוה דרבנן אינו טעם לפתוח בברוך, וע"ז תירצו דלא שייכא כלל לברכת המזון כל עיקר.

הן הן הדברים, האוכל מחייב ג' ברכות, ואילו ברכה רביעית אינה ברכה על האוכל, אלא חיובא דברהמ"ז הוא, דכל שמברך ברהמ"ז חייב להוסיף הודאה על הרוגי ביתר, ולכן ודאי דמעין שלש סגי, ואין צריך מעין ארבע.

ונפ"מ בדן מי ששהה באמצע ברכת המזון, הדנה בברכות [דף. כג:]. מבואר דאם שהה באמצע התפילה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, ובביאור הלכה [ס' ס"ה ס"א ד"ה קראה] כתב לדינא דאם שהה כדי לגמור את כולה לא יצא, ואף אם שהה בין הברכות [בג' הברכות שמעכבות זא"ז], ובמ"ב [ס' קפ"ב סק"ה] ובביאור'ה שם האריך בזה, ואם היה זה מחמת אונס צריך לחזור ולברך ברהמ"ז. ובשער הציון [סק"ד] כתב וז"ל, לכאורה אין לשער רק כדי לגמור ג' ברכות דאורייתא, ולא דמיא לברכת קריאת שמע דבשהה בקריאת שמע משערינן אף בהם, דהם נתקנו לקריאת שמע, אבל ברכה רביעית שבברכת המזון בפני עצמה היא ונתקנה אחר כך בשביל הרוגי ביתר, כדאיתא בש"ס, ואדרבה קבעו שיענה בעצמו אצל אחר ברכה ג' להראות שכאן הוא גמר ברכות, וצ"ע, עכ"ד, והיא נפ"מ נפלאה למל ש"נ.

ונפ"מ גם לאידך גיסא, דאם הפסיק בברכה רביעית, אזי שיעור ההפסק בברכה זו היא כשיעור אמירת ברכה רביעית לבד, שהיא עומדת לעצמה, ונפלא.

הטוב והמטיב בתוך הסעודה

הביאו לפנינו יין הסיומים או חבית גדולה

ברכת ה'טוב והמטיב' השייכת על יין נוסף שהובא בתוך הסעודה, נדרשת לכמה וכמה תנאים, ראשון ומוקדם לתנאים הינו, טיב היין החדש שמובא עתה.

נחלקו הראשונים האם היין השני שעליו מברכים 'הטוב והמטיב', צריך להיות משובח יותר מהראשון שקדם לו, או דלמא, שמספיק שרק לא יהיה גרוע ממנו. דעת רש"י, רשב"ם ובה"ג, שבכדי לברך ברכה זו, על היין השני להיות משובח מהראשון, ושיטת רבינו תם והרשב"א, שאפילו אם היין השני גרוע מהראשון מברך הטוב והמטיב, אלא אם כן הוא גרוע מאוד, מכיון שהברכה נתקנה על ריבוי היינות, ובשו"ע (קע"ה ב) כתב "כל שאינו יודע שהוא גרוע ממנו".

והגדר האמור כמובן הוא באיכות היין מצד עצמו, ולא מצד מעלות אחרות שיש בו כ"יין הסיומים", או יין המובא בשמחת נישואין שהיה כבר בשמחת הברית לאותו החתן, וגם לא מהני אם יביאווהו בחבית גדולה על השולחן כפי שמצוי לכבד לחפצים ביקרו, הכוונה לאיכות היין מצד עצמו לעומת היין הראשון כפי שנתבאר.

וכתב בתורת חיים (סק"ג) ובא"א מבוטשאטש שיין שאינו משובח מצד עצמו אלא מצד פעולות ותחבולות בדרכי הייצור, אין מברכין עליו 'הטוב והמטיב', וכמובן שאין הדברים אמורים על יין שהוא משובח מצד ששרו בו ענבים וצימוקים, דהיינו יין עצמו ממש, אלא דבש או סוכר הרבה וחומרים משמרים וכה"ג, דאז אינו משובח מצד עצמו.

יין 'מוסקטו' ומיץ ענבים מוגז

יש לדון בהמקדש על מיץ ענבים, ובסעודה שותה יין, אם יכול לברך עליו 'הטוב והמטיב', והנה מצד סמיכת הקידוש לסעודה ודאי מהני, ונידון השאלה הינה כללי מצד מיץ ענבים אם נחשב כ"יין לענין היין הבא אחריו לברך עליו 'הטוב והמטיב', ונחלקו בזה אחרונים ודעביד כמר עביד.

אך נידון אחר יש להביא בכך, והוא בשותה יין 'מוסקטו', 'ברטנורא', וכדו', (ישנו בהם סוג שאינו יין כלל אלא משקה המבוסס יין, וכך שמו נכתב עליו), אך ישנו גם ליין מוסקטו הרגיל שהוא יין קל יותר ומוגז, ולכאורה נחשב כ"יין לענין הטוב והמטיב, וכמובן שצריך שהיין שקדם לו יהיה באותה קטגוריה פחות או יותר, למשל בשותהו לאחר קידוש על יין פשוט, או אפילו מיץ ענבים לשיטות הסוברות כן.

אבל 'מיץ ענבים מוגז', לכאורה ודאי אינו בכלל יין לברך עליו, מה עוד שלכאורה הגיזוז המתווסף אינו בכלל יין המשובח מצד עצמו.

עשיית היין גומרה בידי היקב או לא

ברכת 'הטוב והמטיב' נתקנה רק על יין ולא על שאר דברים, לשיטת הראב"ד אף על שינוי פת מברכים 'הטוב והמטיב', אבל שאר הראשונים כתבו טעמים לחלק: בפת רגילות אינשי לאכול כמה מינים ועל כן דעתם על כך מתחילת הסעודה (חכמי הצרפתים). יין סועד ומשמח ופת רק סעיד (רא"ש). לא אשכחן שירה אלא על היין (רא"ש). יין חשוב שקובע ברכה לעצמו. הטוב והמטיב ביבנה תיקנה והיה המעשה שם בכרם (ב"י סוף סימן קע"ה).

טעם נוסף הובא בשבלי הלקט (סימן קמה) "מצאתי לגאונים ז"ל למה אין מברכים על שינוי הפת כמו שמברכים על שינוי היין, מפני שפת גמרו בידי אדם והיין גמרו בידי שמים", ויש לעיין לפי טעם זה, מדוע על גבינה לא תקנו לברך, בהיות וגם היא למשל בידי שמים כעשיית היין.

מנהג החסידים בשתיית 'לחיים'

הגמרא מביאה (ברכות נט:) את צורת השתייה המחייבת בברכת 'הטוב והמטיב', בבני חבורה השותים יחד, וכן נפסקה הלכה (טוש"ע קעה, ד) דמברך דווקא כשיש אחר עמו, ויש לו שותפות ביין, כגון שהעמיד בעה"ב את הקנקן על השולחן דיכולים הכול לשותות הימנו (ויש לדון מה יהיה הדין כאשר הניח בעה"ב בקבוק יין יקר ערך ללגימה, אך מאידך אין דעתו שישתה כל אחד יותר מדא"ל. דהרי סו"ס נידון קיים אם צריך לשיעור רביעית)

ומנהג חסידים בשתיית 'לחיים' לתת יד בעת הברכה זה לזה, ואולי בדרך מליצה יש לכך סמך לענין 'הטוב והמטיב', דגדולה לגימה המקרבת וביותר על ידי נתינת יד, כך שמשייתכם לענין שתייה בחבורה הגורמת ברכת 'הטוב והמטיב', דהלוא הגדרתה של הברכה הינה הטבה לאדם הפרטי ולחברו עמו.

ברכת הטוב והמטיב

המחבר בשו"ע סימן רכ"ב כותב: 'על שמזעזעו שהן טובות לו לבדו, מברך שהחיינו ואם הם טובות לו ולאחרים מברך הטוב והמטיב'. אם זה טוב לך וגם טוב לאחרים תודה לקב"ה בנוסף על הטובה שלך, גם על הטובה שעשה הקב"ה לחברך.

אם היו בצער מחמת עצירת גשמים וירדו גשמים מברכים עליהם 'כותב השו"ע': 'ואם יש לו שדה בשותפות עם אחר מברך הטוב והמטיב ואם אין שותף בשדה מברך שהחיינו'. ובמשנ"ב שם: 'שהטיב לו וגם לאחרים עמו, דהינו השותף'.

גם בברכת 'הטוב והמטיב' על יין נוסף, אחר, שהביאו לו בסעודה. כותב המחבר: 'אין לברך הטוב והמטיב אלא אם כן יש אחר עמו דהכי משמע הטוב לו והמטיב לחברו'. המשנ"ב שם מביא: 'גם בעינן שישתו בחבורה ביחד ולא זה בחדר זה, זה בחדר זה'.

תקנה זו לברך 'הטוב והמטיב' על ריבוי סוגי יין. וכתבו התוס': 'אבל אשינוי לחם ואשינוי בשר אין מברכין הטוב והמטיב'. דדוקא איין דאית ביה תרתי דסעיד ומשמח מברכין הטוב והמטיב אבל בשר ולחם לא.

המשנ"ב מביא בשם 'רבינו בחיי הובא בחדושי רבי עקיבא איגר ואלהיו רבה בשם בנימין זאב' טעם לנוסח הברכה 'הטוב והמטיב': 'כי ידוע שהאדם צריך למעט בתענוגי העולם, ויין הלא מביא לידי שמחה ויכול לבוא לידי קלות ראש'.

לכן סדרו נוסח זה של הטוב והמטיב שידוע שברכת 'הטוב והמטיב' דברכת המזון, תקנו על הרוגי ביתר שניתנו לקבורה ועל ידי זה יזכור יום המיתה ולא ימשך אחר היין הרבה'.

ובהלכות ברכת המזון מביא המשנ"ב: 'דברכת הטוב והמטיב' אינו מן התורה אלא שחכמים תקנוה על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה, ואמרו 'הטוב' שלא הסריחו 'המטיב' שניתנו לקבורה'.

'קבעוה לברכת המזון מפני שכולה הודאה ושבח על הטובה שהטיב עמנו וגם זו מן הטובות. וסמכוה לברכת 'בונה ירושלים' מפני שכשנחברה ביתר נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד'. במהרה בימינו אמן.

הערות השולחן' כותב מדוע נתקנה ברכת 'הטוב והמטיב' בברכת המזון: 'להורות לנו שאפילו בשעת כעסו של הקב"ה עלינו, עושה עמנו ניסים ונפלאות. דאין לך ניסים גדולים מאלו הרוגי ביתר, שהיו מונחים רבות בשנים על פני הארץ ולא הסריחו ואח"כ ניתנו לקבורה'.

'זהו סימן שהקב"ה לא יעזוב אותנו לעולם. אף בעת שאנו חוטאים לפניו כדכתיב 'יסור יסרני' ולמות לא נתנני' ועל כי עיקרי הצרות הם העניות, כמו שאמר איוב 'עם כל זה בחרתי מעוני'.

'וכמאמר הגמ': 'קשה עניות יותר מחמשים מכות. ולכן כדי שלא נדאג שח"ו נהיה חסירי לחם לכן תקנו ברכת 'הטוב והמטיב'. וכמו שתקנו בברכה זו 'הוא הטיב הוא מטיב הוא יטיב לנו' וכל טוב לעולם אל יחסרנו' ולכן שייך זה רק לברכת המזון'.

'ספר החינוך' בהקדמה למצווה 'לברך ברכת המזון' כותב: 'שעניין הברכה שאנו אומרים לפנינו הוא 'הזכרה לעורר נפשנו בדברי פינו, כי הוא המברך ומברך יכלל כל הטובות, ומתוך ההתעוררות הטוב הזה בנפשנו ויחוד מחשבתנו להודות אליו שכל הטובות כלולות בו והוא המלך עליהם לשלחם על כל אשר יחפץ'.

'אנו זוכים במעשה הטוב הזה להמשיך עלינו מברכותיו, ואחר הזכרה והודאה זו לפנינו, אנו מבקשים ממנו מה שאנו צריכים. דעת, או סליחה לעוונותינו, או רפואה, או עשר וכל דבר. וכן אחר הבקשה ממנו, אנו חוזרין ומודים אליו בזה לומר, כי ממנו יבוא אלינו, וזהו פתיחה וחתומה של הברכות'.

הרמח"ל בדרך ד', מבאר מדוע ניתנו לנו ברכות הנהנין לפני האכילה, וברכת המזון אחריה, וכותב: 'הנה לימדנו התורה, שאחר שנהנינו במאכלינו ובשתיתנו, נודה לפנינו יתברך ונברך שמו. ונחזיר הדבר אל התכלית האמיתית שלו, שהיא העזר אל התכלית הכללית'.

אדם הנמצא במרוץ יום יומי אחר פרנסתו ומזונותיו עלול ח"ו לשכוח מה תכליתו בעולמו. יש שדרשו את דברי הגמרא על 'הני בבליאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא' כגלגול על אלו שכל מעגל חייהם נע סביב הלחם. על אלו שאוכלים כדי שיהיה להם כוח לעבוד, עובדים כדי שיהיה להם כסף לקנות לחם, וחוזר חלילה.

ניתן אל לבנו כי ההודאה על העבר היא תנאי לבקשה על העתיד. ב'מודים דרבנן' אנהנו אומרים: 'ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש, על שהחיינתנו וקימתנו. כן תחיינו ותקימנו'.

מדתו של הקב"ה אינה כמידת בשר ודם. אדם עשה לך טובה גדולה עזר לך בעת צרה, אתה בא ומודה לו. מוקיר לו טובה. לא יהיה זה מן הנימוס לבקש ממנו מייד באותו מעמד, שישכח ויעזור לך.

מה שאין כן אצל בורא עולם. ההודאה על העבר, הכרת הטוב, הברכה 'ברוך אתה ד' א' מלך העולם' מזכה אותנו שימשיך עלינו מברכותיו הלאה והלאה.

[ה] עניין הרחמן שתקנו בברכה זו. כתב הטור אורח חיים סימן קפט, וז"ל: כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל נהגו להאריך בברכת הטוב והמטיב הרחמן בכמה גוונים ולא ידעתי מאין בא זה להרבות בבקשה בין ברהמ"ז לברכת בפה"ג ואפשר שנהגו לעשות כן מהא דאמרו (ברכות מו א) אורח מברך יר"מ וכו' ע"כ ונ"ל שאין בזה משום הפסק וגדולה מזו מצאנו בברכת המילה שמתפללין על הילד באמצע הברכה אחר שבירך בפה"ג ומפסיק בין ברכה לשתייה: היכן מסתיים הברכה והפסק בדברים סתם בהרחמן. כתב הפרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן קפט ס"ק א, ודע דברכת הטוב מסיימת מיד שיאמר ומכל טוב אל יחסרנו, והרחמן הוא כו' הוספה, ואין מברכה רביעית, עיין טור [סוף הסימן] ולבוש [סעיף ב]. כתב בתרומת הדשן סימן [לט] בחורים שעשו תקנה בקנס שלא לדבר בברכת המזון, ראוי לתקן עד שיתחיל הרחמן הוא, יע"ש. ועיין סימן קפ"ג סעיף ח' דדינה כתפלה, אפשר הוא הדין ברכה רביעית דלא ליזלזלו בה. ואף בהרחמן הוא לא יפסיק שלא לצורך, דהא בטור [כאן] אמר שאין הרחמן הפסק בין ברכת המזון לפרי הגפן, הא דברי חול הוה הפסק.

[ו] בקשת הרחמן בשבת. כתב בהגהת לבוש אורח חיים סימן קפח סעיף ד, וזת"ד: מהאי טעמא אין ממעטין בשבת ויום טוב בהרחמן שאומרים אחר ברכת הטוב והמטיב אף על פי שהוא גם כן לשון תחנון ובקשה, וכן מהאי טעמא אין לחוש גם כן על הא דאמרינן בברכת (הארץ) [בונה ירושלים] זונינו בשורק בשקל שובינו אלהי ישענו [תהלים פה, ה], דהשתא אינו שם תואר אלא מתפלל לפניו שיוזן אותנו, וכן פרנסינו כלכלינו הוא מתפלל שיפרנס ויכלכל אותנו, ואף על פי דתניא [ירושלמי שבת פט"ו ה"ג] אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת, אפילו הכי אין מקפידין בכל זה משום דנוסח ברכה כך הוא:

צרו ברכות לסופרינו הנכבד
הרה"ג רבי אליקום דבורקס שליט"א
מו"צ בד"צ "שארית ישראל"
גבעת זאב החדשה
לרגל הוצאת ספרו
עומקה של תורה
מאמרי הלכה ומנהג אקטואליים
לפי סדר ארבעת חלקי שולחן ערוך
להגדיל תורה ולהאדירה

מסביב לשולחן העמוד היומי

לקבלת גיליון מסביב לשולחן באימייל

אנא שלחו אימייל לכתובת: misaviv1000@gmail.com

הנושאים הבאים:

בשלח- ברכת היין בקידוש והבדלה (ברכות נא ב)

יתרו- החלום בהלכה (ברכות נה ב)

משפטים- ברכות השחר (ברכות ס ב)

תרומה- קפנדריא וכבוד ביהכ"נ (ברכות סב ב)

"והשבות אל לבבך"

החזק במוסר אל תרף נצריה כי היא חייד

מדברי הגה"צ רבי מתתיהו סלומון זצוק"ל

לטמיון והחריבו אחרים עמהם מחמת חסרון המוסר. והוא בראותו דרכי העולם בזה תבע מבני תורה שיגשו אל ענין זה בכל הכובד ראש הדרוש לכך, לא רק לעצם הלימוד אלא במיוחד ללמוד בהתפעלות ובהתלהבות הנפש ובשפתים דולקות, ולא היה בוש לשנן לפני עס ועדה הניגון והקולות ששמע מרבנותיו איך שהיו מלהיבים הדברים בקול חוצב להבות אש.

צריך לשנן עד שיכנסו הדברים אל לב האדם

ושמעת ממנו"ר הגאון ר' אריה זאב גורביץ זצ"ל שכל ענין פעולת המגיד ותועלת לימוד המוסר בא מפורש בתורתנו הקדושה, והוא בפרשת וארא [ז' א']: "ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך. אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה ושלח את בני ישראל מארצו" ופי' רש"י: "אתה תדבר - פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצה ויטעימנה באזני פרעה" עכ"ל. אשר נראה מדבריו כי נגד פרעה - הוא יצר הרע לא מועיל להודיעו עצם הידיעה בלבד, אלא צריך להטעים הדברים ע"י משל ומליצה כדי שיכנסו לאזני השומעים ויקבלו אותם. ועיין בשפתי חכמים בשם המהרש"ל "יטעימנה פעמיים ושלוש עד שיעשו רושם", כי כן הוא טכסיסי המלחמה נגד היצר, שצריך לשנן הדברים באופן שיתרשם מהם עד שיכנסו אל לב האדם. וזהו ממש סוד לימוד המוסר אשר חידש אור ישראל אדמו"ר רבי ישראל סלנטר זצ"ל, לשנן הדברים כמה פעמים בשפתיים דולקות כידוע.

עדיין השטן מרקד להחליש לימוד המוסר

...כמה קולות שמענו כולנו ממנו במשך השנים, כמה רעמים השמיע הוא לפנינו עד שנכנסו הדברים אל לבנו, וכמה תבע הוא ממנו שנעבוד גם אנחנו לפשט העקמומיות שבנו. ודווקא בדורנו אשר ב"ה נתרבו הספסלים בביהמ"ד ורבו בו הלומדים מצד אחד, ומצד שני עדיין השטן מרקד בינינו להחליש לימוד המוסר הנחוץ כל כך לחיי הנפש של כל בן תורה, נקשיבה נא לקולו של רבינו זצ"ל הקורא לנו בקול רעש גדול ובאנחה האופיינית שלו:

החזק במוסר אל תרף נצריה כי היא חייד!

[קול התורה מ"ה עמ' י" - י"ב]

דברי זכרון שמסר הגה"צ רבי מתתיהו סלומון זצוק"ל על הגה"צ רבי שלום שבדרון זצוק"ל

...והנה אף כי היה ידוע בעולם כ"מגיד" לעם, לפי האמת מקומו היה בין גדולי בעלי המוסר של עולם הישיבות. ומי שדקדק בסגנון דרשותיו הבחין כי בשנותיו האחרונים קודם שתקפה עליו מחלתו כיוון כל דיבוריו לפני בני תורה לעוררם לאושר הנצחי הטמון בלימוד המוסר. ועיין בהקדמה לחלק א' של "דעת תורה" [אורח חיים] שכתב שם מערכה שלימה על חשיבות ענין המוסר, וגודל נחיצות לימודו.

בלי המוסר לא יצליח האדם להגיע לגדלות בתורה

ושם מתנצל על עצמו במשל נפלא, במי שנתפס על היותו מורד במלכות ושמעוהו בכלא. ופתאום באישון לילה הגיע אליו המלך ושיחררו באומרו אליו כי רוצה הוא לראות איך יתייחס אליו מכאן ולהבא. הרי האיש הזה אם חכם הוא בטח ידבר לפני הבריות בכל עת "תנו כבוד למלך" כדי שיכירו כי איננו המורד במלכות שחשבוהו מקודם. כן מוה"ר שלום זצ"ל העיד בעצמו כי לא מעולם היה מעורר ביחוד על לימוד המוסר, אבל מעת עמדו על דעתו, תיקן הרושם בהזהירו אנשי דורו כי בלי עבודת המוסר לא יצליח האדם להגיע לגדלות בתורה. ולא פסק מפומיה מאמר החכם: "החזק במוסר אל תרף נצריה כי היא חייד" [משלי ד' י"ג], והוסיף על זה דברי הגר"א הידועים "כי מה שהאדם הוא חי הוא כדי לשבור המדה שלא שבר עד הנה, ולכן צריך תמיד להתחזק ואם לא יתחזק למה לו חיים!"

והוא היה באמת אחד מבעלי המסורת של לימוד המוסר, בהיותו תלמיד נאמן אל רבותיו הגה"צ רבי יהודה לייב חסמן זצ"ל והגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, וכתב את ספריהם [אור יהל ולב אליהו] והלביש דבריהם בצורה האופיינית שלו, אשר הקורא בהן נתרשם בכל החמימות שליוותה את דברי הצדיקים האלה, עד כי הדברים שיצאו מן הלב נכנסין אל הלב.

בני אדם ירדו לטמיון מחמת חסרון מוסר

ולא זו מלחבב ענין לימוד המוסר ולהזהיר על כך אשר בלתייהו אין לאדם שום תקוה, והרבה פעמים היה דורש ברבים כי הנסיון מורה איך מוסדות התורה נחרבו על כי לא עסקו בלימוד המוסר, גם בני אדם ירדו

דרכי ההשבה אל הלב

שביבי הדרכה בדרך לימוד המוסר

מדברי המשגיח הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל

והקדים בשישים שנה את מהפכת הפסיכואנליזה של המדע. רבי ישראל חידש את מה שהמדע התעתד לגלות, והוא ה'יתת מודע', המכונה בלשונו "הרשימות הבלתי נרגשות". והן אותן מחשבות שנמצאות בתת ההכרה של האדם. למרות שהאדם אינו מודע למחשבות אלו, הן אחד ממרכיבי הנפש, המובילים את אישיותו ומעשיו בחיי היום יום. אם כן מובן, מדוע תבע רבי ישראל שלימוד המוסר יעשה בחזרה, בשפתים דולקות ובהתפעלות, כי על ידי כך מכניס האדם את המוסר לתת הכרתו ולנבכי נפשו."

שלושת השלבים בלימוד המוסר

"לימוד המוסר כולל שלשה שלבים והם עיון, חזרה והתפעלות.

בשלב הראשון יש לעיין היטב בנקרא ולעמול עד להבנת הדברים לאשורם.

בשלב השני, לאחר שמבינים את משמעות הקטע הנלמד, יש לחזור עליו שוב ושוב מספר פעמים, עד שמרגישים משהו מן ההתפעלות... כאשר במשך הזמן רואים כיצד המוסר משפיע וחודר אל חדרי הלב.

השלב השלישי הוא צורת החזרה. יש ללמוד בקול ובניגון ולחזור ב'שפתיים דולקות' ובהתפעלות."

לימוד המוסר של רבי איצ'לה פטרבורגר

"המשגיח רבי אליהו לופיאן זצ"ל שמע את רבי איצ'לה פטרבורגר זצ"ל לומד מוסר, עמל בהבנת הדברים, חוזר עליהם עשרים – שלשים פעמים ופורץ בבכי."

עד מתי לעמוד על אותו קטע

בועד שמסר לפני אברכים אמר: "כל עוד יש לו חיות בקטע זה לא יפסיק ללמוד."

"יכולים אתם בהחלט לשבת על פרק אחד מספר מוסר חודשיים, ואז תראו שיבואו חידושים ותמורות"

פועל היוצא של לימוד המוסר

"יש לדעת, שבמוסר יש שני חלקים. האחד הוא אופן לימוד המוסר. השני הוא הפועל היוצא, היינו: תיקון המידות, הדורש הדרכה מיוחדת..."

[הארות' ממשנת הגה"צ רבי שלמה וולבה עמ' צ"ז - ק']

מה חידש רבי ישראל סלנטר?

"יש המקשים מה חידש רבי ישראל סלנטר זצ"ל, הרי ה'שערי תשובה' וה'חובת הלבבות' קדמו לו בכמה מאות שנים? התשובה לזאת היא, שרבי ישראל לא חידש את עצם לימוד המוסר, אלא רק את צורת לימוד המוסר, שעל ידה מתפעלת הנפש, מתקבעים הדברים בתת המודע של האדם והופכים אותו לאיש אחר."

"כדי להבין מה עשו בדורות קדמונים, לפני חידושו של רבי ישראל סלנטר, נתבונן נא בדברי רבי יצחק בלאזר זצ"ל, אשר כתב בספר "אור ישראל" [שערי אור פרק ה'] בזה הלשון: "אכן הנה להקדושים בעלי חז"ל היה מספיק להם, אם רק הזכירו בפהם פעם אחד איזה פסוק המהביל עניני טובת העוה"ז, התפעל נפשם מיד שלא תזוח דעתם. אולם אצלנו כמה פעמים נחוץ אצלנו לחזור אחר פסוקים כאלה ומאמרי חכמינו ז"ל המלהיבים לב, עד שיעשה רושם קטן בלבבנו, אף בפרט אחד של מדת הגאווה שלא תזוח דעתינו כל כך."

"יש לדעת כי רבי ישראל סלנטר חידש שני חידושים בצורת הלימוד, האחד הוא עצם עניין החזרה. השני הוא שצורת לימוד מוסר צריכה להיות ב'שפתיים דולקות', היינו: את החזרה יש לעשות בהתפעלות. דבר זה פועל רבות ועמוקות על הנפש."

גילוי של רבי ישראל על התת מודע

"כתב רבי ישראל סלנטר וזה לשונו: "ברבות העתים, בריבוי הלימוד, מהתקבצות הרשימות הנעלמות, לאדם אחר יהפך ותאותו נאסרה לבד תפרוץ הרבה, ויש אשר תבטל... המחקרים בשכלם גוזרים, כי נעשה רושם נעלם מהרגש אנושי, היא הסיבה לחקיקת האבן, מריבוי המים ברבות הימים, מהתקבצות הרשימות הבלי נרגשות". [אור ישראל אגרת י']

היסוד שגילה רבי ישראל סלנטר הוא, שאדם שלומד בצורה כזו, דהיינו בהבנה, בחזרה ובהתפעלות – מכניס את המוסר למודעות שלו עד שנהפך לאדם אחר. עם הזמן תאוותיו תוגבלנה ואולי אף תתבטלנה כליל.

בזאת גילה לנו רבי ישראל סלנטר יסוד נורא,

המעוניין להפיץ באיזור מגוריו או לקבל את העלון

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת בא תשפ"ד ❖ גליון תקס"ב

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

הנה המנחת חינוך אזיל לשיטתו הנ"ל דכל ההזמה רק מגמר דין ועד שיאמרו מקודש, אבל למאי דכתבנו לקמן דלא כהמנחת חינוך, הרי יכולים להזימם אף לאחר שאמרו מקודש, ואם כן הא משכחת לה שהוזמו לאחר שקידשו החודש, ובכחאי גוונא ישארו גדולים כיון דאתם ואפילו מוטעים. [ועייני מה שהבאנו לבאר דברי המנחת חינוך בגליון פ' בא תש"פ].

ב. כאשר עשה בקידוש החודש

הנה כתב מהרא"ל צינץ הנ"ל שאם יזימו אותם לאחר שנגמר דין, והיינו שכבר קידשו החודש, הא הוה כאשר עשה, וילפינן "כאשר זמם" ולא כאשר עשה. ותיקשי על דבריו כדלקמן:

א. ממון שאני דאיתא בחזרה

הנה תיקשי הרי בממון אמרינן גם כאשר עשה, ואם כן הכי נמי נימא לענין עדות דקידוש החודש.

אך לא קשה דשאני התם לענין ממון דכתבו תוספות (בבא קמא ד' א' ד"ה ועדים) בשם ריב"א בדממון לא שייך כאשר עשה משום דאיתא בחזרה, מעתה הרי לאחר שאמרו "מקודש מקודש" הא ליתא בחזרה, דאתם ואפילו מוטעים. ואם כן הוה כאשר עשה.

[ובשלמא בשאר פסקי בית דין, כגון שפסקו שהוא בן גרושה, לא מקרי כאשר עשה, שהרי אפשר לבטל הפסק דין, אבל כאן כיון שכבר נתקדש החודש נגמר המעשה לגמרי].

ב. במלקות לא אמרינן כאשר עשה

איתא ברמב"ם (פ"כ מהל' עדות ה"ב) דאם עדים העידו שפלוני חייב מיתה, ובית דין קבלו עדותם וגמרו הדין והרגו אותו, ואחר כך הוזמו העדים, אין העדים נהרגין דהוה כאשר עשה, אבל אם עדים העידו שפלוני חייב מלקות ובית דין קיבלו עדותם והלקו אותו, לוקין העדים זוממין.

ובראב"ד (שם) השיג דאינו לוקה דהוה כאשר עשה. ובדעת הרמב"ם דלוקה אע"פ דהוה כאשר עשה, ביאר בבס"פ משנה (שם) בב' דרכים, חדא, דרך במיתה פטורין בכאשר עשה, דאין להם כפרה על עון חמור כמו רציחה משא"כ לענין מלקות. [וזה לשונו, היכא דהרגו על פיהם משום דגדול עונשם מנשוא אין ראוי לתת להם מיתה בית דין שתכפר עליהם אלא ראוי להניחם שיהיו נידונין אחר מיתה בעונשים נוראים, דזוגא לדבר נותן כל זרעו למוך שהוא פטור, מה שאין לומר כן בהלקו על פי עדותם].

שנית, מפאת דבמיתה פטורין דודאי היה מגיע לנידון מיתה משא"כ במלקות. [וזה לשונו, שמאחר שאלקים נצב בעדת אל, אינולא שהיה חייב זה מיתה לא היה מניח הקב"ה שתאבד נפש אחת מישראל ומאחר שהניח הקב"ה לבני"ד שישכימו להרוג את זה ונהרג, חייב מיתה היה, הילכך אין לעדים משפט מות מה שאין לומר כן במלקות]. מעתה לפום הני ביאורים בדעת הרמב"ם, בעדי קידוש החודש שהוזמו, ודאי דילקו אף אם יהא כאשר עשה. [דהרי אינו עון חמור כמו רציחה, וכמו כן לא תאבד נפש בישאל].

ג. מלקות משום לא תענה

הנה בפני יהושע (מכות ה' ב') מבאר דברי הרמב"ם בדרך שלישי, דהא העדים לוקין לאחר שכבר לקה מפאת לאו דלא תענה דאיירי גם

הזמה בעדות דקידוש החודש

החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (י"ב ב') בגמרא ראש השנה (כ"ב א') ילפינן "לכם" דעדות דקידוש החודש תהא מסורה לבית דין.

והנה בעלמא קיימא לן דבעינן עדות שאתה יכול להזימה ואם לאו לא הוה עדות.

אמנם במהרא"ל צינץ (ראש השנה כ"ה ב') מוכיח דלענין עדות דקידוש החודש, לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה, דהרי לא שייך בהו הזמה כלל,

דאימת יזימו אותם, אם קודם שנגמר הדין, הא אין העדים נעשים מוזמים עד שיגמר הדין,

ואם יזימו אותם לאחר שנגמר דין, והיינו לאחר שכבר קידשו החודש, הא הוה כאשר עשה, והרי איתא במשנה (מכות ה' ב') דאם הנידון למיתה כבר נהרג על ידי בית דין, אין העדים המוזמים נהרגים, דאמרינן "כאשר זמם" ולא כאשר עשה.

אמנם לכאורה יש לדון דלא כדבריו, דבאמת בעדות דקידוש החודש בעינן עדות שאתה יכול להזימה מחמת תרי טעמי וכדלקמן.

א. הזמה רק לאחר הגמר דין

תחילה יש לדון בהא שכתב שקודם שנגמר הדין אי אפשר להזימם כיון דאין העדים נעשים מוזמים עד שיגמר הדין.

א. גמר דין במקודש מקודש

הנה פסיקא ליה למהרא"ל צינץ דלא שייך הזמה בעדות דקידוש החודש, דהרי לאחר שבית דין גמרו הדין שיש לקדש החודש, כל זמן שעדיין לא קידשו החודש, לא חשיבא נגמר הדין, ואם כן באותה שעה לא שייך הזמה.

והביא ראיה לזה, דחזינן (ראש השנה כ"ה ב') דחקירת העדים לא חשיבא אפילו לתחילת הדין, הלכך סבירא ליה דהגמר דין הוא רק כשאמרו מקודש מקודש.

ב. גמר דין גם מקודם

אך במנחת חינוך (מצוה ד') מבואר לא כך, דכתב דשפיר משכחת לה הזמה בעדות דקידוש החודש לאחר שגמרו הדין וקודם שאמרו מקודש מקודש, דהשתא איכא בחזרה, [דהרי בית דין יכולים לחזור בהם כיון דעדיין לא אמרו מקודש מקודש], ומכל מקום הוי גמר דין. ואם כן באמת בעינן עדות שאתה יכול להזימה בעדות דקידוש החודש.

ג. עדים שנעשו גדולים על ידי עדותם

הנה כתב במנחת חינוך (שם) דאם העדים הם קטנים, אבל הם נעשים גדולים כאשר יקדשו את החודש, שיום הבר מצוה שלהם הוא ביום זה אם יהא ראש חדש, לא נוכל לקבל עדותם, דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה, כיון דאם יוזמו יהיו קטנים ולא יקבלו עונש.

באופן דכאשר עשה. [ולפי זה גם בהרגו לוקין מיתה].

[ובדעת הראב"ד יש לבאר בתרי אנפי, חדא, דסבירא ליה דפטור דכאשר עשה אף לענין לאו דלא תענה, אך זה דוחק, דהרי חזינן (בבא קמא ע"ד ב') דלוקין אף בלא הזמה כלל כגון בבא הרוג ברגליו. שנית, כוונת הראב"ד דמפאת כאשר זמם אין לוקין, ונפקא מינה בהעידו על אחד שאכל פוטיתא דחייב ארבעה מלקות, דמשמעות הרמב"ם דאע"ג דכבר לקה, ילקו כל אשר זממו לו, ואהא השיג הראב"ד דמפאת לא תענה לא ילקו אלא אחת].

מעתה אף לפי ביאור הפני יהושע בדעת הרמב"ם, בעדי קידוש החודש שהוזמנו ודאי דילקו אף אם יהא כאשר עשה, [דהרי עכ"פ איכא מלקות מכא לא תענה], ואם כן שוב הוה עדות קידוש החודש בעלמא עדות שאתה יכול להזימה.

ד. הוכחת הגרע"א להנ"ל

הנה בתשובות הגרע"א (קמא סי' קע"ח) הוכיח כהנ"ל דאף אם ההזמה תהא לאחר כאשר עשה לית לן בה מכיון דלוקה משום לא תענה, דהרי הקשה הגרע"א לסוברים דגם בממון אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה, אם כן בעדי חזקה דמשמע דאיירי אף דהמחזיק יושב בקרקע, כדמשמע לישנא דהש"ס (בבא בתרא ל' ב') מאי בעית בהאי ארעא, והא כיון דיושב בקרקע מיד שנגמר הדין הוי שלו והוה כאשר עשה, ואם כן הוה עדות שאי אתה יכול להזימה, אלא על כרחך מפאת המלקות דלא תענה חשיבא יכול להזימה ולקי אף בכאשר עשה, וכך שינויא דתוספות בריש מכות (ב' א' ד"ה מעידין) דסגי במלקות לאשוויי הזמה.

אינו נאמן שהיה פסול לעדות

הנה פשוט דמי שהזימוהו לא יוכל להפטר מעונש דיאמר שהיה פסול מקודם לעדות שעבר עבירה, דלאו כל כמיניה למיטען הכי.

ואם כן בעדות דקידוש החודש, אם חיללו שבת כדי להעיד ואחר כך הוזמו, אין לומר דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה דהרי אם יוזמו אגלאי למפרע שחיללו שבת שלא לצורך קידוש החודש ואם כן נפסלו עדותם, דהרי מאין לימא דחיללו שבת, דכיון שאגלאי שהיתה עדות שקר מנא לן דעברו עוד עבירה. [ואף אם היה עדים שחילל שבת, מכל מקום מנא לן דעדותם תתקבל].

א. צדדי הספק

צדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דחשיב עדות שאי אתה יכול להזימה, דהרי איהו ידע בנפשיה שחילל שבת ולפום ידיעתו הוה עדות שאי אתה יכול להזימה.

אמנם לאידך גיסא יש לדון דחשיב עדות שאתה יכול להזימה, דנימא דסגי דבבית דין יקבל עונש דכאשר זמם.

ואע"פ דלפי ידיעתו אם יוזם לא מגיע לו עונש, אמנם הרי אדרבה לפי ידיעתו הא יודע שעדותו אמת, וזולת הא דבעינן שיוכלו להזימו, ובזה הא חיללא הזמה דהא יענש כיון דבית דין לא מאמינים לו דפטור מעונש מפאת הא שנפסל מקודם. ולא אדע היאך נידון בה.

ב. כלפי שמיא גליא דאינו מחוייב

הנה כתב בתשובות הגרע"א (תניינא סי' קכ"ט) דאם יקויים דין הזמה אף דכלפי שמיא גליא דאינו מחוייב בדין הזמה, מכל מקום חשיבא הזמה.

אך לפי סברא זו עמד שם בקושיא בדברי תוספות בחולין (י"א ב' ד"ה ודלמא הך דאסהידו) ואם כן יהא ראייה דלא כן.

ג. ודאי שהיו באותו מקום

הנה דן בחזון איש (בבא קמא סי' י"ח סי"ק י"ב) ביש עדים שהיו במקום פלוני שהעידו עליו, דבכהאי גוונא לא יוכלו להזימם דהרי יש עדים שבאמת היו שם, מכל מקום נימא דלא מיפסל משום עדות שאי אתה יכול להזימה, דעיקר הפסול הוא חשש שמשקרים שהיו באותו המקום, משא"כ הכא הרי ידעינן שבאמת היו שם.

אך מסיק בחזון איש דאינו כן, דמכל מקום בכהאי גוונא בעינן יכול להזימה, דגזירת הכתוב הוא דעדות שאי אתה יכול להזימה לא הוה עדות, ואע"פ דקים לן שהיו במקום פלוני מכל מקום כיון דהעדים במצב שאפילו אם לא היו כלל במקום העדות לא היו נענשין אם כן

עדות זו פסלה תורה. אמנם אינו ענין לנידון דידן. [א"ה. דבשלמא התם באמת אינו יכול להזימה, משא"כ הכא בית דין יכולים להזימה רק הוא יודע שאינו כן].

קושיית הברוך טעם

הנה איתא במשנה (ראש השנה כ"ב א') שעדי קידוש החודש רשאים לחלל שבת על מנת להעיד. ובחידושי מהרא"ל צינץ (ראש השנה כ"ה ב') איתי דהקשה הגאון בעל ברוך טעם דהא בעינן עדות שאתה יכול להזימה, ומהאי טעמא בעינן חקירות דאם לא כן לא יוכלו להזימם, והכא בחיללו שבת הא אם יוזמו לא יענשו כיון דהיו פסולים לעדות מקודם מלפני הגדתם, וכמו דאמרינן (בבא קמא ע' א') דאם העידו על גניבה וטביחה והוזמו על הגניבה וחזרו והוזמו על הטביחה, פטורים מתשלומי הזמה על הטביחה כיון דאשתכח דהיו פסולים כבר מהגניבה למאי דקיימא לן כאביי דעד זומם למפרע הוא נפסל, ואם כן הכי נמי הכא אם יוזמו הא נמצא דהיה אסור להם לחלל שבת כיון דבאמת לא ראו את הלבנה.

תירוץ א' - בקדוש החודש לא בעינן

הנה כתב במהרא"ל צינץ ליישב על פי יסוד הנ"ל שכתב דבעדות דקידוש החודש לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה וכנהנ"ל.

תירוץ ב' - לא מאמינים להם

יש לדון ליישב לאור האמור דלא מאמינים לעדים שחיללו שבת. אך זה אינו, דודאי דינא דקידוש החודש אף כשבית דין יודעין על פי עדים שחיללו שבת בדרכם להעיד.

אמנם אכתי הא יתכן שהעדים שהעידו לפני בית דין שחיללו שבת יוזמו, אך תליא בתרי תירוצי תוספות בסנהדרין (פ"א א' ד"ה ונגמר), דהנה איתא במשנה בסנהדרין (ע"ב) מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין נידון בחמורה. והקשו תוספות (ע"ב) אמאי נידון בחמירא הא הוה עדות שאי אתה יכול להזימה, דהרי אי מיתזמי סהדי בתראי לא מיקטלי כיון דבלאו סהדותיהו גברא בר קטלא הוא. ותירצו תוספות ב' תירוצים, חדא, דאיירי שעברו על העבירה בפני בית דין ובכהאי גוונא אפילו בעדות שאי אתה יכול להזימה מחייבין ליה. תו, מטעם שמה יוזמו הראשונים ואז האחרונים חייבו מיתה ואפשר להזימם. חזינן מתירוץ השני דחשיב שיכולים להזימם מכא הא שכתב אחר יוזמו. ואם כן הכי נמי בנידון דידן אם יוזמו העדים שמעידים שחילל שבת יוכלו להזימם.

[והנה תיקשי על תירוצא בתרא דשמיא יוזמו, מהא דאמרינן (סנהדרין ע"ח א') דעדי טריפה פסולים להעיד דהוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה, והא ידעינן שהם טריפה רק מכא עדים שהעידו כן עליהם והא שמה יוזמו. ונצטרך לדחוק דבית דין יודעים שהם טריפה מכא ידיעתם דראו כן ביום. וזה דוחק].

תירוץ ג' - מעידים על כמה פרטים

הנה בעיקר קושיית ברוך טעם, הא ודאי דדין עדות היינו גם כשמעידין על כמה פרטים שהיו באותו מקום, כגון שמעידים על גלוי עריות ומעידין גם על הובעל וגם על הנבעלת, ותיקשי כשיוזמו הא יפסלו למפרע קודם העדות השניה. [היכא דהוי ב' העדויות לאחר כדי דיבור]. ואולי כל שלא נחקרו אין עדות להפסל, והחקירה תהא על שני העדויות בבת אחת. אך אם תקדם החקירה לעדות אחת, או שהוסיפו פרטים לאחר החקירה לאחר כדי דיבור אטו תיפסל העדות.

תירוץ ד' - דילמא ראו הלבנה במקום אחר

תו יש לדון בהאי קושיא דהברוך טעם, דילמא ראו הלבנה במקום אחר, ואם כן נהי דילקו על לא תענה ברעך עד שקר, אבל לא יפסלו מפאת חילול שבת. אך הא בפשוטו מי שראינו שחילל שבת לא תלינן שהולך להעיד עדות החודש, ונהי דהכא קאמרי שהולכים להעיד, אך עדותם זו אשתכח דשיקרא, ואם כן מנא לן דהיתה עדות אחרת. וצריך עיון בזה כי אין דחיה זו מוכרחת.

תירוץ ה' - ב' תירוצים בתוספות

הנה כל הקושיא רק לשנויא חדא בתוספות ריש מכות דעדות בן גרושה הוה יכול להזימה מפאת המלקות, דלאידך שנויא דהכא שלא שייך ועשיתם לו כאשר זמם לא בעינן יכול להזימה, אם כן הכי נמי בעדי עדות קידוש החודש לא בעינן יכול להזימה, ומה לן דלא ילקו.

תירוץ ו' - פסול על ידי ההזמה

תו תירץ מהרא"ל דהיכא דהפסול על ידי ההזמה לא איכפת לן דהא בכל הזמה נפסלין. והנה כונתו דבאמת ילקו, אבל צריך תלמוד, דיש לחלק בין היכא דהפסול בשעת העדות ובין היכא דהיה קודם העדות. [ועוד עיין מה שהבאנו בכל זה בגליון פרשת בא תשע"ט].

עניני שבת - מלאכת בורר ענף ד'

ב' מינים עכ"פ מדרבנן, ולכאורה איירי גם כשחייב בהמצוה רק מדרבנן. וצריך לומר דמעלה דלחם משנה גרע אף ממצוה דרבנן.

אך העירו, דהרי השלימות טרם נתבררו, ואחר כך כשימצא השלימה, הרי יקח שלימה מתוך השבורות וזה שרי לאלתר, ובהראשונות הא טרם נעשה הבירור, והרי אמרינן בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב, מובא בבבלי ס' ש"מ סע' א') בבורר צרורות כל היום, דאם נשאר צרורות בתוך התבואה לא חשיב בורר, שלא הועיל כלום לתקן התבואה, שעדיין יש בו צרורות. ויש לדון דמדרבנן מיהת ליתסר.

ד. לענין ברכה

הנה יש לדון מהו לענין ברכה, כגון ברוצה לברך ברכת הנהנין על שלם, ומפרידו מהבלתי שלמים, או על גדול ומפרידו מן הקטנים, ויש לומר דלדעת המתירים בלחם משנה לברור שלימות, הכי נמי הכא לא הוה בורר, דהרי הוה רק מעלה.

והנה העירו דמשכחת לן האי נידון דשלם וגדול לענין ברכה רק בבורר לאחר זמן, דאז אם הוה כשני מינים חשיב בורר, משא"כ אם הנידון בבורר לאלתר, אף בלוקח הקטנים, [וכן בלחם משנה ולוקח השבורים], מכל מקום אם יאכל הכל לאלתר שרי, דהרי גם המין השני יאכלנו לאלתר, ואם כן אף אם חשיב כשני מינים לא הוה בורר. והמה דברים של טעם.

אך אני בעניי לא אדע, אם שייך על השבורות דרך אכילה, דהרי לא איכפת ליה כלל בשבורות, רק איכפת ליה בשלימות שיהיו נפרדות. אך לכאורה קל וחומר הוא, דאף ברוצה להפריד שני המינים, שרי כששני המינים לאלתר, קל וחומר כשרוצה להפריד רק מין אחד.

אמנם נראה לא כך, דהנה בשלמא בבורר אתרוגים השלימים מהחסירים, ואת החסירים יאכל לאלתר, יש לומר דשרי דהוה ליה כשני מינים, ורצונו בשניהם לאלתר, ורק הוה בזה אחר זה.

אך כל זה כששניהם לאלתר וגם רצונו בכל מין לחוד, אבל בבורר מין אחד, והשני לא איכפת ליה שיהא מעורב, אם כן בלוקח מין השני הוה פסולת מתוך אוכל, ואם כן בבורר גדולים מתוך קטנים שרוצה רק הגדולים כדי לברך עליהם, [אם נימא דהוה בורר, וכדעת האוסרים בשלימות משבורות ללחם משנה], לא יהא היתר מצד הא שרוצה לאכול השאר.

ה. היאך סיננו מי החג

הנה אמרינן במשנה בסוכה (מ"ח ב') דמי החג שנתגלתה נפסל, שהיין והמים המגולין פסולין לגבי מזבח, דחיישינן שמא שתה מהן נחש, והארס מעורב בהן.

ומקשינן בגמרא (שם נ"א') דאם נתגלה בשבת, לעברניהו במסנת, כדי לסנן המים שלא יהא בה ארס, ואז לא יהא פסול. ותיקשי, היאך מותר לסנן המים בשבת, הא הוה מלאכת בורר.

ותירץ בחזון איש (א"ח ס"י ק"נ ס"ק כ"ג) דנהי דמים מגולים אסורים מחמת סכנתא, וממילא פסולים גם למזבח משום משקה ישראל, דבעינן מן הראוי לישראל, מכל מקום אינו חשש מדינא, והלכך לענין בורר אזלינן בתר רובא, דאינו בורר אלא מים ממים.

ולכאורה היינו רק לטעמא דמים שנתגלו פסול לניסוך המים מפאת משקה ישראל, [וכדברי הירושלמי בסוכה פ"ד ה"ז], והרי הא דאינו ראוי לישראל לשתות, היינו רק משום דמחמרינן מחמת סכנתא.

אך לטעמא דמים שנתגלו פסול משום דעל ידי הארס בציר שיעורא דניסוך המים, [כדפירש רש"י שם מ"ח ב'], חזינן דחיישינן לא רק משום סכנתא, אלא גם לענין שיעור ניסוך המים, ואם כן מאי שנא דלמלאכת בורר לא חיישינן. ואולי יש לומר דלמזבח החמירו.

והנה יש לדון ליישב בענין אחר, ויש להקדים ג' הקדמות,

א. איסור והיתר מין אחד

חדא, דהנה הבאנו לעיל דעת הסוברים דבורר ערלה מתוך היתר שרי, דהוה מין אחד, דהאיסור רק אריא דרביעא עלה.

ב. גם בשני מינים

תו, דבאגלי טל מוסיף, דהוא הדין בשני מינים גמורים, אם סיבת הברירה רק משום האיסור. וכגון בבורר תפוזים של ערלה מתפוזים של

א. בורר באיסור והיתר

הנה דעת תרומת הדשן (סי' נ"ז) דבורר הוה דוקא בבורר אחד משני מינים, משא"כ במין אחד ליכא בורר, כגון בבורר חתיכות גדולות מחתיכות קטנות של אותו המין. והט"ז פליג, ופסק במשנה ברורה (סי' ש"ט סקט"ו) כתרומת הדשן.

ודן במנחת חינוך (מצוה ל"ב, מוסד השבת אות ז') מהו במין אחד פירות, כשמעורב פירות היתר עם פירות ערלה, מי אמרינן דחשיב בורר, דהרי הוה כבי מינים, דהערלה הוה כפסולת, או דילמא לא חשיב בורר, דהרי הוה מין אחד, והאיסור לא חשיב אלא כאריה דרביעא עליה.

ואסיק במנחת חינוך דאינו בורר, דהוה רק מין אחד, ויליף לה מדברי הר"ן בשבת (ס' ב' בדפי הר"ף) ומדברי המגן אברהם (סי' תס"ו סק"ח, וסי' ת"ק סק"ב). וכך כתבו בפרי חדש (סי' ת"ק סע' ו') ונשמת אדם (כלל ט"ז סק"ד) ואגלי טל (מלאכת בורר סק"כ אות ב', סק"ו אות י').

אך בשביתת השבת (מלאכת בורר סע' י') כתב דהוה בורר מדרבנן, וכך נקט באיל משולש (פ"ו בהערות סק"ט, ובהערות אות נ"ח). ולפי זה עכ"פ יהא מותר באמירה לעכו"ם לדבר מצוה. וכן יהא מותר לדבר מצוה בבין השמשות אם עדיין לא קיבל שבת.

[ואע"פ דבלקחת הערלה בין כך עובר על איסור מוקצה, מכל מקום נפקא מינה מהאיסור דרבנן, בכגון שלוקח ההיתר על מנת לאכול לאחר זמן].

ב. כלים חלביים ובשריים

הנה כתב באיל משולש (פ"ב סע' י"ט) דכלי סעודה חלביים ובשריים הוה שני מינים, משום דתשמישם שונה, זה לבשר וזה לחלב, ומקפידים שלא להשתמש בכל אחד שימוש השני.

ולכאורה ההבדל היינו רק מחמת איסורא דרביעא, ואם כן היינו דלא כהמנחת חינוך. וגם לשביתת השבת הוה רק מדרבנן.

ויש לדון לא כך, אלא הוה כשני מינים, ולא מפאת האיסור, אלא מפאת דהוה שני שימושים, ולא גרע מכלים למנה ראשונה ולמנה אחרונה. אך אין נראה בעיני. והרי בערלה והיתר ודאי תשמישם שונה, ואפילו הכי להני"ל לא חשיב שני מינים.

והגע עצמך, סכו"ם כשר המעורב עם סכו"ם שבלע טריפה שאין משתמשים בו כלל, יהא אסור רק מדרבנן, וסכו"ם של בשר ושל חלב יהא מדאורייתא. ומיהו אין זו טענה מכרעת, דשם אין שני שימושים. אך לכאורה אי שמוש בכלל, לא גרע משימוש אחר. [והעירו דגם צורתם שונה, אך נראה דזה דמי לגדול וקטן, דהוה מין אחד].

וכתב עוד באיל משולש (שם) דכף וכפית הוה שני מינים, דכף משמשת לאכילת מרק וכיוצא בו, וכפית לאכילת לפתן וכיוצא בו, ואם כן נימא דהוא הדין כלים לבשר וכלים לחלב, דיש כאן שני שימושים, וכמו בגדי שבת ובגדי חול, וצריך תלמוד.

ג. לענין מצוות

הנה יש לעיין מהו לענין מצוות, כגון מצוה שמורה המעורב עם מצוה שאינה שמורה, או אתרוגים כשרים המעורבים עם אתרוגים פסולים. ולכאורה תליא בדין הנ"ל דאיסור והיתר המעורבים, ולדעת מנחת חינוך וסייעתו דאיסור והיתר הוה מין אחד, שרי. ולשביתת השבת אסור מדרבנן.

אמנם באיל משולש (פ"ו ס"ט) כתב דמותר לברור מצות שבורות שאינם ראויות ללחם משנה, ממצות שלימות שצריך ללחם משנה, דבכהאי גוונא לא חשיבי ב' מינים, דאע"פ דהשבורות אינם כשרים ללחם משנה, מכל מקום לא חשיבי כפסולת, דאינו אלא חסרון מעלה. ובהערה (שם ס"ק ס') כתב דאין הדבר מוסכם.

וצריך ביאור, דהרי לדעת שביתת השבת, באתרוגים ומצות חשיב

היתר, דאס גס התפוזים היו מותרים, לא היה בורר כלל. ויש לדון לדברי האגלי טל, מהו בבורר גדולים מקטנים משני מינים, אך כל סיבת הברירה מפאת גדולים וקטנים, ואם הם באותו גודל לא היה בורר כלל. וכעין זה בבורר משני מינים מפאת הפרש טעם מועט, והיה בורר גם במין אחד ככהאי גוונא, ואילו לא היה בשני המינים הבדל בטעם, לא היה בורר. ולכאורה תליא בהא.

ג. האם מצוות דמי לאיסורים

מעתה יש לעיין להנ"ל, בבורר אתרוג ערלה מתוך אתרוגים מותרים

לצורך קיום מצוות ד' מינים, האם הוה בורר, ואם נדמה מצוה לאיסור, אם כן לא הוה בורר, ואם כן להנ"ל הכי נמי בבי' מיני אתרוגים, כל שכונתו למצוה לא הוה בורר, ויהא מותר גם לבורר אתרוגים חסרים משלמים.

לאור האמור יש ליישב קושיין

ולאור האמור, יש ליישב קושיין היאך היה מותר לסנן המים, דהרי הא דמוציא הארס מהמים, היינו רק מפאת הפסול לניסוך המים, ואם כן הוה כבורר מין אחד. אך כל זה להאגלי טל, וגם להנחה שאין חילוק בין מצוה לאיסור, והדברים מחודשים טובא ואינם נראים, וצריך רב.

ענינים שונים [א']

אמנם הרי קיימא לן (ח"מ סי' צ"ז סע' כ"ה כ"ו) דאין בעל חוב גובה מבגדי אשתו אלא דוקא תכשיטים ובגדי יום טוב החשובין.

וטעמא דמילתא, דהרי הבעל מקנה לה השמלות הפשוטות. [ועיין בביאור הגר"א (שם) דאע"ג דאמרין (בבא קמא ק"ב ב') תרי טעמי אמאי לא חייל ההקדש, או מפאת דאין דעתו על זה או מפאת דהקנה לאשתו, מכל מקום קיימא לן במסקנה דהוא משום דהקנה לה].

מעתה היינו דקאמר ושאלה אשה משכנתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות החשובות, דהרי הם דברים החשובים שיכולים לגבות בחובם, כיון דאלו אכתי שייכים להגברים.

אמנם לכאורה תיקשי על דברי הפנים יפות, הא אכתי הנשים נהנו מעבודת ישראל ואם כן לחייבי הנשים לשלם לעם ישראל על השעבוד מדין נהנה ואם כן נימא דיכלו לגבות גם ממון הנשים.

ויש לומר דכיון דעם ישראל היו עבדים של הגברים, נמצא דלא נהנו הנשים מישראל אלא מקנין הבעלים וממילא ליכא כאן חיוב נהנה.

ענינים שונים [ב']

נימא שהדאורייתא חשיבא טפי. [והגרע"א (גליון או"ח סי' ז') נסתפק בזה. ובדברי מלכיאל (ח"א סי' ט"ו) האריך בזה מכמה דוכתי וכתב דהוא פלוגתא קמאין. וביאר טעמא, דהרי לגבי הדרבנן, הדאורייתא והדרבנן כחדא נינהו ואם כן יש להקדים התדיר, ולגבי הדאורייתא הוה הדרבנן כדבר הרשות, והרי דבר הרשות יכול להקדים להמצוה.

חזינן דאין איסור להקדים דבר הרשות למצוה. אמנם למאי דכתבנו לעיל אין זה ענין להנידון אם באמצע המצוה מותר לעבור לדבר הרשות, דהרי יש לחלק בין קודם המצוה לאמצע המצוה, דדוקא קודם המצוה אין מניעה למיעבד דבר הרשות משא"כ באמצע קיום המצוה.

ג. להקדים ספק מצוה תדירה

הנה בדינר תדיר ואינו תדיר תדיר קודם, יש לעיין כשיש ספק מצוה שלחצד שהיא מצוה היא תדיר, ויש גם מצוה ודאית שאינה תדירה, מה יהא סדר הקדימה.

והנה אם יכול לעשות רק אחת מהם, בזה קודמת המצוה הודאית אף שמעלתה פחות מהספק, (כמו דאיכא למילף מתשובות הגרע"א), אבל לענין סדר הקדימה יש לדון דהספק קודם, דאם היא מצוה הרי היא קודמת כיון שתדיר, ואם אינו מצוה אין איסור להקדימה וכמו דכתב בשאגת אריה הנ"ל לענין דאורייתא ודרבנן.

ענינים שונים [ג']

דאמרין דאע"ג דהאיסור בעד אחד יוחזק זה רק קודם שאכל אבל לא לאחר שאכל, ולא אדע וכתבתי רק להעיר. דבפשוטו כיון דפסול לעדות קמן ממילא נפטר מעונש. וצריך תלמוד.

שמלות יקרות

וישאלו ממערים כלי כסף וכלי זהב ושמלות (י"ב ל"ה)

פירש רש"י, השמלות היו חשובות להם מן הכסף ומן הזהב, שהמאחר בפסוק חשוב יותר. וצריך ביאור אמאי שאלו דוקא שמלות יקרות.

וביאר בפנים יפות (שמות ג' כ"ב) דהנה איתא בפרשת שמות (ג' כ"ב) וְשָׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׁכָּנָתָה וּמִגֵּרַת בִּיתָהּ כֶּסֶף וְכֶלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת. וצריך ביאור הא דכתיב ושאלה "אשה" משכנתה, הרי אף האנשים שאלו. אלא כיון דהא דשאלו בני ישראל מהמצריים היה מפאת תשלום החוב שהמצריים היו חייבים לשלם להם על השעבוד, כמו שמבאר בגמרא סנהדרין (צ"א א') שאמר גביהא בן פסיסא.

מעתה התייחס הא דשאלו מהגברים אבל היאך שאלו מהנשים, הרי עם ישראל לא היו עבדים של הנשים אלא של הגברים, אלא על כרחך צריך לומר מפאת דממון הנשים היה באמת שייך לגברים.

אין מעבירין על המצוות

הנה כתב בטורי אבן (מגילה סוף ו' ב') לענין דינא דאין מעבירין על המצוות, דבכלל זה שאין להפסיק במצוה לעשות דבר הרשות.

[וכך כתב בתשובות דברי מלכיאל ח"א סי' ח'. ועוד עיין בארצות החיים בארץ יהודה ריש סי' כ"ו].

א. קודם המצוה אינו כן

הנה דינא דאין מעבירין על המצוות ממצוה למצוה, היינו אף קודם עשיית המצוה. [א"י. עיין מנחות ס"ד ב' שמצות העומר להביא מן הקרוב משום דאין מעבירין על המצוות. ועוד עיין במגילה ו' ב' דמצוות פורים באדר ראשון משום דאין מעבירין על המצוות].

אמנם בפשוט לפני עשיית המצוה ודאי שרי לעשות דבר הרשות, דהרי לא אסרינן לפני עשיית מצוה דברי רשות אלא רק מידי דחיישינן שמחמתו ימנע מלעשות את המצווה.

אם כן חזינן דאין מעבירין היינו דוקא לענין דבר מצוה ולא דבר הרשות.

אלא נצטרך לחלק, שלענין קודם המצוה מפליגין בין מצוה אחרת ובין דבר הרשות, אבל לענין אמצע המצוה לא מפליגין ביניהם. והצ"ע.

ב. להקדים תדיר דרבנן

הנה כתב בשאגת אריה (סי' כ"ב) לענין תדיר דרבנן ואינו תדיר דאורייתא, דיש להקדים התדיר דרבנן לאינו תדיר דאורייתא, ולא

זאת למודעי הדברים אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

לקבל הגליון ולתחומות ולהערות L5703949@gmail.com

לעילוי נשמת

האב"ד הרח"ח

ר' יחיאל יהושע זצ"ל

בן יבלחט"א יוסף דוד הי"ד

נלב"ע י"ג אב תשפ"ב תנצב"ח

לברכה והצלחה

הגליון השבוע לזכות הבה"ח החביב והיקר

עדיו לגאון לתפארת

שמעון בן פייגל נ"י

י"ד שיוכת לחיות גדול מאוד בתורה בירושלם ובמדות טובות, ויזכה להמשיך השושלתא דרהבא של אבותיו הגדולים אב"י

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 390
שבט תשפ"ד

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

חצי מטר, וא"כ החוט שנמצא בגובה מתחיל אחרי רוחב החבית, ואינו מעליה, א"כ החבית אינה יכולה לשמש לחי.

גובה החביות המצויות, וכאשר מצטבר חול לפנין

הדבר השני בחביות, הוא גובה הלחי, שכאמור צריך שיהיה גובה י" טפחים, ושעור זה במידות של זמנינו, לשעור רח"נ הוא 80 ס"מ, ולשעור חז"א צריך שיהיה 98 ס"מ, ולכתחילה מקפידים שיהיה 100 ס"מ בחביות הברזל אין גובה 98, אלא נע בסביבות 80-90 ס"מ, שזה רק כשעור רח"נ, ובחביות הפלסטיק יש גובה 100 ס"מ. אך למרות זאת במשך הזמן נחסר מגובה החבית, כיון שמצוי שמצטבר חול סביב החבית, מחמת החול שמגיע ברוחות ובגשמים, וכן מעבודות של טרקטורים ששופכים חול ואחר כך מפנים רחוק מהחבית כדי לא לפגוע בה, ונשאר סביב לחבית חול, והוא ממעט מגובה החבית, כיון שמה שמכוסה בתוך האדמה, אינו מצטבר לשעור מחיצה, כי שיעור המחיצה הוא מה שגודר מעל פני הקרקע. לכן במקומות רבים מתברר לאחר זמן שהחבית אינה כשרה מחמת שאין בה שיעור בגובהה.

במקרים אלו צריך לפנות את האדמה סביב לחבית, כדי להנמיך את הקרקע ואז יהיה גלוי מהחבית גובה י" טפחים. אמנם לא מספיק לפנות רק מעט צמוד לחבית, אלא צריך שיהיה שטח של ד' על ד' טפחים, כשעור שטח מינימלי של "רשות", כדי שיחשב מחיצה כלפי קרקע זו. באופן שהצטבר רק מעט חול, אפשר לפנות, אבל כשמדובר בהרבה אדמה, לא ניתן לעשות זאת. [במקרים שהחוט מעל ראש העמוד, והחבית נועדה רק לחזק את העמוד, יש אופנים שמתחשבים רק בעמוד לבד, אך כתבנו במק"א שיש בזה חשש לפתחי שימאי, כיון שהעמוד חייב להתחיל מקרקע הרשות, ובהכרח הוא מתחיל בחצי החבית הבולט מעל הקרקע, וממשיך בעמוד היוצא ממנו, ויוצא שהלחי אינו ישר. ומ"מ במקרה שאנו עוסקים כעת, שהחוט מהצד וחייבים שיהיה חבית או לחי, זה פסול ממש, כאשר אין גובה י" מהחבית מעל פני האדמה].

האם אפשר לעשות לחי משתי חביות זו על גבי זו

במקרה זה הפתרון שעשו, העמידו עוד חבית מעל החבית המכוסה באדמה, שביחד יהיו חבית גדולה. אך בפתרון זה יש צורך להשוות את החביות זה על זה, שיוצא מראה ישר וסביר, משא"כ כשיש ביניהם רווח או הבליטה, יוצא שהלחי מורכב חצי מחבית התחתונה, וחצי מחבית העליונה, בצורה שאינה ישרה, ויש בזה ענין של פתחי שימאי. [ואי אפשר לומר שנתחשב רק בחבית העליונה, כי העמוד חייב להתחיל מהקרקע, או עכ"פ תוך ג' טפחים לקרקע]. האחראי על העירוב הזה היה מודע לבעיה, אך לא היה בידו לתקן את הדבר. כעת שהשגנו בס"ד תקציב לכמה עשרות עמודים, בחרנו את התיקון במקום הזה, ועשינו ליד כל החביות עמוד חדש, שישמש תחליף עם חוטי עירוב רגילים, ללא צורך בכבלים של החשמל.

צמחים שגדלים לפני הלחי האם נחשבים כקרקע

במקום אחר נפגשנו עם עמוד שהיה מאחורי גדר, והגדר היתה חלק ממחיצות העירוב, שא"כ העמוד שמאחורי הגדר הוא מחוץ לעירוב, ואינו כשר ע"פ מש"כ המשגיב (סי' שס"ג ס"ק ק"א) שעמוד בחצר אחרת אינו כשר [ויש להאריך בזה מדוע יש לדמות לעמוד מוקף מד' רוחות]. כדי להכשיר את העירוב, העמידו קרש וחברו אותו לפני הגדר שישמש לחי, ועי"ז אין צורך להתחשב בעמוד שנמצא מעבר לגדר.

חצי פתחור פסיכה בצמודה לדירה

מטרת החביות שמעמידים בעירובים

בשבוע זה המשכנו בפיקוח ותיקון כמה עירובים, והגענו למקומות בהם היו דברים מפוקפקים מאוד. באחד מהמקומות היה עמוד חשמל מעץ, עם כבלי חשמל קשורים משני הצדדים שלו, ולא מעליו. כלומר שאי אפשר להגדיר אותם כצורת הפתח, כי אינם מעל העמוד. לכן העמידו לחיים לפני העמוד ואחריו, כדי שהם ישמשו לעמוד של צורת הפתח. במקרה זה היו כמה חביות ליד העמוד, ואף אחת עומדת על השניה, מדוע עשו דבר כזה. הנה פתרון החביות מבוסס על דברי השו"ע (סי' שס"ב ס"א) שהעמודים אינם צריכים להגיע עד גובה המשקוף [שהוא במקרים אלו כבל החשמל או חוט העירוב]. אלא אם העמוד גבוה י" טפחים, ומכוון תחת החוט כשר, ומסביר המשגיב (סי' ס"ב) שיש לנו כלל בכל מחיצה שע"י גוד אסיק עולה עד למעלה, וגם כאן העמוד עולה עד החוט. [וי"מ כע"ז שהמשקוף מתחיל לעמודים שתחתיו, ואכ"מ]. לפי הדין הזה, אם מעמידים חבית תחת החוט, ויש בה גובה י" טפחים, נחשב שהיא כמו עמוד שמגיע עד החוט. וזה נקרא כיום "לחי", שברוב המקומות משתמשים היום בלוח ישר [מקרש או מברזל], במקום החבית שהיא רחבה ונמוכה.

כאשר יש קו חשמל מהצד של עמודי החשמל, ומעמידים חביות תחת הכבלים כדי שהכבלים יהיו חוטי העירוב [והמעלה שלהם, שהם חזקים וארוכים], צריך להעמיד חביות ליד העמודים, כדי שהם יהיו הלחיים. וצריך בכל מקום שתי חביות, כי לכל עמוד מתחברים שתי צורות פתח, אחת בחוט שמגיע לעמוד, וזו חבית ראשונה. וצוה"פ השניה בחוט שיוצא מהעמוד הלאה, וזה צריך עוד חבית [או לחי], כי החבית שמונחת בצד הראשון, אינה תחת החוט שיוצא לצד השני. אמנם בעמוד רגיל שהחוט מונח עליו, עמוד אחד משמש לשני הצדדים, כי שני החוטים יושבים מעליו, משא"כ בחבית שמוסיפים לעמודי חשמל, שהיא בדרך כלל בצד אחד של העמוד, אינה יכולה להועיל לשני הצדדים, אלא צריך שתי חביות.

עשרות עמודי עירוב חדשים לתיקון הישוב

יש אופנים שעושים חבית לעמוד עירוב שאינו עמוד חשמל, וזה מחמת סיבות בתנאי השטח והעבודה, באופנים אלו העמוד נכנס בתוך מרכז החבית, ואז חבית אחת יכולה לשמש לשני הכיוונים, כמו עמוד, כי צלע אחת היא תחת החוט הראשון, והצלע השניה שעוטפת את העמוד, נמצאת תחת החוט שיוצא לצד השני.

שתי בעיות מצויות שפוסלות את החביות שבעירובים

יש לציין שני דברים חשובים שמצויים בחביות והם פוסלים את העירוב. הדבר הראשון הוא חבית שאינה מכוונת תחת החוט, ומבואר במשגיב (סי' שס"ב ס"ק ס"ג, וסי' שס"ג ס"ק ק"ד) שאפילו אם ההפרש רק כל שהוא, פסול. כיון שאז החוט נחשב מן הצד לעמוד, וצורת הפתח מהצד פסולה. וזה אחד מהדברים שמצוי לטעות בעירוב שיש בו חביות, בפרט במקרים שלא משתמשים במכשיר למדידה. כמו כן יתכן שבתחילה העמידו את החבית במקום הנכון, ואחרי זמן משהו הזיזו את החבית לצד מעט, וזה פוסל את העירוב לגמרי. לכן כיום לאחר נסיון רב, יודעים המומחים לעירובים שלא ראוי להשתמש בלחיים וחביות במצב כזה, אלא רק באופנים שאין ברירה, כי יש סיכויים לא מעטים שהעירוב הזה יפסל ח"ו ללא שימת לב.

כמו כן לפעמים העמוד נמצא בתוך החבית אבל הוא עומד עקום מעט, ואפילו שאינו עקום הרבה מצוי שעד גובה החוט יוצא שהוא נוטה כמעט

חבית שהתכנסה בחול ונשארה שפוחית

כמה שנים טובות, והצמח במשך הזמן מסתבר שיגזמו אותו וישאר פירצה.

פיני הצמחיה המדולה ב"ר שהנפוח היה סמוך לחציצה

לכן היינו מוכרחים לחתוך מהצמח העובדים החלו בעבודה עם מסור חשמלי ומסור דינמי שהיו עימם, הגיעו עד קרוב לגדר, ורצו להשחיל את העמוד אחורי כמה ענפים שנוותרו. גם כאן אמרנו להם זה לא מספיק, כי א"כ העמוד יהיה שקוע ומוסתר אחורי צמחיה, ואינו ניכר וסותם כלפי הרשות היחיד של העירוב. אלא צריך לחתוך בצמחים הרבה עד שיהיה פנוי שטח של ד' על ד' טפחים. הם קיבלו את ההכרעה, ועבדו קשה להשלים את המשימה, עד שקיבלו אישור שהעמוד כשר, וסיימו בשמחה של מצווה.

השתמשות בכבל חשמל דורשת שימת לב מיוחדת שיהיה כשר
בשבוע זה נתבקשנו מאחת השכונות בירושלים למצוא פתרון לעשות עירוב במקום שעוברת הרכבת הקלה. דבר זה הוא בעייתי מאוד, כיון שלא נותנים רשות להעביר חוט מעליה. לפני כמה שנים היתה בעיה זו גם לעירוב הכללי של הבד"ץ, באזור הגבעה הצרפתית במקום שעובר קו העירוב, נאלצו להשתמש בכבל החשמל של הרכבת שישמש את העירוב, למרות שהוא לא כ"כ ישר. עד שלאחר כמה שנים הגיעו להסדר עם הנהלת הרכבת להעביר חוט ישר. גם במקרה זה הם רצו להסתמך על כבל החשמל של הרכבת, אחד מהכבלים שחוצים לרוחב המסילות והכביש, ושאלו באיזה כבל שייך להשתמש בדקנו את הכבלים, אך לצערנו אף אחד לא היה כשר. והיה להם כמה צורות היה כבלים שהיו מורכבים משני זוויות שונות ואינם קו רציף מצד לצד, שזה אינו כשר כלל. היו כבלים שחצו מצד לצד, אך היו מחוברים להם כבלים לאורך באופן שהזווית אותם לצד בצורה משמעותית מאוד. מתוך קטע ארוך שברחוב, היה רק כבל אחד שהיה נראה מקרוב שהוא די ישר, אך לפעמים מקרוב קשה להבחין בצורה הנכונה של הכבל, לכן עמדנו בצד, וראינו שהצרה שלו משתנית מאוד, ואינו יכול לשמש לצורת הפתח. האברך שביקש לעשות את העירוב היה מאוכזב מאוד, ושאל האם לעשות בכל זאת עירוב כזה. אמרנו לו שבאזור שהוא נמצא שאין עירוב פנימי כלל, מסתבר שיש עדיפות לעשות את העירוב גם כך, אבל לא יהיה ניתן להכשיר ולומר שאפשר לטלטל בו, כיון שההוראה היא שצריך להחזיר את החוט ישר, וללא שוקע ונוטה בצורה כזאת. מדבר זה למדנו, שצריך לבדוק כל מקרה לגופו, ולהתבונן אם הוא עומד בגדלי ההלכה. לא שייך ללמוד ממקרה אחד שהשתמשו בכבל החשמל למקום אחר, כיון שיש לפעמים שינויים שלא שמים לב אליהם, אבל ע"פ הלכה יש בהם משמעות גדולה.

הכבל של הרכבת פסגה צורה ואינו כשר לעירוב

האם הטבעות שמחזיקות את הכבל נחשבות המשך של המשקוף
בהדמנות זו היתה עוד שאלה הלכתית, שבתחילת הכבל יש שלשה טבעות מברזל, שמיועדות להחזיק ולמתוח את הכבל ולחברו לעמוד. וכאשר רוצים שיהיה לחי קרוב לעמוד, הוא נמצא תחת הטבעות האלו [שאוורם יחד כשלושים ס"מ]. האם זה פסול מחמת שהחוט מסתיים רחוק מהעמוד וא"כ הלחי הקרוב לעמוד אינו תחת החוט, או שאפשר להחשיב את הטבעות כהמשך של המשקוף, ואז הלחי נמצא תחת המשקוף. התשובה למקרה זה מצאנו בדברי החכמת שלמה (להגר"ש קלוגר, הנדפס בגליון השוע, סי' שס"ג סוף סעיף כ"ו) שכתב על צורה דומה, שהיה עמוד גבוה וטבעת מקיפה את העמוד, וקשרו את החוט לטבעת שסביב לעמוד, וכתב שצריך שהלחי יהיה רחוק מהעמוד ויעמוד כנגד החוט, ולא כנגד תחת הטבעת, כי הטבעת לא יכולה לשמש כהמשך לחוט. לפ"ז לכאורה גם במקרה שלנו, הטבעות אינם יכולים לשמש המשך לחוט. אך יש מקום לדול לחלק, שבמקרה של החכמת שלמה מדובר בטבעת רחבה שאינה ממשיכה בקו של החוט, אל מתרחבת ופונה מסביב לעמוד, משא"כ במקרה שלנו מדובר בטבעות קטנות שממשיכות בקו של הכבל. מ"מ עדיין מדובר בצורה של טבעת, ואין זה קו ישר של החוט. ולכן אם רוצים שיהיה לחי תחת הכבל, צריך שהלחי יהיה רחוק מהעמוד כשלושים ס"מ, כדי שיהיה תחת החוט, ולא תחת הטבעות.

שלוש טבעות בסוף הכבל כדומות למשקוף

במקום נוסף שתיקנו בשבוע האחרון, היה צורך להעמיד עמוד צמוד לגדר הרפת, במקום שהיה שיח גדול וסבך, שבוטל מהגדר כמטר וחצי. בדרך כלל אפשר למשוך כמה ענפים, לחתוך קצת, ולהגיע לגדר. אבל כאן היה סבך ויבש ומלוכלך, שלא פשוט לפתוח בו. אחד מהעובדים הציע שנועמיד את העמוד לפני הצמח. אבל אמרנו לו שאין לעשות כן, מפני שיוצא שיש רווח של מטר וחצי מהעמוד לגדר, וזה פירצה סמוך לעמוד שכתב המש"ב (סי' שס"ג ס"ק כ"ג) לאסור אפילו אם יש עומד מרובה. ואע"פ שכעת הצמח נחשב למחיצה בין העמוד לגדר, כיון שהוא סבך וצפוף, אבל צריך לקחת בחשבון מה יהיה בהמשך, העמוד ישמש בעת"ה

בתקופה זו החלה הצמיחה שבאה אחרי הגשמים, וכשהגענו ראינו רק חצי לחי, כי החצי התחתון היה מוסתר בצמחים. דין זה דומה קצת למקרה הקודם של חבית שהצטבר חול מסביבה, שהחול ממעט את גובה החבית, ולכאורה הוא הדין כאשר הצמחים מכסים את פני האדמה. אלא שיש להבדיל ביניהם, כיון שהצמחים רכים, אינם יוצרים קרקע, ואף אם אינם מתנדנדים ברוח, מ"מ קרקע צריכה להיות חזקה וראויה לשימוש. ובהגדרה זו י"א שצריך שיוכלו לעמוד על הצמחים והם לא יתמעכו, וי"א שראוי להניח עליהם דברים [כ"מ בגמ' מנח מידי ומשתמש].

פיני הצמחיה מסביב לחי בשטח ד' טפחים

ועכ"פ אם הם רכים כל כך כבתקופה זו, עדיין אינם פוסלים. אבל צריך לבדוק מה יהיה החוזק של הצמחים בהמשך התקופה.

כמו"כ יש אומרים הבדל נוסף, שעפר ואבנים הוא בטל לקרקע ונהיה קרקע ממש. אבל צמחים יש מקום להגדיר אותם כחפצים שנמצאים על הקרקע, ובאמת הקרקע נשארה למטה, ונשאר בלחי גובה י' מעל פני הקרקע ולפ"ז יתכן שגם צמחים חזקים לא יפסלו. וצ"ע למעשה העדפנו לגדוע כבר עכשיו את הבעיה, ולהקדים רפואה למכה, והסדרנו את הצמחיה סביב ללחי.

החוט של העירוב החדש עובר תחת החוט הישן

במקום נוסף שהוספנו עמודים חדשים במקום הקו הישן, פגשנו בהלכה נוספת, שמלמדת כמה חשוב להיות מחושב עם כל ההלכות, ולא רק להעמיד עמודים וחוט. באחד מהרחובות היה צריך לחדש ארבעה עמודי עירוב, מחמת שהעמודים הישנים היו בין ענפי העצים. הקו החדש של חוטי העירוב, ער מתחת הקו הישן, וחצה אותו ימינה ושמאלה, כדי לתמוך בין העצים. לאחר יציקת העמודים, וקשירת החוטים, שמנו לב שהחוטים עוברים זה על זה, ויש בזה בעיה הלכתית.

חוט העירוב החדש תחת חוט העירוב הישן

כידוע לגבי צורת הפתח שיש תחתיה מחיצה, מבואר בחזו"א (סי' ע"ס ס"ק י"ח) שהמחיצה מחלקת ופוסלת את הפתח. וכך התקבל להקפיד בעירובים השכונתיים. לפ"ז כאשר יש צורת הפתח תחת צורת הפתח ואחת חוצה את השניה, הרי זה כמו מחיצה תחת צורת הפתח. אמנם זה לא מחיצה ממשית שמחלקת את המקום בצורה פיזית, מ"מ כתב בשו"ת הלכות בשם החזו"א שהן נפסלות, דהיינו שמי"מ בהלכות מחיצות זה מחלק ועושה לשני מקומות. וכתב בשו"ת הלכות שם שנסתבר שהעליונה נפסלת מחמת שהתחתונה חוצה אותה, אבל הוסיף ששמע בשם החזו"א ששתי הצורות נפסלות, כי אחת חוצה את השניה. ואכמ"ל. לכן כאשר החוט הישן שנמצא על העמודים הישנים, עובר על החוט החדש, אינו טוב.

יש משיארים את העירוב הישן לגיבוי למקרה של תקלה ח"ו

במקרה כזה צריך להסיר את החוטים מהקו הישן, ואז נשאר רק הצוה"פ החדשה. אמנם בהרבה מקומות האחראים לא אוהבים להוריד את הקו הישן, משום שמעדיפים שהוא יהיה לגיבוי אם ח"ו יהיה תקלה בקו החדש ולא ישים לב אליה, או שלא יוכל לתקן אותה, ואז לפחות האזורים שבתוך הקו הישן יהיו כשרים. ואכן זה דבר נכון לשמור על גיבוי לעירוב. [ואין לטעון על כך, וכי האחראי אינו סומך שיהיה עירוב כל שבת, א"כ איך אנו נסמוך עליו. התשובה היא שבדברים חשובים גם כאשר סומכים על מערכת כלשהי, עושים לה גיבוי אפילו שהוא חלקי, אדברה זה מראה על הכרה בגדל האחריות של האחראי על העירוב]. אבל במקום כזה שהקו הישן מוריד מהכשרות של העירוב החדש, צריך להורידו, ולא להשאיר את הגיבוי.

פינוי צמח גדול עד שיהיה שטח פנוי לפני העמוד

במקום נוסף שתיקנו בשבוע האחרון, היה צורך להעמיד עמוד צמוד לגדר הרפת, במקום שהיה שיח גדול וסבך, שבוטל מהגדר כמטר וחצי. בדרך כלל אפשר למשוך כמה ענפים, לחתוך קצת, ולהגיע לגדר. אבל כאן היה סבך ויבש ומלוכלך, שלא פשוט לפתוח בו. אחד מהעובדים הציע שנועמיד את העמוד לפני הצמח. אבל אמרנו לו שאין לעשות כן, מפני שיוצא שיש רווח של מטר וחצי מהעמוד לגדר, וזה פירצה סמוך לעמוד שכתב המש"ב (סי' שס"ג ס"ק כ"ג) לאסור אפילו אם יש עומד מרובה. ואע"פ שכעת הצמח נחשב למחיצה בין העמוד לגדר, כיון שהוא סבך וצפוף, אבל צריך לקחת בחשבון מה יהיה בהמשך, העמוד ישמש בעת"ה

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א
רב בית הכנסת לדרמן ושכונת רמת אהרן ב"ב

גליון זה נועד לחזק שמירת קדושת בית הכנסת ותפילותיו. המעיין בו בשעת התפילה הרי זה רח"ל כמעיד עדות שקר

"ויש שרוצה ליזהר שלא לדבר בביהכ"נ, אבל כשמדברים אליו נראה לו כבושה וכיוהרא שלא להשיבו"

לו ג"כ שכן כעושה מצוה, שמקיים מצוות 'ומקדשי תיראו', שביהכ"נ הוא מקדש מעט וצריך לירא ממנו.

ומכלל מורא בית הכנסת שלא יתן שם בקולו קול עז אפילו לקרא לשום אדם או למחות ביד אחרים העושים שלא כהוגן, אלא כשצריך לדבר ילך אצלם וידבר להם בלחש בנועם-שיח ובכבוד ראש כעומד בהיכל המלך. ועין רואה איך עומדים בפני שרי הארץ ושופטיה בכבוד גדול ואין קול ואין עונה קול דממה דקה, על זה ידיו כל הדוים, וגם העכו"ם המתהללים באלילים ביושבם בבית תפלותם עומדים בכבוד גדול באימה ויראה. והן אמת שהעומד לפני השופט עיניו יחזו את אשר לפניו, ואם ירצה לדבר איזה שפת יתר בחרונו יבהלוהו וחמת מלך מלאכי מות. לא כן העומד בבית הכנסת שאינו רואה את אשר לפניו ואין נפרעים מן האדם תכף ומיד, אלא בדרך שאדם רוצה לילך מניחים אותו, ויצר סמוך עומד על ימיו לשטנו, ומסיתו הסת כפול להעבירו על דעת קונו, זהו כל רעת האדם בארץ. אבל חובת גברא אשר הוא יהודי ומאמין באמונה שלמה במציאות ה' מלך נורא ואיום בכל מקום 'מלוא כל הארץ כבודו', וביותר מתגלה הארתו והשראת שכינתו בהיכל קדשו, והוא משגיח על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו, ומשלם אפילו על שיחה קלה אם לטוב ואם למוטב היום לעשותם ולמחר לקבל שכר ועונש, וביד האדם לכונן את יצרו וכך היא חובתו וכך נאה לו וזה כל האדם. אשרי איש ירא את ה' בכל מקום וכ"ש בהיכל קדשו הס מפניו, ולא ישמע קולו בבואו אל הקודש לדבר עם תבירו. וגדר גדול גדרו ראשונים שלא לדבר עם תבירו אפילו בדברי תורה כדי שלא יחדשנו שומע ולא יורו היתר לעצמם.

והזהירות שלא לדבר בביהכ"נ הינו אפילו שלא בשעת התפילה, אבל בשעת התפילה אפילו שלא בבית הכנסת צריך לזהר שלא לדבר מתחילת התפילה ועד סופה. וידוע מאמר רבותינו ז"ל שאמרו (ברכות ו א) אין תפילתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת. ועוד אמרו (שם ח א) כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם נקרא שכן רע וגורם גלות לעצמו. אשר על כן ראוי להשתדל מאוד להתפלל בביהכ"נ, אפילו אם מוכרח להתפלל ביחיד ילך לביהכ"נ ויתפלל, וכ"ש שצריך להשתדל הרבה להתפלל בביהכ"נ עם הצבור, ולא יתפלל ביחיד ולא בביתו אפילו עם מנין, אם לא מחמת אונס גדול, כי מאבד טובה הרבה. ודי בזה למי שיש לו לב טוב, כי מי שאין לו לב טוב לא יכנסו בו דברים כהנה וכהנה.

דברי חיזוק מספר 'פלא יועץ' בענין כבוד בית הכנסת, ז"ל:

וקודם שיכנס לבית הכנסת צריך ליטול רשות באמירת פסוק 'ואני ברוב חסדך', לא כמו רבים שאין יודעים ואומרים אותו אחר כניסה, אלא ישהה על הפתח כמי שחורד לכנס לבית מלך רם ונשא איום ונורא, ויטול רשות באמירת פסוק 'ואני ברוב חסדך'. וגם לפסוק זה צריך שיקדים לומר ברכות השחר, שאם לא אמר עדין ברכות התורה יש מי שאומר שאינו יכול לאמרו. וצריך לשנות ולומר, 'ואני ברוב חסדו אבוא ביתו אשתחווה אל היכל קדשו ביראתו'...

ואחר כוונת הלב הן הדברים, שצריך להיות ירא וחורד ורועש ורועד איך יכנס להיכל המלך כלי מלא בושח וכלימה. ויכון באמרו 'ואני ברוב חסדך אבא ביתך', שהוא אינו כדאי לכנס להיכל המלך אם לא בעבור גדול חסדו ובזכות אבות ראשונים... ומתוך כך החי יתן אל לבו לעמוד שם באימה ביראה ברתת ובוזע, ושלא לשוח שם שיחת חולין וז"ו מאימת השכינה השרה שם.

וידוע שהתחירו מאד בזהר הקדוש (תרומה דף קלא:) על המדבר בביהכ"נ, ואמרו דנהיג קלנא בשכינתא ולית ליה חלקא באלקא דישראל ע"ש. תסמר שערות אנוש מראות חמר שבו, ולבבות יכאבו על שנעשה כהיתר לרבים מעמי הארץ ואין נגרע ששומעים לפעמים חומר שבו מהדורשים בעם ואעפ"כ אין מניחים מנהגם הרע ועולם כמנהגו נוהג. אוי להם לבריות מיום הדין ומיום התוכחה. וביותר פשתה המספחת הזאת בימי שמחות וגיל וימים טובים ולילי שמחת בית השואבה ויום שמחת תורה וימי הפורים וכדומה, מחמת ערבות השמחה מרבים בשחוק וקלות ראש, וכל מי שיש בידו למחות, ימחה על דבר כבוד שמו, ואם אין בידו למחות, יזהר בנפשו להיות כאלם לא יפתח פיו.

ויש שרוצה לזהר שלא לדבר בבית הכנסת, אבל כשמדברים אליו אחרים נראה לו כבושה וכיוהרא שלא להשיבו ולומר שאינו מדבר בביהכ"נ, ומתוך כך גם הוא מדבר בכאב לב עד שלבסוף נעשה לו כהיתר. והאיש הירא את ה' יאחזהו רעד מחומר שבו, ולא יבוש מפני כל, ויאמר בפנה מלא, איני מדבר בביהכ"נ, שהרי זה דומה למי שרוצים לאבד ממנו הון עתק או להרגו, שלא יחוש לבושה ולא לשום דבר ויחיש מפלט לו. עאכ"כ שצריך לחסו על נפשו ועל כבוד קונו. זה כלל גדול, שלא לעבור שום עבירה ושלא להימנע מקיום שום מצוה מפני הבושה, ועל זה אמרו 'הוי עז כנמר לעשות רצון אביך שבשמים'. והנהיר בזה מלבד שניצול מעונש חמור נותנים

בס"ד

בית הכנסת

"חזון איש" – לדרמן

שיכון חזון איש - בני ברק

מודעה רבא לאורייתא

הננו להודיע בשער בת רבים כי בימי השובבי"ם

תתקיים סדרת שיעורים הלכה למעשה

בהלכות טהרה

ממורנו הרב

הגאון רבי **מנחם מנדל לובין** שליט"א

השיעורים יתקיימו בס"ד במוצאי שבת בימי השובבי"ם
בשעה **21:30** בבית המדרש בקומה ב'

הגבאים

בירורי הלכה

בעניין קדושת בית הכנסת וחויב בניין

א] נחלקו בראשונים ובאחרונים אי קדושת בית הכנסת היא דאורייתא או דרבנן, ודבר זה נפק"מ ג"כ לג' מצוות דאורייתא. א. מורא מקדש. ב. חיוב בנין ביהמ"ק. ג. איסור נתינת אבני ביהמ"ק דאי קאי נמי אביהכ"נ, וכן נפק"מ לכל עניין ספיקא בדאורייתא קיימ"ל דאזלינן לחומרא.

היראים (שכ"ד) והסמ"ג (עשה קס"ד) והסמ"ק (מצוה ו') נקטו דקדושת ביהכ"נ היא דאורייתא דמצות ומקדשי תיראו קאי נמי אביהכ"נ, דדרשה שתורת כהנים והשימותי את מקדשכם לדבות בתי כנסיות ובתי מדרשות זהו דרשה גמורה, וכן מהא דא"ר יצחק במגילה (כט.) ואהי להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות שבבבל משמע דביהכ"נ קרי מקדש. וכדבריהם פסק החיי אדם (כלל י"ז סעי' ו') והשדה חמד (מערכה ב' מ"ב-מ"ג) ועוד אחרונים, וכן החפץ חיים בפתיחה (עשין ז') כתב דהמדבר לשה"ר בביהכ"נ עובר נמי במצ"ע דמקדשי תיראו, ובבאר מ"ח ציין ליראים ולסמ"ג ולסמ"ק.

ומאיידך דעת הר"ן בר"פ בני העיר דקדושת ביהכ"נ היא דרבנן וכ"פ הפמ"ג (ריש סי' קנ"א וקנ"ג) והחקרי לב והשואל ומשיב (מה"ק ח"ב סכ"ה) ועוד אחרונים.

ועיין בשד"ח שהארץ להוכיח דקדושת ביהכ"נ היא דאורייתא, וכשיטת היראים והסמ"ק וכתב עוד להוכיח מהמרדכי ר"פ בני העיר דכתב מהספרי דאסור לנתון אבן מביהמ"ד והעושה כן עובר בלאו דלא תעשון כל לה' אלקיכם, וע"כ משום דקדושת ביהכ"נ היא דאורייתא, וכן מוכיח מהרמב"ם דכתב במנין המצוות (ל"ת ס"ה) דלאו דלא תעשון קאי ג"כ על ביהכ"נ דזהו משום דס"ל דקדושת ביהכ"נ היא דאורייתא. ומבואר בשד"ח דס"ל לדמות לאו דנתיצת ביהכ"נ למצות מורא.

ולכאורה אפשר להוכיח עוד דס"ל לרמב"ם דקדושת ביהכ"נ היא מדאורייתא מהא דכתב דבפ"ו מהל' מוזהר ה"ו, הר הבית הלשכות והעזרות ובתי כנסיות ובתי מדרשות שאין בהן בית דירה פטורין לפי שהן קודש, ביהכ"נ של כפרים שהאחרים רדין בו חייב במזוזה וכן ביהכ"נ של כרכין אם היה בו בית דירה. ומבואר ברמב"ם דפטור מזוזה בביהכ"נ הוא משום דבעינן בית חול ולאפוקי בית קודש וכדדרשה הגמ' לגבי ביהמ"ק, (ואין טעם הפטור כדפירשו רש"י ותוס' ביומא יא: משום דבעינן בית המיוחד לך שבעלי

ניכרים בו) ומדבריו מוכח דקדושת ביהכ"נ היא דאורייתא דאי נימא דקדושתו רק מדרבנן היכי שייך לפוטרו ממוזהא].

אמנם בחתם סופר (ור"ד סי' רפ"א) מבאר את שיטת הרמב"ם בדרך אחרת, דס"ל דבעינן השתמשות בית של דירת חול, ובכל מקום שהשיכנה שורה כדוגמת בית הכנסת אע"פ שאים קדושים מדאורייתא כביהמ"ק פטור מן המזוזה דאין בו השתמשות חול [וכהנים בעבודתם בביהמ"ק, והמתפללים בביהכ"נ לא מיקרו השתמשות חול אלא בצרכי קודש], ולכן לשכתו פרהרדין חייב במזוזה כיון דכחן גדול גר שם ומקרי 'בית', וכן אם יש בביהכ"נ חדר לחזן כיון שיש בה מגורים חייב במזוזה וכן ביהכ"נ של בני כפרים כיון שגרים בה אורחים חייב במזוזה. וכך ביאר הגר"ח קניבסקי בפרשה סדורה סי' ח'. אמנם בנימוקי (רבינו יהונתן) בהל' מזוזה (מנחות ו): יותר משמע דהויה מדין קדושה דהא כתב, דביהכ"נ של כפרים חייב במזוזה דאין מקדשין אותו הקדש גמור כדי שיהיו מותרין לשכב שם ולאכול בו האורחין לפי שאין ידם של בני הכפרים משגת להכניס האורחים בבתיהם. ולדבריו שפיר י"ל דקדושת ביהכ"נ מדאורייתא מדפסור במזוזה].

ובשד"ח כתב ג"כ לדמות ענין קדושת ביהכ"נ לחיוב בנינו דאי קדושתו מדאורייתא מצוות ועשו לי מקדש קאי גם אביהכ"נ ואיכא מ"ע לבנות ביהכ"נ ואי קדושתו רק דרבנן חיוב בנינו ביהכ"נ רק מדרבנן, והביא עוד מספר שלמי ציבור שלמד מדברי הרוקח דקדושת ביהכ"נ היא דאורייתא מהא דכתב דהרגיל לדבר בביהכ"נ דיבורי חול אפי' שלא בשעת התפילה יתענה מ' יום וילקה, וכ' הראשונים דטעמו דלקי זהו מטעמא דביאה ריקנית שאסורה בביהמ"ק וכמו"כ בביהכ"נ וכמו"כ הש"ח שיחה בטילה ה"ז בטל מעבודה דהיינו תפילה ותורה, וכתב על דבריהם דעם כי לענ"ד יש לפקפק בזה מ"מ מדבריהם למדנו דנקטי דקדושת ביהכ"נ היא, [ואולי פקפקו זהו משום דגם באיסורי מוקצה דרבנן כתב רמב"א א"ח ס"ס ש"ד דצריך להתענות], וכתב ג"כ להוכיח מדברי הוזהר פר' נשא (קפ"ז ע"א) ועשו לי מקדש דכל בי כנישתא דעלמא מקדש מיקרי, וכן כתב להוכיח דכ"ס ל' לרמב"ן המובא בר"ן (שם), וכתב דכן נקטו המב"ט והח"א ועוד הרבה אחרונים.

והקשה שם על הפמ"ג דס"ל דקדושת ביהכ"נ היא מדרבנן דלכאורה סותר למה שמספק"ל בריש סי' קנ"ב אי נותן אבן מביהכ"נ דרך השחתה לוקה דהאם לא תעשו כן לה' אלקיכם קאי על ביהמ"ק דווקא או לא, ואי נימא דקדושת ביהכ"נ היא מדרבנן מה שייך ללקות על כך.

ומיישבים בזה, דיש לחלק בין עשה דומקדשי תיראו וכן עשה דועשו לי מקדש ללאו דלא תעשו דלאו זה הוא אוהרה דענין שלא להשחית דבר המיועד לכבוד ה' ואין נפק"מ בדרגת קדושתו דגם אי קדושתו רק מדרבנן מ"מ כיון דסותר דבר המיועד לכבוד ה' איכא לאו. וכן ראיתי בקובץ תשובות להגרש"א (ח"ב, י"ח). ולכאורה כך צ"ל ג"כ במאבד כתבי הקודש דמבואר במשנ"ב (סי' קנ"ד סקל"א) דעובר בלא תעשו כן לה' אלקיכם ואפילו בלא כתוב בהם אזכרות ואפילו דעצם כתיבת דברי תורה בזמנינו בדפוס ושלא בקלף אין בהם קדושה מדאורייתא אפי' המאבדם עובר בלא תעשו כן לה' אלקיכם, וכך ביאר בחזו"א (ידים פ"ח סי' ז') הא דמבואר ברמב"ם (פ"ו מסי' ת"ח) דהמאבד כתבי הקודש וביאוריהן ופירושיהן מכין אותו מכת מרדות, וכתב דע"כ דבאין בהם אזכרות דאי יש בהם ה"ז לוקה

לכבוד העלון החשוב 'קדושת בתי מקדש מעט'. יי"ש"כ על כל הכבוד שמים שאתם מחזיקים את כלל ישראל בדברים העומדים ברומם של עולם, חיילכם לאורייתא.

ראיתי שסיפר הגה"צ רבי יצחק קולדצקי שליט"א, על המשגח דשיבת ליקוד הגאון רבי מתתיהו סלומון זצ"ל שאנו עומדים בימי אבלו, וז"ל:

לפני כש עשרה שנה הגיע לא"י, הגיע הגאון רבי מתתיהו סלומון (שליט"א) זצ"ל להתייעץ עם מרן רבי חיים קניבסקי (שליט"א) זצוק"ל, שרוצים לעשות שמירה לשיבת ליקוד זה מאד קשה כי שיבת ליקוד משתרעת על פני מתחם ענק שיש בו בתי מדרש רבים. אמר לו רבי חיים, **אם אין פלאפונים בסדרים לא צריך שמירה, התורה שומרת על אלו שלומדים אותה, ובעקבות כך עשו תקנה שבכל בית מדרש בליקוד יש מודעה שמי שמדבר בפלאפון בבית מדרש היה זה גזול!**

והוסיף הגר"י קולדצקי שליט"א, אין לנו מושג מה ההבדל בין לימוד עם פלאפון ללימוד בלי פלאפון, כגובה שמים על הארץ, זה עולם אחר לגמרי, (אני לא מדבר על הזמן שהולך, נעזוב את זה כרגע, זה עוד

מדאורייתא, וביאר דאיסור זה משום כבודו ית' ויראתו. [ואפ"ל דמה שנסתפק הפמ"ג בנותן ביהכ"נ אי לוקה דאורייתא אע"ג דבעצם הנתיצה אינו מוחק אזכרות, זהו משום דס"ל דביהכ"נ חמיר טפי מכתבי הקודש דהוי בית ה' ויש בו דין מורא]. אמנם מדברי השד"ח נראה דלא ס"ל האי חילוקא אלא דכל דאין קדושת מדאורייתא לא שייך ללקות ע"ז ובאמת הביא שם כעין סברא זו מאחד הספרים ולא חש לזה, וכן מדברי השואל ומשיב שהביא שם מוכח בדבריו דתלה זה בזה דכתב דנתיצת ביהכ"נ היא דרבנן כיון דקדושתו רק דרבנן. (והמשנ"ב קנ"ב סק"כ) כתב ע"ד קמ"א דאיסור לנתון דבר מביהכ"נ כתב משום ונתחתם את מוחתכם וגו' לא תעשו כן לה' אלקיכם וביהכ"נ ג"כ איקרי מקדש מעט, דנראה שהמ"ב התייחס לאיסור בביהכ"נ מצד דהוי מקדש ולא מטעם דבר העשוי לכבוד ה' דכתוב בספרי שם לענין כתיב הקודש, וי"ל שאינו מוכח).

ומדברי התועפות ראם (על הימים שם) נראה דרמז ליישב הפמ"ג בדרך אחרת, דבריש סי' קמ"א נשכח בדבריו דקדושת ביהכ"נ היא דרבנן, כתב ומיהו משום נדר י"ל דין תורה הוה אא"כ התנו, ולכן מספק"ל אי נותן אבן לוקה מדאורייתא דאף דמצד קדושת ביהכ"נ אין ללקות כיון דקדושתו רק דרבנן מ"מ מצד חיוב מורא ביהכ"נ מדין נדר מספק"ל לפמ"ג אי לקי כיון דהשתא היא דאורייתא או דנימא דלא שייך לייחס ע"י נדר מצוה דרבנן לדרגה של דאורייתא דיל' דעת הנודר רק אדעתא דתחייב במצוה השייכת ולא יותר מזה דיציבא בארעא וגורא בשמי שמיא.

והדובב מישרים (ח"א תשו' קל"ב) הביא משו"ת דבר משה ועוד אחרונים שהביאו להוכיח מגמ' ביומא (י"ב) דאיסור נתיצה בביהכ"נ הוא רק מדרבנן, דמוקי שם בגמ' הא דביהכ"נ דבני כפרים מטמא בנגעים, ואי נימא דאיסור נתיצת ביהכ"נ היא מדאורייתא אמאי מטמא בנגעים הא א"א לקיים בו נותן הבית, אלא ע"כ דקדושת ביהכ"נ היא רק מדרבנן וכיון דמדאורייתא ראו לנתנו לכך ביהכ"נ דכפרים מטמא בנגעים, וכתב על דבריהם דבאמת רבו השיטות והעלו דקדושת ביהכ"נ לענין איסור נתיצה הוא דאורייתא, והא דביהכ"נ דכפרים מטמא בנגעים זהו משום דכשנתנגע ונהיה אסור בהנאה פקע קדושתו, והוכיח כך ע"פ דברי התוס' שנים בכריתות (י"ג ע"ב) דקדשי בדק הבית שנאסרו בהנאה פקע ההקדש מהם משא"כ בקדושת הגוף דשפיר על האקדש חל איסורי הנאה ומש"ה מעולין בנותר אע"פ שהוא איסור הנאה משא"כ בחמץ של הקדש, משא"כ בקדושת דמים שפיר אינו יכול להקדש איסורי הנאה כנ"ל. והיכל ועזרות דעת הר"ה (ע"ז כ"ד ע"ב מדפי הרי"ף) דהיו רק קדושת דמים, דעת הרמב"ן (במלחמות שם) דקדשו קדושת הגוף, ועל"פ בית הכנסת דכרכים דיוצאת לחולין ע"י מכירה כמבואר בר"פ בני העיר אין עליה רק קדושת דמים וא"כ שפיר מטמא בנגעים, דכיון דבית המנוגע אסור בהנאה כמבואר בתורת כהנים והיכא דנאסר בהנאה פקע ההקדש כמבואר בתוס' הנ"ל, וכיון דפקע ההקדש ממילא ליכא איסור נתיצה, ולעולם י"ל דקדושת ביהכ"נ דאורייתא, והא דביהכ"נ דכרכים אין מיטמא בנגעים זהו משום דקדוש קדושת הגוף כמקדש דהרי אסור למכרו ולכן איכא בו איסור נתיצה ולכן אין מיטמא. (הדברים נכתבו ע"י י. ס. כולל חזו"א)

קוראים כותבים

חשבון). לא לתת לגנב הזה, **מספיק הוא לקח את כל היום עם הפלאפון מכל הימיונים, אין ברירה זה המצב בדור שלנו**, רבי חיים (שליט"א) זצוק"ל לא יודע איך לדבר בטלפון, הוא מופקע מזה, הוא קיבל על עצמו עול תורה.

אנחנו משועבדים לזה, דינו, אבל לפחות בזמן שקובעים ללמוד, אפי' **אף קובע עצמו ללמוד בבית, למה צריכים להפסיק לכל שיחת פלאפון**, אני רוצה ללמוד, אני לא יכול לקבוע לעצמי זמן ללמוד?! למה?... כמה צריך להתחזק בזמן שלומדים, **כל בעלי העסקים למיניהם אם מתקשרים אליהם בשעות העבודה שומעים צליל - לא זמין, לא זמין, הוא עכשיו עסוק**, הוא לא יכול, ולא תהא כהנת כפונדקאית, כשאנחנו שקועים בלימוד נהיה לא זמין, ובכל אופן בסדרים שלא יהיו הפסקות באמצע, ואז אומר רבי חיים (שליט"א) זצוק"ל כשלומדים בקביעות וברציפות בלי הפסקה זה שמירה מיוחדת מן השמים, הנהגה מיוחדת מן השמים.

ויה"ר שנוכח כולנו להתחזק תמיד בשמירת קדושת בית הכנסת ונוכח לבנין ביהמ"ק השלישי בב"א.

סיפור השבוע

הייתה צלולה, כאילו היה אברך צעיר ולא קשיש שגילו מתקרב למאה. שאלתי אותו, 'מה עשית שזכית לכך?'. הוא ענה לי, 'שני דברים עשיתי בחיי - **אף פעם לא דיברתי בתפילה, ותמיד השתדלתי להיות מהעשרה הראשונים בבית כנסת**. כתוב בזהר הקדוש, שכל מי שמגיע מעשרה ראשונים קרוא חביב. ואהוב הוא אצל הקב"ה.

דע לך, שעברתי את השואה. הסתובבתי ברחובות בין הנאצים, עם החזות היהודית, ואף אחד לא פגע בי, וגם אשתי ובני ביתי ניצלו. ורמז יש לנו לגבי שמירה מעין זו: **"פה" בגימטריא - 85 "כמזוזה" בגימטריא - 85 "לשון" - 386 שכינה - 385 ועם הכולל 386**. כאשר הפה והלשון שמורים, והאדם נותן כבוד לשכינה, יש לאדם שמירה כשמירת המזוזה, בכל מקום שבו הוא נמצא, ומלאך המוות אינו יכול לפגוע בו.

לפני כמה שנים היה בירושלים אברך שלפגע קיבל דום לב ומצבו היה קריטי וכבר קראו לכל המשפחה ואחד מהם התעורר וצעק חז"ל אומרים אפ' חרב דהה מונחת על צווארו של אדם אל יתיימש מן הרחמים, והחליטו כולם ואמרו **אנו מקבלים עלינו שלא לדבר בתפילה לכל החיים ממש [לא רק לשבוע או 30 יום]**, והוסיפו שאם האבא יפתח את עיניו אז יאמרו לו שגם הוא חייב לשנות ההרגל שלו כל הזמן לדבר ומכאן והלאה יתחיל לשמור על כבוד בית ה', ולפתע כל הלחץ דם עלה והמצב התייצב עד שבחדש כבר יצא לביתו והיום הרב גרינוואלד שליט"א רואהו כשהוא רץ והולך בבריאיות איתנה. (כבוד בית ה') *****

סיפר הרב מאיר מיכאל גרינוואלד, באחת הפעמים שהגעתי למסע חיזוק באנטוורפן, פגשתי יהודי יקר כבן 95 שנים. הוא הלך בלי מקל, תפקד היטב ודעתו

לעילוי נשמת מזכי הרבים הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והגאון הגדול רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל לרפואת הג"ר נעם אלימלך בן חנה, יהושע בן עלקא, התינוקות אילה שרה בת מלכה בתושח"י. ולישועת ולרפואת מיר"י אידית בת ברט. ולישועת אלישבע מלכה בת מיכל מישל

ישר-נח לכל אלו שתורמו בעין יפה למען הרחבת הגליון, ישלם ה' בפעלם ויזכו בעז"ה לסייעתא דשמיא. עדיין מבקשים אנו מכל מי שנשאו ליבו לבוא ולשאת בהוצאת והפצת הגליון באופן קבוע ובאופן חד-פעמי, נא לפנות לטלפון 0527176420, 0527101970 בשעות בין הסדרים ניתן להנציח לרפואה וישועה. לשליחת חומרי ולקבלת הגליון: פקס: 15335748722 **חדש! ניתן לתרום בכרטיס אשראי דרך נדרים פלוס: הופת - אהלי תורה (בנשיאות הגר"ד לנדו שליט"א) קטגורית קדושת בתי מקדש מעט**

מבית עצמון עמדת מוסדות דז'יקוב

לעטר ברזא יקירא

ממשנתו של מרן אדמו"ר שליט"א

מי שיש לו ספק פטר חמור ואינו מודהו האם פטיר לערפו

ואילך אין כאן אלא תביעת ממון, אבל מצות עריפה שאינו צריך ליתנו לאחר אלא לקיים מצוה א"כ אע"פ דהוי מצוה ממונית מ"מ שייך לחייבו לקיים מצוה מספק.

מיהו יש לגמגם בתיורוצו, דהתינח בספק ישראל ספק גוי מחייבין לי' דצד הפטור שהוא גוי לא חיישין לפסידא דידל, אבל בנדון הרמב"ם ז"ל הרי עתה ישראל גמור הוא אלא דמספקין האם הפט"ח נולד קודם שנתגיר, וכיון דעתה שישאלהו אית לי' חזקת ממון א"כ מספק א"א לחייבו דשמא גוי ה' ופטור ה' מצוה מספ"ח. ואין הסבא ברוה אצלי כ"כ וספק זה איכא נמי בנדון דהסוגיא בכתובות בשור של גוי שנולד בעיר שרובה עכו"ם דחייב לשלם נזק שלם, היאך ה"ל הדיון אם נתגיר לאחר שעמד בדיון ונגמר דינו האם יוציא ממנו או לא, דשמא שעת העמדה בדיון קובע, ובפס"ח הוי כלאחר גמר דיון.

ש"ד דלדברי מהריט"א ז"ל גופי' א"א לתרץ כן, דהא בפ"ב דבכורות אות י"ז כ' מהריט"א ז"ל דבדברי הראשונים ז"ל הנה' דבגוי ליכא חזקת ממון מיתלא תליא לי' הנה' דגזל גוי אסור מה"ח או רק מדרבנן, דרק להסוברים דגזל גוי מדרבנן שפיר איכא לזימיר דליכא חזקת ממון בגוי, אבל להסוברים דגזל גוי אסור מן התורה יש לו חזקת ממון כישראל, וכל שם דלדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דגזל גוי אסור מדאורייתא יש לגוי חזקת ממון. מעתה לפי"ז א"א לתרץ כדכרינן, דהא אנה קיימינן עתה בדעת הרמב"ם ז"ל דכל דגר שנתגיר וספק אם נולד הפט"ח בעירו גוי חייב לערוף וא"כ דלישט המהריט"א ז"ל גופי' ליכא לתרץ דהיינו משום דלגוי ליכא חזקת ממון, דזה אינו, דהא לדעת הרמב"ם ז"ל יש לגוי חזקת ממון, וא"כ נימא דקושית המנחת"ח ז"ל היינו לשיטת המהריט"א ז"ל גופי'.

מיהו ש"ד דבדבריו נכונים והדיחוי אינו נכון, דהנה קושית המנחת"ח ז"ל הנה' הרי קאי אהא דמרן המחבר ז"ל השמיט שי' התוס' דבספק פט"ח אינו חייב לערוף, דהנה מרן המחבר ז"ל גופי' בכסף משנה בפ"א מגזילה ה"ב ס"ל בדעת הרמב"ם ז"ל דגזל גוי אסור רק מדרבנן, וא"כ מרן ה"ה דליכא לגוי חזקת ממון, וא"כ לדעת מרן הכ"מ ז"ל גופי' שפיר אית לי' לזימיר דבספק פט"ח אינו חייב לערוף והא דבגר שנתגיר חייב לערוף היינו משום דלא חיישין לפסידא דגוי וכנ"ל.

והנה נלע"ד בע"ה להוציא הלכה מחודשת לדעת מהריט"א ז"ל, והיא דבר נפלא. ובהקדמם ד' הקדמות.

א' נחלקו רבנן בתראי ז"ל כשישראל נותן הפט"ח עצמו לכהן האם קיים ישראל המצוה או לא, דעת המבי"ט ז"ל בסק"ט בפ"ב דבכורים והלבוש ז"ל ביור"ד סי' שכ"א ס"ח דלא קיים המצוה והתורה ד' ז"ל בפסקיו סי' רל"ה נסתפק בזה, ודעת הרדב"ז ז"ל בתשו' ח"א סי' תצ"ו דקיים המצוה, והמעשה רוקח ז"ל על הרמב"ם פ"ב מבכורים ה"ז כתב דבגר זה הוא פלוגתא רש"י ז"ל והתוס' יעוש"ה.

וקשיא לי בדבריו ז"ל דאסו מי לא איירין כשאין לו שה לפדותו ואינו עבדין.]

והנה הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' בכורים הט"ז כ' וז"ל "גר שנתגיר ואין ידוע אם עד שלא נתגיר ילדה חמור או אחר שנתגיר הרי זה חייב לערוף או לפדות, ואם פדה בשה השה של גר שהמוציא מחבירו עליו הראיה", הא קמן דעת הרמב"ם ז"ל דבספק פט"ח דהא גוי פטור מפט"ח מ"מ חייב לערוף, וא"כ לדעת מהריט"א ז"ל דין זה האם בספק איכא מצוה עריפה הוא פלוגתא התוס' והרמב"ם ז"ל. ותימה שלא הזכירו בעלי השו"ע ז"ל משיטת התוס', כן העיר המנחת"ח ז"ל במצוה כ"ג אות ב'.

ונלע"ד בענ"ה המצאה מחודדת ליישב קושיתו ז"ל, ובהקדמם ב' הקדמות.

א' הרמב"ן והרשב"א והרא"ה ז"ל בכתובות ט"ו ב' [הביא דבריהם השיט"ק ז"ל שם] כתבו דבגוי ליכא חזקת ממון ולא אמר' בגי' העמד ממון על חזקתו ולפיכך באחד שנולד בעיר שרובה עכו"ם ונחם שור שלו לשור של ישראל חייב לשלם נזק שלם אע"פ דלא אזלי' בטר רובה היינו דוקא להוציא ממוחזק אבל בגוי ליכא חזקת ממון א"כ שוב אזלי' בטר רובא יעוש"ה, ומ"מ כ"ז ברוב עכו"ם אבל בגזל בעיר שמוחצה ישראל ומוחצה עכו"ם אין מוציאין ממנו נזק שלם דאע"פ דבגוי ליכא חזקת ממון מ"מ לתבוע ממנו ממון א"א, דיאמר לזכור אייתי ראי' דגוי אנה ואשלם לך.

ב' ונראה דכ"ז לענין להוציא ממנו דבספק א"א להוציא ממון ממנו, אבל בספק מצוה שיש בה חיוב ממון, וכגון מנותנות עניים שפיר מחייבין לי' לקיים המצוה מספק, דהא דבישראל פטור ככה"ג היינו משום דבמצוה ממונית א"א לחייבו לקיים המצוה דשמא פטור הוא ויש לו הפסד ממון, אבל בספק ישראל ספק גוי, אמאי לא נחייבנו לחשוש לצד הישראל שבו, ואי משום דשמא גוי הוא ופטור, הא ליתא דכיון דבגוי ליכא חזקת ממון ולא חיישין להפסד ממון דידל, א"כ ליכא מונע לחייבו לקיים המצוה משום ספק ישראל שבו דגם על הצד שהוא גוי לא חיישין לפסידא שלו.

והשתא לפי"ז נמצא דבספק ישראל ספק גוי שפיר חייב לערוף משום ספק ישראל, ואי משום דשמא גוי הוא ופטור, הא ליתא, דכיון דבגוי ליכא אמר' העמד ממון על חזקתו ולא חיישין לפסידא דידל' אמאי לא יתחייב לערוף ולחשוש לצד הישראל. והשתא לפי"ז נמצא דאין כאן פלוגתא בין התוס' והרמב"ם ז"ל, וגם הרמב"ם ז"ל מודה דבספק פט"ח אינו חייב לערוף והא דבגר שנתגיר חייבו הרמב"ם ז"ל לערוף היינו משום דחוששין לצד הישראל שבו, והספק שמא גוי הוא אינו סיבה לפטור.

ואין להקשות אם כנים אנו א"כ אמאי פטור הרמב"ם ז"ל מליתן השה לכהן נחשוש גם בזה לצד הישראל שבו ונחייבנו ליתן, זה אינו, דנהי דלית לי' חזקת ממון לגוי מ"מ א"א לחייבו ליתנו לכהן דיאמר לכהן הבא ראי' דהשה שלך, דהא המצוה כבר נתקיימה בעצם ההפרשה ומכאן

בפרשתינו ציונו הבורא ית"ש על מצוה פטר חמור, וכתבה תורתנו הקדושה [וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו] ע"כ נכתוב בע"ה ענין הנוגע למצוה עריפת פטר חמור.

בבכורות י"ג א' תנן "לא רצה לפדותו עורפו מאחוריו וקוברו מצות הפדה קודמת למצוה עריפה שנאמר אם לא תפדה וערפתו". והנה ישראלי שיש לו ספק פטר חמור אמר' לעיל במתני' ט' א' דמפרש טלה ופודה בו הפטר חמור וטלה נוטל לעצמו דהמוציא מחבירו עליו הראי'. והנה יש לחקור היאך הדין לגבי מצוה עריפה בישראל, הא דימלא מצוה עריפה נחשבת מצוה האם חייב לעורפו או לא, ויסוד הספק האם מצוה עריפה היא מצוה ככל המצוות מספק חייב להחמיר, או דימלא מצוה עריפה נחשבת מצוה ממונית, ובכל מצוה ממונית אינו חייב מספק להוציא ממון.

והנה התוס' בבכורות ט' ב' ד"ה לאפקועי אהא דאמר' התם דבספק פט"ח חייב להפריש טלה והוא שלו ואקשי' התם וכיון דלעצמו הוא למה לי לאפריש, ותרצין דמפרשי מספק כדי להפקיעו מאיסור הבא שבו וכתבו התוס' וז"ל "דלפטורו ממצוה עריפה לא ה' צריך להפריש מספק כמו שאינו נותן לכהן מספק אינו עורפו מספק".

ונחלקו בזה בתראי ז"ל בביאור דברי התוס'. א' המהריט"א אלגזי' ז"ל בפ"ב דבכורות אות ד' כ' דכנות התוס' דכיון דבמצוה עריפה איכא הפסד ממון דע"י העריפה מפסיד ממון א"כ כי היכי דבספק פט"ח אינו חייב ליתנו לכהן דספק ממון קוללה ה"ג אין מחייבין אותו לעורפו דהעריפה הוי כאילו בא להוציא ממון ממנו, ולקמן בפ"ב אות כ' כפל דבריו וחילק בין עגלה ערופה דמספק חייב להביא דשאני התם דאיתא לכפרה אבל עריפת פט"ח אינה לכפרה וע"ש.

והנה בפשוטו נראה דמהריט"א ז"ל מייירי נמי בדעת ר' יהודה דפט"ח אסור בהנאה דמ"מ איכא הפסד ממון בעריפה, ואע"פ דכל כמה דלא ליכא הפט"ח הרי אסור בהנאה וכן בספק פט"ח, מ"מ הא איכא נפק"מ ברווחא דביני וביני, דאם לא יערפנו יוכל לקדש בה את האשה והאשה תפדנו בשה ונדאמר' בבכורות י"ב ב' דגם לדעת ר' יהודה יכול לקדש אשה בפט"ח ומתקדשת ברווחא דביני וביני במה ששוה הפט"ח ויתר מדמי יהודה דתירוצא ז"ל במצוה כ"ג אות ב' דתירוצא מהריט"א ז"ל איתא נמי כ' יהודה. ובסוף המצוה באות ו' דן המנחת"ח ז"ל דאע"פ דמותר לפדות פט"ח שלא מדעתו מ"מ העורף פט"ח של חבירו שלא מדעתו חייב משום מזיק בידים גם לדעת ר' יהודה דאסור בהנאה דהזיק לו רווחא דביני וביני.

[והנאני ידלי' תנה"ג מוה"ר גרינוואלד שליט"א לדברי המנחת סולת ז"ל במצוה כ"ג ד' דתי' דמהריט"א ז"ל איתא רק לדעת ר' שמעון דלאחר עריפה נאסר בהנאה והוי הפסד ממון, אבל לדעת ר' יהודה דאסור בהנאה הרי לא מפסיד מדי וחושש שם הדרי הוא נדה הפסד לעצמו דהא יכול לפדות,

ספרו נפלאותיך

עובדות ומנינים על התורה

בא תשפ"ד

הלכו בלי שליחות

"ויאמר אליהם יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד פניכם. לא כן לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אותה אתם מבקשים ויגרש אותם מאת פני פרעה" (י-יא).

מבואר בפסוקים כי אחר שהתרו משה ואהרן בפרעה על מכת הארבע, כעס עליהם פרעה וגירש אותם מאת פניו.

והנה כאן היא הפעם היחידה שגורשו משה ואהרן מבית פרעה, ואילו בכל הפעמים שהגיעו לפרעה, לא העיזו לגרשם, ויש להבין מה נשתנה דוקא כאן בהתראה על מכת הארבע שגירשו אותם.

וביותר תמוה, שהרי מצינו במדרשים שכאשר באו משה ואהרן לבית פרעה, נעשה להם נס וכל השומרים והאמורים פחדו מהם, ולא היו הם צריכים לבקש רשות כלל לבוא אל המלך, אלא נכנסו כרצונם, והיאך בפעם הזו לא אירע כן ולא חששו לגרשם.

וביאר הגאון רבי אברהם דב אויערבאך זצ"ל, רבה של טבריה, שהפעם היחידה שהלכו משה ואהרן לפרעה בלא שליחות מהקדוש ברוך הוא היתה בפעם הזאת, שהרי לעולם נשלחו הם על ידי הקדוש ברוך הוא אל פרעה, אבל כאן אחר שנשלחו נאמר (פס' ו) "ויפן ויצא מעם פרעה", אלא שלאחר מכן נאמר (פס' ח) "וישב את משה ואת אהרן אל פרעה", כיון שעבדי פרעה הפצירו בפרעה שישלח את ישראל, הסכים פרעה וקרא להם, והם חזרו, ולא הסכים לשלוח רק את הגברים, ואז "ויגרש אותם מאת פני פרעה", ובזה הצליחו לגרשם, כיון שהליכה זו לא היתה בשליחות הקדוש ברוך הוא, והלכו מעצמם, ולכן לא היתה להם הסגולה של השמירה, שלא יוכלו לגרשם.

אין ארבה בשבת

"ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים כבד מאד לפניו לא היה כן ארבה כמהו ואחריו לא יהיה כן" (י יד).

בבעל הטורים כתב וז"ל 'וינח. ב', וינח בכל גבול מצרים, וינח ביום השביעי (להלן כ יא), מלמד שנה הארבה בשבת (עיי' שוחר טוב תהלים צב, זוהר עקב רעג א'), ע"כ.

ויש להבין מפני מה נח הארבה בשבת, דבר שלא מצינו ביתר המכות, ובמה נשתנתה מכת ארבה משאר כל עשרת המכות.

וביאר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל דהנה איתא במדרש רבה (פרשה יג ס"ו) "ויאמר ה' אל משה נטה את ידך. ארבה למה הביא עליהן, מפני ששמו את ישראל זורעי חטים ושעורים, לפיכך הביא עליהן ארבה ואכלו כל מה שזרעו להם ישראל", ע"כ דברי המדרש.

והנה איתא שם עוד במדרש רבה (פרשה א סכ"ח) 'דבר אחר וירא בסבלותם (ב יא), ראה שאין להם מנוחה, הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד, אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ואילו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים, אמר לו לך ועשה להן כמו שתאמר, הלך משה ותיקן להם את יום השבת לנוח', ע"כ דברי המדרש.

וכמו כן איתא שם (בפרשה ס"ח) שביום השבת לא היו ישראל עובדים עבור המצרים, והיו להם מגילות שבהם היו משתעשעין ולומדין משבת לשבת.

ולפי זה יש לבאר היטב שכיון שהארבה בא למצרים מפני שהעבדו את ישראל לזרוע עבדים חטים ושעורים, ולכן בא הארבה בכדי לאכול להם את כל מה שזרעו ישראל, אם כן מן הראוי הוא שביום השבת שלא עבדו

ישראל ולא זרעו עבור המצרים, לא יאכל הארבה מן הזרעים ביום זה, ולכן דוקא במכת ארבה נח הארבה ביום השבת. (הגר"מ דרוק שליט"א)

אות או מופת

"ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את ליבו ואת לב עבדיו למען שיתי אותותי אלה בקרבו" (י א).

"ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה. והתרה בו" (רש"י).

יש להתבונן בלשון הפסוק, שמתחילה נאמר "בא אל פרעה", וכפי שפירש רש"י שמטרת הביאה היא בכדי להתרות בפרעה שישלח את ישראל, ושוב נאמר לבסוף "כי אני הכבדתי את ליבו ואת לב עבדיו למען שיתי אותותי אלה בקרבו", ואם כן אומר בזה הקדוש ברוך הוא למשה שלא ישמע אליו פרעה ולא ישלח את ישראל, משום שהקדוש ברוך הוא מכביד ומקשה את ליבו בכדי להינקם ממנו באותות ומופתים, ואם כן מהי כלל מטרת הביאה לפרעה וההתראה בו, הרי הוא לא ישמע לדבריו כלל.

ור' יושע בער סולובייצ'ק זצ"ל ביאר בזה שמטרת הביאה לפרעה לא היתה כלל בכדי שישמע לדברי משה, אלא משום סיבה אחרת.

והביאור בזה הוא על פי מה שהקשה מפני מה התורה עושה עסק גדול מלידת שרה אמנו את יצחק בגיל תשעים, שזהו נס גדול ומופלא, והרי יוכבד ילדה את משה רבינו בגיל מאה ושלושים שנה [כמבואר ברש"י לעיל (ב א)], ודבר זה לא נזכר בתורה כלל, והרי זהו נס גדול יותר מהנס של שרה אמנו שילדה בגיל תשעים שנה.

וכמו כן הקשה מדוע נזכר בתורה מעשה ירידת המן מן השמים כנס גדול, ואילו הוצאת התבואה מן הארץ אין מוזכר בשום מקום כנס גדול שעושה הקדוש ברוך הוא, ולא רק בתורה אלא אף בדברי חז"ל, והרי אין נס זה פחות מהנס של ירידת המן מהשמים.

וכן יש להבין שהרי נאמר בפסוק בפרשת שמות (ד יא) "מי שם פה לאדם או מי ישום אילם או חרש או פיקח או עיור הלא אנכי ה'", ואם כן כיון שהקב"ה הוא עושה הכל, מדוע כאשר נפקחים עיני הסומא או החרש מתחיל לפתע לשמוע, כולם מתפעלים ואומרים שזהו נס גלוי ונפלא, ואילו כאשר כל אדם רואה ושומע אין זה נס שמתפעלים ממנו, ויש להבין מהו הדבר המוגדר כ'נס', ומה אינו נחשב כ'נס'.

וביאר בזה ר' יושע בער שהדבר תלוי בכך, שאם הודיע הקדוש ברוך הוא מראש שהדבר עתיד להתרחש, אזי מוגדר הדבר כ'נס', אך אם לא הודיע הקדוש ברוך הוא מראש שהדבר יתרחש אין זה נחשב כ'נס'.

ומשום כך בשרה אמנו שהמלאך בשר שנה קודם לידת יצחק (בראשית יח י) "שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך", וכן הקדוש ברוך הוא בעצמו אמר לאברהם (שם יז יט) "אבל שרה אשתך יולדת לך בן", נחשב הדבר כנס כאשר לבסוף נולד יצחק לשרה בגיל תשעים, אמנם ביוכבד שלא הודיע הקב"ה מתחילה שתלד את משה רבינו, אין זה נחשב כנס, אף שילדה אותו בגיל מאה ושלושים שנה.

וכמו כן בירידת המן, אשר אמר הקדוש ברוך הוא למשה (טז ד) "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים", מוגדר הדבר כ'נס', אמנם צמיחת התבואה מן הארץ שלא אמר הקדוש ברוך הוא מתחילה שיתרחש, אין זה נחשב כ'נס'.

ולפי כל זה ביאר ר' יושע בער שזו היתה מטרת ביאת משה רבינו לפני פרעה, אף שידע שלא ישמע לו פרעה לשלח את עם ישראל, משום שאם לא יודיע הקדוש ברוך הוא לפרעה שיביא את מכת הארבה, לא תהא

מוגדרת מכת הארבה כ'נס', שהרי לא הודיע עליה הקדוש ברוך הוא מתחילה שתבוא.

ועל כן הוצרך משה רבינו לבוא לפני פרעה ולהתרות בו שאם לא ישלח את ישראל יביא עליו הקדוש ברוך הוא את מכת הארבה, ואזי תיחשב המכה ל'נס', שהרי הודיע הקדוש ברוך הוא עליה שתתרחש.

ניסים לצאן ובקר

"ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יוצג גם טפכם ילך עמכם" (י כד).

מבואר בפסוק כי אחר מכת חושך, פרעה כבר הסכים לשלוח את ישראל, והיה מוכן לשלוח מלבד הגברים, אשר הסכים לשלחם כבר אחר מכת הארבה, גם את הנשים ואת הטרף, וכפי שאמר "גם טפכם ילך עמכם", ואם כן היה מוכן כבר לשחרר את כל עם ישראל ממצרים, אלא שאת הצאן והבקר ביקש שישאירו אצלו במצרים, כמו שאמר "רק צאנכם ובקרכם יוצג".

ואם כן נמצא לפי זה כי כל מכת בכורות, אשר "לילה כיום יאיר" (תהלים קלט יב), וכל ה'אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני ולא אחר', וכל הניסים האותות והמופתים המופלאים שהיו באותו הלילה, הכל היה רק בשביל הבקר והצאן שביקש פרעה להשאיר במצרים.

וביאר ר' שלמה קלוגר כי עשה הקדוש ברוך הוא כן בכדי ללמדנו שכאשר יבוא יהודי בזמנינו לאחר שנים רבות מיציאת מצרים, ויאמר "אני כל כך מדורדר רוחנית, אני כל כך רחוק מן התורה והמצוות, אני כל כך לא שווה, אינני חושב שהקדוש ברוך הוא יעשה עבורי ניסים ונפלאות, אינני סבור כי הקדוש ברוך הוא יענה לתפילתי", נשיב ונאמר לו "הלא הקדוש ברוך הוא עשה ניסים מופלאים כל כך בשביל צאן ובקר, ובשבילם היכה את כל בכורי מצרים בחצות הלילה, ולא היה בית מבתי המצרים אשר לא היה שם מת, ואם בשביל צאן ובקר עשה את כל החיל הזה, בודאי שבשבילך יעשה ניסים ונפלאות אם תפנה אליו ותתפלל אליו באמת".

המבחן בכלבים

[י"א, ז'] "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל".

הנה לפי החידוש בזה שהם שתקו הוא כמבואר בהדר זקנים פה שכתב בד"ה "לא יחרץ כלב לשונו" וז"ל, "אעפ"י שמלאך המות בעיר. כדכתיב כי אין בית אשר אין שם מת ואמרו מלאך המות בא לעיר כלבים צועקים אפ"ה לא חרצו לשונם".

והגאון ר' שלמה פיישר זצ"ל ביאר ע"פ המבואר בפסחים [ק"ח]. "ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, כל המספר לשון הרע, וכל המקבל לשון הרע, וכל המעיד עדות שקר בחבירו ראוי להשליכו לכלבים, שנאמר לכלב תשלכון אותו וכתוב בתורה לא תשא שמע שוא וקרי ביה לא תשיא", ומבואר שעונש המספר לשה"ר הוא השלכה לכלבים, ועם ישראל כיוון שהיו בהם מספרי שלה"ר, וכמבואר ברש"י לעיל [ב', י"ד] בד"ה "ויירא משה" שכתב וז"ל, "כפשוטו. ומדרשו דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין, אמר מעתה שמא אינם ראויין להגאל", וא"כ כיוון שהיו בהם מלשינים ומספרי לשה"ר לכן בעיקרון היו ראויים להיענש ע"י הכלבים אך מ"מ לא נענשו וזה החידוש כאן בלא יחרץ כלב. (מחזה אברהם)

איסור להזמין גוי לסעודה

[י"ב, ט"ז] "וביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם".

וכתב רש"י בד"ה "לכל נפש" וז"ל, "אפילו לבהמה. יכול אף לגויים ת"ל לכם". ומקור איסור מלאכה לגוי מבואר בביצה דף כ"א: וכן נפסק בשו"ע בסימן תקי"ב סעיף א' "אין מבשלין לצורך כותים ביו"ט".

עוד כתב השו"ע [עפ"ד הגמ' שם] "לפיכך אסור להזמין שמא ירבה בשבילו ודווקא להזמין וכו' אבל עבדו ושפחתו, וכן שליח שנשתלח לו, וכן כותי שבא מאליו, מותר להאכילו עמו ולא חיישין שמא ירבה בשבילו וכו'".

וכתב המשנ"ב בסק"ד כן, "שמא ירבה בשבילו. פי' שמא יבשל קדירה לבדה שלא היה מבשל אם לא בשביל העכו"ם, ומשום"ה יש היתר לקמיה בעבדו דאין לחוש שמא יבשל בקדירה אחרת בשבילו".

ובסק"ה כתב וז"ל, "ודוקא להזמין לביתו וכו'. ר"ל דכיון שרוצה לכבדו ואוכל על שלחנו חיישין שיבוא לבשל בקדירה אחרת בשבילו אבל לא בששולח לו לביתו".

ובסק"ט כתב וז"ל, "עבדו ושפחתו וכן שליח וכו' וכן עכו"ם וכו'. - דדוקא כשמזמן העכו"ם אצלו דחפץ ביקרו חיישין שמא ירבה בשבילו לבשל בקדירה לבדה משא"כ בעבדו ושפחתו וכן כל אלו שבאו מאליו לא חיישין לזה".

היה מעשה בשכונתינו באברך ת"ח שבא אלי ואמר לי שהזמין משפחה רוסית לחג, ושאלתיו האם הם כולם יהודים ולא הבין מדוע צריך שיהיו כולם יהודים, והראיתי לו את הגמ' וההלכה הזאת, וממש השתומם, וביירר וחזר ואמר לי שאמנם ההורים שם יהודים אך החתן שם הוא גוי, ושאלני מה עושים אחרי שכבר הזמין אותם, ומאד לא נעים לבטל את ההזמנה בגלל זה.

ושלחתי לשאול זאת את הגר"י פיישר זצ"ל והשיב להיתר בדיעבד מב' טעמים האחד, שהיום הנהוג הוא שבד"כ מבשלים הכל מערב יו"ט, ואין א"כ חשש שיבוא להרבות, והטעם השני הוא משום איבה.

ויש לדון בב' הטעמים, דעל הטעם הא' שמבשלים קודם החג י"ד, שאמנם הדרך לבשל את האוכל לפני החג, אבל מ"מ יש דברים שעושים כן ביו"ט, וכגון תה [ובמיוחד אצל יוצאי רוסיה ששותים משקה חם בכל סעודה], שכל אחד רוצה תה אחר ויש חשש שיערה מים רותחין לכוסו ממחם חשמלי שבכלי ראשון שזה ביטול דאורייתא אפילו אם לא נחמיר שתה זה קלי הביטול, וק"ו אם אנו חוששים שתה זה קלי הביטול אפילו בכלי שני יכנס לספק דאורייתא.

ועל הטעם הב' יש לדון, שמנ"ל שגם בכה"ג יש איבה, דאיבה נאמר כשידם תקיפה עלינו ויוכל להזיקו, ומנ"ל שגם כהיום בירושלים נאמר ההיתר של איבה.

בשנה הראשונה שבאתי לרוסיה לישיבת תורת חיים עם מו"ח הגה"צ ר' יצחק זילבר זצ"ל היה שם רוסי שהיה בשלבי חזרה בתשובה ואשתו הייתה גויה שהייתה גם בתהליכי גירות, ולא ידע מו"ח זצ"ל מה לעשות, ושלח לשאול את הגר"נ גולדברג זצ"ל ואמר שיאמר לה שכיון שאיננה יכולה לאכול עימנו בחג [וכנ"ל] הרי הוא מקנה לה בערב החג את האוכל וזה בלבד מה שיהיה לה לחג, וכך עשה מו"ח זצ"ל לקח צלחת מתכת ושם שם שתי פרוסת לחם ועוד חתיכת דג ואמר לה שזה בלבד מה שהיא תאכל בחג.

והנה לאחר שנים רבות שלמדתי מסכת ביצה בעיון התעוררתי לדון בישיבה הנ"ל שהיו בה גויים בתהליך גיור האם נוכל למצוא היתר בשופי ולא נצטרך לנ"ל.

וחשבתי להיתר מכא ג' סברות.

א'. שתלמיד בישיבה זהו כמו עבדו ושפחתו שמותר לתת להם לאכול וכמבואר שם בשו"ע שכל שאינו אדם חשוב לא חיישין שיבוא לבשל בעבורם, וה"ה שבחור בישיבה לא יבוא לבשל במיוחד בשבילו.

ב'. כיון שהוא בא להתגיר אפשר לומר לו כיון שאתה רוצה לדעת איך יהודי מתנהג דע לך שהתורה אוסרת לבשל בשבילך והוא יבין זאת.

ג'. כיון שהמבשלים שם הם גויות ממילא בכה"ג אין מקום לגזור. [וסברא זו נתחדשה לי לאחר זמן].

ושלחתי לגרש"ז אויערבאך זצ"ל עם אחי ר' אלימלך שליט"א את ב' הטעמים הראשונים הנ"ל, והשיב שהטעמים הנ"ל הם מצוינים.

והוסיף הגרש"ז שכ"ז טוב בהנ"ל אך מה יעשו בעלי מלון המרכז שהם יהודים חרדים שיש להם אורחים במלון בחג יהודים וגויים, ושם כיוון שכל אחד משלם במיטב כספו על האירוח נקרא אדם חשוב לעניין זה שיש חשש שיבואו להרבות בשבילו, אף אם אינו חשוב בעצם

[והנה לטעם הג' הנ"ל ניחא, מכיוון שרוב המבשלים במלונות הם ערבים].

עוד הוסיף הגרש"ז, שכמו"כ איך עושים השגרירים ברחבי העולם שמזמינים את עמיתיהם לליל הסדר, ומכיוון שהם קרובים לשלטון וודאי שזה נחשב אורח חשוב, והוא אסור ממש ואין ע"מ לסמוך.

ואמר הגרש"ז שעל זה נאמר שמאז שגלו ישראל אין תורה, מכיוון שגלו אי אפשר לקיים את התורה כראוי.

צריך לדעת שדין המחלל שבת בפרהסיא הוא כגוי לכל דבריו וכמבואר במשנ"ב שם בסק"א בסו"ד וז"ל, "ומומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם".

ואם רוצה על מנת לקרבו לתורה ישאל חכם... (מחזה אברהם)

כניסת שבת ב"ב 4:40

יציאת שבת ב"ב 5:41

פרשת בא

גיליון 85

שנה ב'

תשפ"ד

משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

פרשת בא

"דבר נא באזני העם וישאלו וגו' כלי כסף וכלי זהב" (יא,ב)

פרש"י אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמרו אותו צדיק [אברהם] ועבדום ועינו אותם קיים בהם, ויצאו ברכוש גדול לא קיים בהם.

שואלים המפרשים מדוע היה צריך לבקשה, וכי היו אז בני ישראל מואסים בכסף זהב, שצריך היה לבקש מהם שישאלו? ועוד, הטעם 'כדי שלא יאמרו אותו צדיק' אינו מובן. וכי אין הקב"ה רוצה לקיים הבטחתו, אלא כדי שלא יאמרו אותו צדיק? [ועוד, מדוע נאמר בלשון בקשה ולא כציווי כשאר מצוות?]

הגר"ז סורוצקין ב"אזנים לתורה" כתב שנתקשה בזה עד הזמן שבו היה דיון ציבורי (בזמנו) אודות קבלת כספי ה"שילומים" מגרמניה כפיצוי על זוועות הנאצים ימ"ש. רבים טענו שאין לעם ישראל לבוא בשום מו"מ עם הרשעים האלה, שיראה כביכול קיבלנו כופר לנפשות אחינו, ששפכו דמים כמים. אז הבין פרשה זו וכתב:

"מזה ניקח להבין את רגשות אבותינו, יוצאי מצרים, שבדואי היו ביניהם הרבה אבות שהמצרים שיכלו אותם מבניהם, ולא רצו לבוא במו"מ עם מעניהם ושוחטי ילדיהם, וחשבו את הכסף והזהב שיקבלו מהמצרים כ"דמי ולדות", כופר בעד נפשות עולליהם, שזרקום ליאור או ששמו אותם בחומות פיתום ורעמסס במקום לבנים.
וה' ראה לליבות גואלי הדם, כי יחם לבבם על נפש עולליהם, ונפשם מרה עליהם על בניהם שנשחטו לתוך אמבטיות של פרעה, לכן לא כפה עליהם את שאילת הכלי כסף וזהב אלא בדרך בקשה "דבר נא באזני העם וישאלו". והטעם לזה: אף שהם מוחלים ואינם רוצים בכסף המצרים, אבל 'כדי שלא יאמרו אותו צדיק וכו' - עליהם לקחת".

מדוע רק קרבן פסח בצליה**"ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש"**

כתוב בתוספות השלם: נשאלתי מדוע ציוותה התורה שיאכלוהו צלי אש יותר משאר הבישולים, ועניתי כי בהיותו צלי יהיה גלוי לעין כל, משא"כ אילו היה מבושל יהיה מכוסה בקדירות וביורות, וכדי שיראו המצרים יראתם נשרפת לעיניהם ויריחו ריח תועבותיהם כי הצלי ריחו נודף, ושיניהם קיהות ואין לאל ידם עכ"ל.

שמירת סייגים והרחקות מועילות יותר משמירת גופי תורה**"ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד הבוקר"**

ה"משך חכמה" עומד על גודל הפליאה של ההבדל בין דור מצרים לבין דורו של עזרא, שעליהם כתוב בגמרא בברכות (ד,א) "ראוין היו ישראל לעשות בהם נס בימי עזרא כדרך שהיו בימי יהושע בן נון (שעלו לא"י בלא שיעבוד מלכויות) אלא שגרם החטא". ומהו החטא?
מסביר המשך חכמה שהמתבונן יראה שבמצרים אמנם נשתכח מהם "גופי תורה" וקטרגו עליהם 'הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי ע"ז' וכן הפרו ברית מילה, אבל את הסייגים והגדרים שמרו ביתרון גדול כמו שאמרו במכילתא שלא שינו שמם ולשונם וכו' משא"כ בגלות בבל היו שומרים שם "גופי תורה" אבל את הסייגים והגדרים עקרו, שבניהם היו מדברים אשדודית ושינו שמם והתחתנו עם גויי הארצות.

עניני חינוך - חינוך מקטנות

"ויאמר משה בנערנו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו... כי חג ה' לנו... ויאמר פרעה... לא כן לנו נא הגברים ועבדו את ה' כי אותה אתם מבקשים"

וקשה היכן מצינו שביקשו רק על הגברים, וא"כ מה כונתו "כי אותה אתם מבקשים"?

היה ויכוח בין פרעה למשה רבינו: אצל הגוים לא יעלה על הדעת ללמד לילדים קטנים את עיקרי הדת, אין מציאות של לימוד ושינון בספרי חכמה של הוגי דיעות שלהם ע"י ילדים קטנים, וכן עבודת אלילים היא רק ע"י כהני דת, לכן אמר פרעה - מאחר וברצונכם לעבוד לאלוקיכם, היא לא שייכת לנשים והטף.

אמר לו משה, אצלינו אין הדבר כן, הדרישה לעבודת ה' היא בכל מקום ובכל זמן ובכל גיל, ולזה אמר "בנערנו ובזקנינו נלך", הם יתלו לזקנים וילמדו ממעשיהם. וכמו"כ את אותה תורה שבכתב ושבע"פ שלומדים זקני החכמים, אנו מלמדים לילדים כבר בקטנותם כמ"ש "ושונתם לבניך".

ומדוע משה רבינו מקדים את "נערינו" ורק אח"כ "זקנינו"? יש לומר בדרך דרוש, שתחילה צריך להציל ולהוציא משערי טומאת מצרים את "נערינו", הנוער שנמצא בסכנה גדולה להיסחף בזרם המצרי, ורק אחריהם צריכים לבוא "זקנינו" בני הדור הקודם המושרשים ביהדות, עם כוח עמידה גדול יותר.

ולכן אמרו במס' עבודה זרה (לו) על י"ח דברים שגזרו כסייגים להתרחקות מן הגויים, שאף אליהו הנביא אינו יכול לבטלם "פירוש שנחיצות הסייגים מוכרחים לאומה עד כי אף אם יבוא המבשר על משיח (אליהו הנביא) ג"כ לא יבטלו".

ומסיים המשך חכמה, שזה מה שנאמר "ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר" "להורות נתן שלא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר שכל אדם יאה נגרר ומקושר לאומתו בסייגים וגדרים שכל זמן שלא יהיה אור האלוקי מופיע עליו גלויה לעיני כל, הסכנה גדולה שלא יתערבו בין האומות ויאבדו קיומם".

המשגיח דלייקוואד הגה"צ רבי נתן וכתפויגל זצ"ל אמר: יש לי בקבלה, איש מפי איש, ממרן רבי יהושע לייב דיסקין זע"א, שבמלחמה האחרונה קודם ביאת משיח, כל העהרליכער-אידן ינצלו, ומה זה עהרליך-איד, מי שמובדל מן העמים. והוסיף: לא מדובר באחד מל"ו צדיקים אלא התנאי היחיד הוא, להיות מובדל מחוקות העמים, ושלא תהיה לנו שייכות אליהם, לא אל התרבות שלהם, לא אל העיתונים שלהם, ולא אל המוזיקה והספרים שלהם. להיות מנותק מהם לחלוטין, וכמשאחז"ל והבדלתי אתכם מן העמים להיות לי אם אתם מובדלים מן העמים אתם שלי, ואז לא תהיה לאף אחד שליטה עלינו

לעילוי נשמת רבי אלעזר יועץ בן ר' אברהם יהודה זצ"ל

נלב'ע י"ד אדר ב' תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה

ט"ו בשבט - שבעת המינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל

אם יש דין קדימה בשבעת המינים א. באכילה ב. בברכת שהחיינו ג. אם חלב קודם לשאר משקין
אם יש ראיה מהקדמת התורה ונפק"מ א. לברכות ב. להקדים סוכה לד' מינים ג. להקדים משלוח מנות למתנות לאביונים

אם יש דין קדימה לברך ברכת שהחיינו על מין שבעה תחילה

באו"ח סימן רי"א, א' נפסק שאם היו לפניו מיני פירות הרבה, אם ברכותיהן שוות ויש ביניהם מין שבעה מברך עליו. אולם בברכת "שהחיינו" על פרי חדש לא נזכר בפוסקים שיש להקדים לברך על מין שבעה, כגון מנגו ורימון לא נזכר שיברך "שהחיינו" על הרמון מפני שהוא ממין שבעה. וצ"ב מ"ש שבברכת הנהנין יש דין קדימה למין שבעה, מברכת "שהחיינו" שאין בה קדימה למין שמשבעת המינים? מיישב ה"משמרת חיים" (ח"ג ברכות סימן ח') דיש לחלק שבברכת הנהנין המחייב של הברכה הוא המאכל, והיכא שיש כמה מאכלים שכל מאכל הוא מחייב נפרד של ברכה, בזה המין שבעה חשוב ואותו יש להקדים.

משא"כ גבי ברכת "שהחיינו" המחייב הוא השמחה שהאדם מרגיש, וכשיש כמה מיני פירות חדשים לפניו כולם מצטרפים לעשות שמחה אחת בלבד, ומשום"ה ל"ש בזה קדימה של מין שבעה דהברכה על כל הפירות היא על השמחה. עכת"ד. ונראה דלשיטה שיש להקדים גם בסדר האכילה את המוקדם בפסוק א"כ כ"ש שיש להקדים ולאכל מין שבעה מפני חשיבותו לשאר מינים, וממילא יברך על המין שבעה "שהחיינו".

מעלת ארץ ישראל בחכמיה ובפרותיה

"בפרשת 'עקב' סדר הפסוקים הוא 'ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש'... ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצוב נחושת. ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך".

ויל"ע הרי הברזל אינו ניתן לאכילה וא"כ היה ראוי להסמיך הפסוק של "ארץ חטה ושעורה" ל"ואכלת ושבעת וברכת", ולא אחרי קרא ד"אבניה ברזל"? ועוד וכי כל מעלת ארץ ישראל היא רק בשפע הגשמי שבה?

כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל אינו תלמיד חכם

איתא בתענית דף ד. "אמר רב אשי כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל אינו תלמיד חכם. ויליף לה רבי אבא מדכתיב 'ארץ אשר אבניה ברזל' אל תקרי אבניה אלא בונה, ופרש"י "בונה" תלמידי חכמים שמקיימים העולם בבניינו.

(וע"ע ברכות ז' א' 'ברזל בברזל יחד' מה ברזל אחד מחדד את חברו, אף שני ת"ח מחדדין זה את זה בהלכה.) וצ"ב דהא בכל מקום שאמרו חז"ל "אל תקרי" כך אלא כך זה משום שהיה להם קושי או דיוק לדרוש כן, ומה ראו על ככה לדרוש פסוק זה על לומדי תורה במקום שיש לפרשו כפשוטו?

מבאר ה"כלי יקר" שהיה קשה לחז"ל שהמקרא מתחיל בעניני אכילה וממשיך "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם" ולבסוף כתיב "ואכלת ושבעת וברכת", ואין נתן רווח בין הדבקים והפסיק בברזל? אלא ודאי הכל מדבר מהנהגת לומדי התורה כי כך דרכה של תורה להסתפק במועט כדאיתא באבות שפת במלח תאכל.

וזה שאומר הכתוב "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם" היינו לא בעבור מסכנות ודלות תאכל בה לחם שהרי לא תחסר כל בה, אלא לפי שהיא ארץ אשר אבניה ברזל שמחדדים זה לזה בהלכה, וכל כך יהיה חשקם בתורה עד שלא ידרשו המותרות אלא יסתפקו בלחם בלבד. ועליהם אומר "ואכלת ושבעת" כי הצדיק אוכל לשובע נפשו, ובסמוך הזהיר על המותרות ואמר "פן תאכל ושבעת".

האם יש מעלה לאכול את הפירות לפי סדר קדימתם בפסוק

בפרשת "עקב" כתיב 'כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה... ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש' ("דברים" ח' ז'). יש לדון האם יש גם מעלה לאכול את הפירות לפי סדר קדימתם בפסוק, או שדין קדימה זה נאמר רק לענין הברכה וחשיבותה!

ה"חתם סופר" בסוכה ו. (הוצאת מכון חת"ס ירושלים) כתב ע"פ הגמ' בברכות מא. 'אמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק כל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה, שנא' ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש', - שבכל המצוות המעשיות כגון מצות הפרשת תרומות ומעשרות או הבאת ביכורים וכן באכילת סעודת מצוה ויש בפניו מיני שבעה, מצוה להקדימן לפי סדרן במקרא כמו שאחז"ל לברך עליהן בסדר הזה.

וביותר כתב בביאור הגר"א בירושלמי סוף מסכת ביכורים (הובא בדרך אמונה ביכורים פ"ג ה"ז ס"ק נ"ח) בענין סדר הנחת הפירות של שבעת המינים בסל, דמניח לפי סדר חשיבותן שנכתב בתורה תחילה זיתים ואח"כ תמרים, ענבים תאנים ורימונים.

הצל"ח והטו"א (לעיל) כתבו דילפינן דין קדימה זה ממה שנכתב בפסוק פעמיים "ארץ", חזינו שבאה התורה ללמדנו סדר קדימה לקרוב ל"ארץ".

מנן הגריש"א ("הערות" ברכות דף מא.) העיר דמשמע שדרשה זו היא מדאורייתא, וא"כ צ"ע איך ילפינן מדאורייתא להקדים הברכה, הרי הברכה שלפני המזון היא מדרבנן? לכן צ"ל שילפינן שיש להקדים באכילה גופה אותו המין המוקדם בפסוק שהוא החשוב, וממילא יש נ"מ לדין נמי לגבי הברכה.

כל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה

איתא בברכות דף מ"א, א' אמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק כל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה, שנאמר "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש".

הקשו הצל"ח ו"הטורי אבן" (חגיגה דף י"ב ב') מה הראיה שכל המוקדם בפסוק קודם לברכה, שמא כולם שוים במעלתם אלא שהכתוב לא יכל לכוללן בדיבור אחד ועל כרחך הוצרך לכותבן בזה אחר זה? הצל"ח והטו"א תירצו שאם לא בא הכתוב אלא להורות על חשיבותן של מינים אלו על שאר המינים שלא הוזכרו, היה די להזכיר פעם אחת "ארץ" ולמנות את שבעת המינים בזא"ז, ומדכתיב פעם שניה "ארץ" אשמועינן שגם במנין הללו יש חשיבות למי שהוא ראשון לארץ.

בספר "משמר הלוי" עמ"ס ברכות מובא שמרן הגרי"ז צ"ל כששמע קושיה זו דחה מכל וכל את הטענה שבתורה יש הכרח (לכותבן בזה אחר זה), דודאי אם התורה היתה רוצה להשוותם אז היה נכתב הסדר גם באופן הפוך. והביא ראיה לזה מהנאמר בפרשת "ורא" "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים", ופרש"י שיש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך ששקולין הן.

אם יש להקדים שתית חלב לשאר משקין

(נ"מ לדינא במחלוקת זו היא בנידון שכתב ה"חכמת שלמה" או"ח תרכ"ה, א' שיש להעדיף לקיים מצות ד' מינים למצות סוכה לפי שהתורה הקדימה לכתוב מצות ד' מינים למצות סוכה. - וכן למש"כ ה"מקור חיים" לבעל ה"חוות יאיר" סימן תרצ"ה שיש להקדים מצות משלוח מנות למצות מתנות לאביונים לפי שמשלוח מנות מוקדם בפסוק.)

הגר"ח קניבסקי שליט"א נשאל אם יש להקדים לברך ולשתות חלב לפני שאר משקין דגם בו נשתבחה ארץ ישראל כדכתיב "ארץ זבת חלב ודבש" כמו שנשתבחה בשבעת המינים, והשיב שלא מחזר שיש בזה מעלה.

"אמר אל הכהנים... ואמרת אליהם לנפש לא יטמא..." (ויקרא כא, א)

יו"ל ע"י מפעל תורת הטהרה שע"י רשת הכוללים ללימוד סדר טהרות בעיון - כולל משמרת הטהרה

משולחן בית ההוראה:
פתרון מקורי עבור כהן שניצרך לביקור אצל רופא בבית חולים

מעל החלונות ישנו גגון המעביר טומאה תחתיו ויש לסגורם

מעליות לכל הקומות חדר מדרגות פתוח לכל הקומות יש סול"צ מהפנתלונה שבאות הקומות

מסדרון המתנה למרפאות

חלון	חלון	חלון	חלון	חלון	חלון	חלון
מרפאה	מרפאה	מרפאה	מרפאה	מרפאה	מרפאה	מרפאה

מסדרון המתנה למרפאות

מרפאה	מרפאה	מרפאה	מרפאה	מרפאה	מרפאה	מרפאה
מרפאה	מרפאה	מרפאה	מרפאה	מרפאה	מרפאה	מרפאה

מסדרון המתנה למרפאות

מזכירות המרפאות

יציאה לחצר בית החולים

חצר קומת כניסה - מרפאות חוץ

ד. מראות כהונה - הסבר מפורט על סומאת אהל בבתי החולים, דרכי הפתרונות ודברי פוסקי הדור, ניתן להשיג במוקדים המרכזיים או במייל.

ה. מצגת דיני סומאת אהל צבעונית, ניתן להשיג במייל, או להציג בבתי מדרשות.

המשך מעמוד קודם

ויזדרזו לצאת לחצר בית החולים לפני שיפתחו שוב את חדר המדרגות.

[דבר נוסף שהעירו הרבנים, הוא שבחלק מחדרי הרופאים בקומה זו ישנו חלון ומעליו גג, ואם החלון פתוח נכנסת ממנו הטומאה דרך הגג שבולט מעל כל הקומות, (משום שתחת גג זה ישנם צינורות המביאים טומאה תחתיהם ממקום שיש טומאת מת), ולכן היה צריך לדאוג שחלון זה יהיה סגור טרם כניסת הכהן לחדר הרופא, וכן יש לדון אם יש חשש שמא באותו פרק זמן שנמצא הכהן במסדרון - שמא תפתח דלת אחת המרפאות, ובאותה עת יפתח גם חלון המרפאה הזו ותעבור הטומאה דרך החלונות לכל המסדרון, ולכן יקפיד לסגור החלונות בחדר].

חשש נוסף שהעלה כהן אחר שהיה במקום הוא, שבאמצע היותו בחדר הרופא - דלת החדר נפתחת ונסגרת ע"י צוותי הרפואה שיוצאים ונכנסים מידי פעם לחדר הרופא, ואם באותה העת דלת המדרגות גם פתוחה אזי הטומאה נכנסת לתוך חדר הרופא. בינתיים הרבנים שוקדים על פתרון גם לשאלה זו.

יש לציין כי רבני בית ההוראה העומדים בקשר עם רב ביה"ח שליט"א הציעו לפניו להתקין דלת מסתובבת בפתח חדר המדרגות ובכך תהיה חציצה תמידית בין חדר המדרגות לבין קומת המרפאות שבה ישנם עשרות מרפאות חשובות. אולם הצעה זו נדחתה לפי שעה ע"י הנהלת בית החולים משום שפתח זה נעשה גם להכניס חולים עם כסאות גלגלים, שלא ניתן לעבור איתם בדלת מסתובבת.

[דבר נוסף שהוצע בפני רב ביה"ח שליט"א, להקפיד לסגור את דלת הכניסה לבנין השני ששם יש גם סוטל"צ (בצד שמאל של התמונה) משום שבזמני עומס במרפאות, הממתנים פותחים את הדלת הזו בקביעות].

ובהזדמנות זו אנו שבים וקוראים לציבור הכהנים: ככל שתהיה דרישה ציבורית חזקה בנושא 'טומאת כהנים', כך בתי החולים, התח"צ ושדות התעופה ושאר מקומות ציבוריים ישתדלו ביתר שאת להתאים עצמם לציבור הכהנים. בתפילה שלא תצא תקלה תח"י.

טהרות בעיון אליבא דהלכתא
תורת הטהרה

מערכת "אמור ואמרת" טהרות בעיון אליבא דהלכתא
שע"י רשת הכוללים ללימוד סדר טהרות בעיון

לתגובות: דוא"ל: T402422@gmail.com
פקס: 1533-5709254

לתרומות: ב"קהילות" או ב"נדרים פלוס"
בשם "תורת הטהרה"
נדרים פון: 03-7630585 שלוחה 6394

ניתן להשיג את הגיליון בכתובת: T402422@gmail.com

הוצאתו מחדש של המדריך לכהנים - בתי חולים ומרכזים רפואיים

וכאן המקום להודות לרבני בתי החולים שסייעו ועזרו בבירור המציאות והפרקטיקה, למען שבט הכהונה.

כמו כן, חלק מהמידע החשוב התקבל מכהנים ושאנים כהנים שהיו בבית חולים וראו דבר מיוחד ועדכנו אותנו, אם זה על מצב הדלתות בבית החולים - אם הם סגורות או פתוחות, ואם זה על שאלות מעניינות שהיו צריכים להתמודד איתם כיצד לפתור אותם. וכאן המקום לבקש בפני אברכים שנצרכים להגיע לבית חולים, אם ראיתם דבר חשוב שיוכל לעזור לנו במידע על בתי החולים והמרכזים רפואיים, השאירו לנו הודעה בקו המידע שלוחה 8, או דרך נדרים פלוס או המייל.

רבנים ובית הוראה המעוניינים לקבל את המדריך המעודכן על בתי החולים, יש להשאיר הודעה בקו המידע שלוחה 8 או דרך המייל.

נתקלתם במידע על בית חולים שיכול לעזור לכהנים, השאירו לנו הודעה בשלוחה 8 או דרך נדרים פלוס.

דרושים אברכים שאינם כהנים לסייר בבתי החולים לבדיקות חשובות לצורך שבט הכהונה!

בימים אלו הולכת ונשלמת כתיבת חוברת המידע על בתי החולים ומרכזים רפואיים - מהדורה רביעית. לאחר עבודה מאומצת של בדיקת בתי חולים רבים בימים ובלילות.

רבני בית ההוראה העובדים ללא לאות בשליחות גדולי ישראל ושבט הכהונה, מבקרים לעיתים תכופות בבתי החולים ובמרכזים הרפואיים השונים, בשביל להגדיר את מצב הטומאה בכל מקום, ואת דרגתו. ובד בבד להיות לעזר לרבני בתי החולים בהפרדת מקורות הטומאה והמחלקות השונות. מלאכה קשה זו נעשית כל העת, גם בכדי להיות מעודכנים בשינויים הרבים שנעשים בבתי החולים, היכולים לגרום השפעה על מצב הטומאה במחלקה זו או אחרת. כיום לאחר שנים של עבודה, הצטבר ברשות האגודה מידע רב ומעודכן על רוב בתי החולים ומרכזי הרפואה בארץ.

בכל בית חולים השתדלנו לפרט את סיבות הטומאה העיקריות, המחלקות או האגפים שבהם ישנו חשש לטומאת כהנים, המקומות שיש בהם ודאי טומאה, [טומאת אהל, או סוף טומאה לצאת], מקומות כשרים לכהנים ומקומות בהם ניתן לבקר גם בלא צד פיקו"נ [כגון לבקר יולדת אחרי לידה] ועוד.

חידשנו את קו המידע המדריך לכהנים 08-313-2020 כל המידע לכהנים - מעודכן, מפורט ומסודר לפי נושאים ומקומות!

שלוחות קו המידע:

- שלוחה 7 < מידע טיסות, נתב"ג טרמינלים מידע על חו"ל, מחנות השמדה בחו"ל.
- שלוחה 8 < השארת הודעה למערכת.
- שלוחה 9 < כתובות להשגת החוברות והמפות, מפתח עניינים משוכלל במיוחד, מידע על תח"צ בצפון, עדכונים, הצטרפות לרשימת תפוצה.
- שלוחה 0 < שיעורים והלכות טומאת כהנים.
- שלוחה * < מענה אנושי, ומענה ע"י הרבנים.

- שלוחה 1 < תרומות להחזקת המערכת.
- שלוחה 2 < English information
- שלוחה 3 < בתי חולים, מרכזים רפואיים, ביה"ח גריאטריים, מכוני MRI כשרים, מחלקות ומקומות כשרים. כבישי בתי חולים.
- שלוחה 4 < רחובות ואתרים בתוך הערים.
- שלוחה 5 < כבישים בינעירוניים, רכבות ומנהרות.
- שלוחה 6 < טיולים, מסלולים, מוזיאונים, בתי קברות, הלוויות, קברי צדיקים, אתרים ארכיאולוגיים, ארץ העמים.

כהן יקר! מכיון שישנם עדכונים חשובים מידי תקופה. לכן יש להצטרף לקבלת צינתוק לטלפון כשיש עדכון חדש. ההצטרפות היא בקו המידע 08-3132020 שלוחה 9 ואח"כ 6. וכן ניתן

להצטרף ע"י בקשה במייל a083132020@gmail.com

ניתן לצפות בעדכונים גם בנדרים פלוס, חיפוש קופה 'טהרת כהנים'.

הנהגות הגה"צ רבי שריה דבליצקי זצ"ל בט"ו בשבט

עריכת השולחן

[א] בליל ט"ו בשבט היה עורך שולחן עם מיני פירות. [כדאיתא במגן אברהם סימן קל"א ס"ק ט"ז מובא במ"ב ס"ק ל"א. וכן כתב בעל החוות יאיר בספרו מקור חיים סימן תרפ"ז ס"ב בזה"ל, 'ראיתי ותיקין שמברכים על כל פירות האילן הנמצאים בט"ו בשבט'].

[ב] על השולחן הביאו מיץ ענבים, קפה או תה, ושוקולד. [מיץ ענבים משום שהוא יוצא מפירות האילן. וכל היוצא מפירות האילן יש לו שייכות לט"ו בשבט שהוא יום ראש השנה לאילנות. קפה או תה, ביאר הטעם בספרו שומע ומוסיף ט"ו בשבט עמ' קמ"ג, משום שקפה ותה נחשבים גם מפרי העץ ומעיקר הדין היה לברך עליהם בורא פרי העץ, וכדאיתא בשערי תשובה סימן ר"ב ס"ק י"ט, שכל דבר שיוצא מהעץ ברכתו העץ, ורק נהגו לברך שהכל. ומטעם זה אכל גם שוקולד שעשוי מקקאו שהוא מפירות העץ וברכתו מעיקר הדין בורא פרי העץ כדאיתא בשערי תשובה הנ"ל].

וכן הביא כמה סוגי פירות ואלו הן: זית, תמר, רימון, ענבים, תפוח, אגס, תפוז, קיווי, פומלה, והאתרוג שלו מסוכות. [סוגי הפירות שמביאים אינו בדוקא, אלא כפי המצוי לו באותה העת ממה שניתן להשיג, שומע ומוסיף ט"ו בשבט עמ' קמ"ז. ומה שאכל זית, כתב בקונטרס 'השירה הזאת' בשם רבינו שאפשר לאכול זיתים אם שופכים בהם שמן זית. ולגבי כמות השמן, הורה רבינו בקונטרס פסקים דינים ומנהגים, ברכות פכ"ז ס"ט, שאין צריך לשפוך שמן על כל זית וזית ודי לשפוך טיפת שמן לתוך הקופסה, וכך נהג בעצמו. ומה שהביאו אתרוג הוא כמובא בספר יפה ללב לגר"י פלאג'י ח"ב או"ח תרס"ד אות ט"ו וז"ל 'האתרוג עושים אותו רוקח מרקחת בסוכר אחר החג, להעלותו על השולחן בליל ט"ו בשבט ראש השנה לאילנות שזה בכלל הפירות שיברכו עליו אנשי הבית איש או אישה'].

[ג] מקפיד שלא יביאו על השולחן מפירות הארץ שברכתם בורא פרי האדמה או בורא מיני מזונות [בטעם הדבר כתב בספרו שומע ומוסיף ט"ו בשבט עמ' קמ"ב, שאם יאכל דברים שברכתם בורא פרי האדמה או בורא מיני מזונות, יבוא למיפק חורבא מיניה, לחשוב ששנות המעשר לגבי ירק וחיטה הוא בט"ו בשבט ולא בא' תשרי. אמנם סיים שם, שאולי זה דוקא במקומות שכל אחד מעשר לעצמו, אבל כיום שרובם סומכים על המשגיחים לא יחשבו על זה כלל ולא יגרם תקלה בכך].

סדר אכילת הפירות

[ד] את הסדר עושה מתוך הספר 'פרי עץ הדר' שמקורו מהספר חמדת ימים.

[ה] לפני כל אכילת פרי קורא מעט משניות ומעט זוהר מהספר הנ"ל. אך לא אמר אז שום פסוקים של תנ"ך [מה שלא אמר פסוקים, משום שאת השולחן היה עורך בלילה, ולדעת האריז"ל בשער המצוות פרשת ואתחנן, אין אומרים פסוקים מהתנ"ך בלילה. ובספרו שומע ומוסיף ט"ו בשבט עמ' קמ"ז כתב שאם ירצה יאמר הפסוקים למחרת ביום. והוסיף שם שאם חל ט"ו בשבט בשבת ועושה הסדר בליל שבת, אז כן יכול לומר הפסוקים, משום שבדברי האריז"ל שם משמע שמותר לומר בליל שבת פסוקי תנ"ך. וכמדומה שכשחל ט"ו בשבט בשבת לא היה אומר אז כלום].

[ו] לפני שהתחיל הסדר היה נוטל ידיו, משום שאכל זיתים הטבולים במים ובשמן זית [וכדאיתא בשו"ע סימן קנ"ח ס"ד, שכל דבר שטיבולו באחד משבעה משקין שסימנם י"ד שח"ט ד"ם, צריך נטילה, ולמרות שהיה אוכל אותם במזלג ואיתא במ"ב שם סס"ק י"ד שבכה"ג אין צריך נטילה. בכל זאת היה נוטל ידיו, וטעמו דמכיון שהרבה אנשים אוכלים זיתים ביד, הוי כדבר שדרך לאוכלו ביד וצריך נטילה גם כאשר אוכלו במזלג כדאיתא במ"ב שם ס"ק כ"ו].

[ז] לאחר נטילת הידים היה מברך בורא פרי הגפן ושותה רביעית מיץ ענבים, ולפני הברכה אמר 'שמכיון לפטור את כל המשקים שישתה' [וכשנשאל שלכאורה שתיית היין הוי הפסק בין הנטילה לאכילת הזיתים. ענה, שאולי עדיף שלא להפסיק אבל אין זה מעכב. ומה שכיון לפטור שאר משקין, הוא כדאיתא בשו"ע סימן קע"ד ס"ב. והטעם כתב במ"ב סק"ב משום שהוא ראש וראשון לכל המשקים וכולם נטפלים לו. ובנידון האם מיץ ענבים פוטר שאר

ח] לאחר שתיית המיץ ענבים התחיל באכילת הזיתים, ולפני הברכה אמר 'שמכוון לפטור את כל הפירות שיאכל' [מה שהתחיל בזית, משום דכתיב "ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש", ודרשו חז"ל בברכות מ"א ע"א שכל הקודם לארץ בתרא הוא קודם לברכה. ובספרו שומע ומוסיף ט"ו בשבט עמ' קמ"ז כתב שראוי לכוון להדיא שהברכה לא תפטור את השוקולד שמעיקר הדין ברכתו העץ, וזאת בכדי שיוכל אח"כ לברך 'שהכל' על השוקולד. אמנם כתב שם שגם אם לא כיון להדיא, יכול אח"כ לברך על השוקולד 'שהכל', משום שלמעשה הוקבע מאז ומקדם לברך על שוקולד 'שהכל'].

ט] אח"כ אכל התמר. אח"כ כמה ענבים. אח"כ הרימון. אח"כ האתרוג. אח"כ התפוח. אח"כ האגס [הטעם שאכל כסדר הזה - תמר, ענבים וכו', משום שכך מובא סדר אכילת הפירות בספר חמדת ימים שממנו היה עורך את התיקון].

י] לפני אכילת האתרוג נהג לעשרו, ובאכילתו לא בירך 'שהחיינו'. [מה שעושה שוב האתרוג על אף שכבר עישרו בערב סוכות, ביאר טעמו דמכיון שנתן לפלוני לבשל האתרוגים, חשש אולי נכנס שם במרקחת דבר שאינו מעושר, ולכן לחומרא עישר שוב. ומה שלא בירך שהחיינו, בשו"ת האלף לך שלמה אורח חיים סימן צ"ב כתב טעם, משום שכבר בירך שהחיינו על האתרוג בשעת נטילת הד' מינים בסוכות, וביתר ביאור כתב דהנה עיקר חיוב ברכת שהחיינו על פרי חדש הוא בשעה שרואהו כשו"ע רכ"ה ס"ג, אלא שנהגו שלא לברך עד שעת האכילה כמגן אברהם שם ס"ק ג'. וע"פ זה הוא הדין באתרוג, כיון שעל כל פנים כבר בירך שהחיינו על האתרוג בשעת נטילת הד' מינים דהיינו בשעת ראייה, שוב אין לו לברך בשעת האכילה. ובמ"ב סי' רכ"ה ס"ק ט"ז כתב טעם אחר, משום שאתרוג דר על העץ משנה לשנה ואין הנאה נרגשת בחידושו, ואיתא בשו"ע ס"ו שכל פרי שדר על העץ משנה לשנה, אין מברכים עליו שהחיינו].

יא] אח"כ לקח בידו את הקיווי והפומלה [שהזדמנו לו באותה שנה לברכת שהחיינו] וביקש שיוציאו אותו בברכת שהחיינו, ומשהוציאו אותו אכל שניהם יחד ממש. [מה שלא בירך שהחיינו בעצמו מסתבר דזה משום שחשש שאולי זה לא פרי חדש. או שאין הנאה ממנו כ"כ. או אולי זה חמוץ. שבכל הדברים האלה יש נידון האם אפשר לברך שהחיינו. ומה שאכל שניהם יחד, הגם שאינו הפסק וכדמצינו בליל ב' דראש השנה שמכוונים בשהחיינו של הקידוש על פרי חדש, על אף שיש הפסק של שתיית היין וברכת העץ, בכל אופן מסתבר דהיכא שאפשר שלא יהיה הפסק, יש לעשות כן].

יב] אח"כ אכל התפוז. אח"כ אוכל שוקולד. ולפני אכילת השוקולד בירך 'שהכל', כנ"ל.

יג] את הברכות היה אומר לאט ובמתינות כמונה מעות [וכתב בספרו שומע ומוסיף ט"ו בשבט עמ' קמ"ב, שראוי לפני כל ברכה לכוון שתיבות הברכה הם כמפתח להורדת השפע והקדושה לאדם המברך ולכל העולם כולו. ושם בעמ' ק"נ כתב שלפני אכילת הפירות, זו שעה מוכשרת לעורר את העם אודות ברכות הנהגין שיברכו הברכות מילה במילה ובמתינות].

תפילה על האתרוג

יד] ביום זה שהוא ראש השנה לאילנות היה מתפלל שיזכה בחג סוכות לאתרוג מהודר, והיה אומר את נוסח ה'יהי רצון' וכו' שסידר הבן איש חי בספרו לשון חכמים ח"ב סימן ל"ח. [כמובא בספרים שיש ענין ביום זה להתפלל שיזמין לו ה' יתברך אתרוג כשר יפה ומהודר. עיין בספר בני יששכר מאמר חודש שבט].

טו] בשנים עברו נהג להתפלל תפילה זו בחצות לילה לאחר אמירת תיקון לאה, אמנם בשנים האחרונות היה מתפלל תפילה זו בבית הכנסת יחד עם הציבור לאחר תפילת שחרית. [כ"כ בספרו שומע ומוסיף ט"ו בשבט עמ' קמ"ז. והטעם שהתפלל בחצות לילה משום שזו שעת רצון כדאיתא במהרש"א ביבמות ע"ב. ובמגן אברהם סי' א' סק"ד בשם הזוהר. והטעם שאמר רק תיקון לאה משום שכתוב בספרים שבכל הימים שאין אומרים תחנון לא אומרים 'תיקון רחל' אלא רק 'תיקון לאה'. עיין בספרו תיקון חצות עמ' שפ"ד סט"ו. ומה שהתחיל בשנים האחרונות לומר זאת בבוקר עם הציבור, אולי משום שרצה לזכות את הציבור שיתפללו גם הם ה'יהי רצון'].

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת בא תשפ"ד

"להתמיד הטובה - אל יבטח בה"

תוכן

א' - קריסתה של מעצמה / א

ב' - בטחון שגוי / ב

ג' - בטחון נכון / ה

מעצמת-העל של העת העתיקה

עבור כל מי שיודע אפילו קצת על ההיסטוריה בעת העתיקה, ובפרט על ההיסטוריה של מצרים העתיקה, מדובר בשאלה גדולה. כולם יודעים שמצרים העתיקה היתה מדינה עוצמתית. כבר כשאברהם אבינו הגיע למצרים, הוא מצא יישוב עשיר, ומצרים המשיכה לגדול ולהתפתח במשך זמן רב. ואז, כאשר הרעב של פעם בחיים השחית את המזרח התיכון כולו, מצרים היתה המדינה היחידה שנותרה על עומדה, בזכות התבואה שנאספה ואוחסנה מבעוד מועד. לאחר מכן מצרים המשיכה לגדול עוד ועוד - על גבם של העבדים היהודים. מצרים היתה אסם התבואה של העולם, מעצמת-העל של אותה תקופה עתיקה.

והמצרים לא היו אנשים נחמדים כל כך, שהם התבדלו לעצמם; הם שאפו תמיד להשיג הגמוניה על כל העמים שחיו בסביבתם. כיצד יתכן אפוא שאומה קטנה של יהודים התיישבה ממש בשכנות אליהם, ועם זאת במשך חמש מאות שנה אין כלל אזכור של בעיות מצידם של המצרים? זה מוזר ביותר! ארץ כנען תמיד היוותה מחוז של מצרים; היא נמצאת ממש בסמוך אליה! היתכן שהמצרים אפשרו למישהו לכבוש את המחוזות שלהם, ששוכנות ממש בחצר האחורית שלהם? בני העם שהגיע לארץ כנען מהמדבר חיו בכפרים וחוות, פזורים ברחבי הארץ כולה, והיוו טרף קל עבור מעצמה כמו מצרים. עם זאת, איננו שומעים דבר אודות המצרים. לא שומעים ולו מילה אחת הבוקעת מארץ מצרים. שמדינה כזו תיעלם לחלוטין מהנוף? זוהי עובדה היסטורית יוצאת דופן.

א' - קריסתה של מעצמה

להיכן נעלמה מצרים?

כאשר מתחילים ללמוד נ"ך, בהתחלה, בספר יהושע, אנו לומדים על כך שבני ישראל היו עסוקים בכיבושו של ארץ כנען. נושא זה תופס חלק נכבד מהפרקים הרבים הראשונים של הנ"ך. בני ישראל נלחמו - על פי ה' - נגד כל מיני מלכים ושבטים, והשתלטו על הארץ, עיר אחרי עיר.

אם חושבים מעט על כך, יש כאן נקודה די מפתיעה בכל הנוגע לתקופה זו בהיסטוריה של אומתנו: העובדה שאיננו שומעים דבר וחצי דבר אודות מצרים. קוראים את ספר יהושע, שופטים, שמואל א' ושמואל ב', ואיננו מוצאים שום אזכור של מצרים, כביכול היא כלל לא היתה קיימת. ארצות אחרות, עמים אחרים - זה כן. עם ישראל הוצרך להתמודד עם כל מיני עמים שהקיפו אותו: ארם, אדום, עמון ומואב, פלשתים. אבל מצרים? שום כלום.

ישנו אזכור אחד ויחיד. כאשר דוד יצא לקרב מול עמלק, מוזכר בנביא, בדרך אגב, שאחד העבדים של אחד העמלקים היה מצרי (שמואל א' פרק ל). זהו האזכור האחד והיחיד: נער מצרי, שהיה עבד! זה דבר יוצא דופן. שמצרי יהיה עבד? המצרים לא היו עבדים; הם היו אומה של אדונים. אבל הנה, אנחנו מוצאים מקרה שבו היה עבד מצרי. אולם מלבד האזכור האגבי הזה, נראה כאילו מצרים לא היתה קיימת כלל.

כותבת בצורה הברורה ביותר: "וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה'" (ז, ה), "בְּעֶבֶר תִּדְעֶה כִּי אֵין כְּמִנִּי בְּכָל הָאָרֶץ" (ט, יד). כלומר: "אני הבוס כאן".

עשרת המכות היו עשרה 'קורסי הדרכה' באמונה - תזכורות על השי"ת. אבל לא רק עבור מצרים - הרי בני העם המצרי כבר נעלמו מזמן; הם לא לומדים כלום. עם ישראל, אלו שלומדים את ספר שמות, הם אלו שאמורים ללמוד את המוסר - השכל של "כִּי אֶבְדָּה מִצְרַיִם" - את השפלתם עד עפר של האומה העוצמתית ביותר של אותה העת. **אנחנו** אלה שנרוויח מלימוד החורבן שעבר על מצרים, והסיבה שהביאה לכך; **מאיתנו** מצופה ללמוד את הלימודים הללו!

ב' - בטחון שגוי

חכמים היזהרו בבקשותיכם

יש יסוד שנקרא 'בטחון' - לבטוח בה' ולסמוך עליו. הספר שעוסק יותר מכל בענין זה הוא ספר חובות הלבבות - אין שום חיבור שבו הנושא הזה נידון בהרחבה כה גדולה כמו בחובות הלבבות. וכך אומר החובות הלבבות (עי' שער עבודת האלקים פרק ז): "כדי להתמיד הטובה - אל יבטח בה". מדובר במילים ספורות, שקל לשנן ולזכור אותן. פירושו של דבר הוא, שמי ששם את מבטחו בגורם כלשהו, עלול לגרום בזה לאותו דבר להילקח מאתו; ולכן, אם ברצונך לשמר את מה שיש לך, תדאג לא לסמוך עליו.

והנה, מטרתו של החובות הלבבות כאן אינה להעניק לאדם עצה טובה כיצד לשמור על ממונו. לא זה מה שמעניין אותו כעת - כמובן שזה כן מעניין אותו, אבל לא זו המטרה שלו כאן. בדבריו אלו מלמד אותנו החובות הלבבות אודות הנהגת ה' בעולמו, כיצד הוא מכוון את האדם לפתח שכל תורני מוצלח, שכל הבוטח בהשי"ת בלבד. הוא מלמד אותנו שלעיתים הקב"ה נוטל מהאדם איזה דבר, דבר שבו הוא שם את מבטחו, כדי ללמד אותו - כמו גם את כל מי שמוכן ללמוד מכך - לא להעביר את מבטחו מה' לאף גורם אחר. זהו אחד הלימודים שמצופה מאיתנו ללמוד מפרשת השבוע, וזהו עיקרה של שיחתנו הנוכחית. ובכן, הבה נתחיל.

ארץ הנילוס

הידעתם כי ישנה סיבה מסוימת מדוע מצרים נקראה בשם זה? 'מיצר' בלשון הקודש משמעותו

אבדה מצרים!

אולם למעשה, היא יוצאת דופן רק עבור מי שלא למד את פרשת השבוע. כולנו זוכרים איך שהתורה מתארת כיצד יועציו של פרעה התחננו בפניו שישקול מחדש את החלטתו להמשיך ולהחזיק בבני ישראל בארצו: "הִטְרָם תִּדְעֶה כִּי אֶבְדָּה מִצְרַיִם" (שמות י, ז). מצרים כבר אבודה!

וזו לא היתה גוזמה. המצרים הגיעו למקום כל כך נמוך על ידי המכות, עד שהם לא הצליחו אפילו להרים את ראשם; הם לא יכלו להשמיע ציוץ. אכן, אילו מצרים היתה האומה האדירה כפי שהיא היתה מקודם לכן, אין ספק שהם היו מטרידים כל הזמן את עם ישראל. למען האמת, גם אם לא היו אומה אדירה, אבל הם היו משהו - היינו שומעים עליהם תדיר במהלך תולדות ימי עמנו.

אולם אכן, "אֶבְדָּה מִצְרַיִם" - מצרים נהרסה. היא נהרסה כל כך, שמאז שבני ישראל יצאו ממצרים, לא שומעים על מעצמת-העל הזו במשך מאות שנים! היא השתתקה לחלוטין. היתה זו תקופה בת חמש מאות שנה שבה מצרים נעלמה מעל מפת ההיסטוריה.

מדהים לאיזה מעמד נמוך הגיעו המצרים! המכות היכו בהם אחת אחרי השניה, עד שכל מה שמצרים בטחו בו, נהרס כליל. עד כדי כך, שהם נותרו מושפלים עד עפר, ולא העזו לצאת ממקומם השפל במשך חמש מאות שנה!

הלימוד

השאלה הנשאלת כעת היא, מה היתה התכלית של חורבן זה? הלא כדי להוציא את בני ישראל ממצרים, לא היה צורך בשום מכה, ואף לא בשום נס גלוי. מצרים יכולה היתה לעבור איזה שהוא מרד פנימי, או שפורענות כזו או אחרת היתה יכולה לחלק את העם המצרי, וכך היו בני ישראל יוצאים בצורה טבעית. האם העבדים הכושים בארה"ב לא יצאו לחופשי בלי עשרה מכות? היה יכול להיות אפילו 'אברהם לינקולן' מצרי; למה לא? היתה יכולה להתחולל מלחמת אזרחים, ובני ישראל היו יוצאים לחופשי, מבלי שיהיה צורך להשחית את ארץ מצרים. מה היתה אפוא התכלית של אותה "אֶבְדָּה מִצְרַיִם"?

כאשר הקב"ה החל להביא על מצרים את עשרת המכות, בעודו מכה בהם מכה אחר מכה, הוא הציג את המכות באמצעות הקדמה המגלה על תכליתן. התורה

וממלא את תפקידו נאמנה. לא רק שהם היו אסירי תודה לנילוס, לא רק שהם התגאו בו, **הם שמו בו את מבטחם!**

הו! כאן הם כבר חיפשו צרות. לשים את מבטחך באמצעי כלשהו?! "כדי להתמיד הטובה - אל יבטח בה". זה הדבר האחרון שתרצה לעשות לטובה שממנה אתה נהנה! כי אם תעשה כן, יתכן והקב"ה יצטרך ללמד אותך פרק מסוים; הוא עלול להזכיר לך מיהו באמת המיטיב שלך.

הנילוס חוטף מכה

זו הסיבה שהנילוס היה זה שספג את המכה הראשונה במצרים. מצרים היו כל כך בטוחים בנהר שלהם, שהקב"ה היכה בהם בנהר עצמו, והנילוס הפך כעת למקור של בעיות עבורם. ראשית, כל המים הפכו לדם; היאור כולו הפך למטרד אחד גדול. במקום מים מניבי חיים, היאור הפך לנוזל מלוכלך שהרס את שדותיהם. לא ניתן היה להשתמש בו למי שתיה, והוא הרס את הצמחיה. משמעות הדבר היתה, שהאליל שבו שמו המצרים את מבטחם, הסתובב והעניק להם בעיטה הגונה, ובכך לימדם "כִּי כָל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים" - אלו הם אלהים של אין ואפס, 'אליל' מלשון 'אל' - העדר, אין.

אין הכוונה שהנילוס הוא שום דבר. הנילוס היה חשוב ביותר! השאלה היא למי מייחסים את ההצלחה. אם לא רואים את מי שעומד מאחורי ההצלחה, אזי במוקדם או במאוחר עלולים לאבד אותה.

אני רוצה להציג בפניכם דוגמא בת ימינו, המקבילה למקרה של הנילוס. זה אמנם לא העתק מדויק, אבל למעשה זה אותו הדבר. היום באמריקה אנחנו סוגדים לערך הדמוקרטיה; עד כדי כך שאנחנו מצדיקים את שליחתם של חיילים אמריקניים להילחם למען עולם שיהיה בטוח עבור הדמוקרטיה. ולא רק גויים. יהודים חרדים מהללים אף הם את הדמוקרטיה, ואת 'החוקה האמריקנית', שכן אלו מעניקים לנו את זכויותינו, את חופש הדת שלנו.

קץ הדמוקרטיה

אכן, אין ספק שטוב שיש לנו את הדמוקרטיה, אבל ברגע שבני אדם שמים בה את מבטחם, היא עלולה להפוך לקללה, ל'טראבלמייקר' (עושה-צרות). אתן לכם דוגמא. בגרמניה של לפני מלחמת העולם הראשונה, לא התקיימה דמוקרטיה אמיתית, אלא שלט שם קיסר. הקיסרים מעולם לא היו מאפשרים

גבול, ו'מצרים' היינו 'גבולות כפולים'. 'מצרים' פירושה ארץ ארוכה וצרה - בעלת שני גבולות צרים.

מדוע מצרים היא ארץ ארוכה וצרה? למה היא לא יכולה היתה להיות רחבה? התשובה היא שהפוריות של המדינה תלויה בנהר ארוך וצר, והמדינה התפתחה לאורכו של הנהר. כולם יודעים שנהר הנילוס עולה על גדותיו מדי שנה, ומציף את אזור השפלה משני צידי הנהר, עד למרחק מסוים. כאשר המים נסוגים, הם מותירים אחריהם משקע עשיר, 'חמרה' (אדמה עשירה בתחמוצות ברזל) שמעשירה את האדמה והופכת את האזור לאחד הפוריים ביותר בעולם. מכיון שהמצרים היו תלויים בנהר הנילוס, אזי אורכו של הנהר הוא אורכו של היישוב במצרים. כל שטח מעבר לנילוס הוא אדמה צחיחה, מה שהופך אותו לאזור לא יצרני ובלתי מיושב.

עובדה זו הפכה את הנילוס לגאווה של מצרים. היה להם נהר ענק וקסום שזרם בארצם, ותעלות השקיה הובילו מהנילוס לכל מקום. היה זה מחזה מרהיב עין, לראות את המים החיים והמחיים, זורמים בגאון לאורך המדינה, והופכים את עמק הנילוס כולו לתמונת נוף פוריה ומרהיבה.

הנילוס סיפק למצרים לא רק מים לגידול תבואה ולשתיה. המים היו בשפע רב, והספיקו אף לרחיצה ולכיבוס. הנילוס שימש גם כנתיב תחבורה עבורם, ובו הם ניווטו את ספינותיהם. הוא אף טיהר את האוויר. הנהר העוצמתי הזה שחצה את מצרים היה מושא גאוותם, הוא היה מיטיבם הראשי.

יאורו של פרעה

זו הסיבה שיחזקאל הנביא (כט, ג) מתאר את פרעה כמי שאומר "לִי יְאִרִי וְאֶנִּי עֲשִׂיתִנִּי". משמעות הדבר היא, שבגלל שהיאור שייך לי, אני מסוגל להתקיים בכוחות עצמי. זהו פירוש הפסוק "הִנֵּה יֵצֵא הַמִּימָה" (ז, טו) - פרעה יצא כדי לסגוד ליאור. זהו הפשט הפשוט. אמנם יש מדרש ידוע המוכר לכולם מדברי רש"י, אולם הפשט הפשוט הוא שפרעה יצא למים כדי לחלוק כבוד למי שהיטיב עמו. כל כולו נתמך על ידי הנילוס. הנילוס היה הכל בשבילו.

וזה לא היה רק פרעה. חז"ל (בראשית רבה לט) מספרים שבארץ מצרים היה חג לאומי, שנקרא 'יום תיאטרון של נילוס' - היום שבו הוצג התיאטרון של הנילוס. הכוונה היא שהעם התאסף יחד כדי לחלוק כבוד לנילוס שהיה עולה על גדותיו מדי שנה בשנה,

שהכל הוא מהשי"ת, אזי בדיוק כפי שהמצרים בטחו בנהר הנילוס, החוקה עלולה להפוך את המדינה על ראשה.

הנילוס היה הכל עבור מצרים! הכל טוב ויפה, אין ספק שהם היו זקוקים לנילוס. אבל הם סמכו עליו. הם בטחו בנילוס. ולכן, כאשר הגיע הזמן לנפץ את יהירותו של פרעה ושל עמו, המכה הראשונה נשלחה אל הנילוס, וכך, מקור השגשוג הפך למקור הזוהמה. בעוד הנהר זורם לאורך המדינה, הוא זיהם את המדינה כולה, והפך למקור של חורבן ושממה עבור מצרים. וזה היה הלימוד שלשמו נועדה מכה זו.

לא תשכח!

וזה היה תחילתו של הסוף. המדינה כולה החלה למעוד, שכן "וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים" - הקב"ה הוציא לפועל את משפטו בכל מה שמצרים סגדו לו, כל האמצעים שבהם הם בטחו. הם סמכו על הנילוס. הם סמכו על האדמה. הם סמכו על מזג האוויר ועל גבולותיהם הבטוחים ועל שדותיהם. והכל התברר כשום דבר מלבד אכזבה גדולה. הכל נמחה על ידי הקב"ה.

"תַּדַּע כִּי אֶבְדָּה מִצְרַיִם" - מצרים היתה אבודה, הרוסה. אין לכם מושג איזה חורבן הגיע לארץ. והוא הגיע על מנת שילמדו את הלקח - על מנת שאנחנו נלמד את הלקח - שאומה שבוטחת באדמתה, שבוטחת בכוחה, תאבד את אותה אדמה ואת אותו הכח.

איני אומר שהחורבן לא היה מגיע למצרים עבור עבירות אחרות גם כן. אין ספק שהיו במצרים צורות רבות של השחתה שהיו ראויות לעונש, אולם מבין כל צורות הרשעה שהיו שם, הקיצונית ביותר מביניהם היתה שהן שכחו את ה'! לשכוח שכל מה שיש לך, כל מה שאתה קונה, כל מה שאתה משיג ושאי פעם תשיג, ניתן לך מאת הבורא יתברך. אחרת, זו כפירה כפשוטה.

ולכן, אם יש לימוד אחד שאנחנו נלמד מהמכות, שיהיה זה הלימוד הזה: מי שחפץ שהטובות שלהן זכה יימשכו, אל לו לשים את מבטחו באמצעי שהביא לו את הטובות. אם יש לך דיפלומה, אם יש לך ראש טוב או ידים טובות, אם התברכת בכושר דיבור יוצא דופן, אם זכית בדוד עשיר או עסק מצליח, או אפילו לא כל כך מצליח, איזו סיבה להצלחה שרק תהיה, אם אתה רוצה שזה יימשך, תוודא שאינך בוטח כלל בסיבה זו - ובמקום זאת, תזכיר לעצמך ללא הרף

לנאצים להגיע לשלטון. הם לא היו מאפשרים את רדיפתו של העם היהודי. הם לא היו אוהבי ישראל, אבל כן היו להם עקרונות מסוימים של הגינות, של חוק וסדר.

ומה אירע? כאשר שיטת הממשל בגרמניה הוחלפה סוף סוף, והיא הפכה ממלוכנית לדמוקרטית, יהודים רבים סברו שתצמח מכך ישועה. "אנחנו יכולים לבטוח בדמוקרטיה, בחופש, בזכויות ובהגדרה עצמית". כעת הקיסר וילהלם כבר לא היה בשלטון, והתקיימו בחירות כלליות. ובמי הם בחרו? הם בחרו בהיטלר.

זהו הלימוד. "אל תבטחו בדמוקרטיה!" אני חושש מלומר זאת, אך יתכן ויום אחד יעשו בה שימוש עבור דברים איומים. אני לא אומר תאי גזים חס ושלום, אבל האם איננו כבר רואים שמשתמשים בדמוקרטיה כדי להצביע עבור התרתם של כל מיני מעשים בלתי מוסריים, של העבירות החמורות ביותר בתורה? החוקה עלולה להפוך למקור של רשע. או אז אנחנו נסבול נוראות כתוצאה מכך.

"בָּא-ל נָשִׁים מִבְּטַחְנוּ"

ולכן, ארגונים כמו 'הקונגרס היהודי-האמריקאי' וכן 'הוועד היהודי-האמריקאי' הנלחמים למען שימור הדמוקרטיה, הם סכנה עבורנו. הם נלחמים כדי שהממשלה לא תעניק תמיכה פדרלית לשיבות, משום שהדבר מהווה איום על עקרונות החוקה! הם מבקשים לשמר את החוקה בכל מחיר, כי היא המטיבה שלהם. היא 'שמיכת הבטחון' שלהם. האנשים האלה שמים את מבטחם בחוקה במקום לשים אותו בה'.

אוי לא! זהו הדבר המסוכן מכל. זוהי סכנה גדולה - לבטוח בדבר אחר מלבדו יתברך. אם אנחנו, היהודים האמריקאים, מאחלים עבור אמריקה להמשיך ולהיות מדינה של סובלנות, של חירות, אסור לנו לשים את מבטחנו בחוקה. השכל שלנו, הדיבור שלנו, הגישה שלנו, צריכים תמיד להיות שיש לנו את ה' ורק את ה'. הנילוס הוא כלום, הדמוקרטיה היא כלום והחוקה היא כלום. טעות גדולה היא לחשוב שהחוקה היא החומה החוצצת בינינו לבין הרדיפות.

אם אנחנו מקווים שהחוקה הזו תישאר כערובה לחירותנו, אסור לנו לבטוח בה, אלא עלינו לבטוח אך ורק בהשי"ת. ואז, עם החוקה או בלעדיה, גורלנו הטוב יישמר. אין זה אומר שלא כדאי לעודד את הדמוקרטיה, אבל אסור לבטוח בה! כי אם בוטחים בה, אם שוכחים

פעם ניגש תלמיד אחד אל הסבא מסלבודקה זיע"א ושאל אותו כך: "מדוע כל השמועסע'ן (השיחות) של הרב'ה אינם למעיישה? אין בהם שום דבר מעשי. הרב'ה מדבר רק על מחשבות ורעיונות".

מה ענה לו הסבא? "איני מבין. הכל למעיישה. כל מה שאני מדבר הוא למעיישה".

עד כאן תוכן השיחה שהתנהלה בין הסבא זצ"ל לבין אותו תלמיד, כפי שהיא סופרה על ידי התלמיד. אולם מי שחזר בפני על הסיפור הוסיף לו פרשנות: "כי מי אמר ש'מעשה' עושים רק עם הידים? יש גם 'מעשה' שעושים עם הראש".

לא ניגע לריק

אז כמה בדיוק צריכים להשתדל - מה לעשות ומה לא - את זה רק ה' יודע. אולם מה צריך לחשוב - את זה אנחנו כן יודעים. בכל הנוגע למחשבה, לדעת הנכונה שעלינו לאחוז בה, אין כל שאלה כמה כן לעשות וכמה לא לעשות - הכל זה רק הקב"ה.

כשיש צורך להשתדל לפרנסה, תעשו השתדלות, ותעשו זאת בחריצות - אחרת, אינכם מקיימים את החלק שלכם בעסקה. כמו כן, תחסכו כסף כדי לקנות בית וכדי לחתן את הילדים, תתקינו סורגים בכל החלונות, וכן תשמרו על בריאותכם. כל מה שצריך לעשות - תעשו. אבל בד בבד, מידת הבטחון דורשת מאיתנו להרגיש שהקב"ה הוא זה שזן אותנו; הוא זה שעומד מאחורי כל הצלחה עסקית. את צ'ק המשכורת וכן את הבריאות האיתנה - אנחנו זוקפים אליו.

זה לא קל - "אבל הרי הלכתי ללמוד מקצוע. למדתי להיות איש מחשבים, ואני עובד קשה כל השבוע. ברור שמגיע לי תשלום". אולם עלינו להבין שהכל זה כלום. אפס! הכל אפס! הקב"ה הוא זה שנותן לך הכל.

בין אם הרווחת את כספך במניות, בעבודה מאומצת, או שמא המצאת איזה פטנט מוצלח - מדובר בתעתוע שווא. לא משנה כמה מאמץ השקעת בעבודתך, כשאתה חוזר הביתה בסוף השבוע עם צ'ק המשכורת ביד, הקב"ה הוא זה שנתן לך את הצ'ק הזה, לא הבוס.

חסיד בכל מעשי

בכך הופכים החיים לניסיון אחד גדול. מנסים אותנו ובוחנים אותנו, ואנחנו עושים את כל הפעולות, ולכן אנחנו "עושים את זה בעצמנו", אבל עלינו לדעת שלמעשה איננו עושים שום דבר. הכל הוא אך ורק מהשי"ת!

שרק ה' הוא זה שמביא לך את הצלחתך. זכור תמיד לייחס את גורלך ששפר עליך אך ורק לקב"ה. זה הפירוש של 'בעל בטחון' - אדם שקנה לעצמו את התכשיט היקר שלו אנו קוראים 'בטחון'.

ג' - בטחון נכון

בטחון והשתדלות

יש אנשים, שכאשר הם שומעים את המילה 'בטחון', מיד רוצים לדעת: "האם עלי להשתדל בשיעור הזה או הזה? האם במצב פלוני אני עושה מעט מדי השתדלות? או שמא עלי לבטוח יותר?" תמיד מתנהל אצלם דיון פנימי: "האם אני צריך להשתדל, לעשות, או שמא לא?"

והנה, אם אני הייתי מסוגל לענות על השאלות הללו, לא הייתי יושב כאן. הייתי פותח משרד בשדרה והופך למיליונר, כי במרוצת השנים, נשאלתי שאלות כאלו על ידי כל כך הרבה אנשים. אני מקבל כל הזמן שיחות טלפון עם שאלות כאלו. אתם יודעים מה אני עונה להם? שבלתי אפשרי לדעת.

זהו נושא לא פשוט בכלל; תמיד הוא מורכב, כי זהו אחד מהנסיונות הגדולים של החיים. אף אחד יודע - וזה חלק מהנסיון. ואף על פי כן, מצופה מאיתנו לעמוד ולעשות את המקסימום כדי לבחור בדרך הנכונה. יהודי שעובד על בטחון בה', ימצא את הדרך הנכונה בחייו. הוא יעשה שימוש בחכמה המובנית שבו, ויקבל החלטות נכונות, כפי מיטב יכולתו. יתכן ומדי פעם הוא גם יטעה, אבל הוא עובד את ה'; הוא עושה כמיטב יכולתו.

במחשבה ובמעשה

אולם למרות שאין ספק שבמובנים מסוימים, קיים שינוי בדרכי הנהגתו של בעל הבטחון - מבחינות מסוימות, בעל הבטחון נוהג אחרת ממי שאינו בעל בטחון - אולם לא זהו הנושא שלנו בשיחה זו. כרגע אנחנו לומדים חובות הלבבות, כלומר לא חובות האיברים אלא חובותיו של השכל. וחשוב שנדע שכל החלטה שנקבל - "האם עלי לעשות את ההשתדלות הזו או לא?" - הקיום האמיתי של מצוות הבטחון תלוי בראש ובראשונה לא על מה שנעשה אלא על מה שנחשוב.

"הו", אומר הקב"ה, "אתה משאיר אותי מחוץ לתמונה".

ואז הקב"ה חס על האיש הזה, והוא מבקש להציל אותו מ'הצלחתו' המסוכנת. ה' ברחמיו מבצע ניתוח, ומסיר מהאדם את עושרו. זהו חסד גדול עבור האדם, כי כעת, בעודו מנסה ללא הצלחה למצוא עבודה חדשה - הוא עובר ממקום עבודה אחד למשנהו, ובכל מקום משיבים את פניו ריקם, חרף הרזומה המכובד שלו; הוא לומד כעת לקח חשוב, ש"אָרור הַגִּבֹּר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאַדָּם וְנָשָׁם בְּשָׂר זָרְעוֹ" (ירמיהו יז, ה).

אדם שמעביר את בטחונו מהקב"ה לעסק שלו, ואז העסק שלו פושט את הרגל - אזי גם אם כעת הוא נותר חסר כל - עליו לשמוח. זהו הדבר הטוב ביותר עבורו - הוא עבר ניתוח. הוא דומה לאדם שבגופו קינן גידול מסוכן, וכעת הוא יוצא מבית החולים - פחות הגידול. נכון שבנוסף לגידול, \$10,000 גם הם פחתו ממנו, אבל הוא מאושר. הוא רואה זאת כהצלחה, מכיון שהגידול הוסר. גם הקב"ה ביצע ניתוח והסיר מהאיש את העסק, שהיה גידול מסוכן שגרם לו לשכוח את ה'. אכן, אם הוא היה בוטח בה', העסק לא היה מסוכן עבורו, ולא היה צורך להסירו ממנו.

עקרון לחיים

הו, כעת הוא חי חיי הצלחה! הרופא הגדול הסיר ממנו את הגידול של "ומן ה' יָסוּר לְבוֹ" (שם). מי שבוטח באמצעי, שכלו כבר אינו בוטח בה', וזהו ה'קוץ' הגדול מכולם, כי בזה הוא מאבד את אחת מהתכליות המרכזיות של החיים, שהיא, ללמוד לבוא לכלל הכרה ברורה בקב"ה. כולנו באנו לעולם הזה כדי ללמוד כיצד להכיר בה' בהכרה מוחשית, וכאשר אנחנו שמים את מבטחנו במשהו אחר, הכרה זו נגזלת מאיתנו.

זהו אחד העקרונות הגדולים בנוגע לדרכי הנהגתו יתברך עם ברואיו. הוא רוצה ללמד אותנו את הלימוד החשוב הזה, כי הצלחה או כשלון בהשגת הדעת הזו, היא זו שתביא את ההצלחה או הכשלון לחיי האדם בכללותם.

ולכן התפקיד שלנו הוא ליישם את הדעה הזו בכל תחום מתחומי החיים.

כשנוטלים תרופה, כשמבקרים אצל הרופא הטוב ביותר, אסור לנו לבטוח בשום דבר מלבד השי"ת. טעות גדולה היא לחשוב שהתרופה היא זו שתביא לנו מזור. כמובן שעלינו לקחת את התרופה, שהרי

וכעת אנחנו חוזרים לדבריו מלאי החכמה של רבינו החובות הלבבות: "כדי להתמיד הטובה - אל יבטח בה", כי אם בוטחים באמצעי כלשהו, בטחון זה עלול להיות הסיבה לכך שהאמצעי יילקח מאיתנו.

מה הסברא בכך? האם זהו עונש? לא. יש כלל ש"כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד" - הקב"ה הוא "תְּסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו".

והנה, אין כל ספק שאדם שמאבד את הטובה שהיתה לו, מדובר בצרה עבורו. בוודאי שכן. אולם להעביר את הבטחון מה' לאמצעי אחר - זוהי צרה גדולה בהרבה! זו צרה הרבה יותר גדולה! ולפעמים התיקון של הצרה הגדולה הזו מגיע על ידי צרה קטנה יותר - הוי אומר, הסרת האמצעי.

להוציא את הקוץ

בדיוק כמו אדם שניגש לרופא עקב קוץ שנתקע מתחת לציפורנו - ומה עושה הרופא טוב-הלב? הוא תופס את ידו של הפצינט ואוחז בה בחוזקה, ואז הוא נוטל לידי מלקחיים ומתחיל למשוך ולסובב. הרופא היקר מכאיב לאיש הזה כפי שאיש לא עשה מעולם, אולם זוהי הדרך היחידה להוציא את הקוץ מהאצבע.

כן הוא הדבר בענייננו - הקב"ה חפץ להוציא את ה'קוץ' התקוע בשכלנו, ולעתים זה חייב להעשות בצורה כואבת. ומהו אחד הקוצים המכאיבים ביותר שתקועים בשכלנו? ההרגשה, הדעה, האמונה, שכל מה שאנחנו משיגים, כל קנין שאנחנו קונים - האמצעי הוא זה שעזר לנו.

זוהי המחשבה הרעילה שמשתחלת אל כל הצלחה שאליה האדם מגיע. כאשר אדם זוכה לאושר, בטחון, הנאה, כבוד או פרנסה על ידי אמצעי מסוים, קל מאוד ליפול ברשת הזו של ייחוס ההצלחה לאותו אמצעי.

ה'חכמולוג'

ניקח לדוגמא עובד מפעל או איש עסקים מוצלח. יש לו ראש טוב או ידים יעילות או מה שזה לא יהיה, שגרם לו - לפי הבנתו - לקבל קידום כלשהו או להצליח בדרך כזו או אחרת. הוא משלם את השכירות בזמן, וכך גם את שכר הלימוד במוסדות שבהם לומדים ילדיו. הוא 'סיפור הצלחה'! כמו שכתוב "חֲכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עֲשִׂיר" (משלי כח, יא). הוא רואה את עצמו כחכם, אחרת - כיצד הוא הצליח? "הייתי עובד חרוץ. עבדתי קשה. הייתי איש עסקים טוב. יש לי חוש ריח להשקעות טובות".

הדרך שבה יוכלו כל איש ואשה להפוך ל'בעל הבטחון' של החובות הלבבות.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

קונים בטחון

המצרים סמכו על היאור, ולכן הוא היה הראשון לספוג את מכתו של הקב"ה, וכפי שלימד אותנו החובות הלבבות, שאמצעי שהאדם בוטח בו - עלול להילקח ממנו. 'בטחון' פירושו לסמוך אך ורק על השי"ת.

השבוע, נשתדל בלי נדר לעבוד על מידת הבטחון. בכל יום, כאשר אנו אומרים את המילים 'ולא נבוש כי בך בטחנו' בתפילת שמונה עשרה, נעצור לכמה רגעים ונתבונן בלימוד הגדול הזה, שאנחנו בוטחים בה' וסומכים רק עליו יתברך.

שאלה:

מדוע האיסור של 'לא תיקום' אינו נוגע לנקמה בפושעים או עושי רשעה?

תשובה:

אשיב לך כעת בקצרה [בדבריו ציין הרב זצ"ל לשיחה אחרת - קלטת בשם "נקמה כשרה" - שבה הנושא הזה התבאר באריכות]; כל אינסטינקט באנושות, הוטבע בה עבור תכלית מסוימת. אין אינסטינקט שהוא פסול במהותו. האינסטינקט ששמו 'נקמה', נברא באדם על מנת לעשות משפט צדק.

עלינו לכעוס על עושי רשעה. לא כמו הליברלים הלועגים לרעיון של עונש מוות, וטוענים שהדבר הזה נועד רק כדי 'להקל על הרגשות שלנו'.

אנחנו מחויבים להקל על הרגשות שלנו, כי הקב"ה נתן לנו את הרגשות הללו. מטרת הנקמה היא כדי שעושי רשעה יענשו על מעשיהם. אנחנו מחויבים לכעוס על עושי רשעה!

נקמה היא מידה חשובה; היא נחוצה כדי שנכעס על פושעים ועושי רשעה. כאשר בני אדם מזניחים את האינסטינקטים הטבעיים שלהם ומאבדים את רגש הנקמה, או אז הפשיעה פורחת והצדק כבר אינו מיושם.

התורה מחייבת אותנו לעסוק בדרכי הרפואה הטבעיים, וכמו שכתוב "וְרָפָא יִרְפָּא", אבל כשלוקחים את התרופה, יש לומר כך - ואם אי אפשר לומר, אז יש לחשוב כך: "יהי רצון מלפניך שיהא עסק זה לי לרפואה", כי הקב"ה הוא זה שמרפא אותנו.

סופו של אבי ה'ג'וגינג'

כמו כן, אסור לסמוך על ההתעמלות לצורכי בריאות. לעשות התעמלות - בוודאי שצריך! אני ממליץ על הליכה. אבל אסור **לבטוח** בזה! יש אנשים שיש להם בטחון בדברים הלא-נכונים. היה אדם בשם ג'יימס פיקס שכתב ספר בנושא ה'ג'וגינג' (ריצה קלה), בו הסביר כיצד צורת ההתעמלות הזו מאריכה את חיי האדם. אם תעסוק ב'ג'וגינג' במשך כך וכך זמן בכל יום, הדבר יחזק את ליבך, וגם בגיל שיבה יהיה לך לב חזק. זה מה שהוא אמר. ומה היה סופו? הוא מת בגיל חמישים ושתיים - בעיצומה של ריצת 'ג'וגינג'... אותו לב שעליו הוא סמך, הפנה אליו עורף.

היה אדם שהקפיד תמיד לשאת עמו אקדח לצורך הגנה עצמית; עד שלילה אחד חלם חלום בלהות, שגרם לו לשלוף את אקדחו ולירות בעצמו. אמצעי ההגנה שלו - הוא זה שהרג אותו.

איני אומר שאיננו צריכים לשמור על עצמנו. בוודאי שצריך לעשות את כל הפעולות הנחוצות. אבל אסור לנו לייחס את הצלחתנו לפעולות אלו. מה שנעשה - וצריכים לעשות - עלינו לעשות כל מה שנחוץ כדי לשמר את בריאותנו, לשמר את הרכוש שלנו, להצליח בכל תחום - בבית ומחוצה לו; למרות זאת, עלינו להיות ערים לסכנה, ולזכור תמיד שהדרך לשמור על בטיחותנו והצלחתנו היא בכך שנשים את מבטחנו אך ורק בהשי"ת.

ככל שהאדם מזכיר לעצמו את הענין הזה במשך היום - וזה אף פעם לא יותר מדי - כך יצליח יותר ויותר. הוא נוהג בדיוק כמו כולם; הוא עובד, מבשל, אוכל, עושה והולך, אבל הוא מזכיר לעצמו שוב ושוב שכל הצלחה, מהמורכבת ביותר ועד הפשוטה ביותר, אינה שלו - אלא של הקב"ה. הוא אינו סומך על משפחה, על העבודה, או על הידים הטובות שלו; הוא לא סומך על תלושי המזון, על דמי אבטלה, או על הדוד העשיר. לא! בכל מה שהוא מתעסק, במשך כל היום כולו, הוא מזכיר לעצמו ללא הרף שהכל תעתוע. זה רק אתה, הריבונו של עולם! רק אתה! כל היום. זו

צעקה זו - מבאר המלבי"ם, אין מדובר בצעקת כאב או יגון, אלא מדובר בצעקת המרד, כמו שאמרו בחז"ל שבאותו לילה הם רצו להרוג את פרעה, והחידוש הוא שאת המרד הפנו המצרים דווקא אל השלטון ולא אל בני ישראל - הלא הם העבדים, שעל פי דרך הטבע, הזעם היו אמור לפנות אליהם, ואילו כאן התהפך הטבע עד כדי כך שאפילו הכלבים לא נבחו לכיוון ישראל.

כלל ידוע בעבודת ה', שעל האדם לנהוג ביושר, שיהיו פיו וליבו שווים, לא שידבר אחד בפה ואחד בלב. אומר רבי מאיר מפרמישלן, יחרץ לשון חיתוך, (חרץ דינו - חתך דינו), אל תחתוך ותחלק בין הלב ללשון אחד בפה ואחד בלב, אלא כ- לב, לשונו כמו מחשבת הלב, כך יהיה דיבור הלשון, ורק כך זוכים לשפע ברכה והצלחה.

לשון הפסוק "ולכל בני ישראל" ולא נאמר ולבני ישראל - מלומד מזהה ה"אור החיים" שהכלבים לא נבחו היכן שכולם היו מישאל, אבל אם היה איזה מצרי שניסה להסתנן ולהיטמע בתוך ישראל, היו הכלבים נובחים לעברו כדי שיוציאוהו משם, כי הבכורות רצו להינצל על ידי שהסתננו לתוך מושב בני ישראל, שיצאו מנקודת הנחה שבמקום שיש בני ישראל לא יתן המשחית לבוא אל הבית לננוף, ובכך רצו להינצל, ואז הגיעו הכלבים והחלו לנבוח לעברם עד שהוצאו משם.

רבי יוסף שלום אלישיב התבטא, שאותו לא מעסיק מה הבריות אומרות עליו - גם לא מה שצועקים. אבל - הוסיף מרן רבינו זצוק"ל - אני יודע שיש אנשים שזה כן מפריע להם. מניין לי זאת? יש ראייה מן התורה! הפסוק אומר "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו" ואני שואל: שישים ריבוא יוצאים ממצרים עם כאלו גילויים של אותות ומופתים - אז מה אכפת לך שאיזה כלב נובח? משמע מכאן שיש כאלו שזה בכל זאת מפריע להם!...

רבי ישראל משקלוב היה אומר בשם רבו הגר"א מוילנא, שאין דבר שלא מרומז בתורה, והגאון היה אומר היכן רמוזים שמותיהם של גדולי ישראל בתורה. כששאלנו אותו היכן רמוז הרמב"ם, אמר, "רבות מופתי בארץ מצרים" ר"ת רמב"ם, ואמנם הרמב"ם היה איש המופת השלישי בארץ מצרים, אחרי משה רבנו. ומי היה השני? שני למשה לא היה - "לא קם כמשה".

בני ישראל מונים וקובעים את זמניהם וחגיהם על פי הירח. אבל אומות העולם קובעים את זמניהם לפי החמה. [סופה כ"ט]. רמז, שאומות העולם יכולים להתקיים רק בזמן שטוב ואור להם, וכשהשמש שוקעת, חדלים הם להתקיים ונעלמים. אבל ישראל שמונים לפי הירח, בא לרמז, כשם שהירח מתמעט והולך מתמעט והולך עד שהוא נעלם מהעין ונראה שלא ייראה עוד, ואז זורח הוא מחדש ומתברר והולך ומתגדל והולך, כך גם עם ישראל, אף אם הוא כבר נתון בשפל המדרגה ונדמה כי הנה שוקע הוא כליל, הרי הוא חוזר ומתנער משפלותו, חוזר וזורח במלוא אורו. וכשם שלעתיד לבוא יתמלא אור הירח כאור החמה וכאור שבעת ימי בראשית, כך יהיה גם עתידו של עם ישראל.

מה הקשר בין מיתת הבכורות למה שהכלבים לא חרצו לשונם. ואם זה בא לומר שלא ימות אדם מהם (מישראל), היה לו לומר בפירוש ולא ימות מבני ישראל? מתרץ ה"אור החיים", הגמ' בב"ק [פ:] אומרת, כלבים צועקים, מלאך המוות בא בעיר, לכן אמר "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו", כדי שתדע שלא ימותו מהיהודים אדם, שהרי לא יחרץ כלב לשונו.

עוד מתרצים, כשאלוהו בא לעיר, הכלבים משחקים, כשמלאך המוות בא לעיר, הכלבים נובחים. עכשיו הגיעו לכאן גם אליהו הנביא, שכתוב "ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם", ר"ת אליהו. ומצד שני הגיע גם מלאך המוות, והכלבים היו צריכים לשמוח ולבכות בעת ובעונה אחת, ולכן הם התבלבלו ושתקו.

ב"מגלה עמוקות" [ואתחנן אופן קכ"ה] כתב, אליהו בגימטריה "כלב" (חמישים ושתים) לרמז שכתב אליהו הנביא, הכלבים נכנעים לפניו ומשתתקים.

מדוע הכלבים לא חרצו לשונם כשעם ישראל יצאו ממצרים מבאר רבי מרדכי בנעט, כתוב במדרש רבה [שמות א] על הפסוק "אכן נודע הדבר", היה משה מהרהר בליבו ואומר, מה חטאו ישראל שנשתעבדו מכל האומות, כיון ששמע "הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי", אמר לשון הרע יש ביניהן, היאך יהיו ראויים להיגאל. ולא היו יכולים להיגאל עד שלא ירשו מהם עבירת לשון הרע ומלשינות וזה שמדגיש הפסוק, יודע אתה למה זכו ישראל להיגאל, מכיון ש"לא יחרץ כלב לשונו", שלא נשאר בהם שמץ של לשון הרע, כי חז"ל אמרו "כל המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים".

יש שואלים מה ההבדל בין שכרם של הצפרדעים לשכר של הכלבים, שהצפרדעים שהיו בתנור האריכו ימים כמבואר כאן בפסוק א' **בבעל הטורים**, והכלב מקבל את הנבילות וטריפות - ומדוע הצפרדעים קיבלו שכר רק לכמה שנים, ואילו הכלב קיבל שכר עד סוף כל הדורות. מבאר הגר"ח זוננפלד, מכאן הוכחה שלהתאפק מלומר דבר מה לחבירו, זו מעלה הרבה יותר גדולה מלהיכנס לאש עבור חבירו.

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת פרשת בא
ירושלים: 4:26 מוקדם: 4:16
בני ברק: 4:40 מוקדם: 4:30
מודיעין עילית: 4:34 מוקדם: 4:24
חיפה: 4:31 מוקדם: 4:21
טבריה: 4:28 מוקדם: 4:18

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

פירושים נפלאים לפרשת בא: למה מכת הארבה שבתה בשבת? ולמה דוקא למכת הארבה פרעה קרא מכת מוות? ולמה הכפילות "מצרים" בפסוק? ואיזה אותות זכו ישראל, הרמוזים בפסוק הראשון בפרשה?

שאל כל מה שזרעו ישראל, וממילא, מאחר וישראל לא עשו מלאכה בשבת גם הארבה נח ביום השבת. (הגרש"א רובין אב"ד קורטשין)

ובהמשך הפרשה כתוב על הסרת הארבה "והסר מעלי רק את המוות הזה" למה דוקא ארבה נקראה "מכת מוות" ותירצו שזה היה "פרומער מכה", שהיא המכה היחידה שראו ששומרת שבת, וזה היה בבחינת "מוות" לפרעה, ולכאורה הרי גם הצפרדעים מסרו נפש ונכנסו לתנורים... אלא זה פרעה לא חשש שעוד אנשים ימסרו נפש ויכנסו לתנור... אבל לשבות ממלאכה בשבת כמו הארבה, זה גם אנשים ילמדו מהם... (בשם ר"י בריסק הגרי"ד סולביצקי זצ"ל) ובבעל הטורים תירץ כפשוטו, כיוון שביחד עם הארבה והצפרדעים באו נחשים שהרגו בהם.

ובספר מאור ושמשי ביאר את הפסוק הראשון: למען שיתי אותתי אלה בקרב (י' א') שע"י יציאת מצרים זכו בני ישראל לשני אותות: שבת ותפילין, אות של שבת "כי אות היא ביני ובינכם" ותפילין "והיה לאות על ירך", שבשניהם נאמר שהם זכר ליציאת מצרים, לכן ה' אמר למען "שתי" אותתי אלה בקרב, ע"י יציאת מצרים אתן לבני" את שני אותתי של שבת ותפילין.

מכתבי גדולי ההוראה שליט"א נגד כל סוגי האבקות בשבת

הגר"ש ואזנר זצ"ל שאסור להתיר, מפני שקרוב הדבר למכשול. משה שאול קליין שמואל אליעזר שטרן

בעת הזו שראינו כמה ששמירת שבת שמרה על אחינו שבדרום, יש להתחזק ולהזהר בשמירתה כהלכה, ובזכותה נגאלו, ובשמירתה נזכה להגאל

יהודה צארום

כל מיני איפורים הנמצאים בשוק כיום, אין לסמוך על התרם בשבת בשום אופן, ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כמי נהר יהושע יודלביץ

אחר שהרבנים הנ"ל אוסרים, ופשוט שאם נשאר משהו מהאיפור, ויש בהחלט לחשוש, ובפרט בימים אלו שקרה אסון גדול בשבת, יש להתחזק בשמירת ש"ק, ותחזינה עיננו בשובך לציון ברחמים בקרוב אברהם כהן

מעשה נפלא מהגר"י זיכרמן שליט"א על הגר"י צדקה והכף החיים והאדמו"ר מגור זצוק"ל

ובו יבואר למה במס' שבת ישנם דוקא 24 פרקים?

כשהגיע אל האדמו"ר, קרובה היתה כבר השעה לחצות הלילה. שאלו הרבי: "מה אתה לומד כעת?" השיב הילד: "משניות שבת". הוסיף הרבי והקשה "כמה פרקים יש בהן?" ידע הרב צדקה להשיב "עשרים וארבעה פרקים", הוסיף הרבי והקשה "ומדוע

כתוב בפרשתינו: ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים... והסר מעלי רק את המוות הזה (שמות י' י"ד, י"ז) ושאל מרן באילת השחר: מתחילת הפסוק משמע שלא היה מקום במצרים שלא היה שם ארבה, וא"כ צ"ב מה הפסוק מוסיף וינח בכל גבול מצרים? ובבעל הטורים כתב וינח ב' במוסרה דין ואידך וינח ביום השביעי מלמד שנה הארבה בשבת, עכ"ל, והנה לא שייך איסור שבת באכילת הארבה, אלא שזה בא להראות אמונה בבורא עולם, וכעין מה שאמרו בסנהדרין סה: נהר סמבטיון יוכיח, ופרש"י נהר אחד של אבנים ובכל ימות השבת שוטף והולך ובשבת שוקט ונח, ואע"פ דלא שייך בדומם ענין מנוחת שבת. (אילת השחר)

ובבעל הטורים הוסיף: שהפסוק רמז להלכה בתענית שמתריעין ומתעניין על הארבה בחול ולא בשבת, וזהו וינח בכל גבול מצרים, אפי' אם נח הארבה בכל הגבול אף עפ"י כן "וינח" ביום השביעי. עכ"ל. (שצריך לנוח ואסור בשבת להתפלל שהארבה ילך)

ובטללי אורות ביאר טעם נוסף מדוע נח הארבה בשבת, עפ"י המדרש שאומר שמדוע הקב"ה הביא על המצרים את הארבה, לפי ששמו את ישראל זורעי חיטים, לכן הביא עליהם ארבה

לתשומת לב! קיימות בשוק "אבקות איפור" שיש המכשירים אותם לשימוש בשבת ויו"ט, אך בבדיקות שנעשו התברר שגם אם מסירים את האבקה ביבש נשאר עדין רושם של צבע על העור, ואם כן יש בשימוש באבקות אלו משום איסור צובע. שריאל רוזנברג ח"י חשוון תשפ"ד

ודאי שאיסור גמור בכל מיני איפור בשבת כמובא בשו"ע ופוסקים, והשומר שבת ינצל מכל נזק, וכדאי השבת לשמור מכל צרה נתן הכהן קופשיץ

צובע אעפ"י שאינו מתקיים אסור ולכך כל סוגי האיפור אסורים בשבת מ.מ. לובין נפתלי הכהן קופשיץ

מאחר שנבדק והתברר שכל סוגי האיפור אינם יורדים לגמרי ונשאר רושם צבע, ע"כ אסור להשתמש בכל סוגי האיפור בשבת, נ.ב. ואפילו אם ימצא אחד דבר שאין רושם כלל, מקובלני ממרן

מסופר בספר וזאת ליהודה: כאשר הגיע ארצה הרבי מגור, ה"אמרי אמת" זצ"ל בשנת תרפ"א, באו המונים להקביל את פני קדשו. בין הנדחקים לפניו היה גם הילד יהודה צדקה בן העשר, שלימים נודע כראש ישיבת "פורת יוסף".

העלון השבוע לזכות חתן הבר מצוה אברהם יהושע השל גלנץ נ"י שיזכה לגדול בתורה וירא"ש

מקלוצינבורג זצ"ל במעמד הקמת מפעל הש"ס, שיש פרק בגמרא כנגד כל שעה בשבת, ורבי רצה לרמוז לנו לניצול השבת, (ושעת התוספת שבת לחזור שוב על הכל..).

הרבינו יונה בברכות הביא שהטעם שאשם תלוי יקר יותר מחטאת כי על הוודאי יותר מתחרט וחוזר בתשובה, משא"כ על ספק עבירה מורה היתר לעצמו ואינו חוזר בתשובה, ומטעם זה ביאר הרבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות קל"ח) שאפי' שלרצח יש חלק לעוה"ב כשחוזר בתשובה, למלבין פני חבירו ברבים שדומה לרצח ואין חלק לעוה"ב! כי המלבין מיקל בעבירתו, ואינו חוזר בתשובה כמו הרוצח, והוסיף הגר"י זיכרמן שליט"א שלפי זה הלימוד הלכות שבת יודע מה אסור בשבת ויודע לעשות תשובה, משא"כ מי שלא לומד הלכות שבת זה נחשב כאשם תלוי וספק עבירה וחמור הרבה יותר מסתם חילול שבת של מי שלא למד הלכות שבת, ובפרט שיש טכנולוגיה גדולה שהתפתחה במכשירי החשמל וכד', זה מעלה גדולה לפחות לנצל את ימי הששי שבת ללימוד הלכות שבת ולדעת ממה לחזור בתשובה... (נמסר בהתרחבות כולל שישי ביהכנס אהל תורה בברכפלד, טבת תשפ"ד)

תיקון ימי השובבי"ם על ידי שמירת שבת כהלכתה

וע"י שבת שהוא תיקון לפגמים אלו באה הגאולה בשמירת שבת, הנקראת ברית זוכה לתקן פגם ברית. וכעין זה הביא בספר פרי צדיק בכמה מקומות בשם הזהר ששמירת שבת כהלכתה, היא תיקון לפגם הברית, וכן בספר שם משמאל מביא שאפי' ההכנה לשבת היא תיקון. וכן כתב בפלא יועץ בשם האריז"ל שהיגיעה והזיעה מהמאמצים וההכנות בערב שבת לכבוד שבת יש בהן תיקון גדול לפגם הברית.

מעשה עם הגאון הגדול רמ"ש שפירא זצוק"ל - ישועה בזכות תוספת שבת

מנוחה לנפשה מפחד הניתוח והטיפולים. אמר לה רבנו מ"ן הסתם לפני שתטוסי לחו"ל יערכו לך שוב סדרת בדיקות. בואי אלי לפני שתעברי את הצילומים..." וכשבקשה שוב שיברכה הוסיף וחזר על דבריו הראשונים - "השבת היא מקור הברכה, ברכת השבת תלויה אותך. אם קבלת שבת לפני הזמן תזכי לברכה גדולה ואינך זקוקה לברכה שלי".

ויהי ביום השלישי, קודם הטיסה נסעה האישה לביה"ח תל השומר לסדרת בדיקות אחרונה, וראה איזה פלא, הצילומים הראו תמונה אחרת לחלוטין. הרופאים לא האמינו למראה עיניהם. חלקם סברו כי הכל נקי לגמרי, ואפי' המחמירים שבהם צידדו שבדאי אי"ז פיקוח נפש ואין צורך ליסוע לחו"ל, אלא טיפול תרופתי בלבד יעזור בהחלט. לאחר שבועיים בהם קבלה האישה טיפול תרופתי, באה אל רבנו זצ"ל ל"באר יעקב" להודות לו. אמר לה רבנו: "אינך צריכה להודות לי, השבת היא זו שברכה אותך. כי השבת היא מקור כל הברכות! מי ששומר שבת כראוי ומקבל את השבת בנחת חצי שעה לפני הזמן - השבת שומרת עליו ומברכת אותו". "הבטיחי לי" סיים רבנו, "שמכאן ואילך תקפידי לקבל שבת לפני הזמן כל ימי חיך ותראי ברכות וישועות גדולות".

דוקא עשרים וארבעה? הילד לא ידע לענות על כך, אולם השתוקק מאד לעשות זאת, ולכן בקש מן הרבי רשות ללכת לברר ולחזור עם תשובה. בבית המדרש בשכונת הבוכרים "שושנים לדוד" ישב באותה שעה קרוב משפחה, הגה"ג רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בעל הכף החיים, ועסק בעריכת תיקון חצות. הנער רץ אליו, ועד מהרה שמע מפיו שני טעמים למספר המשניות. (הראשון הוא אמר בשם המלאכת שלמה)

מיהר לבית הרבי ואמר: "שבת נקראת 'כלה', כמו שנאמר 'לכה דודי לקראת כלה', וכ"ד הפרקים הם כנגד עשרים וארבעה מיני קישוטי כלה הנזכרים בספר ישעיה. ועוד, על השומר שבת כתוב, שהוא נחשב כמי שקיים את התורה כולה, ומאחר שבכל התנ"ך ישנם כ"ד ספרים, מחולקת המסכת לעשרים וארבעה פרקים". הרבי נהנה מאוד מתשובתו והעניק לו בעדה חצי גרוש. כששב רבי יהודה צדקה הביתה והראה את המטבע לאמו הצדקנית, שאהבת הצורה שלה היא שהעמידה לכלל ישראל תלמיד חכם כמותו, השחילה התוך המטבע חוט ותלתה את זה על צווארו כקמיע.

עוד תירוץ מדוע יש במסכת שבת כ"ד פרקים תירץ האדמו"ר

בימי השובבי"ם ישנם המתענים לכפרת עוונות אבל ידוע עדותו של מרן הגר"א וסרמן הי"ד בשם רבו החפץ חיים זיע"א שליצה"ר אין בעיה שאדם יצום יבכה ויתפלל כל היום העיקר שלא ילמד. (קובה"ע). וכבר הביא הרב וולבה זצ"ל את דברי הזהר שבכח התורה הופכים את היצה"ר לקדושה, (אגרת רפג) וכן המשנ"ב תרט"ו סק"ג ותקעא ובביאה"ל.

וכן האריז"ל כותב על הפסוק (בראשית טו יג) כי גר יהיה זרעך שכל הגלויות באות מחמת פגם זרעך, היינו פגמי ברית קודש,

"מה מאוד יקר רבנו את שבת המלכה וראה בה את מקור כל הברכות כלן. "השבת היא מקור הברכה", היה נוהג לומר לאנשים רבים ששחרו לפתחו ובקשו את ברכתו, "ומדוע צריך אני לברך, בה בשעה שהשבת עצמה היא מקור הברכות?... תוספת שבת יש בכוחה להכניס ברכה גדולה אל הבית פנימה!" (ספר 'רבי משה שמואל')

ומסופר שם, על אשה אשר עמדה בחדרו של רבנו זצ"ל ומררה בבכי כי היא חולה אנושה במחלה הנוראה ולדברי הרופאים עליה לעזוב את אחד עשר ילדיה ולטוס לחו"ל לניתוח מסובך בדחיפות. רבנו שמע את בכיה ואמר לה "הן יום שישי היום, עוד מעט נכנסת שבת המלכה, וכתוב "לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה" קבלי שבת חצי שעה לפני הזמן ותראי ישועות. האשה לא הרפתה ושאלה "אך מה יהיה עם הטיפולים הקשים וכל מסכת הסבל הנוראה הזאת". ורבנו עונה בשנית: "השבת היא מקור הברכה, רוצה את שאברך אותך? והרי השבת היא מקור כל הברכות, קבלי שבת חצי שעה יותר מוקדם ותראי ברכות גדולות". נסעה האשה לביתה ועשתה בשבת זו כדברי רבנו להקדים חצי שעה קודם הזמן. לאחמ"כ נכנסה שוב במוצ"ש אל רבנו זצ"ל ואמרה לו בקול בוכים שאיננה מוצאת

כף זכות

"והוי דן את כל האדם לכף זכות"

גליון מס. 74 | שבט תשפ"ד | י"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות' | k.gilyonot@gmail.com

סיפורים מן הקוראים

השארתי שתיים עשרה הודעות ולא חזרו אלי מהמרפאה!

במשך כמה שבועות ניסיתי להשיג את המזכירה בסניף קופת חולים קטן ומרוחק. משימה קשה מאוד, כי היא נמצאת שם רק כמה שעות בודדות בשבוע. לאחר שפרצה המלחמה, והתור שלנו כוּטל, ניסיתי כמה וכמה פעמים להתקשר אליה לקבוע תור חדש, אבל היא לא ענתה, גם לא בשעות הקבלה הבודדות שלה, ופעם אחר פעם הגעתי לשירות הודעות, שם השארתי הודעה וביקשתי שיחזרו אלי בדחיפות. שתיים עשרה (!) פעמים התקשרתי, ושתיים עשרה (!) פעמים השארתי הודעה. עד שהתרגזתי ממש, ואמרתי לנציגת שירות הלקוחות שתכתוב לה שאם היא לא חוזרת אלי מידית, אני שולחת תלונה להנהלת הקופה. וכאשר גם האיום הזה לא עזר, אכן שלחתי את התלונה. יום למחרת (!) מתקשרת אלי המזכירה פגועה כולה, ואומרת לי: "למה התלוננת עלי? בכל פעם שהשארתי הודעה חזרתי אליך! מה התברר? שהיא התקשרה אלי למספר טלפון שהיה מעודכן אצלה במחשב, מספר טלפון שכבר שנים לא פעיל, חאת למרות שהשארתי לה בכל הודעה את מספר הטלפון שלי. היא פשוט לא העלתה על דעתה שיש שינוי במספר והמחשב לא מעודכן. אולי היא עדיין לא היתה מאה אחוז בסדר, אבל היא השתללה לעשות את תפקידה, ולכן הבטחתי לה שאשלח מכתב נוסף להנהלת הקופה ואערכן שהתלונה מבטלת, ואכן עשיתי זאת מיד, ואחר כך ישבתי לכתוב את הסיפור הזה ולהעביר אותו אליכם..."

ב. ברנר

החבילה הנעלמת

האבטחה, גילתי שאכן... אחד הבחורים שנכנס אל המטבחון – פתח את החבילה, לקח את המכשיר והכניס אותו לכיסו, ואת הקופסה, בלי להתבלבל, זרק אל פח האשפה.

היה נורא לראות כיצד בחור חובש כיפה גונב רכוש שאינו שלו בלי לחסס, אבל גרע עוד יותר היה לראות כיצד החברים שעומדים סביבו לא רק שאינם מונעים אותו מתנהגותו זו – אלא להיפך, נראה שהם שמחים ואפילו מעודדים אותו!

הודעתי. ברור היה לי שעוד היום אני מעיף מן העבודה את כל הבחורים שראיתי במצלמה. אך כיוון שלא אני האחראי עליהם, הזמנתי מיד את בני דודי לפגישה דחופה, וכלי אומר דברים הראיתי להם את הסרטון הנורא.

שני בני דודי הופתעו מאוד, "מדובר על בחור איכותי וטוב!" אמר אחד מהם, "לא ייתכן שהוא גנב!" הוסיף השני, "אנחנו חייבים לברר את העניין!"

וכעת, קוראים יקרים, האם תוכלו לנסות לדון את הבחורים לכף זכות, ולשער מה קרה?

זו, ראני הסכמתי, כולע את חששותי מצידוק עובדים שאינם שמורים כשם שהתרגלנו, ואפילו כאלה שכבר הסתככו בעבר עם החוק.

חצי שנה עבד העסק נהדר. העובדים החדשים היו מסודים ונלהבים, הם תרמו לעסק ככל יכולתם ואפילו הוסיפו שדרוגים יצירתיים משלהם, ובני דודי תגמלו ופינקו אותם כנדיבות על חריצותם. ואז אירע המעשה –

בבוקרו של אותו יום קיבלתי אל המשרד שלי הזמנה של מוצר חשמלי יקר שרציתי להעניק מתנה לכיני ליום הולדתה, אך בצאתי הכיתה שכחתי אותו על יד פינת הקפה.

והנה, בבוקר המחרת, כאשר הגעתי למשרד – לא מצאתי את החבילה במקום בו הנחתי אותה. לאחר שחיפשתי אותו בכל מקום אפשרי, ולשווא. התחלתי לחשוש שמא מישהו מן העובדים בשעות הערב, לקח את המכשיר לעצמו.

קל היה לברוק זאת, כיוון שהמקום כולו מרושת במצלמות אבטחה. והנה, כאשר צפיתי במצלמות ראיתי את אחד הבחורים שהגיע ראשון לעבודה, כאשר צפיתי במצלמות

שמי אברהם פרידמן, כאשר הקמתי את העסק שלי, ראיתי בדמינוני עסק קטן ומשפחתי, בו אעבוד כעצמי יחד עם שניים מבני דודי הצעירים שחיפשו באותה תקופה עבודה. אבל ברוך ה' העסק הצליח מאוד, ואט אט הצלחנו להכניס לעסק עוד ועוד עובדים.

לא אהבתי את השינוי הזה, כיוון שאיני טיפוס חברתי מטבעי, ואולי אפילו סובל מחרדה חברתית, אבל הבנתי שזו הדרך היחידה להגדיל את הכנסות העסק שלנו, והתמודדתי עם השינוי, כשאני מותיר לכני דודי את העבודה מול האנשים החדשים, ומתעסק בתחומי הניהול והמספרים, כפי שאהבתי.

בתקופה מסוימת, פנה אלינו ראש ישיבה לבחורים מתמודדים, שנשרו אל הרחוב אך רוצים לשוב אל המסגרת התורנית, ושאל האם ניתן לאפשר לבחורים הזקוקים לכך לעבוד בעסק שלנו בשעות הערב. בני דודי התלהבו מהרעיון לשלב עשיית חסד בעסקים, ודחקו בי להסכים להענין. כיוון שלא התלהבתי, הם לקחו על עצמם את הנוכחות והניהול של משמרת הערב, ופטרו אותי מכל עיסוק בקבוצת עובדים

כיצד ניתן לדון לכף זכות? בין כל שולחני הפתרונות יוגרל פרס בשווי 100 ש"ח בחסות רשת חנויות גל פז כתובת הסניפים: ירושלים מלכי ישראל 11 | בני ברק רח' רבי עקיבא 89 | קריית ספר שדה חמד 1 פתרונות יש לשלוח עד יום ראשון מדי שבוע בשעה 18:00. יש לציין שם עיר ומס' יש לכם סיפור על כף זכות? שלחו לנו! | אימייל: k.gilyonot@gmail.com

קפיצה קטנה של זכות - מן הפתרונות שהתקבלו במערכת לסיפור משבוע שעבר

השליח שהבין כי בעל הטרימפולינה מעוניין לעשות חסד עם רכושו, ולא ידע מכל האזהרות החוזרות ונשנות, החליט לשמח בטרמפולינה קבוצה מפליטי הדרום, ובקש מהם שיחזירו את הטרימפולינה בסוף השימוש לבעליה, הטרימפולינה הופעלה על ידי קבוצת ילדים צעירים, שלא ידעו לשמור עליה כראוי, ואף החזירה על ידם למספר מבלי שכל מבוגר פיקח עליהם, וכך אירע מה שאירע.

מישהו השתמש בטרמפולינה ללא ידיעת ר' שלום:

אחד השליחים השתמש בטרמפולינה מבלי שר' שלום ידע על כך – חזיק לה.

הבחורים שהכינו את היריד השתמשו בטרמפולינה עוד לפני שר' שלום ראה אותה, לכלכו אותה וקראו אותה, ור' שלום חשב שכך היא נמסרה לידיהם.

כלילה נפרץ המחסן שבו הייתה הטרימפולינה, ובמהלך הפריצה היא התלכלכה ונקרעה, העובד אסף אותה וחכמים אותה לשקית כדי להחזירה לידעה, מבלי לדעת שנפגעה במהלך הלילה, ור' שלום לא ידע כלל כי היא ניזוקה בפריצה.

רעיונות נוספים:

המספר טעה במספר שהייג, ושוחח עם אדם אחר, שהחליט להשתעשע ולמתוח אותה, ולא עם ר' שלום עצמו.

מישהו הכטיח לארגון טרמפולינה בתרומה וכשלמושרד הגיע טרמפולינה באריזה ועוד אחת ללא אריזה, היו בטוחים שעם האריזה הינה המתנה שהובטחה לארגון.

לארגון הייתה טרמפולינה זוהר שנקרעה, וכשל כך חיפש ר' שלום טרפולינה חלופית. בטעות הטרימפולינה המושאלת נזרקה לפה, ואילו הישנה והקרועה החזרה למספר.

השליח הזמן למשרדי האירגון כדי 'לקחת טרמפולינה ולהחזיר אותה' וכאשר הגיע ראה טרמפולינה שנקרעה במקרה על יד פח האשפה בחוק, וחשב שהיא הטרימפולינה המדוברת, הניח אותה באשפתן שהיה ברכבו ולקח אותה לכתובת שנמסרה לו מראש. והטרמפולינה המקורית עוד שמורה במשרדי האירגון....

בשבוע שעבר שמענו על ר' שלום שהלווה מתקן מתנפה (טרמפולינה) ממספר הסיפור, והחזיר לו אותה כשהוא מלוכלכת וקרועה, וכאשר העיר לו המספר על כך – הכחיש את העניין מכל וכל וטען כי בסופו של דבר כלל לא השתמש בטרמפולינה המדוברת.

כיצד ניתן לדרך את ר' שלום לכך זכות?

הפעם ניחשו רבים מן הקוראים את התשובה הנכונה! אבל השערות נוספות ומעניינות הגיעו גם כן אלינו, ללמדנו שתמיד ניתן בעזרת קצת יצירתיות, לדרך את השני לכך זכות!

תורה ל:

משפחת ניהאוס, שיקאנו; אהרון פוקס, קרית יערים; ישראל חיים בלומנטל, ירושלים; משפחת לוי, ירושלים; יצחק קרמון; משפחת לרמן; יאיר ב. מוריעין עילית; יוסי ב. בני ברק; י. פ. שר; משפחת כנדיקט, רכסים; משפחת רייכמן, פ"ת; משפחת קרמר, בני ברק; ש. א. משפחת דרור, משפחת ג', אליהו גינצבורג, משפחת שטרן, לונדון; אהרון גולדשטיין; וכיתה ד' של רבי אטלס, בולטימור, ועוד רבים החפצים בעילום שמם ששיטפו אותנו ברעיונותיהם!

הזוכה בהגרלה שנערכה בין שולחי הרעיונות, המתאמנים לדרך לזכות כל יהודי: מ. רוקח, ירושלים.

הנה לקט מן הפתרונות שהגיעו אלינו:

משהו קרה בדרך....

בזמן המשלוח הקופסה התפרקה ונפלה לתוך הברק, וכך נצרו הלכלוך והקרקע ללא ידיעתו של ר' שלום. ייתכן שהדבר אפילו קרה בדרך הלון, עוד לפני שהחבילה הגיעה לידינו! (ייתכן שהנהגה שמונה למשימה שלח את הכן שלו למשימה, והילד שכח לדווח על התקרית)

הטרמפולינה הנכונה החזרה לכתובת הלא נכונה, או נזרקה לפח בטעות והטרמפולינה הישנה שהייתה לארגון, הובאה אליהם במקום לפח.

השליח, שאינו מבין ברית, השאיר אצלו את הטרימפולינה הטובה, והביא לו טרמפולינה הרוסה שהייתה אצלו, בתקווה שכל אחד מן הצדדים יאשים את חברו בכך שהוא משקר, וכשל חוסר ההידברות איש לא יגלה מה עשה.

קפיצה קטנה של זכות - פתרון התעלומה משבוע שעבר

וילדי עלו לקופץ בו בחדרונה.

ואז... ירד אחד מהם וזא אל המטבח כפרצוף מוטרד: "אבא", הוא אמר לי, "יש בטרמפולינה משהו מחור, הליצן הכושף שהיה מצויר עליה – נעלם!"

לא זכרתי כלל שכין העיטורים שקשטו את הטרפולינה היה ליצן קטן ושחור עור, אבל ידעתי שלבני זה זיכרון חזונית מצויין.

"וגם הפיל – " הוא המשיך סח את ליבו, "היה לו כדור אדום כשהלוחנו להם את הטרמפולינה, ועכשיו הכדור נמחק!"

סימני שאלה התחילו להתרצץ במוחי, והושטתי את ידי אל הטלפון: "ר' שלום – " אמרתי, "כמה טרמפולינות מתנפחות השנים ליום הפעילות שלכם?"

"שלוש", הוא ענה, "למה?"

"כיוון שקיבלנו מזרז של משפחה אחרת..." אמרתי וחשתי שליבי נעשה קל יותר, "נסה בבקשה לבדוק אצל מי נמצאת הטרמפולינה שלנו, ואמור לאותה משפחה שהטרמפולינה שלהם נמצאת אצלנו, ונשמח להחזיר להם אותה – נקיים ומתוקנת."

הם זרקו את הקופסה, הסכמתי איתה בצנינות קלה, "יכול להיות, חמודה. אבל עדיין – גם אם הטרמפולינה סתם נפלה – עדיין הם צריכים לקחת אחריות על מה שקרה."

"אולי זה קרה בדרך", אמר לי בני, "אולי הטרמפולינה נפלה לשלית, ור' שלום בכלל לא ידע שאנחנו נתנו לו אותה כשהיא נקייה ושלמה." "אולי", הרעיקו הוזה התיישב טוב יותר על ליבי, "אבל אם אנחנו אומרים כך – אנחנו דנים את השליח לכף חובה..."

"אבל הוא צעיר", אמרה אשתי, "אפשר להניח שהוא לא ידע או לא הבין. ובכלל, אולי הוא הותיר לר' שלום פתק עם תיאור המקרה, אבל הפתק אבד?"

"יכול להיות", אמרתי, והרגשתי מפויס יותר, "ייתכן שזה באמת מה שקרה. ובכלל, מה אנו כוכים על העבר? הנה, כבר ניקינו את הטרפולינה, ועכשיו נקפץ לחנות ונקנה טלאי מיוחד שיסגור את החור שנפער בה, זה לא יעלה הרבה כל כך..." אמרתי ועשיתי. תוך שלושים וחמש דקות כבר עמד המתקן המנפח במלוא הדרו בחצר שלנו

מטבעי אני טיפוס פסימי שאינו נתן אמון רב בבני אדם. ר' שלום, איש החסד, היה אחד הבודדים עליו הרגשתי עד היום כי עליו ניתן לסמוך בעיניים עצומות, זו הייתה גם הסיבה בגינה הסכמתי להשאיל לו את המתקן המתנפח, על אף שידעתי שלעולם לא אוכל להרשות לעצמי לקנות דבר מה דומה אם המתנפח יתקלקל או יאבד. ועכשיו, אכזבה שכזו!

לא די בכך שהיהודי אינו לוקח אחריות ואינו ממחר לתקן את המתקן ולפצות אותנו על עוגמת הנפש, אלא שהוא מכחיש כל קשר לתקלה, וטוען שלא השתמש בה! הייתי נרעש, עצוב ומאוכזב. לא רק מר' שלום, אלא מבני האדם בכללותם... כי אם בארזים נפלה שלהבת, ממי יקחו העשכים מוסר?

"אבא – " צייצה אז הבת הקטנה שלי, "כזא נדן אותו לכף זכות, הגננת אמרה שזה מצוה."

"לכף זכות?" שאלתי בחיך של גאווה אבהית, "איך בדיוק?"

"אולי הם באמת לא השתמשו בה", היא המשיכה וציצצה, "אולי היא סתם נפלה לבין והתלכלכה." "התלכלכה ונקרעה", השלמתי, "ואולי לכן

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 156 | פר' בא תשפ"ד | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

רבנו הגדול מדרן גאון ישראל הגד"ד לנדרו שליט"א

הגאון הגדול רבי דניאל וולפסון שליט"א
ראש ישיבת "נתיבות חכמה" מזמין לחתונת בתו

המשפיע הליטאי הגד"א בירנצוויג בהתייעצות
על הדברים שיש לומר לבחורים לאור המצב

באמירת תהלים בער"ח שבט

בשמחת נישואי בנו של ראש הישיבה הגאון הגדול רבי
דניאל וולפסון שליט"א ראש ישיבת "נתיבות חכמה"
צלום: ש.פ.ה

הגאון הגדול הגרב"ד דיסקין שליט"א
במעונו

התפתחות מרשימה והתרגשות רבה בישיבה החדשה במושב נחילאל שבראשות הגאון הגדול ר' נחום מאיר רוזנברג שליט"א,
עם הצטרפות הגאונים ר' נתן רוטמן שליט"א מראשי ישיבת נתיבות חכמה (וולפסון)
ור' מייכאל מאינץ שליט"א (מרבני שכונת גבעת שאול בירושלים) לצוות רבני הישיבה

הגאון ר' נתן רוטמן שליט"א מרבני הישיבה
בשיחתו הקבועה בהיכל הישיבה

הגאון ר' מייכאל מאינץ שליט"א מרבני הישיבה,
לאחר שיהיה בישיבה, במשעולי המושב

מרן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי שליט"א

הרב אליהו חמדה נשיא איגוד הקהילות בארגנטינה מותברך

תלמידי ת"ת נתיבות משה קדימה מתברכים

בהכנסת פרשיות התפילין לקראת בר המצוה של בנו של הגר"א"ש כהן ראש כוללי דרך אמונה

בכתיבת אותיות בס"ת שנכתב לזכות וישועת יהודי אוקראינה

בברית עם מרן הגר"א"י קוק שליט"א ראש ישיבת מאור התלמוד

בברית לנח אחיו הגר"ש פוברסקי זצ"ל

בשורה לשומרי השבת בארה"ק
ע"י חברת "אנרגיה כשרה לשבת"

מערבת אנרגיה להשטל כשר בשבתות וחגים במיוחד לשיבות, מוסדות, ובתי גידולים. המערבת נטענת בימות החול ע"י מערכת סולארית או מרשת החשמל, ובמהלך השבת פועל ללא חיבור כלל לרשת החשמל.

מאושר ע"י משרדת השבת להזמנות וברורים: 050-4112271

בחזרית ת"ת דרך תבונה מירושלים במעונותיהם של רבנו מרן רה"י הגרמ"ה הירש שליט"א
ומרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א צילום: שמוליק קורלנסקי

רבנו מרדך ראש הישיבה הגרמ"צ ברגמן שליט"א בירושלים עיה"ק צילום: איציק ו.

עם הגאון רבי יעקב עדס שליט"א

על קבר א"ה ע"ה בחר המנוחות

נושא את המשא המרכזי לפני אלפי נשות ישראל
בכינוס שע"י ארגון "משד יהודי"

ראש ישיבת יד אהרון מרדך הגאון רבי יהושע אייכנשטיין
במסידת שיעור מיוחד בחבורת הרב שפיגל בישיבת מיר. צילום: ג.ו.

ראש הישיבה הגרמ"צ ברמן מוקף בתלמידים
בדרךבו לשיעור היומי

ראש ישיבת 'עמדת שלמה' הגרמ"צ סודוצקין
אצל הצדיק הגאון רבי דב קוק שליט"א בטבריה

ראש ישיבת מיר הגרמ"צ פינקל
אצל הצדיק הגאון רבי דב קוק שליט"א בטבריה

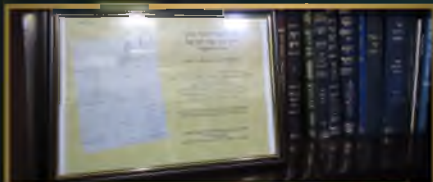
מרדך הגאון הגדול רבי אביעזר פולין שליט"א במסידת שיעור בבית השם צילום: יצחק ורדי

מעמד הכתרת הגאון רבי חיים יעקב וינטרוב לרב קהילת בני הישיבות ברכסים במעונו של רבנו הגדול מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א בהשתתפות מרן הגר"ש שטיינמן שליט"א רבני היישוב ברכסים הגר"מ יעקובי שליט"א וזוגי שליט"א ומועמד לראשות המועצה הרב יצחק דייך. קודם המעמד עלו רבני היישוב למעונו של רבנו מרן ראש הישיבה הגר"מ"ה חידש לקבל את ברכתו למינוי

בישיבת "אור ישראל" בני הקיבוץ הגבוה בישיבה במעמד החתימות לחיזוק ההתעלות בתקופת האירוסין. צילום: ש.פ.ה.

למעמד תחת החופה מותקן התרוממות של תקופת התעלות רצופה בעסק התורה עמלה ועיונה זה היה החזון והשאופה שעמדה אל מול עיניהם של חשובי הקיבוץ הגבוה בישיבת אור ישראל, כשהסכימו ביניהם להעלות ולדומם זמן האירוסין וחזמו בשל כך 'שבשל העסק והטרדה המיותרים שבהקדשות ובמכתבים אשר כותבים החתנים באנו פה על החתום שלא להתעסק בהקדשות החזומות כלל' - בניסוחו של ראש הקיבוץ הגאון הרב עקיבא מדלוב שליט"א, אשר יום עודד וקידם את המהלך למען חזק זמן זה שקודם הכנס בחור לחופתו, ואמר 'עד שנוצר מצב שיש כמין הוראת היתר לחתנים שניתן להקדיש משעות היום בעקר בסד"ג אך לא רק בזמן זה, להקדשות הזמנות לבני החבורה ובשל שדבר זה נוטל זמן רב מהחזן כתיבה זו לפתח לחוסר בהתעלות ובשטייגען בזמן זה'.

עם התימתם של בני העלייה התכנסו ועלו למעונו של ראש הישיבה הגאון רבי יגאל רוזן שליט"א, שעודד ותמך ברעיון, ואף הוסיף שדבר זה יפעל וודאי ליכות שבה נצרכת בימים אלו, ואף ודאי ירומם גם את שאר בני הישיבה באווירה מרוממת ונעלה יותר ואף ישפיע לכל עולם התורה הן לחיזוק זמן האירוסין והן בכלל לכל התרוממות בני התורה בעמל התורה ושקידתה.

בדבריו הוסיף דה"י 'כשאני נשאתי בזמן לימודי בישיבה (ישיבת פוניבז') יצאתי לשבת אופרוף כשלושה ימים קודם החתונה ושבת לאחריה לישיבה ולחופה הגענו מתוך בית המדרש, ומיד לאחר סיום השבע ברכות שבנו לישיבה'

דה"י הוסיף וחזק ידי בני העלייה באומרו שוודאי דבר זה ירומם את עסק התורה של החתנים בכלל הזמן הסמוך לחתונה לפניה ולאחריה, ודלא כאותם האומרים שאסור ללמוד סד"ג וכדו' ב'שנה ראשונה' שהם מבטלי תורה.

לאחר מכן הוגש לראש הישיבה המכתב ובו חתמו בני העלייה לאות ולמשמרת, ובני הישיבה שתו 'להיים' לכבוד ההתרוממות וההתעלות שבה נקטו.

באווירה מרוממת נסגר המעמד תוך הרגשה ברורה של קיום רצון הבורא וכדברי המסילת ישרים שהזמנת עצמו למצווה היא דרך קניית הטהרה.

הנין הלכה

להעמיד ההוראה בישראל

נפתח הרישום לאפשרות כניסה ב' לקנין הלכה 4

בשבח ובהודאה להשי"ת שזכינו להיות שותפים בזיכוי הרבים, בעידודם של מרנן ורבנן גדולי ופוסקי הדור צוק"ל ושל"ט"א, להעמיד מאות עמלי תורה ובעלי הוראה מופלגים ע"י תכנית 'קנין הלכה', אנו שמחים להודיע לציבור בני התורה ולצורבא מרבנן, על אפשרות נוספת לרישום לכניסה ב' לתכנית קנין הלכה (4), אשר מטרתה הינה לחזק את לימוד ההלכה בעין משרשי הסוגיא, והעמדת תלמידי חכמים בעלי 'קנין הלכה'.

תכנית 'קנין הלכה' נועדה להעמיק את לימוד ההלכה בעין ומשלבת בתוכה הדרכה מפורטת בלימוד ההלכה החל מסוגיות הש"ס טור בית יוסף שו"ע ונושאי כליו עד לפסיקות גדולי הפוסקים בדורנו המופיעים מידי חודש בקובץ מראי המקומות הנשלחים לחברי 'קנין הלכה'.

(הנ"ל)

- תכנית 'קנין הלכה' כוללת את לימוד הלכות שבין ח"ב, הלכות בשר בחלב, הלכות תערובות, הלכות מליחה, הלכות פסח הנוגעות להלכות תערובות, הלכות הגעלת כלים, הלכות שבת.
- תכנית הלימוד ומבחני 'קנין הלכה' מיועדת לאברכים מעל גיל 30 ומעלה השואפים ללמוד ולהורות הוראה בישראל ומעוניינים להכשיר את עצמם לקבלת "היתר הוראה" מגדולי הדור בעתיד. התכנית אינה מיועדת לאברכים שהינם בעלי "היתר הוראה" או שלמדו בעיון את עיקרי ההלכות הנלמדות במסגרת תכנית זו. או אלו שנבחנו במסגרת תכנית 'קנין הלכה' בחמש שנים הקודמות.
- לאברכים המשתתפים הוכנה תכנית לימודים מיוחדת בטור ושו"ע עם נושאי כלים ושילוב של לימוד סוגיות הש"ס הנוגעות למקור ההלכות. כמו כן יקבלו המשתתפים מראי מקומות והכוונה מדויקת בכל סוגיא ונושא אותם ילמדו במשך השנים הקרובות.
- בתכנית זו כל אברך לומד את החומר החודשי בכולל בו הוא לומד או בכל שעה ומקום הנראה לו, כאשר זמן הלימוד הסביר להצלחה בתכנית זו הוא בין 3-4 שעות ביום. במהלך תכנית זו יתקיימו אחד עשר מבחנים שיתפרסו על חמש שנים ומחצה.

- מבחני 'קנין הלכה' ממצים את יסודות החומר הנלמד עד המסקנות ההלכתיות. המבחנים יתקיימו אי"ה בחודשי תשרי אחרי סוכות וניסן אחרי פסח, כאשר המבחנים נערכים ונבדקים ע"י מוצי"ם חשובים.

(הנ"ל)

מצטייני תכנית קנין הלכה - בציון של 90% ומעלה יקבלו מילגה על כל המבחנים בסך 5,000 דולר

כאשר נקבעו מילגות מופחתות לבעלי ציונים נמוכים יותר. המילגות יחולקו בשני פרקי זמן שונים. א. לאחר סיום מחצית מהמבחנים. ב. לאחר סיום כל המבחנים. כאשר שליש מהמילגה תינתן לאחר חמשת המבחנים הראשונים.

(הנ"ל)

- הרישום לתוכנית 'קנין הלכה' יתקבל אך ורק בטופס המצורף עד לתאריך י' אדר א' תשפ"ד בלבד!
- הנהלת 'דרשו' קבעה מספר פרמטרים שעל פיהם יקבעו מי יוכל להתקבל להרשמה לתכנית במילגות, כאשר המתקבלים לתכנית, יבחנו במבחן קבלה שיערך על הנלמד בתוכנית בחודשי החורף שבהם כאמור מאות הנבחנים בעלי הציון הגבוה יוכלו להכנס לתכנית במילגות מלאות.
- עד ט"ו אדר ב' יקבלו הנרשמים תשובה לבתייהם בדבר קבלתם למבחן הקבלה לתכנית.
- כל המתקבלים למבחן הקבלה יקבלו מלגה לפי הציון שלהם.

ההרשמה בעמדות נדרים פלוס בלבד!

טופס הרשמה למבחן קבלה - קנין הלכה

דוגמא
ההרשמה בעמדות נדרים פלוס בלבד!

לאור הביקוש הגדול של אברכים רבים להשתתף בתוכנית, והאילוץ שלנו המחייבים הגבלת מספר המשתתפים במילגות מלאות, נקבע סדר עדיפות שבמסגרת תינתן עדיפות לאברכים מגיל 30 ומעלה, וכן תינתן עדיפות לאלו שעדיין לא למדו את החומר הנלמד.

שם: _____ ת"ז / דרכון: _____ תאריך לידה: _____
כתובת: _____ טלפון: _____ נייד: _____

החומר שלמדתי כבר בעבר, ומקום הלימודים:

הל' שבת (שוה"ה, חזרה, הטמנה, בישול) _____ הל' שבת (מוקצה) _____ הל' שבת (מלאכות) _____

הל' בשר בחלב _____ הל' תערובות _____ הל' מליחה _____

הל' פסח (ט"ה, ט"ז, ט"ח, ט"ט, וי"ד הל' הגעלת כלים) _____ הערות: _____

יש לפרט את כל הפרטים בטופס הרישום, אחרת ניאלץ לדחותו הרישום עד לתאריך י' אדר א' תשובות לרישום יישלחו עד ט"ו אדר ב'

שלישי
בשלה
תשפ"ד

לחם מן השמים

שטר הפרנסה

שייכתב וייחתם
ע"י גדולי הדור בעצמם!
במערת התנא האלקי
רבי יהודה בר אילעאי
אצאכם קבית

רימונוב

פרשת המן
**בקבר בעל
הסגולה**
רבי מנחם מנדל מרימונוב
ויזכירו שם שם והבקשה
לפרנסה בשפע ובנקל

המועצות

של גדולי הדור
**במזערת
רבי יהודה
בר עילאי**

1-800-22-36-36

ועד הרבנים
לעניני צדקה בארה"ק